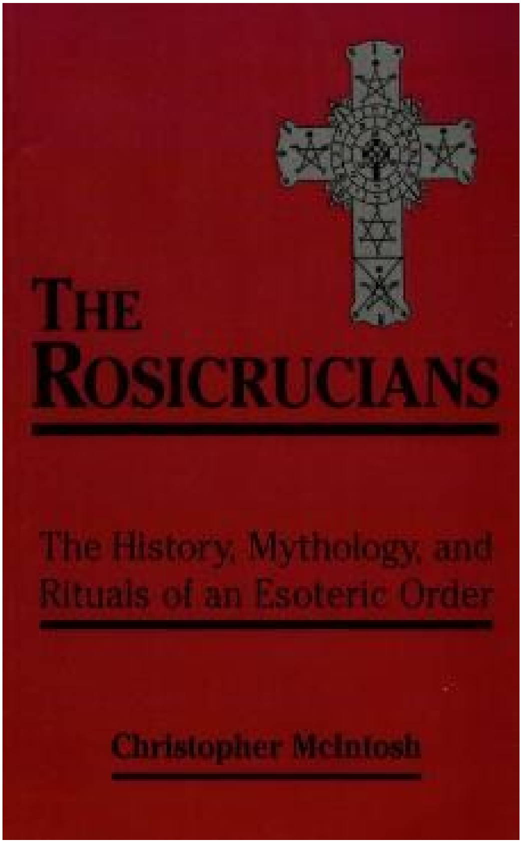

CHRISTOPHER MCINTOSH

THE ROSICRUCIANS. THE HISTORY, MYTHOLOGY, AND RITUALS OF AN ESOTERIC ORDER

DE ROZEKRUISERS. DE GESCHIEDENIS, MYTHOLOGIE EN RITUELEN VAN EEN ESOTERISCHE ORDE

1 9 9 8

vertaling:

Ruud Muschter

∴

Groningen

muschter@home.nl
www.archive.org

1 september 2026

INHOUDSOPGAVE

Inhoudsopgave 3
Inleiding van de vertaler 4
Bronvermelding 10
De tekst 11
Voorwoord 12
Introductie 23
Introductie tot de tweede editie 33
Introductie tot de derde editie 34
Hoofdstuk 1 - Oude leerstellingen herontdekt 36
Hoofdstuk 2 - De esoterische traditie in Duitsland 65
Hoofdstuk 3 - De Kring van Tübingen 81
Hoofdstuk 4 - De nasleep van de Manifesten 100
Hoofdstuk 5 - De verbreiding van het Rozekruiserdom 111
Hoofdstuk 6 - De zoektocht naar de Steen der Wijzen 131
Hoofdstuk 7 - Het Gouden Rozekruis 148
Hoofdstuk 8 - Een Rozekruisersmonarch 168
Hoofdstuk 9 - De rivaal in Frankrijk 179
Hoofdstuk 10 - De Gouden Dageraad, zijn antecedenten en afsplitsingen 196
Hoofdstuk 11 - De Rozekruisersadept in de literatuur 212
Hoofdstuk 12 - Moderne Rozekruisersbewegingen 231
Hoofdstuk 13 - Het Rozekruiserdom: een verhaal zonder einde 261
Aanhangsel - De Graad van het Rozekruis van Heredom 267
Een keuze uit de bibliografie 273
Over de auteur 293
Flaptekst 294

INLEIDING VAN DE VERTALER

Dit werk geeft een nieuwe kijk op de geschiedenis van de Rozekruisers in Europa. Het is een compacte historie waarin ontelbaar veel bekende figuren, manuscripten en boeken door hem aan de orde worden gesteld.

Wat opvalt, is hoeveel organisaties zich met de filosofie van het Rozekruis hebben beziggehouden. Ook is de verwevenheid met tal van andere organisaties, waaronder de Vrijmetselaren, groot. Vanuit de beginfasen is nauwelijks voorstelbaar welk geestelijk bouwwerk in de loop der tijden aldus is opgetrokken. McIntosh' analyse is niet alleen indrukwekkend vanwege de diepe studie die hij van het onderwerp gemaakt heeft. Het doet ons vooral denken aan de égrégore (het specifieke kosmische krachtveld) dat zich gaandeweg voor en met de Rozekruisers ontwikkeld heeft. Wellicht ook kunnen wij zeggen, dat dit krachtveld er altijd al was, en dat het de afstemming van goedbedoelende persoonlijkheden nodig had om zich ten volle voor de mensheid te manifesteren.

De geschiedenis van de Rozekruisers in Europa is volgens de auteur in grote lijnen als volgt. Er leefde een wens om Europa terug te brengen naar edeler normen en waarden, mede gezien de uitwassen van de katholieke Kerk. Er waren diverse groeperingen die zich hiermee bezighielden. Zo ontstond ook het symbool van het Rozekruis.

De auteur stelt, dat de eerste tekenen van bestaan zoals de Rozekruisers die van zichzelf zouden hebben gegeven, niet meer waren dan een satire die de vastgeroeste en corrupte instituten van Kerk en wetenschap in beweging moest brengen en tot herstel aanzetten. Van een werkelijk bestaande broederschap zou daarbij geen sprake zijn. Vervolgens zouden velen die geïntrigeerd waren door het appèl van de Rozekruisers, vervat in hun *Fama Fraternitatis* en *Confessio*, alsook door hun onvindbaarheid, naarstig op zoek zijn gegaan naar hun verblijfplaats.

Bij sommigen leefde de wens om de hernieuwde stroming kracht bij te zetten door er een mystiek element in aan te brengen. Dat ging zo ver, dat aan de Rozekruisersbeweging een element werd toegekend dat er in feite niet bij hoorde, namelijk dat van een geheimzinnige en besloten sociëteit.

Anderen, onder wie Johann Valentin Andreae, zagen dit met lede ogen aan, omdat het afleidde van de ware bedoeling van de 'reformatie'. Andreae besloot met zijn werk *Het Scheikundig Huwelijk*, dat veel alchemistische elementen bevatte, duidelijk te maken dat de Rozekruisers meer een symbolische betekenis hadden, dan dat zij een reële en geheimzinnige, ware groepering waren.

Vele avonturiers hebben daarbij van de gelegenheid gebruikgemaakt om zich te afficheren als Rozekruiser. Pas daardoor lijkt paradoxaal genoeg het aanvankelijk denkbeeldige bestaan van de broederschap een feitelijk begin te hebben gekregen. Maar laten we niet vergeten, dat reeds in de loop van de 14e eeuw het begrip Rozekruis gesignaleerd werd. En over die periode is niet bekend dat men het invoerde om een misstand op een van de hierboven genoemde terreinen te herstellen.

Zelfs als het een self-fulfilling prophecy wordt genoemd, kan de conclusie worden getrokken dat er in elk geval sinds de 17e eeuw, dus nu inmiddels reeds honderden jaren, tastbare broederschappen zijn die het Rozekruis tot hun inspiratiebron hebben gemaakt. Daardoor is het een academische vraag gewor-den of de initiators van de *Fama* en de *Confessio* werkelijke broeders van een toenmalig werkelijk bestaande broederschap zijn geweest.

De geheimzinnigheid rond de Rozekruisers raakte lange tijd niet verminderd. Veel verdedigingsgeschriften kwamen uit, waarin de auteurs soms ook bepleitten dat de Rozekruisers contact met hen zouden opnemen, zodat zij zich als leden konden aansluiten.

Overigens verschenen in de 17e eeuw talrijke boeken van onduidelijke signatuur, waarin de voor- en tegenstanders van de

Rozekruisers niet altijd van elkaar te onderscheiden waren. Er waren goedbedoelende auteurs die opzettelijk een contraboek in de markt zetten, en vervolgens daartegen onder een pseudoniem, of anoniem, een verweerschrift opstelden. In elk geval tellen de gelederen van de Rozekruisers van meet af aan zeer veel bekend geworden wetenschappers en filosofen, waarbij ook de stimulerende rol van diverse Europese vorstendommen niet mag worden vergeten, waar vele Rozekruisers, maar ook alchemisten en kunstenaars, een warm onthaal vonden, en waarvan de leden niet zelden ook zelf lid waren van een mystieke of aanverwante groepering.

Gaandeweg nam de betekenis van het Rozekruis zo'n vlucht, dat individuen en groeperingen kans zagen om zich het symbool toe te eigenen.

\- - -

De term 'Rosicrucianisme' in dit werk, valt niet gemakkelijk te vertalen. Wij kennen in het Nederlands diverse soorten uitgangen om een beweging mee aan te duiden. Bijvoorbeeld '-heid', zoals in 'christenheid', of '-dom', zoals in christendom. Er moet dus een keuze worden gemaakt bij het vertalen van het begrip 'Rosicrucianisme'. Dan komen de volgende mogelijkheden langs: Rozekruiserschap, Rozekruiserdom, Rozekruiserïsme, Rozekruiserij en Rozekruisersbeweging. Aan alle kleven taalkundige nadelen. Zo lijkt een woord dat eindigt op '-dom' meer op de organisatie of beweging te duiden, en '-schap' meer op de individuele deelname daaraan. De toevoeging 'beweging' geeft ook problemen, omdat de auteur ook nog spreekt over de 'Rosicrucian movement'. Uiteindelijk is er in deze vertaling voor gekozen om te spreken over 'Rozekruiserdom'.

Het werk schrijft voornamelijk 'Rosenkreuz', hoewel in het citeerde werk uit de 16e eeuw, de *Fama Fraternitatis*, gesproken wordt over 'Rosenkreutz'.

De Inhoudsopgave in het boek is vervangen door die, welke door dit huidige Worddocument wordt gegenereerd.

Het werk bevat in het begin ook een overzicht van de illustraties die verderop al in het boek omschreven zijn. Daarom is genoemd overzicht in deze vertaling achterwege gebleven.

Alle in dit werk genoemde oude en recente publicaties van manifesten, boeken en tijdschriften, zijn in deze vertaling gecursiveerd weergegeven.

De tekst bevat nogal wat passages waarbij niet altijd duidelijk is of bepaalde dubbele aanhalingstekens feitelijk zouden moeten worden vervangen door enkelvoudige. Sommige begrippen kunnen zowel als een letterlijk citaat, maar ook gewoon ter markering bedoeld zijn.

Er kan bij de voetnoten verwarring ontstaan over de opmerkingen van McIntosh en die van mijzelf. Dat komt, doordat de auteur hier en daar vermeldt: "Mijn vertaling". Om mijn eigen voetnoten te onderscheiden van die van hem, zijn de mijne geplaatst tussen haakjes ([ ]), met de toevoeging 'vert. RM'.

De tekst en de voetnoten van de auteur verwijzen hier en daar naar literatuur en organisaties. Deze vermeldingen zijn soms wel, soms niet ongewijzigd overgenomen in deze vertaling, afhankelijk van wat het meest praktisch is. Zo vermeldt de auteur boeken onder hun Engelse titel, soms echter onvolledig, die oorspronkelijk Duits waren, maar op zich ook weer een vertaling konden zijn vanuit het Latijn. Het is lastig om hierin voor de huidige vertaling keuzes te maken. Want moet je bijvoorbeeld de *Fama* vertalen met 'Roep', en de *Confessio* met 'Bekentenis'?

Dan komen we ook tussen haakjes vertalingen van de auteur tegen van boektitels die in het Latijn of Duits gesteld waren. Daarbij gebruikt de auteur de Angelsaksische gewoonte om veel woorden in hoofdletters te schrijven, met uitzondering van bijvoorbeeld voegwoorden en voorzetsels. Deze vertalingen

moesten uiteraard weer in het Nederlands worden omgezet, maar daarbij zijn hoofdletters zo veel mogelijk vermeden.

Ook de schrijfwijze van buitenlandse namen is een punt waarmee in vertalingen vaak wordt geworsteld. Als het om een geciteerde persoon gaat met de Duitse voornaam 'Wilhelm', zal die gehandhaafd kunnen worden. Maar gaat het om een vorst met de naam 'Friedrich-Wilhelm', kan doorgaans worden vertaald met 'Frederik-Willem'. In deze vertaling is hiermee pragmatisch omgegaan.

Het wordt ook lastig als het om samengestelde woorden gaat. Zo behandelt de auteur een organisatie genaamd de 'Rose-Croix of Heredom'. Hier hebben we feitelijk 3 soorten taal bijeen. Het woord 'Rose-Croix' is in het kader van het Rozekruiserdom een zo specifieke term, dat die in mijn vertaling onvertaald is gebleven. Vervolgens staat er het woord 'of'; het Engelse 'van'. Het woord 'Heredom' ten slotte, is een verbastering van het Grieks en Latijn, voor 'Heilig Huis'. De beste vertaling in deze context zal dan zijn: 'de Rose-Croix van Heredom'.

En hoe moet 'Theosophical Society' worden vertaald? Met 'gezelschap', sociëteit', 'genootschap' of 'maatschappij'? Het gebruikmaken van de term 'genootschap' geeft sowieso verwarring, omdat het in de context nooit verwijst naar het 'Rozekruisers Genootschap'. Ook kunt je bijvoorbeeld 'Order of the Golden Dawn' wel vertalen, maar 'Fellowship of the Rosy Cross' niet, omdat 'Fellowship' niet goed met 'broederschap' kan worden vertaald, want dat laatste begrip komt elders voor als 'Fraternity', en voor 'Fellowship' is er dan geen goed Nederlands equivalent.

Complicerende factor is ook, dat bij een passage over het werk dat vertaald heel goed *Het Scheikundig Huwelijk* kan worden genoemd, via een voetnoot van de auteur verwezen wordt naar een Engelse uitgave van hetzelfde werk, dus uiteraard met de Engelse titel daarvan. Die titel moet dus in het Engels blijven staan.

Op enkele plekken geeft de auteur de Duitse titel van een werk, met tussen haakjes de Engelse vertaling ervan. Bij uitleg van de boektitel in de vreemde taal, gebruikt de auteur soms zijn vertaling tussen ( ), maar ook wel tussen [ ].

Er is uiteraard een verschil tussen de begrippen 'rituaal' (de fysieke, gedrukte tekst) en 'ritueel' (het proces waarin aan het rituaal uitvoering wordt gegeven). In de tekst is het onderscheid niet altijd goed zichtbaar. In deze vertaling is gekeken naar de context.

Aangaande het titelblad kan nog worden opgemerkt, dat daarop het zogenaamde Hermetische Rozekruis is afgebeeld. Het is ooit in gebruik geweest bij de Rozekruisers Orde AMORC, maar de Imperator van de Orde heeft jaren geleden aangegeven, dat het niet meer als een van de officiële symbolen van de Orde mag worden beschouwd.

Het werk bevat een namenregister. In deze vertaling is dat niet opgenomen.

- - -

Voor mijn vertalingen van talloze Rozekruiserswerken uit de 17e eeuw (waarvan diverse originelen in het werk van McIntosh zijn opgesomd), maar ook van Francis Bacons *Nova Atlantis*, e.a., zie www.archive.org en de Koninklijke Bibliotheek (kb.nl).

Ruud Muschter.[1]

[1] Grootraadslid voor Algemene Zaken van de Aloude Mystieke Orde Rosae Crucis (A.M.O.R.C.) Nederlandstalige Jurisdictie, van 21 maart 1988 tot 21 maart 2010.

BRONVERMELDING

1998

Weiser Books
San Francisco, CA., USA.

ISBN-10: 0-87728-920-4
ISBN-13: 978-0-87728-920-3

DE TEKST

Achtbare Broederschap, zo heilig en zo weinig bekend, aan wier geheime en kostbare archieven de gereedschappen voor deze geschiedenis zijn ontleend; gij die van eeuw tot eeuw gebleven zijt, al die tijd de verheven en achtbare wetenschap hebt gespaard… Velen hebben verklaard tot u te behoren; vele valse bedriegers zijn zo genoemd geworden door de geleerde onwetendheid die nog steeds, verbijsterd en perplex, ertoe gebracht wordt om te bekennen dat ze niets weet over uw oorsprong, uw ceremonies of leerstellingen, noch zelfs of ge een plaatselijke habitat hebt op de aarde.

Edward Bulwer-Lytton
Zanoni, p. 165.

VOORWOORD

In 1895 schreef W.B. Yeats een essay, getiteld *The Body of the Father Christian Rosencrux*, dat begint met de beschrijving hoe de stichter van de Rozekruisersbeweging in een edele tombe was gelegd, omringd door onblusbare lampen, waar hij gedurende vele generaties lag, totdat hij toevallig ontdekt werd door leerlingen van deze magische Orde. Dit gezegd hebbende, gaat Yeats verder met het aanvallen van de moderne kritiek om het 'begraven' van de verbeelding, uitroepend dat "de Ouden en de Elizabethanen afstand hebben gedaan van de verbeelding, zoals een vrouw afstand doet van lief te hebben, en schepselen hebben geschapen waar de mensen van deze wereld slechts schaduwen door lijken te zijn…"

Over het geheel lijkt Yeats' gebruik van het beeld van Christian Rosenkreuz irrelevant, totdat de lezer bij deze zin aankomt: "Ik kan het niet van mij afzetten, dat deze eeuw van kritiek op het punt staat voorbij te gaan, en een eeuw van verbeelding, van emotie, van gemoedsgesteldheden, van onthulling, ervoor in de plaats gaat komen; want het geloof in een bovenzintuiglijke wereld is zeker op komst…" In deze opvatting laat Yeats zijn eigen diepe begrip zien van het hele Rozekruisersverschijnsel. Dát is waar het werkelijk om ging; dat is de ware verklaring die drieënhalve eeuw zou weerklinken.

De "misleiding" begon - zoals Christopher McIntosh op deze pagina's beschrijft - met de publicatie in 1614 van een pamflet dat de *Fama Fraternitatis van de Verdienstelijke Orde van het Rozekruis* werd genoemd, dat beweerde het leven te beschrijven van de mystiek-magische Christian Rosenkreuz, die 106 jaar oud werd en wiens lichaam zorgvuldig verborgen werd in een geheimzinnige tombe voor de navolgende 120 jaar. De auteur van het huidige boek vertaalt 'fama' met 'verkondiging'[2], maar mijn eigen Latijnse woordenboek definieert het als "gewone praat… een verslag, gerucht, gezegde, traditie." Het zou dus

[2] ["declaration". Heeft vele betekenissen. vert. RM]

nauwelijks onredelijk zijn om 'fama' te vertalen met mythe of legende.

Hoe dan ook, gaat dit geheimzinnige pamflet (dat men volledig gedrukt kan aantreffen als een bijlage bij *The Rosicrucian Enlightenment* van Frances Yates)[3], verder, om alle geïnteresseerde partijen uit te nodigen om zich bij de Broederschap aan te sluiten en vertelt hun, dat zij slechts hun belangstelling bekend moeten maken - hetzij mondeling of schriftelijk - en de Broederschap zal ervan horen en waarschijnlijk contact maken. Dit is, op zichzelf, een suggestie dat de Broederschap magische krachten heeft - misschien een kristallen bol waarmee zij zich kunnen 'afstemmen' op iedereen die waarlijk geïnteresseerd is.

Er volgden nog twee werken op het pamflet - zoals de heer McIntosh vertelt - en veel mensen namen de moeite om reacties te publiceren, aangevend hoe zij erop gebrand waren om zich bij de Broederschap aan te sluiten. Niemand, voor zover iemand weet, had ooit van de Broederschap gehoord. Toch veroorzaakte alleen al het idee van hun bestaan een enorme opwinding. Dit is het waar iedereen op gewacht had - een soort voorspelling van een Tweede Komst: "Niettemin weten wij, dat na een bepaalde tijd er thans een algemene reformatie zal zijn, zowel van goddelijke als menselijke dingen, overeenkomstig ons verlangen…"[4] "Het land van hetgeen het hart verlangt" was een werkelijkheid aan het worden.

Christopher McIntosh suggereert, zeer aannemelijk denk ik, dat de eerste twee pamfletten vermoedelijk een gezamenlijke inspanning waren van een groep idealistische filosofen, gevestigd in Tübingen, wellicht geïnspireerd door een vroege

---

[3] *Fama Fraternitatis of the Meritorious Order of the Rosy Cross*, gereproduceerd in Frances Yates' *The Rosicrucian Enlightenment* (Londen, Routledge & Kegan Paul, 1972), p. 238.

[4] *Fama Fraternitatis or a Discovery of the Fraternity of the Most Noble Order of the Rosy Cross*; zie Frances Yates, *The Rosicrucian Enlightenment*, p. 239.

'novelle' van een der hunnen, Johann Valentin Andreae[5]. De 'novelle', *Het Chemisch Huwelijk van Christian Rosenkreuz* werd gepubliceerd als het derde 'Rozekruisers'-document in 1616.

Dit alles roept interessante vragen op: Waarom vroeg de Broederschap om vrijwilligers en rekruten, wanneer zij niet van plan waren om te antwoorden? Wanneer de auteurs van deze documenten echt idealistisch waren, wat was dan het uiteindelijke doel van de hele exercitie?

De voornaamste aanwijzing voor het antwoord, denk ik, ligt in een zin in het testament van Andreae, opgemaakt in 1634 toen hij 48 jaar was. Andreae schrijft: "Hoewel ik thans de Broederschap zelf, verlaat, zal ik nimmer de ware christelijke Broederschap verlaten, die onder het kruis naar de roos geurt, en geheel losstaat van de troep van deze eeuw." "De troep van deze eeuw"; "deze smerige eeuw" - elk van deze uitdrukkingen had gebruikt kunnen worden door W.B. Yeats, wanneer zijn taal iets nadrukkelijker was geweest.

In zijn autobiografie zegt Yates, dat Ruskin ooit tegen zijn vader opmerkte, dat wanneer hij zijn dagelijkse gang maakte naar het British Museum, hij zag dat de gezichten om hem heen steeds vervormder[6] raakten. Niet waar, natuurlijk: de mensen veranderen niet werkelijk zoveel, of zo snel. Maar de woorden van Ruskin geven uiting aan de honger van een man die voelt dat hij in een eeuw leeft waarin niemand zich echt druk maakt om de dingen die belangrijk zijn. T.S. Eliot uit hetzelfde gevoel in *The Waste Land* en *The Hollow Men*. De uitvinding van Christian Rosenkreuz is op gelijke wijze niet zozeer een misleiding, als wel een kreet van afwijzing en een eis voor nieuwe wegen: kortom, een soort voorspelling.

Het is het waard om op te merken, dat er klaarblijkelijk twee soorten legenden zijn die een grote fascinatie weergeven met de geest van de mens. De eerste houdt verband met verdorvenheid

---

[5] [Er zijn diverse schrijfwijzen van zijn naam. vert. RM]

[6] ["more and more corrupt". vert. RM]

of verschrikking: Faust, Frankenstein, Dracula, Sweeny Todd, zelfs Jack the Ripper. De tweede houdt niet zozeer verband met goedheid als met grootsheid, bovenmenselijkheid. Dit kunnen we aantreffen in legenden van Hermes Trismegistus, koning Arthur, Parsifal en Merlijn, evenals de moderne komische strips van Superman en Batman. In 'Hellas' gebruikt Shelley de figuur van een oude Jood om dit type te portretteren; de Wandelende Jood van de Bijbel, die woont "in een zeekloof te midden van de Demonesi", en die een meester van alle wijsheid is.[7] Yeats merkte later op, dat hij zich bij de Theosophical Society aansloot omdat hij wilde geloven in het ware bestaan van de Oude Jood, "of zijns gelijke."

Want natuurlijk trokken zowel de 'magische' organisaties waartoe Yeats behoorde - de Theosophical Society en de Gouden Dageraad[8] - een bladzijde uit pastoor Andreae's boek, en gingen hun organisaties bouwen op een mythe die als werkelijkheid werd gepropageerd. Madame Blavatsky beweerde dat zij in contact stond met de Geheime Meesters in Tibet. En het verhaal achter de Gouden Dageraad was op z'n minst net zo uitvoerig als het verslag over het leven van Rosencreuz. Volgens dit verhaal was een geestelijke, genaamd Woodford, in 1885 aan het bladeren in de boeken in een tweedehands stalletje in Farringdon Road. Hij stuitte op een manuscript dat in geheimschrift was geschreven. Een vriend, dr. William Wynn Westcott, identificeerde het geheimschrift als uitgevonden door een 15e-eeuwse alchemist, Trithemius. Het bleek vijf magische rituelen te bevatten om nieuwelingen in een geheime sociëteit te introduceren. In het manuscript zat ook een brief die meedeelde, dat iedereen die in de rituelen geïnteresseerd was, contact moest opnemen met een zekere Fräulein Sprengel in Stuttgart. Deze Fräulein Sprengel gaf als de vertegenwoordigster van een

---

[7] Percy Bysshe Shelley, 'Hellas' in *The Complete Poetical Works of Percy Bysshe Shelley*, Thomas Hutchinson (Londen: Oxford University Press, 1932) regels 163-164.

[8] ["Golden Dawn". vert. RM]

Duitse magische Orde toestemming aan Westcott om de Gouden Dageraad op te richten.

Het versleutelde manuscript zal mogelijk bestaan hebben (hoewel het niet was verkregen in een boekstalletje in Farringdon Road), maar de brief over Fräulein Sprengel was dat beslist niet, noch die dame zelf. Toch bereikte het verhaal zijn effect, en de Gouden Dageraad groeide uit tot een van de indrukwekkendste magische organisaties van de late 19e eeuw. En, zoals de heer McIntosh verhaalt, ging het legende van Christian Rosenkreuz een centrale rol spelen in de magische procedures ervan.

Een aantal decennia geleden werd de Gouden Dageraad zeer laag aangeslagen door literaire geleerden die erover gehoord hadden. Ik herinner mij deelname aan avondklassen over Yeats, spoedig na de oorlog, en onze leraar, professor Philip Collins merkte op, dat hij verwacht had Yeats' commentaren over magie en occultisme volkomen belachelijk te vinden. Hij was verbaasd dat hij ontdekte, dat ze toch een geruststellende toon van gezond verstand bevatten. Alles bij elkaar nam hij het volledig voor vaststaand aan, dat de Gouden Dageraad een vereniging was die door charlatans in het leven was geroepen en door de goedgelovigen werd gesteund. Ik waag te zeggen, dat de meeste hoogleraren in de moderne literatuur nog steeds dat gezichtspunt innemen.

Er zijn nu echter zeer vele studenten van het 'paranormale' die willen toegeven dat, op een tamelijk vreemde wijze, 'magie' buitengewone resultaten kan voortbrengen. Iedereen die dit betwijfelt, zou Yeats' essay over magie moeten lezen, waar hij in detail een magisch handeling beschrijft, uitgevoerd door MacGregor Mathers (ook een stichter van de Gouden Dageraad) en zijn vrouw, waarin Mathers de controle kon overnemen over de verbeelding van Yeats en merkwaardige visioenen kon oproepen.[9]

---

[9] W.B. Yeats, *Ideas of Good and Evil* (Londen: A.H. Bullen, 1903).

Het is belangrijk om te erkennen, dat 'magie' gewoonlijk de controle over mentale toestanden betreft, en niet zozeer het produceren van stoffelijke effecten op materie (heksen die op bezemstelen vliegen, et cetera), hoewel stoffelijke effecten voortgebracht kúnnen worden. De mentale uitwerkingen beginnen allemaal met telepathie, terwijl de stoffelijke beschouwd kunnen worden als opzettelijk opgeroepen 'poltergeist-effecten', waarin voorwerpen in beweging worden gebracht door een merkwaardige kracht van het onbewuste denkvermogen. (Ik ben er steeds meer toe geneigd om aan te nemen, dat de rechterhelft van het brein hierbij betrokken is en dat de feitelijke energie die gebruikt wordt, dezelfde energie is die ervoor zorgt dat een wichelroede in de handen van de waterzoeker ronddraait. - wellicht een bepaalde vorm van aards magnetisme die richting gegeven kan worden door de rechter hersenhelft). Het lijkt volstrekt duidelijk, dat Mathers de truc had geleerd hoe hij deze gewoonlijk niet onderkende energieën kon beheersen.

Ik ben het ermee eens, dat er op het eerste gezicht weinig verband lijkt te zijn tussen dit denkbeeld van 'magie' en de geschiedenis van de Rozekruisersbeweging, zoals uitgelegd in de volgende pagina's door Christopher McIntosh. Toch ben ik gedurende het lezen van dit boek in toenemende mate het verband gaan voelen. Het begon te kristalliseren toen ik zijn verslag las over Heraclitus van Epheze (in Hoofdstuk 1), die geloofde dat het universum sterft als een levend organisme, en een zaad achterlaat van waaruit een nieuw universum voortkomt. Alles in de kosmos komt uit een basissubstantie voort, een soort vuur, en alles beweegt in een cyclisch proces.

Vlak voordat ik dit las, was ik een schets aan het schrijven voor een boek over astronomie en had de Big Bang van het universum beschreven. Heraclitus beschreef dit met enige precisie. Volgens de Big Bang Theorie, waarvoor het bewijs nu overweldigend is, begon het universum (ongeveer tien miljard jaar geleden) als een zuiver, niet-gedifferentieerd 'vuur', van waaruit de elementen later zouden kristalliseren. Het gaat voort

met uitzetten gedurende opnieuw een paar miljard jaar, totdat zijn eigen zwaartekracht het weer doet instorten. Uiteindelijk zal het een geconcentreerde massa materie worden, waarvan de omvang veel groter zal zijn dan de 'kritische massa' die nodig is om een zwart gat te scheppen. Maar volgens de laatste astronomische theorie, zal een zwart gat niet voortgaan met oneindig in zichzelf in te storten, maar ten slotte nogmaals exploderen. Wanneer dit juist is, zou Heraclitus' opvatting merkwaardig nauwkeurig zijn. In feit was het enige wat Heraclitus niet heeft kunnen vatten, was dat het nieuwe 'zaad' kleiner zou zijn dan het vorige, omdat zoveel energie onherstelbaar verloren gegaan zou zijn in het gehele proces.

Nu zou je kunnen zeggen, dat Heraclitus slechts een 'onderbouwde gissing' maakte over het universum. Maar wanneer een gissing zo dicht bij de werkelijkheid zit, begin ik mij persoonlijk af te vragen of het niet iets meer kan zijn dan giswerk. Dat wil zeggen, of er niet een andere soort manier is om het universum te kennen, rechtstreeks en intuïtief. Mystici hebben dat altijd gezegd, en in zijn opmerkelijke *Drug Taker's Notes* spreekt R.H. Ward over een 'mystieke' ervaring die hij had onder verdoving bij de tandarts. Hij zegt, dat na de eerste paar inademingen hij "direct overging naar een bewustzijnstoestand die reeds veel vollediger was dan de volledigste graad van gewoon waakbewustzijn." Hij herhaalt dit punt diverse keren, sprekend over hoe "bewustzijn" weer "afnam" naar gewoon bewustzijn, en hoe "de duisternis van wat wij maar bewustzijn noemen, op mij afkwam" (met andere woorden, dat hij opnieuw wakker werd).[10]

Nog interessanter echter, is Wards beschrijving van het gaan door - wat hij noemt - "een regio van denkbeelden", waar het inzicht eerder verstandelijk dan emotioneel was. Hij voegt eraan toe: "Je weet niet alleen dat het ene ding hier is, en het andere ding daar. Je weet alles wat er te weten valt." Robert Graves

[10] Deze en de passage die volgt, komen uit R.H. Ward, *Drug Taker's Notes* (Londen: Victor Gollancz, 1957), pp. 26-28.

heeft een soortgelijke mystieke ervaring beschreven in een verhaal, getiteld *The abominable Mr. Gunn* (hij vertelde me dat het autobiografisch is). En hier is het weer duidelijk dat het gevoel van 'alles te weten' in letterlijke zin bedoeld is, alsof wij een soort vreemde eigenschap hebben die zich kan uitstrekken en alle soorten kennis kan verwerven op commando.

Als er iets zit in deze theorie, kan het zijn dat er inderdaad een traditie van kennis is die voorafgaat aan de ontwikkeling van het moderne verstandelijke bewustzijn. Dit zou kunnen verklaren waarom de neolithische mens de moeite deed om omvangrijke stenen computers te bouwen als Stonehenge, meer dan tweeduizend jaar voordat de Chaldeeën - aan wie gewoonlijk wordt toegeschreven dat zij de eerste astronomen waren - de hemelen begonnen te bestuderen.

In elk geval lijkt het duidelijk te zijn, dat de leerstellingen van Christian Rosenkreuz gebaseerd waren op die van de gnostici, en op het begrip dat Christopher McIntosh zo bewonderenswaardig heeft beschreven via de analogie van de mens "onder water", met het gebied van kennis en inzicht boven het oppervlak. T.S Eliot zei ongeveer hetzelfde in een refrein van zijn gedicht *The Rock*.

Dan spreek ik fundamenteel niet over een misleiding, of zelfs over "wishful thinking", maar over het diepste vraagstuk van het menselijk ras. Ward komt weer opwindend dichtbij als hij zijn vinger hierop legt, wanneer hij zegt dat een deel van hem zijn moeder niet mocht, "omdat zij hem twee levens liet leiden", namelijk het natuurlijke, instinctieve leven van een kind, en het opgelegde en kunstmatige leven van 'de wereld'. Verder zegt hij, dat het hem onder lsd voorkwam, dat alle kinderen door volwassenen geruïneerd worden, door geconditioneerd te worden naar het leven van deze wereld, zodat zij twee levens leiden, het ene geheim, het andere voor goedkeuring van de volwassene. Maar dan is 'ruïnering' niet onvermijdelijk.

Al mijn eigen boeken bijvoorbeeld, van *The Outsider* en later, zijn uitgerekend over dit onderwerp gegaan: de afwijzing door

de 'buitenstaander' van 'de wereld', zijn verlangen om naar binnen te keren naar een wereld van waarheid waarvan hij voelt dat die in zijn eigen diepten verblijft. Ronduit gezegd dus, ben ik niet volledig geruïneerd. Ward zelf merkt op, dat hij verbaasd is dat hij niet verdorvener en gestoorder is dan hij is, gezien zijn opvoeding. De meesten van ons overleven feitelijk, omdat die innerlijke honger zo intens is.

Ik ben van mening dat dit verklaart waarom de Rozekruisers-beweging zijn greep op de westerse geest is blijven uitoefenen. Niet omdat wij hopeloos goedgelovig zijn, of omdat wij graag geloven in absurde fantasieën. In een legende zoals die van Christian Rosenkreuz lijken we een glimp op te vangen van hetgeen wij zouden moeten zijn, en wat wij zouden kunnen zijn. Wanneer wij aan de slag gaan met afdoende vastberadenheid, kan de greep van 'de wereld' worden verbroken of op z'n minst verzwakt, totdat het niet langer een voortdurend gevoel van vervreemding oproept. Wij zijn een planeet van een dubbelster, verscheurd tussen twee krachtige gravitatiekrachten. Wij moeten leren om naar binnen te keren zonder de controle te verliezen over de buitenwereld en niet, zoals Rimbaud, ons eenvoudigweg overgeven aan een 'bevolen ontwrichting van de zintuigen'.

Ik ontken natuurlijk niet, dat veel van de huidige belang-stelling in het occultisme zijn wortel heeft in 'ontsnappings-drang' van de meest gewone soort. Ik geloof echter nog steeds dat de krachtige geesten worden aangetrokken door de ware inhoud van het 'occultisme'. Christopher McIntosh komt op mij over als een interessante weergave van deze veronderstelling. Je hoeft slechts een blik te werpen op zijn boek om te zien, dat hij een getrainde geest is die werkt binnen de academische traditie. Zijn eerste boek, *The Astrologers and their Creed* (1969) is in de grond een briljant stuk onderzoek in de geschiedenis van de astrologie.[11] In het laatste hoofdstuk, *The Verdict on Astrology*,

---

[11] Christopher McIntosh, *The Astrologers and their Creed: An Historical Outline* (New York: Frederick A. Praeger, 1969).

geeft McIntosh toe, dat het niet wetenschappelijk verdedigd kan worden. Maar hij vervolgt met de onderzoeken te citeren van de Gauquelins in de feitelijke statistieken over mensen die onder Mars, Saturnus, Jupiter, et cetera, geboren zijn, om te laten zien dat er nu wel een redelijk stevige wetenschappelijke basis lijkt te zijn voor de aanname dat het menselijke temperament door de planeten wordt beïnvloed. Je zou kunnen zeggen, dat het boek sceptisch is tot de laatste twee pagina's.

McIntosh's volgende werk, *Éliphas Lévi and the French Occult Revival*[12] is opnieuw, heel simpel, een uitstekend stuk biografisch onderzoek. Een van de weinige boeken over deze belangrijk 'magiër' in het Engels. Op geen enkel punt lijkt hij teveel te hechten aan de magische aanspraken van Lévi. Hij is geïnteresseerd in Lévi als persoonlijkheid en als denker, maar niet werkelijk als een magiër.

Voordat ik dit voorwoord schreef, vroeg ik McIntosh mij te vertellen hoe hij geïnteresseerd raakte in de Rozekruisers. Zijn antwoord was buitengewoon interessant. Hij vertelde, dat hij in 'occulte' onderwerpen geïnteresseerd was sinds hij een bachelor was in Oxford, in het begin van de jaren 60 van de vorige eeuw. Hij kwam veel verwijzingen tegen naar de Rozekruisers, maar A.E. Waite's enorme, gezwollen productie[13] liet hem verward achter. Sindsdien had hij er altijd genoegen aan beleefd om dingen te schrijven die hem de gelegenheid gaven om wat detectivewerk te doen, vooral wanneer 't het lezen in het Frans en Duits inhield. Hij begon de originele bronnen te bestuderen. Het boek werd begonnen in 1972, het jaar dat 'Lévi' uitkwam.

Gedurende het schrijven van het boek, veranderde McIntosh's houding jegens het onderwerp echter. "Toen ik eraan begon, ging ik door een periode van tamelijke droge, geleerde objectiviteit in mijn houding jegens zulke onderwerpen, en ik was van plan om de Rozekruisersbeweging eenvoudig te onderzoeken

---

[12] Christopher McIntosh, *Eliphas Lévi and the French Occult Revival* (New York: Samuel Weiser, 1974; Londen: Rider, 1972).

[13] ["volume". vert. RM]

als een tamelijk merkwaardig historisch verschijnsel, zonder echt te verwachten dat ik zou ontdekken dat het een onderricht bevatte van enige ware diepte of samenhang. Sindsdien is niet alleen mijn houding veranderd, maar ben ik veel meer pro-occult geworden. Maar ik vond tijdens mijn onderzoekingen ook, dat de Rozekruisersbeweging dieper gaat dan ik mij had gerealiseerd en iets waardevols en coherents bevat. Je zou dus kunnen zeggen, dat dit boek in mijn leven een belangrijke ervaring is geweest. Het heeft me geleerd, dat vroeger of later iedereen die deze onderwerpen bestudeert vanuit een academisch gezichtspunt, de beslissing moet nemen of zij een persoonlijk standpunt voor of tegen gaan innemen. Je wegkeren van deze beslissing en proberen neutraal te blijven, betekent voor mij de dood."

McIntosh verontschuldigt zich verder voor het niet afdoende overbrengen van dit gevoel betreffende de ware innerlijke betekenis van de Rozekruisersbeweging. Maar nu ik zijn manuscript voor de tweede keer heb gelezen, kan ik hem geruststellen. Ik heb eveneens de meeste belangrijke teksten over het onderwerp gelezen, dus ik verkeer in de positie om hem te verzekeren dat die van hem verreweg de beste is. En aangezien het ook nog eens een interessant en opwindend verhaal is, zou het uiteindelijk voor het geheimzinnige Rozekruis de belangstelling verzekeren die het verdient.

Colin Wilson.

INTRODUCTIE

Een halve eeuw voordat de term 'Rozekruiser' in zwang kwam, schreef de 16e-eeuwse Provençaalse astroloog en voorspeller Nostradamus:

> "Er zal een nieuwe sekte van filosofen opkomen,
> Dood, goud, eerbewijzen en rijkdom verachtend,
> Zij zullen nabij de bergen van Duitsland zijn,
> Zij zullen een overvloed aan anderen hebben
> om hen te ondersteunen en volgen."[14]

In dit kwatrijn, geschreven rond 1555, lijkt Nostradamus een treffend nauwkeurige voorspelling te hebben gedaan van de Rozekruisers Broederschap zoals beschreven door haar volgelingen. Deze "nieuwe sekte van filosofen" begint in Duitsland in het eerste deel van de 17e eeuw en deed afstand van wereldse bevredigingen ten gunste van spirituele. Men zei dat hij de dood had overwonnen door middel van het levenselixer. Zoals de laatste regel van het kwatrijn voorzegde, verkreeg de Rozekruisersbeweging vele ondersteuners en verbreidde zich uiteindelijk over de gehele wereld. Talloze vertakkingen treft men tegenwoordig nog steeds aan.

Het woord 'Rozekruiser' staat al heel lang in onze vocabulaire. Toch zijn er maar weinig woorden die met zoveel verschillende betekenissen gebruikt zijn, en op zulke verwarrende manieren.
Men verwijst soms naar de Rozekruisersbeweging als synoniem met de ene of andere van de 20e-eeuwse occulte groeperingen. Soms wordt het opgeroepen als een vage bedekte term voor iets wat met alchemie van doen heeft en met het volgen van

---

[14] *The Complete Prophecies of Nostradamus*, vertaald, bewerkt en geïnterpreteerd door Henry C. Roberts (New York: Nostradamus Inc., 1968). De Franse tekst luidt: "Une nouvelle secte de Philosophes, Méprisant mort, or honneur & richesses, Des monts Germains seront fort limitrophes, A les ensuyure auront appuy & presses."

hermetische studies. Soms spreekt men erover alsof het een speciale leerstelling is, net als het marxisme of katholicisme. Om te komen tot een helderder definitie, moet je een stap terug doen en kijken naar de beweging in een wijder perspectief.

De samenstelling van denkbeelden die als de Rozekruisersbeweging bekendstaan, kan men zien als een grof gebreid organisme dat rond een centrale mythologie is opgebouwd. Het belangrijkste symbool ervan is het buitengewoon eenvoudige en toch prachtig suggestieve beeld van een roos die met een kruis verbonden is. Dit 'organisme' verscheen voor het eerst in Duitsland onder geheimzinnige omstandigheden. Duitsland blijft gedurende ongeveer twee eeuwen het belangrijkste centrum van zijn ontwikkeling. Veel van deze studie houdt zich derhalve bezig met Duits materiaal.

De Rozekruisersmythe ontstond zoals geen enkele andere mythe gedaan heeft. Hij werd, zogezegd, opzettelijk zeer plotseling 'gelanceerd' op zijn vreemde tocht door de geschiedenis. Ik raakte geïntrigeerd door het verschijnsel Rozekruis, deels vanwege zijn unieke eigenschappen en deels omdat de oorsprong ervan nimmer bevredigend verklaard is. Aanvankelijk zag ik het als een recht-toe-recht-aan mysterie, waarbij het probleem was om uit te zoeken wie de Rozekruiserslegende geschapen had en waarom. Als dat gereed was, wilde ik de navolgende ontwikkeling nagaan. Naarmate ik in mijn studie voortging, onderging mijn benadering echter een verandering.

Oorspronkelijk had ik gedacht aan de Rozekruisersbeweging als een vage mengelmoes van denkbeelden die vasthielden aan een extreem nevelige legende, die zeer weinig diepte aan onderricht of traditie bevatte en in de geschiedenis in verschillende tijden naar boven kwam op een manier zonder samenhang. Maar gedurende mijn onderzoekingen dwong het bewijs dat ik ontdekte, mij om dit gezichtspunt te herzien. Het leidde mij tot twee onverwachte conclusies. Ten eerste, had de beweging in zijn eerste stadia een veel meer aaneengesloten

geschiedenis dan ik verondersteld had. Ten tweede ontwikkelde het een coherent onderricht, dat een hoogst interessante late heropleving van een gnostieke manier van denken vertegenwoordigde. Met 'gnostiek' bedoel ik in de kern, de visie dat de menselijke geest als het ware vastzit onder water. Hij leeft een soort halfleven, onwetend van het feit dat het zonlicht en de lucht van de ware geest erboven zijn. Wanneer kennis (of gnosis) de mensen hiervan bewust kan maken, zullen zij zich inspannen om naar boven te zwemmen en met hun ware element herenigd te worden. Ik zal deze leerstelling en de ontwikkeling daarvan vollediger uitleggen in Hoofdstuk 1. In latere hoofdstukken zal ik aantonen hoe het de Rozekruisersbeweging beïnvloedde.

Los van zijn gnostieke trekken, moet de Rozekruisersbeweging worden gezien in termen van een wijde variëteit aan culturele en intellectuele ingrediënten. In deze studie zal ik vele paden volgen en veel intrigerende gebieden van de symbologie binnengaan. Het is mijn bedoeling om de geschiedenis van het verschijnsel 'Rozekruis' te onderzoeken, vanaf zijn oorsprong tot aan de 20e eeuw. Het verhaal speurt twee parallelle paden na. Het ene volgt de uiterlijke geschiedenis van de opeenvolgende broederschappen van de Rozekruisers, hun riten en gebruiken, en de vreemde en soms fascinerende karakters die zich ermee bezighielden. Het andere volgt de innerlijke ontwikkeling van de Rozekruisersbeweging en onderzoekt zijn intellectuele en spirituele erfenis en de leerstellingen die het aan zijn volgers onderwees. Ik zal ook kijken naar de invloed die de Rozekruisersbeweging buiten zijn onmiddellijke kring van beoefenaars had, bijvoorbeeld in de literatuur.

In het geval dat de lezer niet vertrouwd is met de basale feiten omtrent de oorsprong van de beweging: deze zijn als volgt. In 1614 werd in Kassel een Duitse tekst gepubliceerd, met de titel *Fama Fraternitatis, dess Löblichen Ordens des Rosenkreutzes* ('De Roep van de Loffelijke Orde van het Rozekruis'). Die had al een tijdje gecirculeerd als manuscript, mogelijk al in 1610.

De *Fama* bedoelde het bestaan te onthullen van een broederschap die gesticht was door ene Christian Rosenkreuz, die leefde in de 14e en 15e eeuw. Men beweerde dat Rosenkreuz de broederschap stichtte na wijsheid te hebben opgedaan gedurende een reis naar het Oosten. De leden van zijn Orde reisden rond, genazen de zieken en verkregen en verbreidden kennis, maar altijd incognito. Toen Christian Rosenkreuz stief, werd zijn begraafplaats geheimgehouden. Maar onlangs, zegt de *Fama*, is de graftombe door de broederschap ontdekt[15], en deze ontdekking luidt de dageraad van een nieuwe eeuw in.

Spoedig na de *Fama* verscheen de *Confessio Fraternitatis* (1615), eveneens gepubliceerd in Kassel, maar dit keer in het Latijn. De *Confessio* verhaalde de boodschap van de *Fama* met een nog grotere nadruk, en presenteerde de belofte van een gereformeerde wereld en het omverwerpen van de pauselijke tirannie. Net als de *Fama* schepte hij op over de verheven en krachtige kennis die bij de geheime broederschap in bezit was.

Toen verscheen in 1616 een derde werk, het vreemdste van alle. Het werd gepubliceerd in Straatsburg in Duitsland, onder de titel *Die Chymische Hochzeit Christiani Rosenkreutz* ('Het Scheikundig Huwelijk van Christian Rosenkreutz'). Daarin beschrijft de verteller, vermoedelijk Christian Rosenkreutz zelf, zijn ervaringen als een gast (niet als de bruidegom, zoals de titel suggereert) bij de bruiloft van een koning en koningin, die op een wonderbaarlijk kasteel verblijven. De bruiloft ontwikkelt zich tot een buitengewone opeenvolging van gebeurtenissen, waarin de gasten worden onderworpen aan testen van hun waardigheid. Sommige worden gedood en weer tot leven gebracht gedurende een alchemistische operatie. Het zit vol met occulte beelden. Er zijn portalen die door leeuwen bewaakt worden, magische fonteinen, en schepen die overeenkomen met de tekens van de dierenriem. Deze weelderige symboliek heeft zich geleend tot talloze interpretaties, maar het verband tussen

[15] [Op zich merkwaardig dat de broederschap de begraafplaats geheim houdt en dan ontdekt. vert. RM]

Het Scheikundig Huwelijk en de andere manifesten is niet duidelijk, noch zijn de precieze motieven van zijn schepper bij het produceren ervan.

Hoewel *Het Scheikundig Huwelijk* anoniem gepubliceerd werd, was de auteur ervan vrijwel zeker een protestantse theoloog uit Tübingen, genaamd Johann Valentin Andreae, die mogelijk ook de auteur of medeauteur van de *Fama* was. Het auteurschap van de *Confessio* is onbekend. Andreae zelf is een vreemde en raadselachtige figuur, die in een later hoofdstuk onderzocht zal worden.

De publicatie van de Rozekruisersgeschriften riep in Duitsland een enorme controverse op. Veel mensen schreven lovend over de beweging, in de hoop dat zij zouden worden uitverkoren en toegelaten tot de Orde. Anderen beweerden dat zijzelf Rozekruisers waren en gaven pamfletten uit in de naam van de broederschap. Nog weer anderen publiceerden geschriften waarin de beweging werd aangevallen als een kwaadaardige of ketterse organisatie. Hoe meer geschriften er op het onderwerp verschenen, des te meer raakte het gehele beeld verward. Sinds die tijd is de mist die de Rozekruisersbeweging omhulde, gebleven, maar de cultus heeft het in de een of andere vorm overleefd en trekt nog steeds aanhangers.

De duurzaamheid van de Rozekruisersbeweging heeft naar mijn idee deels te maken met de aantrekkelijke eigenschap van het Rozekruismotief. De roos en het kruis kregen afzonderlijk diverse interpretaties. In de christelijke symboliek treft men soms aan, dat ze de Maagd Maria en Christus vertegenwoordigen, zoals in een gebed dat geïnspireerd is door de *Litanie van Loreto*, dat als volgt verwijst naar de roos:

> "Bloem van het kruis, zuivere baarmoeder die bloeit
> Over alle bloem en brand,

Heilige Roos Maria."[16]

C.G. Jung heeft laten zien, dat de roos een symbool is dat diep in het collectieve onbewuste ligt, en de vrouwelijke baarmoeder en volmaaktheid representeert die door evenwicht verkregen wordt. Het kruis is een net zo diep gezeteld symbool, dat volgens Jung verbonden is met de neiging van het innerlijk bewustzijn van de mens om te zoeken naar viervoudige patronen. Het komt over de gehele wereld voor in mythologieën. In zijn christelijke manifestatie symboliseert het lijden en opoffering.

Men heeft wel geopperd dat de stichters van de Rozekruisersbeweging, die aanvankelijk ultra-protestants was, de roos en het kruis kozen omdat deze elementen verschenen op het wapenschild van Luther, en/of omdat ze op dat van Andreae stonden. Elk van deze theorieën kan waar zijn, maar het symbool zou niet zo zijn aangeslagen als het deed, tenzij het een intrinsieke kracht had. Noch had het een voortdurende groei veroorzaakt rond deze centrale mythe.

Om te begrijpen waarom de Rozekruisersbeweging al bijna vier eeuwen heeft overleefd, en mogelijk langer, moeten we kijken voorbij de aantrekkelijkheid van het Rozekruismotief, al is het nog zo krachtig. Dit motief is slechts de top van een zeer grote ijsberg aan symboliek, een symboliek die in iedere eeuw met hernieuwde kracht kan aanspreken, onder gebruikmaking van een taal die diep in ons reacties oproept. Terwijl ons uiterlijke bewustzijn zichzelf uitdrukt in woorden, communiceert ons innerlijke bewustzijn in symbolen. Gedurende de geschiedenis hebben wij symbolische systemen van de een of andere soort gebruikt: astrologie, kabbala, tarot. De tarot om ons innerlijk zelf te kunnen laten evolueren. Deze systemen zijn als bronnen die opwellen uit een of ander diep reservoir dat

---

[16] C.G. Jung, *Archetypes and the Collective Unconscious*, vertaald door R.F.C. Hull, Bollingen Series XX (Princeton: Princeton University Press, 1959), p. 363.

gevoed lijkt te worden door de totaliteit van onze ervaring van onszelf en ons universum. Aldus heeft ieder diep systeem van symbologie een universele dimensie, via zijn bron; een culturele dimensie, via de maatschappij waarin die bloeit; en een individuele dimensie, via zijn effect op mensen die het ontvangen.

Het is niet mogelijk om de symboliek van de Rozekruisersmanifesten hier volledig te analyseren, aangezien dit boek zich voornamelijk bezighoudt met hun historische betekenis. Maar het is belangrijk om erop te wijzen, dat ze een enorme rijkdom aan betekenis kunnen overbrengen, die eruit kan worden gehaald hetzij via een studie van de afbeeldingen, of door de taal als een code te behandelen. Deze geschriften hebben iets krachtigs en persoonlijks te zeggen tegen iedereen die ze in de diepte bestudeerd. En een groepering of een individu die de Rozekruiserssymboliek opneemt en er welgemeend mee werkt, zal aan enig deel van zijn kracht deelnemen.

Aangezien de Rozekruisersbeweging verband houdt met de ganse hermetische/kabbalistische traditie, is het mogelijk om het op verschillende manieren toe te passen. Het kan bijvoorbeeld worden gebruikt voor mystieke contemplatie of voor magische manipulatie. Het verschil is, in grote lijnen, dat wij in de mystiek trachten te communiceren met het goddelijke, door ons bewustzijn te projecteren naar buiten de stoffelijke wereld, terwijl we in de magie trachten te werken op de stoffelijke wereld onder gebruikmaking van contacten met de goddelijke wereld. De Rozekruisersbeweging heeft, zoals wij zullen zien, volgers van beide paden opgenomen.

Een blijvend kenmerk van de Rozekruisersbeweging zoals het zich later ontwikkelde, was het denkbeeld van de geheimzinnige adept die heerst over geheime kennis en vreemde krachten. Dit was de basis van de 'Rozekruisers'-novelle *Zanoni* van Edward Bulwer-Lytton, getypeerd door een merkwaardige anekdote die ik tegenkwam terwijl ik onderzoek deed in de bibliotheek van Bulwer-Lytton in Knebworth. Onder de boeken

bevindt zich Mary Atwoods verhandeling over de alchemie, *A Suggestive Inquiry into the Hermetic Mystery* (1850). Opgenomen op het schutblad is een advertentie uit The Times, geschreven in het Latijn, die vertaald als volgt luidt: "Wanneer dit in handen komt van een Broeder van het Rozekruis of een onderzoeker van de Hermetische Transmutatie, verzoek ik dat zij schriftelijk met mij contact opnemen." Ondertekend was met "F.R.C.", hetgeen duidelijk bedoeld was om te betekenen 'Frater Rosae Crucis' (Broeder van het Rozekruis). Het opgegeven adres was het postkantoor in Shaftsbury, Dorset. De oorspronkelijke eigenaar van het boek, ene Edward Bellamy, die in de bibliotheek van het British Museum werkte, moet een alchemistische enthousiasteling zijn geweest, want in het boek is zijn verslag van het vervolg ingelegd.

Het blijkt dat, na twee keer naar "F.R.C." te hebben geschreven en geen antwoord te hebben ontvangen, Bellamy op een avond thuiskwam, en erachter kwam dat de adept langs was gekomen terwijl hij uit was. Zijn vrouw beschreef hem als "een rozig gekleurde bewoner van het platteland, die zich ernstig maar plezierig gedroeg" en uitlegde dat hij de volgende dag zou vertrekken voor een reis rond de wereld. Toen hij wegging, zei de adept: "Uw echtgenoot zal mij hieraan herkennen." Daarbij nam hij van zijn nek "een merkwaardig uitziende ketting van doffe en zacht uitziende gouden schakels, een zeer uitnemend kruis van rozekleurig glazuur, bezet met diamanten ter grootte van grote bonen, met een slang van blauw glazuur eromheen", zei zij. Hij stond toe dat de vrouw het juweel onderzocht, vertrok toen en kwam nooit meer langs. Verhalen van soortgelijke adepten komen veelvuldig voor in de literatuur van de Rozekruisersbeweging.

Andere aspecten van de Rozekruiserslegende hebben eveneens fascinatie uitgeoefend. De verblijfplaats van Rosenkreutz' graftombe bijvoorbeeld, is een favoriet onderwerp van speculatie geweest. Dr. R.W. Felkin, een Engelse occultist en lid van de Hermetic Order of the Golden Dawn, ging in 1914 op zoek

naar de crypte. Hij was zo in beslag genomen door zijn onderzoek, dat hij onbewust bleef van de tekenen van een op handen zijnde oorlog totdat het bijna te laat was. Hij kon te elfder ure Duitsland verlaten, alsook dankzij de hulp van de Vrijmetselaarsvrienden in Hannover en Amsterdam.

In het Derde Rijk werd de Rozekruisersbeweging een buitenbeentje van de Nazi's. Als hoofd van de S.S. beval Himmler een geschiedenis van de broederschap, *Das ältere Rosenkreuzertum* door Hans Schick, een boek waarop ik later zal terugkomen.[17] In een afdeling van Himmlers buitenlandse inlichtingendienst bestudeerde een groep onderzoekers "belangrijke zaken als de Rozekruisersbeweging en de Vrijmetselarij, de symboliek van de onderdrukking van de harp[18] in Ulster, en de occulte betekenis van hoge hoeden in Eton."[19]

De Rozekruisersbeweging is tegenwoordig in diverse vormen zeer levendig in allerlei delen van de wereld. Toch is er slechts één boek in het Engels dat een omvattende geschiedenis van de beweging benadert, namelijk A.E. Waite's *The Brotherhood of the Rosy Cross*.[20] Frances Yates' boek, *The Rosicrucian Enlightenment* bestrijkt slechts de zeer vroege stadia van de ontwikkeling van de beweging, en Frans Wittemans' *A New and Authentic History of the Rosicrucians* is schetsmatig en op veel plaatsen hoogst onnauwkeurig.[21] De bedoeling van het huidige werk is, dit hiaat te vullen door het verhaal te vertellen van de

---

[17] Hans Schick, *Das ältere Rosenkreuzertum* (Berlijn: Nordland Verlag, 1942).

[18] [Het nationale symbool van Ierland. vert. RM]

[19] H.R. Trevor-Roper, *The Last Days of Hitler* (Londen: Macmillan, 1947), p. 23.

[20] A.E. Waite, *The Brotherhood of the Rosy Cross* (Londen: Rider, 1924).

[21] Frances Yates, *The Rosicrucian Enlightenment* (Londen: Routledge & Kegan Paul, 1972); Frans Wittemans, *A New and Authentic History of the Rosicrucians*, vertaling Durvad (ook bekend als F.G. Davis) (Londen: Rider, 1938).

ontwikkeling van de Rozekruisersbeweging, beginnend met zijn wortels.

Om deze introductie te voltooien, moet ik mijn dank aan een aantal mensen vastleggen. Allereerst deed het mij zeer veel genoegen dat Colin Wilson, wiens werk ik reeds lang bewonder, ermee instemde om het Voorwoord te schrijven. In eerdere boeken had ik de gelegenheid om Ellic Howe te bedanken, die jarenlang een genereuze mentor is geweest. Voor dit boek gaf hij mij zijn onbeperkte hulp en advies, leende mij belangrijk materiaal en las en becommentarieerde het manuscript. Zo moet ik ook Gerald Yorke bedanken voor het uitlenen van materiaal en voor hulpvolle suggesties. Ik ben ook dr. Richard van Dülmen dankbaar, van de Beierse Academie van Wetenschappen, die mij het voordeel gaf van zijn gespecialiseerde kennis van de geschiedenis van de Rozekruisers. Verder aan R.A. Gilbert voor het uitlenen van materiaal dat betrekking heeft op A.E. Waite, en aan de uitgevers die in diverse voetnoten genoemd worden, die mij toestemming gaven om citaten op te nemen. Tot slot belet de ruimte mij om hier de vele vrienden in dit land en overzee op te sommen, die mij bemoedigd hebben door hun belangstelling en enthousiasme en mij aldus hielpen om te voltooien wat een arbeidsintensieve maar lonende taak is geweest.

INTRODUCTIE TOT DE TWEEDE EDITIE

Toen ik veertien jaar geleden begon met het schrijven van dit boek, was het niet algemeen mogelijk naar de Rozekruisers-beweging te verwijzen zonder een groot gedeelte aan uitleg. Veel mensen hadden er nooit van gehoord, en degenen voor wie dat wel het geval was, leken slechts maar een flauw besef te hebben van wat het was. Wanneer geschiedkundigen er al over spraken, hadden zij de neiging om het af te doen als een marginaal onderwerp van weinig tot geen wetenschappelijk belang. Samen met andere esoterische kwesties behoorde het tot een onbetrouwbaar terrein dat men hetzij moest mijden, of beschouwen met minachtende nieuwsgierigheid van de hoofd-stroming.

Nu dit boek heden zijn 2e editie ingaat, is de situatie volstrekt anders. Het esoterisme is langzaamaan weer opgeëist voor wetenschappelijke toepassing. Richtingen waarin men een nauwkeurige methodologie volgt, verlicht door onberispelijk bedreven wetenschap en geplaveid door het werk van geleerden als Frances Yates, duiken nog dieper in het esoterische getto, tot het verdriet van degenen die in het troebele ervan een bijzondere belofte van avontuur vonden, maar tot de verrijking van de geschiedkunde als geheel.

Eén resultaat van dit proces is, dat het woord 'Rozekruiser' thans onder geschiedkundigen een vertrouwd begrip is. Ook dit is weer opgeëist. Hoewel dit boek niet de pretentie heeft dat het meer is dan een schets, blijft het de enige algemene geschiedenis van de Rozekruisersbeweging vanaf zijn begin tot aan de huidige dag. Ik heb er enkele herzieningen in aange-bracht vanwege de verandering van mijn gezichtspunt aan-gaande enkele vraagstukken en in het licht van commentaar dat ik via brieven ontvangen heb, waarvoor ik zeer dankbaar ben. Mijn eigen onderzoek in de Rozekruisersbeweging en verwante terreinen gaat voort. Ondertussen hoop ik, dat de nieuwe editie

van dit boek de belangstelling voor dit rijke gebied zal blijven stimuleren.

INTRODUCTIE TOT DE DERDE EDITIE

Er is een synchroniciteit in het feit dat, nu dit boek zijn 3e editie beleeft, wij op de drempel van een nieuw millennium staan. Denkbeelden uit dit millennium hielpen de Rozekruisers-beweging te lanceren en het is verleidelijk om parallellen te zien tussen het huidige eeuw en die van de Rozekruisersmanifesten. De twee eeuwen hebben veel gemeen: gigantische veranderingen, bittere breuken en conflicten, het gevoel dat deze wereld de verkeerde kant is opgegaan, en een verlangen naar een betere. Het is begrijpelijk dat voor velen de belofte van de Rozekruisers van nieuw tijdperk dat gebaseerd was op een oude wijsheid, hun aantrekkingskracht en relevantie betekent.

In zekere zin is voor de Rozekruisersbeweging de cirkel nu rond. Dankzij de val van het IJzeren Gordijn is het thans opnieuw aanwezig in het gebied - ooit Bohemen genoemd, thans de Tsjechische Republiek - dat zo'n sleutelrol speelde in zijn vroege geschiedenis. Het is zogezegd naar huis teruggekeerd. In september 1995 werd een conferentie gehouden, genoemd 'The Rosicrucian Enlightenment Revisited', in de betoverende stad Česky Krumlov aan de rivier de Moldau. De conferentie, die georganiseerd werd door het New York Open Center en het Gnosis Magazine, ter ere van wijlen Frances Yates, zou uiteraard tien jaar eerder ondenkbaar zijn geweest op zo'n locatie. Tijdens deze gebeurtenis werd het denkbeeld van een nieuwe editie van dit boek bij de huidige uitgever, geboren gedurende discussies met Donald Weiser en Betty Lundsted. Ik wil graag mijn waardering aan hen uitspreken en ook aan Vladislav Zadrobilek, aanwezig op genoemde bijeenkomst, die met zijn firma, Trigon Press, een Tsjechische editie heeft

ondernomen. Ik wil ook opnieuw Colin Wilson bedanken voor zijn inzicht in het Voorwoord.

Bij het voorbereiden van de tekst voor deze editie, heb ik enkele aspecten van het verhaal omtrent de Rozekruisers uitgediept. Ik heb daarbij rekening gehouden met het werk dat andere geleerden op dit terrein sinds het verschijnen van de vorige editie hebben uitgevoerd. Veel belangrijk onderzoek bijvoorbeeld, speelde zich af bij de Bibliotheca Philosophica Hermetica in Amsterdam, gesticht door Joost R. Ritman, wiens aanschaffingen uiterst belangrijk tekstueel bewijs bevatten over de oorsprong van de Rozekruisersbeweging. Carlos Gilly, verbonden aan deze bibliotheek, heeft in recente jaren pioniersonderzoek gedaan en gepubliceerd over de vroege Rozekruisers. Dat heeft een geheel nieuw licht geworpen op het onderwerp, en veel van het werk van eerdere auteurs achterhaald gemaakt. Tot de andere geleerden, die het onderzoek in de bredere geschiedenis van de Rozekruisersbeweging hebben bevorderd, behoren Roland Edighoffer en Antoine Faivre. Ik heb ook veel vers inzicht in het onderwerp verkregen van Tobias Churton, schrijver en filmmaker, die opmerkelijke documentaires heeft gemaakt over de gnostieke en Rozekruiserstradities.

Een overzicht van dit alles te geven in een boek van deze omvang, zou onmogelijk zijn. Maar waar significant recent onderzoek gedaan is, heb ik op z'n minst getracht om de lezer te verwijzen naar de relevante bronnen. Omissies zijn echter onvermijdelijk. Geen enkel verslag over de Rozekruisersbeweging kan ooit compleet zijn, aangezien de geschiedenis nog steeds geschreven en opgebouwd wordt.

Christopher McIntosh.

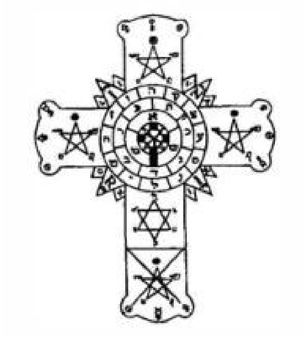

HOOFDSTUK 1
OUDE LEERSTELLINGEN HERONTDEKT

De Rozekruisersbeweging maakt deel uit van een wijze van denken waarvan de wortels ver teruggaan in de oudheid. Ze kan worden beschreven als de Westerse esoterische traditie. Deze traditie, die berust op vele bronnen, loopt door de Europese geschiedenis en oefent een sterke invloed uit, soms ondergronds, in andere tijden bloeiend in het openlijke. Hoewel ze regelmatig in conflict kwam met het christendom, werd het christelijke denken er dikwijls door beïnvloed, en omgekeerd. Deze wijze van denken, mondde bijna uit in een aparte taal en, zonder begrip ervan, kan veel in de geschiedenis van het Westerse denken niet worden gevat. De poëzie van William Blake bijvoorbeeld, bleef grotendeels onbegrepen, totdat recent onderzoek liet zien, dat hij de taal van de esoterische traditie sprak.

Een grote heropleving van deze traditie begon in Italië gedurende de Renaissance en opende een nieuwe fase in de ontwikkeling van het esoterische denken. Vanaf toen had het zich, hoewel enigszins ondergronds, een plaats verworven in het Westerse denken. De Rozekruisersbeweging behoort tot

deze fase van het esoterisme. Om de esoterische traditie te begrijpen, moeten wij die terug volgen naar haar oorsprong en de verschillende ingrediënten onderzoeken die erin terecht kwamen.

Het filosofische milieu waarin de traditie begon, staat grofweg bekend als het gnosticisme, een beweging die in de 4e eeuw v.Chr. begon en Egypte als haar brandpunt van ontwikkeling had. Egypte werd eerst doordrongen van Perzische mystieke geloofspunten gedurende de Perzische verovering in 525 v.Chr. Daarna door Griekse en oosterse invloeden volgend op zijn bezetting door Alexander de Grote in 333-331 v.Chr. Uit deze mengelmoes kwam een religieus gezichtspunt voort, met de volgende belangrijkste kenmerken.

De gnostici zagen het universum als een dualiteit tussen geest en materie. Zij stelden zich een opperwezen voor dat immaterieel, eeuwig, onbereikbaar en onkenbaar was. In de gnostieke zienswijze is de geest een fragment van dit universele wezen, dat afgesplitst is en in de materie gevangen is geraakt. De wereld der materie is niet de schepping van de oppergod, doch van een lagere god, ofwel demiurg, die onder zijn commando een aantal ondergeschikten heeft, archons (heersers) genaamd, die uiteenlopende invloedssferen hebben in de materiële wereld die corresponderen met de planetaire sferen. De bovenste sfeer, die van Saturnus, vormt de grens tussen de lagere en hogere werelden. Beneden is de slechte wereld met zijn archons; daarboven is de goddelijke wereld, geleid door goede geesten. Omar Khayyâm geeft dit in een vers weer:

> Omhoog vanuit het centrum van de Aarde door de Zevende Poort
> Kwam ik op, en zat op de Troon van Saturnus,
> En vele Knopen ontknoopt door de Weg;
> Doch niet de Meesterknoop van het Menselijke Lot.[22]

---

[22] Edward Fitzgerald, *Rubâiyât of Omar Khayyâm* (New York: Miller Graphics/Crown, 1979), vers 34, p. 44.

Menselijke wezens zijn volgens zijn gezichtspunt samengesteld uit een lichaam en een ziel, die beide behoren tot de materiële wereld, en een goddelijke vonk, of pneuma, die het innerlijke, goddelijke element is. Zolang de mensen in onwetendheid worden gehouden over hun ware positie, door de demiurg, blijven zij gevangenen. Maar soms worden berichten van buiten de sferen ontvangen door bepaalde individuen, die zich dan bewust worden van hun gevangenschap en in staat zijn om de kennis op anderen over te dragen. Deze kennis, of gnosis, is het belangrijkste wapen in het bevrijden van de geest uit zijn banden.

Het is echter niet afdoende dat de gnostici slechts weten dat zij gevangen zijn. Zij moeten ook de werkingen van de wereld kennen die hen omringt, zodat zij beter toegerust kunnen zijn om die te overwinnen, of zodat zij die kunnen gebruiken op een positieve wijze. Want niet alle gnostieke scholen zagen de wereld als absoluut slecht.

De gnostieke kosmologie werd voor een groot deel ontleend aan de stoïsche filosoof Heraclitus van Efeze, die de kosmos zag als een levend organisme, dat onderworpen is, net als ieder ander levend iets, aan de wetten van geboorte en dood. Wanneer het universum sterft, laat het volgens Heraclitus een zaad achter van waaruit een nieuw universum voortkomt. Alles in deze kosmos komt uit een basissubstantie voort, die Heraclitus zag als een soort vuur. "Voor vuur worden alle dingen uitgewisseld," schreef hij, "en vuur voor alle dingen, net zoals goederen worden geruild tegen goud en goud voor goederen."[23] Aldus beweegt alles in een cyclisch proces, een denkbeeld dat dikwijls gerepresenteerd wordt door de ourobouros, een slang die in zijn eigen staart bijt. Dit symbool werd uiteindelijk zeer breed gebruikt en treft men dikwijls aan in alchemische contexten.

---

[23] Heraclitus van Efeze, 'Fragment 22' in James Adams' *The Religious Teachers of Greece* (Edinburgh: T. & T. Clark, 1908), p. 228.

De gnostici stelden zich verder voor, dat om het proces van groei te initiëren, er een handeling van seksuele verwekking nodig was waarbij een universeel mannelijk en vrouwelijk beginsel betrokken zijn. De seksuele analogie werd eveneens gebruikt om te illustreren hoe de 'maagdelijke' ziel van een menselijk wezen geïmplanteerd kan worden met het 'zaad' van God in een mystieke vereniging, of hieros gamos. Seksuele symboliek kwam prominent voor in gnostieke ceremonies en is een thema waar ik later op zal terugkomen.

Het gnostieke geloof in een overgang van ruwe materie naar pure geest wordt gereflecteerd in de wijze waarop hun gemeenschappen georganiseerd werden. Ze werden verdeeld in drie hoofdgroepen. Op het laagste niveau waren degenen die volledig in beslag werden genomen door materiële en mondaine dingen. Zolang zij in deze staat verbleven, was er geen mogelijke verlossing voor hen. Vervolgens kwamen degenen die niet in staat waren om het goddelijke rechtstreeks waar te nemen, maar die geloofden in een hogere werkelijkheid en derhalve in staat waren tot gedeeltelijke verlossing. Op het hoogste niveau kwamen degenen die bezeten waren door de geest van God, or pneuma. Dezen stonden bekend als de 'pneumatici'. Ze traden op als profeten en waren in staat tot volledige verlossing. Tussen deze drie groepen waren er ook vele fijnere tussengraden. Een systeem van ceremonies vergezelde ieder niveau en mensen die in een bepaalde graad waren ingewijd, moesten er over blijven zwijgen tegen degenen van mindere graden. Aan deze beschrijving valt af te leiden, dat de meeste van de elementen van de moderne geheime sociëteit aanwezig waren in de gnostieke gemeenschap.

Sommige van de vroege Kerkvaders, bijvoorbeeld Clemens van Alexandrië en Origenes, werden door de gnostiek beïnvloed, en een aantal christelijke gnostieke groeperingen werden gevormd in de vroege jaren van het christelijke tijdperk. Het belangrijkste lichaam van de Kerk echter, verzette zich tegen de gnostiek, zowel binnen als buiten zijn rangen. De strijd ging

voort tot in de middeleeuwen, gedurende welke de gnostiek nog steeds bleef bestaan in diverse delen van Europa. De Bogomils van Bulgarije bijvoorbeeld, waren een gnostieke sekte die geen vlees aten, afgezien van vis. Zij geloofden dat vissen de enige schepselen waren die zich niet seksueel voortplantten. Een vergelijkbare gnostieke sekte waren de Albigenzen van Zuid-Frankrijk die net als de Bogomils seksuele onthouding aanbevalen en tegen het eten van vlees waren. Zij werden beestachtig weggevaagd in de 13e eeuw in een kruistocht die door paus Innocentius III geïnspireerd was. Hierna ging de gnostiek ondergronds, hoewel haar invloed zelfs in de latere middeleeuwen hier en daar doorbrak. Zoals we zullen zien, kwam ze weer tot haar recht.

De gnostiek produceerde ook de serie geschriften die aan Hermes Trismegistus werden toegeschreven en een enorme invloed zouden hebben op het esoterische denken van de Renaissance en daarna. Hermes Trismegistus (de 'Driewerf Grote') is een amalgama van de Griekse boodschappergod en de Egyptische god van de wijsheid, Thoth, hoewel hij in de Renaissance door velen beschouwd werd een werkelijke, historische figuur te zijn. Hij is de veronderstelde auteur van een hoeveelheid mystieke overleveringen die rond het begin van het christelijke tijdperk in Egypte werden samengesteld.

De bekendste van de hermetische verhandelingen is de Poimandres (of Pimander), waarin de auteur beschrijft hoe hij gedurende meditatie in gesprek ging met de Poimandres of Nous (geest)[24] van het opperwezen, die aan hem een lering ontvouwde die in essentie gnostiek is.[25] Menselijke wezens komen uit God voort, maar zijn in een wereld van materie gevallen die door de demiurg geschapen is, die zelf een voortbrengsel is van het goddelijke intellect. Na de dood stijgen

---

[24] ["mind". vert. RM]

[25] W. Wynn Westcott gaf een werk uit, getiteld *The Divine Pymander, or The Pymander of Hermes*, gepubliceerd in 1894 door de Theosophical Society in Londen.

degenen die gnosis hebben bereikt, op door de sferen om met de godheid herenigd te worden.

Te zeggen dat de hermetische geschriften een verachting voor de materie onderwezen, zou misleidend zijn. Anders dan de extremere vormen van de gnostiek, lijkt het hermetisme de materie te zien als een noodzakelijk onderdeel van de Schepping, dat begrepen en beheerst moet worden wanneer de geest die wil ontstijgen. Derhalve gaan bepaalde leringen over de werkingen en manipulatie van de materie samen met de hermetische mystieke leerstellingen. Dit deel van de hermetische geschriften werd de basis van de alchemie, reden waarom er dikwijls naar wordt verwezen als naar 'de hermetische Kunst'. De hermetische alchemie omvatte theorieën over hoe ziekte te genezen. Aangezien verondersteld wordt dat dit een van de belangrijkste activiteiten van de originele Rozekruisers-broederschap was, kan het nuttig zijn om enkele van de ingrediënten van de hermetische fysiologie en geneeskunde te onderzoeken.

In een van de hermetische teksten, de *Preek van Isis aan Horus*, vindt een dialoog plaats waarin Isis aan Horus onthult, dat het menselijk lichaam "een vereniging en menging is van de vier elementen; en uit deze menging en vereniging stijgt een zekere damp op, die door de ziel omgeven wordt… zijn aard. En aldus werken de verschillen in verandering zowel in de ziel als in het lichaam door.[26] [27]

> Want wanneer er in het lichamelijke stelsel meer vuur is, neemt daarop de ziel, die van aard heet is, naar zichzelf een ander ding dat heet is, en [nu aldus] het wezen vuriger is gemaakt, maakt dat het leven energieker en gepassioneerder, en het lichaam snel en actief…

---

[26] [Deze passage mist slotaanhalingstekens. vert. RM]

[27] *Sermon of Isis to Horus* in G.R.S. Mead, *Thrice-Greatest Hermes*, Deel 3 (York Beach, ME: Samuel Weiser, 1992, herdruk), p. 124.

> Wanneer (er) meer lucht (is)… wordt het leven licht en springerig en onvast, zowel in de ziel als in het lichaam.

Isis zegt verder, dat een overdaad aan water het schepsel soepel maakt en "in staat om gemakkelijk anderen te ontmoeten en zich met hen te verenigen, door de kracht van het water tot vereniging en omgang met de rest der dingen." Wanneer er een overdaad is aan het aardse element, dan "is de ziel van het schepsel mat, want het heeft de bouw van zijn lichaam niet losjes geknoopt." In dit geval is het lichaam ook zwaar en inert. "Doch er is een evenwichtige toestand van al (de elementen); dan wordt het dierlijke heet gemaakt om te doen, licht om te bewegen, goed gemengd voor contact, en uitstekend om dingen bijeen te houden."[28]

Dieren die van elkaar verschillend, zo legt de preek uit, hebben uiteenlopende elementen die de meeste invloed uitoefenen. Bijvoorbeeld lucht in het geval van vogels, en water voor de vissen. Menselijke wezens echter, hebben een aandeel in alle elementen. Wanneer zij verkeren in hun oorspronkelijke toestand van evenwicht, zijn menselijke wezens gezond. Maar wanneer het evenwicht doorbroken wordt en een of meer elementen doorslaggevend zijn, wordt de damp die ziel en lichaam met elkaar verbinden, ontregeld en wordt het lichaam ziek.[29]

De gedeelten van het hermetisch lichaam dat over alchemie, astrologie en magie gaat, vormde een van de belangrijkste pijlers van het latere Westerse occultisme, en ik zal te gelegener tijd de wederopkomst ervan onderzoeken.

Het intellectuele en religieuze klimaat dat de gnostiek en het hermetisme voortbracht, bracht ook de hoeveelheid leerstellingen voort die als het neoplatonisme bekendstaan: nog een beweging van groot belang in de esoterische traditie. Dit denkstelsel is gebaseerd op de leringen van Plato over de

---

[28] Zie de *Sermon of Isis to Horus*, pp. 124-125.
[29] *Sermon of Isis to Horus*, pp. 125-126.

onsterfelijkheid van de ziel, van een transcendent beginsel van het goede, en van een dualistische toestand van aangelegenheden waarin de wereld die wij met de zintuigen waarnemen, denkbeeldig is en een werkelijke wereld maskeert die slechts voor onze geest[30] toegankelijk is. Het neoplatonisme, dat opkwam in Egypte tussen de 3e en 6e eeuw n.Chr., combineerde de platoonse filosofie met aristoteliaanse, pythagorische en gnostieke leringen. De stichter ervan zou een nogal vage persoon zijn geweest, Saccas genoemd (ca. 175-242), maar de bekendste voorstander was Plotinus (204-270). Plotinus werd geboren in Lycopolis in Egypte, studeerde onder Saccas in Alexandrië en onderwees zijn filosofie later in Rome. Zijn leringen werden samengesteld met een commentaar door zijn leerling Porphyrius (ca. 232-304) en gepubliceerd onder de titel *De Enneaden*.[31]

Potinus meende dat de wereld ontstaan was door een proces van emanatie vanuit een opperste kosmische eenheid, die voor het menselijk redeneren ontoegankelijk is. Dit wezen deed de Geestelijke Wereld ontstaan, die op zijn beurt een Wereldziel voortbracht, die daarna vertakte in individuele zielen. De ziel, zei Plotinus, "heeft zichzelf gegeven aan elk van de afzonderlijke stoffelijke massa's… Hij maakt hen tot levende wezens, niet door met het lichaam samen te gaan, doch door zonder enige verandering in zichzelf, beelden voort te brengen of gelijkenissen van zichzelf, zoals een gezicht dat door vele spiegels wordt ingevangen." In een andere passage brengt Plotinus iets soortgelijks naar voren dat doet denken aan de alchemie: "Goud wordt verlaagd wanneer het vermengd wordt met aardse deeltjes. Wanneer deze eruit worden gehaald, blijft het goud over en is fraai, geïsoleerd van al hetgeen vreemd[32] is,

---

[30] ["our minds". vert. RM]

[31] Plotinus, *The Enneads*, Stephan Mackenna, vertaling (Londen: Faber & Faber, 1966); opnieuw uitgegeven in 1992, Burdette, NY: Larson Publications.

[32] ["foreign". vert. RM]

goud met slechts goud. En zo is de ziel; laat die ontdaan worden van de verlangens die opkwamen doordat hij te intiem met het lichaam omging, ontstegen aan alle hartstochten… Op dat moment wordt de lelijkheid, die slechts afkomstig was van het vreemde[33], weggenomen."[34]

Het is belangrijk om de pythagorische tak in het neoplatonisme op te merken, aangezien dit een aspect was dat de geleerden van de Renaissance zeer aansprak. Pythagoras (ca. 580-ca. 497 v.Chr.) was de stichter van een school in de Griekse kolonie Croton in Zuid-Italië, die na zijn dood nog een eeuw of meer voortging. Deze organisatie was niet alleen een filosofische school, maar ook een soort religieuze broederschap die in de transmigratie van de ziel geloofde en daarom in onthouding van vlees eten, aangezien verondersteld werd dat dieren ook een ziel hebben.

De belangrijkste bijdrage van de pythagorische school was zijn werk op het gebied van getallen en verhoudingen. Deze school ontdekte dat er getalsmatige verbanden zijn tussen de muzikale intervallen. Zij ontdekten dat wanneer een snaar bij een bepaalde spanning halverwege zijn lengte wordt aangeslagen, de resulterende toon een octaaf hoger is boven de toon die weerklinkt op de volle snaar. Wanneer de lengte wordt teruggebracht met tweederde, is de toon een harmonisch vijfde hoger. Evenzo geeft een afname in lengte van driekwart een interval van een volmaakt vierde. Deze ontdekking van muzikale harmonie werd door de Grieken ontwikkeld tot een begrip van de gehele kosmos als een orkest, waarbij elk der planeten een andere toon weergeeft en "de muziek der sferen" voortbrengt.

Er blijft één tak in de Westerse esoterische traditie die nog genoemd moet worden, mogelijk de belangrijkste van alle: de Joodse kabbala. Dit is een uiterst ingewikkelde collectie mys-

---

[33] ["alien". vert. RM]

[34] Zie Plotinus, *De Enneaden*, Enneade 1, Traktaat 1, Sectie 8, en Traktaat VI, Sectie 5, pp. 60-61.

tieke leringen, waarvan de precieze oorsprong onbekend is, maar die in twee hoofdfasen opkwam. De eerste fase vond plaats onder de middeleeuwse Joden in Spanje, die tussen de 3e en 6e eeuw de *Sepher Yetzirah* ('Boek van Formatie') voortbrachten, en in de 13e eeuw de *Zohar* ('Boek van Schittering'). Het laatstgenoemde zou afkomstig zijn van een rabbi uit de 2e eeuw, maar werd waarschijnlijk op schrift gesteld door rabbi Moses de Leon, kort voordat het in circulatie kwam. De tweede fase is hetgeen bekendstaat als de *Luriaanse Kabbala*, naar Isaac Luria van Safed in Galilea (1534-1572). Hij en zijn volgers ontwikkelden de *Zohar Kabbala* en introduceerden een aantal nieuwe denkbeelden.

De kabbala vervult een aantal doeleinden. Hij is allereerst een systeem van kosmologie en theologie, dat de aard van God verklaart, de oorsprong van de wereld en de aard van de lotsbestemming van de mens. Het is ook een manier om de heilige geschriften[35] te interpreteren, door het toepassen van bepaalde regels die een 'innerlijke' betekenis openbaren van de taal van de Bijbel. Ten slotte belichaamt hij bepaalde mystieke technieken waarmee het individu leert te communiceren met hogere werkelijkheden.

De kabbala meent dat de Schepping van God uitstroomt in een serie van tien hoofdkrachten of beginselen, de Sephiroth genaamd, die gewoonlijk gerangschikt zijn in een patroon dat bekendstaat als de Boom des Levens. Deze tien beginselen zouden rechtstreeks door de Schepping gaan, van het universele wezen naar beneden naar de mensheid - een andere vorm van het beeld van de macrokosmos en de microkosmos. Een ander deel van het kabbalistische plan, is het denkbeeld van de Vier Werelden die van de godheid afdalen: Atzilut, De Wereld van de Emanatie; Beriah, De Wereld van de Schepping; Yetzirah, De Wereld van de Formatie; en Asiyah, De Wereld van de Actie, de wereld der materie waarin wij leven.

---

[35] ["the scriptures". vert. RM]

Een belangrijk deel van de kabbalistische leerstellingen betreft de Hebreeuwse taal, die naar men gelooft van goddelijke oorsprong is. Volgens deze leerstelling vertegenwoordigt elk van de 22 letters van het Hebreeuwse alfabet een elementaire kracht in de Schepping. Dit alles werd gretig opgenomen door de esoterici van de Renaissance en aangepast aan het christendom, zodat uit de Joodse kabbala gaandeweg een christelijke kabbala ontstond. Verderop zal ik een vollediger verslag doen van hoe de kabbalistische leringen de Rozekruisersbeweging beïnvloedden.

Dit zijn de belangrijkste esoterische tradities die herontdekt werden door de geleerden uit de Renaissance. Het belangrijkste centrum van deze herontdekking was het Florentijnse hof van Cosimo de' Medici, die een passie ontwikkelde voor de hermetische en neoplatoonse literatuur na een geheimzinnige Griekse geleerde te hebben ontmoet, te weten Georgios Gemistos, die onder de naam Pletho bekend stond (van het Griekse plethon, hetgeen 'het volle' betekent). Pletho gaf in 1439 een serie lezingen in Florence, die doordrongen waren van gnostieke en neoplatoonse denkbeelden.

Men neemt aan, dat deze lezingen Cosimo de' Medici inspireerde tot het oprichten van zijn platoonse academie, en het aanstellen van de best beschikbare geleerden om klassieke teksten te verzamen en te vertalen. De prominentste van deze geleerden was Marsilio Ficino (1433-1499) die, behalve werken van Plato, het *Corpus Hermeticum* vertaalde, waarvan hij meende dat het een kern van leringen bevatte die overgeleverd waren vanuit zeer oude tijden via Orpheus, Pythagoras, Plato en Hermes zelf, die door Ficino als een werkelijke persoon werd geaccepteerd. Het schijnt Ficino te zijn geweest die de vocabulaire introduceerde van bijzondere termen die de wijsheid beschrijven welke van wijze op wijze werd overgeleverd. Na verloop van tijd ging de lijst van wijzen Moses omvatten, alsook Dionysius de Areopagiet, en zelfs St.-Augustinus.

Ficino's invloed breidde zich uit over heel Europa. Dit geloof in een geërfde kern aan geheime kennis, sprak zeer tot de verbeelding en dook sterk op, zoals we zullen zien, in de geschriften van de Rozekruisers.

Ficino's leerling, Pico della Mirandola (1463-1494) was onder dezen verantwoordelijk voor het stimuleren van belangstelling voor de kabbala. Zijn *Negenhonderd Conclusies* (1486), dat kabbalistische en neoplatoonse denkbeelden gebruikte in een poging om een gemeenschappelijke basis te vinden tussen het christendom, het judaïsme en de islam, bracht beschuldigingen van ketterij tegen hem in. Een tijdlang werd Pico geplaagd door de kerkelijke autoriteiten, totdat paus Alexander VI hem in 1493 van ketterij vrijsprak.

Een andere bepleiter van de kabbala was de Franciscaan Francesco di Giorgio dit Venetas, wiens *De Harmonia Mundi* de kabbalistiek combineerde met een vooringenomenheid met de denkbeelden van universele harmonie en de muziek der sferen. Ook belangrijk in de kabbalistische heropleving was een Joodse vluchteling uit Spanje, Judah Arbanel, wiens *Diologhi d'Amore*, geschreven onder de naam Leone Ebreo, in 1535 werd uitgebracht. Later kreeg het een brede erkenning doordat het werd opgenomen in de collectie van Johann Pistorius, *Artis Cabalisticae*, in 1587 gepubliceerd in Bazel.

Rond het begin van de 16e eeuw waren deze uiteenlopende elementen succesvol samengegaan om een nieuwe taal te vormen, een taal die, wanneer getransplanteerd op Duitse bodem in de periode die leidde tot de manifesten van de Rozekruisers, een sleutelrol vervulde bij het vormgeven van de beweging.

(a)

(b)

Afbeelding 1. Profetische tekeningen van Simon Studions manuscript de *Naometria* (1604), tonend onder (a) het Nieuwe Tijdperk, rijdend op het vierkoppige beest van Ezechiël, terwijl paus en keizer schipbreuk lijden; en onder (b) het Mystieke Jeruzalem (foto's: Staatsbibliotheek Württemberg, Stuttgart).

Afbeelding 2. Johann Valentin Andreae op de leeftijd van 62 jaar.

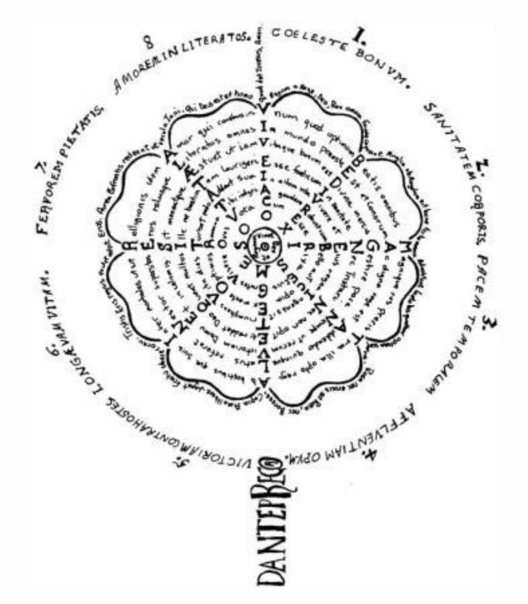

Afbeelding 3. Een boodschap van kerstgroeten, opgezet in de vorm van een roos en verzonden door Michael Maier naar koning James I van Engeland in 1612 (gekopieerd van het origineel door Adam McLean).

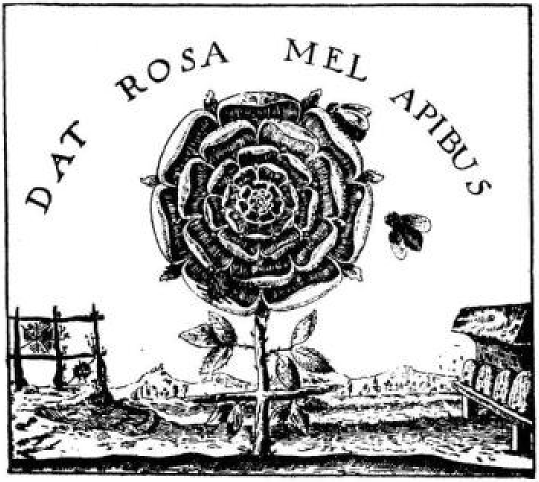

Afbeelding 4. Een illustratie van de titelpagina van Robert Fludds *Summum Bonum*, Deel IV (1629), een verdediging van de broederschap van de Rozekruisers. Het vertaalde opschrift luidt: "De roos geeft honing aan de bijen."

Afbeelding 5. Titelpagina van het eerste deel van *Geheime Symbolen van de Rozekruisers*, gepubliceerd in 1785.

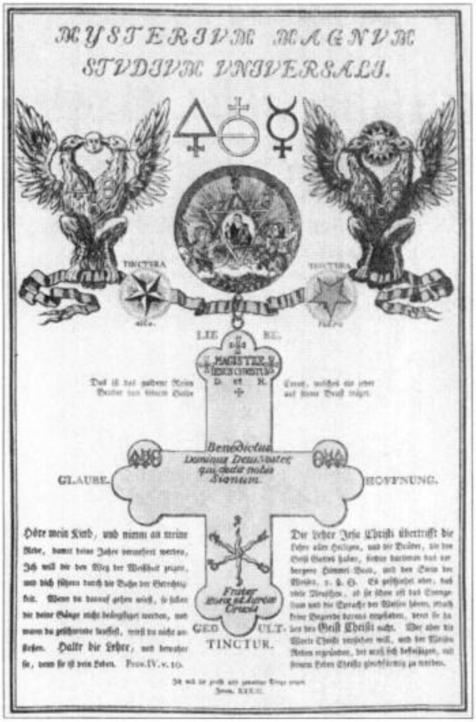

Afbeelding 6. Hanger uit de *Geheime Symbolen*. Hij wordt omschreven als "het gouden Rozekruis dat iedere broeder op zijn borst draagt." De symbolen bovenaan zijn alchemistisch, waarbij de tweekoppige adelaars links en rechts respectievelijk de witte en rode tincturen vertegenwoordigen.

Afbeelding 7. Rozekruis met de persoon van Christus in het midden, uit de *Geheime Symbolen*.

Afbeelding 8. De Smaragden Tafel van Hermes, uit de *Geheime Symbolen* (zie Hoofdstuk 6 voor de uitleg van de emblemen).

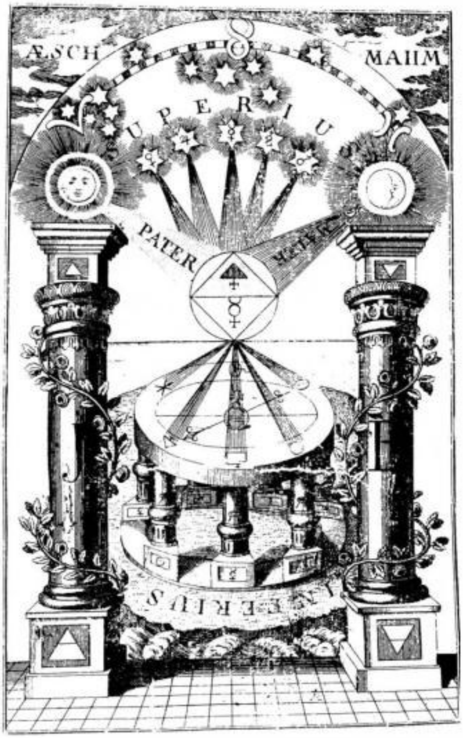

Afbeelding 9. Schepping van de wereld uit vuur (aysh) en water (mayim): Een illustratie uit *Compass der Weisen*, een Duits alchemistisch/Rozekruiserswerk, dat voor het eerst in 1779 werd gepubliceerd.

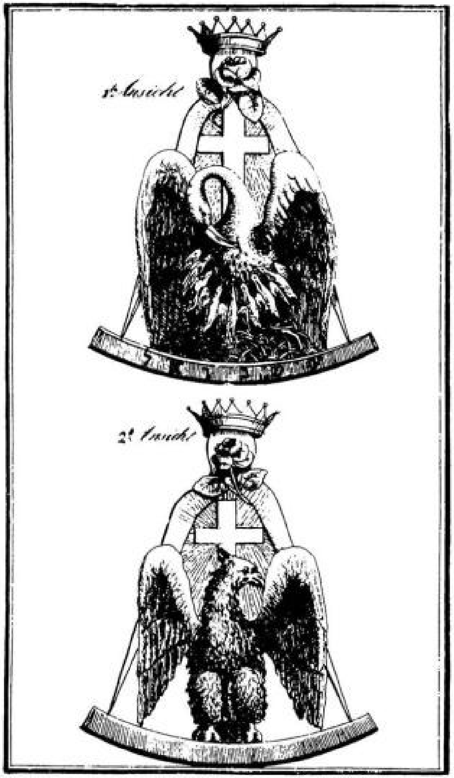

Afbeelding 10. Duits maçonniek juweel van de Rozekruizersgraad (de 18e). Aan een kant staat een pelikaan, aan de andere een adelaar.

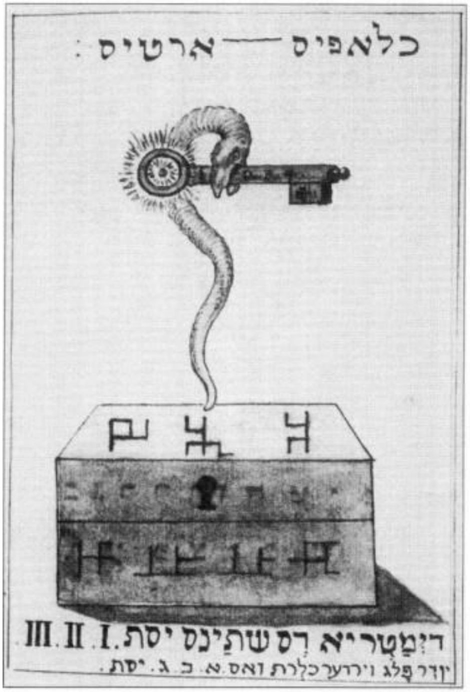

Afbeelding 11. Een illustratie uit *Aleph* door Archarion, een Duits manuscript van de Rozekruisers uit 1802. De slang lijkt de gnostieke god Serapis te vertegenwoordigen en houdt de sleutel van de vier elementen vast, die de geheimen van de materie kan ontsluiten (foto: Nationale Bibliotheek van Oostenrijk, Wenen).

Afbeelding 12. De Drie-eenheid, uit 'Aleph'. De stralen met de letters spellen de tien sephiroth van de kabbala en hun corresponderende namen van God.

Afbeelding 13. Stanislas de Guaita (1861-1897), stichter van de Franse Kabbalistische Orde van het Rozekruis.

Afbeelding 14. Joséphin Péladan (1858-1918), een medewerker en latere rivaal van De Guaita, en stichter van de Orde van het Katholieke Rozekruis.

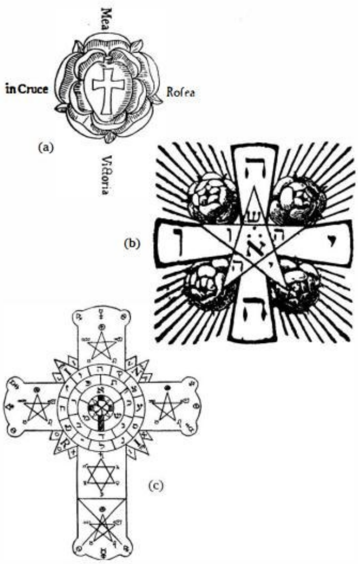

Afbeelding 15. Variaties van de Rozekruismotief: (a) embleem van de *Geheime Symbolen* (foto: Adam McLean); (b) het symbool van De Guaita's Kabbalistische Orde van het Rozekruis; c) een tekening van het medaillon gebruikt door de Hermetische Orde van de Gouden Dageraad (uit *The Golden Dawn* van Israel Regardie).[36]

---

[36] [Laatstgenoemd symbool werd zo nu en dan gebruikt in publicaties van de Rozekruisers Orde A.M.O.R.C. De Imperator van de Orde heeft echter lang geleden aangegeven, dat het symbool niet meer binnen de Orde wordt aangewend, vert. RM]

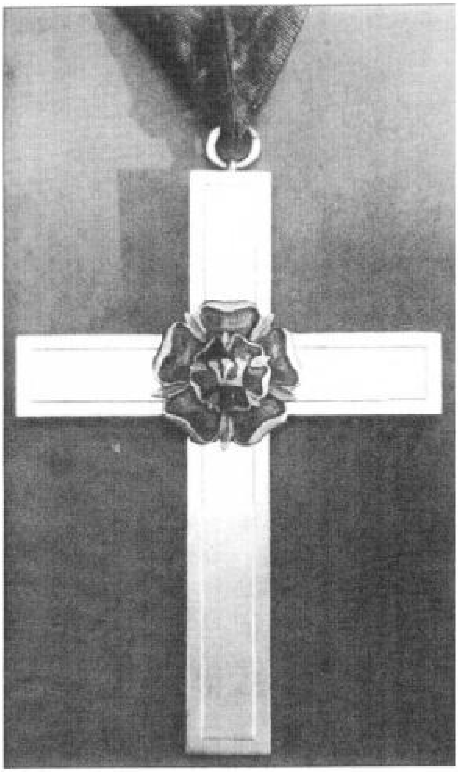

Afbeelding 16. Medaillon gebruikt door A.E. Waite's Fellowship of the Rosy Cross (foto: R.A. Gilbert).

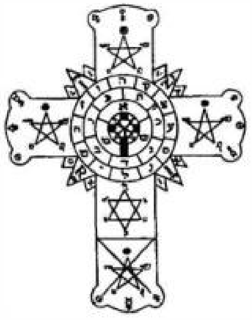

HOOFDSTUK 2
DE ESOTERISCHE TRADITIE IN DUITSLAND

"Europa is zwanger en zal een sterk kind voortbrengen, dat een grote gift van de peetvader nodig zal hebben." Zo lezen we in een van de profetische uitingen in de *Fama Fraternitatis*. En wanneer Europa een kind zou voortbrengen, bestond er geen twijfel over dat Duitsland de baarmoeder zou zijn, want in de 16e en 17e eeuw was Duitsland het grote brandpunt in Europa van messiaanse en millennaristische denkbeelden. Duitse denkers hadden de esoterische traditie opgenomen die door Italiaanse geleerden nieuw leven was ingeblazen, en schiepen een Duits esoterisme van een bijzondere kracht, opgetrokken op nationale, mystieke wortels die al bestonden voordat de Italiaanse invloed gevoeld werd.

Wolfram von Eschenbachs grote gedicht over Arthur, *Parzival*, geschreven ergens in de jaren 1190, bevat een aantal elementen die verbazingwekkend doen denken aan het verhaal dat bijna 400 jaar later in de manifesten van de Rozekruisers werd gepresenteerd. De broederschap van ridders die in het verhaal beschreven worden en de Heilige Graal beschermen, leven op een kasteel genaamd Munselvaesche, waarvan de

locatie geheim is. De broederschap van de Graal leidt mannen en vrouwen op voor dienstbaarheid aan de mensheid. De mannen bewegen zich incognito, de vrouwen openlijk. De ridders zelf zijn celibatair, met uitzondering van de Graalkoning, die het recht heeft om met een vrouw te trouwen die door God gekozen is. De Graal die zij beschermen, wordt door Wolfram beschreven als een "steen" die op aarde is achtergelaten door een groep engelen, waarvan de wonderbaarlijke eigenschappen ook het vermogen tot genezen en verjongen omvatten.

Deze altruïstische en idealistische broederschap, met haar celibataire ridders, haar geheime verblijfplaats en haar mannelijke gezanten die incognito zijn, vindt haar parallel in de broederschap van de Rozekruisers zoals omschreven in de *Fama* en *Confessio*. Bovendien doet de beschrijving van de Graal als een steen, ons denken aan de passage in *Het Scheikundig Huwelijk* die zegt: "Op dat moment verklaarde de Maagd aan ons, dat wij ridders waren van de GOUDEN STEEN."[37] [38]

Een ander punt van gelijkvormigheid ligt in de vele astrologische verwijzingen die in *Parzival* en in *Het Scheikundig Huwelijk* voorkomen. Flegetanis, de oorspronkelijke auteur van het Graalverhaal, volgens Wolfram, zou gezien hebben "met zijn eigen ogen dingen in de constellaties waarover hij terughoudend was te spreken, verborgen geheimenissen. Hij zei dat er een ding was dat de Graal genoemd werd, waarvan hij de naam helder had gelezen in de constellaties."[39] Later zegt

---

[37] *The Chemical Wedding or The Hermetick Romance or the Chymical Wedding*, E. Foxcraft, vertaling in *A Christian Rosenkreutz Anthology*, samengesteld en uitgegeven door Paul M. Allen (Blauvelt, NY: Rudolf Steiner Publications, 1968), p. 154.

[38] [De auteur plaatst hier hoofdletters. vert. RM]

[39] Ik citeer uit de Engelse vertaling van *Parzival* door Helen M. Mustard en Charles E. Passage (New York: Vintage Books, 1961), pp. 244, en 406-407.

Cundrie, de tovenares, tegen Parzival: "Wat ook de loop der planeten is, waar hun licht ook op schijnt, dat is voorbestemd als het doel dat je moet bereiken en voor elkaar krijgen." Zo zijn er ook in *Het Scheikundig Huwelijk* veel verwijzingen naar planeten en tekens van de dierenriem.

In nog een verbluffende parallelle passage vertelt Wolfram hoe, nadat de Graal door meisjes is weggenomen, "Parzival hen nastaarde en zag, voordat zij de deur achter zich dichtdeden, op een bank in een buitenvertrek de prachtigste oude man hij ooit gezien had. Ik zeg het en overdrijf niet - hij was zelfs grijzer dan mist." Dit is Titurel, de stichter van de broederschap, die in een soort eeuwige mystieke toestand verblijft tussen leven en dood, doch in staat om met de ridders te communiceren. Op gelijke wijze was het lichaam van Christian Rosenkreuz, toen het door zijn volgers in de crypte gevonden werd, "heel en niet verteerd."

Het denkbeeld van een monarch of leider die niet dood is maar in slaap, en op een dag zal ontwaken, is bekend. Het werd niet alleen toegepast op koning Arthur, maar ook op historische personages als Karel de Grote en Frederik Barbarossa. In de Rozekruiserslegende is het de broederschap die opnieuw ontwaakt, terwijl haar stichter, hoewel ogenschijnlijk dood, niet vergaan is, als een symbool van zijn blijvende invloed via zijn volgers.

Een ander ingrediënt in de vruchtbare Duitse bodem waaraan de Rozekruisersbeweging ontsprong, was het werk van een aantal grote contemplatieve mystici. Een die er het meeste uitsprong, was Meester (Johannes) Eckhart (ca. 1260-1327), een lid van de Orde der Dominicanen, die in zijn geschriften en preken een mystiek pantheïsme onderwees, waardoor hij voor het gerecht werd gedaagd wegens ketterij. Twee jaar na zijn dood werden zijn werken veroordeeld door paus Johannes XXII, maar ze blijven invloed uitoefenen op latere religieuze mystiek en speculatieve filosofie. Eckhart sprak in termen van een 'identiteit' met God. Dit werd een punt van dispuut onder

zijn volgers, met name tussen Johannes Tauler (ca. 1300-1360) en Johannes Ruysbroek (1293-1381). Tauler, wiens geschriften later Luther beïnvloedden, was het met Eckhart eens, terwijl Ruysbroek liever dacht in termen van een 'verhouding' met God. Een andere volger van Eckhart was de Dominicaan Heinrich Suso (of Seuse), auteur van *Das Büchlein der ewigen Weisheit* [Het boekje[40] van eeuwige wijsheid].

De laatste grote vertegenwoordiger van de middeleeuwse Duitse mystiek was Nicolas de Cusa (ca. 1401-1464), die kardinaal en pauselijk legaat werd in Constantinopel. In de wetenschap was Cusa zijn tijd vooruit. Hij onderwees bijvoorbeeld dat de aarde om de zon draait. In zijn *De Visione Dei*[41] ('Over de visie van God'), gepubliceerd in 1454, vergelijkt hij de ogen van God met die van een gezicht in een schilderij dat, wanneer het door diverse waarnemers vanuit verschillende hoeken wordt waargenomen, ieder van hen rechtstreeks lijkt aan te kijken. Hij onderwees ook de leerstelling van de microkosmos.

Toen de hermetisch-kabbalistische-neoplatoonse Traditie Duitsland bereikte, viel die derhalve op rijpe bodem. Een van de grootste Duitse hebraïsten en kabbalisten was Johannes Reuchlin (1455-1522) uit Pforzheim in het Zwarte Woud. Reuchlin ontleende zijn kennis van de kabbala voor een groot deel aan Pico della Mirandola en aan twee Joodse leraren, Obadiah Sforno en Jacob Loans. Hij leunde ook zwaar op de geschriften van Joseph ben Abraham Gikatila, een Spaanse kabbalist, die schreef aan het eind van de 13e eeuw en onderwees, dat goddelijke macht emaneert in een serie vervangingen van de heilige naam YHWH. Reuchlins invloedrijkste kabbalistische werk was zijn *De Arte Cabalistica* (1517). Hij schreef ook een boek over de Hebreeuwse taal, *Rudimenta*

[40] [De auteur vertaalt met "Book". "Büchlein" is echter een verkleinwoord. vert. RM]

[41] [De auteur geeft "*Die Visione Dei*", een kennelijke verschrijving. vert. RM]

Hebraica (1506). Reuchlins Hebreeuwse sympathieën riepen een sterke vijandigheid bij van tegenstanders van de Joden, met name bij een fanatieke bekeerling van het judaïsme, Johannes Pfefferkorn. De humanisten kwamen Reuchlin te hulp en vielen zijn kerkelijke tegenstanders aan in een serie satirische geschriften, waarmee zij een belangrijke slag uitdeelden aan de intolerantie.

Een andere Duitser, Heinrich Cornelius Agrippa von Nettesheim (1486-1533), was een van de invloedrijkste figuren in de gehele geschiedenis van het occultisme. Hij werd in Keulen geboren als Heinrich Cornelis, hetgeen hij later verlatiniseerde tot Cornelius, waaraan hij de naam van de Romeinse stichter van Keulen[42] toevoegde (het 'von Nettesheim' verwijst naar een plaats vlakbij Keulen). Agrippa bracht de meeste tijd van zijn leven door als soldaat en gezant in dienst van de Heilige Roomse keizer, Karel V. Hij leidde een zwervend leven, tijdens hetwelk hij een zeer breed georiënteerd geleerde werd en in contact kwam met vele prominente geesten in verschillende delen van Europa. Hij gaf les over Reuchlin in Dole, verbleef bij de Engelse filosoof Dean Colet in Londen, en werkte als arts van koningin Louisa van Savoy. Zijn uitgesprokenheid bracht hem in moeilijkheden met de Kerk en met koning Frans I, die hem in Lyon in de gevangenis liet werpen. Kort na zijn vrijlating, stierf hij in armoede.

Agrippa was een van de belangrijkste exponenten van Ficino's neoplatoonse denkscholen. Dit en andere elementen kwamen in zijn hoofdwerk terecht, *De Occulta Philosophia*, voor het eerst gepubliceerd in 1531 in Keulen. Het werk bestond uit drie delen, waarbij ieder deel één uit drie gebieden onderzocht: het elementale, het verstandelijke, en het hemelse. Het eerste bevat een overzicht van natuurlijke magie, het tweede houdt zich bezig met getallensymboliek, en het derde, dat veel aan Reuchlin te danken heeft, gaat over de goddelijke namen.

---

[42] [Te weten Marcus Vipsanius Agrippa. vert. RM]

Een van de dingen die Agrippa roem en beruchtheid bracht, was zijn verdediging van de magie - gedefinieerd als de wijsheid van de magiërs en niet als de tovenarij van de gangbare verbeelding. In zijn *De Occulta Philosophia* schrijft hij: "[a] Magiër duidt onder geleerde mannen niet op een tovenaar of iemand die bijgelovig of duivels is; maar op een wijs man, een priester, een profeet; en dat de Sibillen magiërsters waren, en derhalve uiterst duidelijk Christus voorspelden; en dat magiërs, als wijze mannen, door de wonderbaarlijkste geheimen van de wereld Christus kenden, de auteur van de wereld, die geboren moest worden, en als eersten hem gingen vereren; en dat de naam van magie door filosofen was ontvangen, aanbevolen door theologen[43], en niet voor het evangelie onaanvaardbaar is."[44]

Agrippa ondersteunde het denkbeeld van de mens als een microkosmos: "De mens zien, is het mooiste en volmaaktste werk van God, en zijn beeltenis, en ook de mindere wereld; en daardoor, dankzij een volmaaktere samenstelling en zoete harmonie en een subliemere waardigheid, bevat en handhaaft hij in zichzelf alle getallen, maten, gewichten, bewegingen, elementen en alle andere dingen waaruit hij is samengesteld.[45]

Het derde boek geeft een systeem van christelijke kabbalistiek weer, bespreekt de Hebreeuwse namen van God, de sephiroth, de hiërarchieën der engelen, en de hemelse sferen. Agrippa behandelt ook de invloedssferen van de planeten en de getals-

---

43 ["divines". Er zijn vele betekenissen, waaronder 'goddelijkheden'. vert. RM]

44 Heinrich Cornelius Agrippa, *De Occulta Philosophia*. Engelse vertaling voor het eerst gepubliceerd in Londen (1651) door R.W. voor Gregory Moule als *Occult Philosophy* (Herdruk: New York: Samuel Weiser, 1971, als *Three Books of Occult Philosophy or Magic*, p. 25.

45 Agrippa, *Three Books of Occult Philosophy*, Boek II, Donald Tyson, editie James Freake, vertaling (St. Paul, MN: Llewellyn, 1993) p. 345.

waarden van de Hebreeuwse letters en hun kabbalistische betekenissen.

De volgende belangrijke figuur in een chronologische geschiedenis van het Duitse esoterisme is Theophrastus Bombastus von Hohenheim, beter bekend als Paracelsus (1493-1541), alchemist, arts en occult filosoof. Hij was geboren uit Zwabische afkomst in Einsiedeln in Zwitserland en ging naar de Universiteit van Bazel op de leeftijd van 16 jaar, waar hij alchemie en chemie studeerde onder Trithemius, bisschop van Würzburg. Trithemius, die eveneens een belangrijke figuur was in de esoterische Traditie, was de auteur van een aantal werken over magie, alchemie en profetie. Nadat hij de universiteit verlaten had, leerde Paracelsus over de eigenschappen van metalen en mineralen, gedurende een reis in de bergen van Tirol. Vervolgens leefde hij het leven van een rondtrekkend arts. Hij verbleef nooit lang op één plek, omdat zijn uitgesproken en agressieve aard onveranderlijk vijandigheid opwekte. Hij deed op veel terreinen een brede kennis op, en zijn uitgebreide geschriften bestrijken de alchemie, kosmologie, geneeskunde en mystiek.

In de geneeskunde onderwees Paracelsus dat lichaam en ziel verbonden zijn en dat de arts derhalve beide gelijktijdig moest behandelen en trachten ze in harmonie te brengen. Harmonieus leven, zo benadrukte hij, betekent leven overeenkomstig iemands eigen ware Zelf. Maar omdat de mensen een microkosmos zijn van een grotere werkelijkheid, is dit Zelf geconditioneerd door invloeden in de kosmos. Wanneer derhalve de arts iemand grondig wil leren kennen, moet hij de kosmische invloeden kunnen bestuderen die op hem inwerken, via de astrologie. Hij moet ook theoloog zijn om de behoeften van de ziel te begrijpen; alchemist om de innerlijke werkingen van de materie te begrijpen; en mysticus om te weten dat er een goddelijk waarheid die de rede ontstijgt. Paracelsus' invloed op het medisch onderricht was immens. Onder zijn praktische prestaties was de classificatie van de ziekten van mijnwerkers,

gebaseerd op zijn ervaringen in de mijnen van Tirol. Hij was ook een pionier in systematische laboratoriumtechnieken.

Paracelsus' denkwijze was doordrenkt met ficinische, hermetische en kabbalistische denkbeelden. "Want de kabbala," schreef hij, "opent de toegang tot het occulte, tot de mysteries; hij stelt ons in staat om verzegelde epistels en boeken te lezen en evenzo de innerlijke aard van de mens… Want de kabbala is gebouwd op een waar fundament. Bid en het zal je gegeven worden; klop en je zult worden gehoord… Je zult grotere kennis verwerven dan Salomon."[46]

Paracelsus' geschriften hadden een grote invloed op de occulte denkers die hem navolgden, onder wie Valentinus Weigel (1533-1588), een protestantse pastoor wiens mystieke geschriften hem het ongenoegen bezorgde van zijn co-religionisten, and Aegidius Gutmann, of Gutman (1490-1584), auteur van *Offenbarung göttlichter Majestät* ('De openbaring van de goddelijke majesteit'), die een esoterische interpretatie geeft van Genesis and de spirituele kant van de alchemie benadrukt.

Door geheel Europa en met name Duitsland, gingen geschiedenis, religieus en sociaal oproer hand in hand. Aldus speelden de toestand van de Duitse en Europese maatschappij gedurende het pre-Rozekruiserstijdperk en de geesteshoudingen die het voortbracht, net zo'n belangrijke rol bij het vormen van de Rozekruisersbeweging als de intellectuele achtergrond ervan.

In zijn opmerkelijke boek *The Pursuit of the Millennium* citeert hoogleraar Norman Cohn vele voorbeelden van revolutionaire sekten en zelfbenoemde messiassen, die tegen de gevestigde religieuze en seculiere orde rebelleerden en een voorafschaduwing waren van Luthers Reformatie. Een van de belangrijkste preluteraanse reformatorische bewegingen was die van de Boheemse Broeders, volgers van Johannes Hus, of Huss (ca. 1373-1415). Hoewel haar stichter wegens ketterij werd

[46] *Paracelsus: Selected Writings*, uitgegeven door Jolande Jacobi, Norbert Guterman, vertaling Bollingen Serie XXVIII (Princeton: Princeton University Press, 1951) pp. 133-134.

verbrand, bleef de hussitische beweging bloeien in Bohemen tot aan de Dertigjarige Oorlog en heeft heden nog steeds volgers.

Pas in Luthers tijd echter, werd de Reformatie een wijd verbreide en serieuze uitdaging van de Roomse Kerk. De revolutie die begon toen Luther in 1517 in Wittenberg zijn 95 stellingen aan de deur van de kasteelkerk spijkerde tegen het misbruik van de aflaten, leidde tot een lange en bittere serie conflicten tussen aanhangers van de oude en nieuwe orde; conflicten die gewoonlijk verbonden waren met de territoriale ambities van de prinsen. De Vrede van Augsburg in 1555 was een poging om het dispuut te regelen, maar het bracht slechts een onvolledig en tijdelijk uitstel. De periode tussen deze vrede en het begin van de Dertigjarige Oorlog in 1618, was een tijd van voortdurende confrontaties en schermutselingen tussen de katholieken en protestanten. In het bijzonder leed de Duitse wereld, met zijn vele prinsdommen die over beide zijden van de kwestie verdeeld waren, een ontwrichting.

Een van de manieren waarin mensen dikwijls troost zoeken in tijden van moeilijkheden, is het geloven dat hun lijden deel uitmaakt van de geschiedenis en dat een nieuw gouden tijdperk vlak om de hoek ligt. Dit denkbeeld stond centraal in een gedachtencomplex dat zich voordeed gedurende de post-Reformatorische periode in Duitsland, en dat men pansofisme is gaan noemen, van het Griekse pansophia, hetgeen 'universele kennis' betekent. Mensen die op deze manier dachten, waren voor een groot deel schatplichtig aan de geschriften van de 12e-eeuwse abt en mysticus Joachim van Fiore (ca. 1135-1202). die een profetisch systeem uitvond dat door Norman Cohn genoemd werd "het invloedrijkste dat in Europa bekend is tot aan het verschijnen van het marxisme.[47] Na een lange periode in contemplatie van de heilige geschriften[48] te hebben doorgebracht, ontving Joachim een inspiratie die een voorspellende boodschap leek te onthullen die in de Bijbel staat.

---

[47] Norman Cohn, *The Pursuit of the Millennium*.

[48] ["the scriptures". vert. RM]

Joachim zag de geschiedenis als een proces dat in drie opeenvolgende tijdperken plaatsvindt, waarbij elk onder gezag staat van een van de drie personen van de Drie-eenheid. Eerst kwam het Tijdperk van de Vader, gekarakteriseerd door de rechtsstaat; als tweede kwam het Tijdperk van de Zoon, met de nadruk op het evangelie en op geloof; en ten slotte zou het Tijdperk van de Heilige Geest of Parakleet komen; een tijdperk van liefde, plezier en vrijheid, wanneer kennis van God direct onthuld zou worden in de harten van de ganse mensheid. Dit denkbeeld bleef eeuwenlang na Joachims dood na-echoën. Joachim meende dat ieder tijdperk 42 generaties duurt, en dat iedere generatie bestaat uit 30 jaar. Aangezien het Tweede Tijdperk begon met de geboorte van Christus, is de conclusie dat het Derde Tijdperk zou beginnen in 1260. Ondertussen moet de weg worden geplaveid voor de komst van het nieuwe tijdperk, en dit zou worden bereikt door een nieuwe orde van monniken die over de gehele wereld het evangelie zouden preken. Een van dezen zou een opperleraar zijn, wiens taak het zou zijn om de wereld te leren hoe die zich moet afkeren van aardse dingen en wenden naar de dingen van de geest. Gedurende drieënhalf jaar voor het Derde Tijdperk echter zou aanbreken, zou er een periode van zuivering worden uitgevoerd door de antichrist, een seculiere koning, die de corrupte en wereldse Kerk zou vernietigen om ruimte te maken voor de ware Kerk. De antichrist, op zijn beurt, zou omver worden geworpen en het Tijdperk van de Geest zou beginnen.

Rond het begin van de 17e eeuw voorspelden veel mensen dat de tijd van de antichrist nabij was. Een van hen was Heinrich Vogel, een protestantse pastoor uit Lützelstein, auteur van *Offenbarung der Geheymnissen der Alchimy* ('Openbaring van de geheimenissen der alchemie'), gepubliceerd in 1605. In dit werk schreef Vogel, dat wanneer het evangelie en de alchemie weer samen voortgingen, de antichrist onthuld zou worden en de Laatste Dag nabij zou zijn. Een voorteken hiervan was de

opkomst van bepaalde filosofen, zoals Paracelsus, die de alchemie uit de duisternis haalden en die zuiverden.

Er waren ook bepaalde mensen die zichzelf zagen als de stichters van Joachims nieuwe orde. Julius Sperber, die later een verdediger van de Rozekruisers werd, schreef in zijn *Wunderbuch* ('Boek van wonderen'), over een visionaire droom waarin hij de woorden "nitorem ardentem deglutiam" ('Ik zal de gloeiende helderheid inslikken'). Bij het ontwaken, raadpleegde hij de Bijbel[49] en vond de passage over de mond van de profeet Jesaja die door een serafijn werd aangeraakt met een gloeiende kool, daarmee aanduidend dat hij moest gaan profeteren. Will-Erich Peuckert vat de interpretatie van Sperber van zijn ervaring samen:

> "Het Derde Tijdperk nadert, waarvan het begin voor de wereld verborgen is, behalve voor enkele individuen.
> Het belangrijkste bewijs hiervoor is, dat in de jaren tussen 1500 en 1600 de wereld hetzelfde aspect had als in de eeuw die aan de geboorte van Christus voorafging. En net als toen, waren slechts een paar mensen zich bewust van de komst van een nieuw tijdperk - zoals de herders in de velden en de priester Zacharias -, hoewel het zichzelf al lange tijd had staan aankondigen. Dus het begin van dit nieuwe gouden tijdperk is slechts aan een paar bekend. Doch degenen die kunnen zien, zijn in staat om de tekenen te onderscheiden. Overal zijn veranderingen zichtbaar. Luther heeft de religie hervormd. Nicolaus Vigelius (gelatiniseerd van Vigel) heeft een nieuw wettelijk systeem voorgesteld voor het Roomse Rijk. In de geneeskunde is Paracelsus zestig jaar daarvoor naar voren gekomen. En in de filosofie hebben Ramus en Guillaume Postel een nieuw systeem

---

[49] ["the Scriptures". De auteur gebruikt het woord hier met een hoofdletter, waardoor het nauwer gebruikt wordt dan met het algemene 'heilige geschriften'. vert. RM]

> geschapen. Ook in het recht zijn er veranderingen geweest. Een medicus, Johannes Wierus (Johann Wier, de welbekende tegenstander van vervolging wegens hekserij), is opgestaan en zei, dat geloof in hekserij dwaasheid is."[50]

Sperber beschrijft verder het nieuwe tijdperk. Het Nieuwe Jeruzalem zal opkomen, beweert hij, en er zal een nieuwe religie ontstaan, voorgezeten door de Heilige Geest. Ieders ogen zullen worden geopend; het geloof zal sterk groeien en ongeloof vervagen. De ware, volledige filosofie zal gegrondvest zijn op ware theologie. Terwijl het Eerste Tijdperk geregeerd werd door de monarchie en het Tweede door aristocratie, zo zal het Derde Tijdperk er een van democratie zijn. Het nieuwe medicijn zal spagyrisch zijn (dat wil zeggen, alchemisch) en de zeven vrije kunsten zullen floreren,

Sperber kon ook andere gebieden hebben genoemd waarin de wereld een diepgaande verandering zou ondergaan. Galileo had zijn telescoop toegepast op het oppervlak van de maan; Copernicus had het denkbeeld van het heliocentrische planetaire systeem geïntroduceerd; De Amerika's waren ontdekt; men was om de wereldbol gevaren. Overal vond een grote expansie van horizonten plaats. In deze atmosfeer waren er degenen die aanvoelden dat de mensheid oog in oog stond met een gelegenheid om een ander soort visie te scheppen, waarmee zowel de wijsheid van het verleden als de nieuwe perspectieven werden omarmd die zich gingen voordoen. Dit gevoel zou tot uitdrukking komen in de openingsparagraaf van de *Fama*, die meedeelt dat God onlangs "vele wonderbaarlijke en nimmer voorheen gezien werken en natuurschepselen manifest heeft gemaakt, en bovendien mensen heeft voortgebracht die met grote wijsheid doordrenkt zijn, die deels alle kunsten zouden

---

[50] Will-Erich Peuckert, *Das Rosenkreuz* (Berlijn, Erich Schmidt Verlag, 1973). Mijn vertaling.

kunnen vernieuwen en herstellen[51] (in onze huidige eeuw waargenomen[52] en onvolmaakt) tot volmaaktheid; zodat de mens hiermee zijn eigen edelheid en waarde zou kunnen begrijpen."[53] Vele ingrediënten gingen daarom in het scheppen van de verwachting van een nieuw tijdperk.

Joachims cruciale jaar 1260 moest natuurlijk herzien worden, en de meningen verschilden over waar het nieuwe tijdperk zou beginnen. Adam Nachenmoser telde in zijn *Prognosticum Theologicum* (1588) de 1260 jaren vanaf de dood van Constantinus in 327, en kwam uit bij het jaar 1587 als het cruciale moment. Vanaf toen tot 1600, voorspelde hij, zouden de 'barensweeën' duren. Dat wil zeggen, dat de antichrist zou regeren, maar in 1600 zou het nieuwe tijdperk worden geboren. Nachenmoser brengt net als Sperber het wijdverbreide denkbeeld naar voren dat de antichrist tegenstand zou krijgen van een "Derde Elias" of "Derde Elijah". Tegen het eind van Maleachi, het laatste boek van het Oude Testament, komt de volgende passage voor: "Zie, ik zal u Elijah de profeet zenden, voorafgaand aan de komst van de grote en vreselijk dag van de Heer" (*King James*: Malachi 4:5).[54] Johannes de Doper werd beschouwd als de Tweede Elias. Maar het Derde Tijdperk moest ook zijn Elias hebben, en diens identiteit was het onderwerp van veel speculatie.

Paracelsus had ook over dit thema geschreven. In Hoofdstuk 8 van zijn *Buch von den Mineralien* ('Boek over mineralen') zegt hij: "Datgene wat van minder belang is, heeft God reeds toegestaan om onthuld te worden; maar het meer belangrijke is nog steeds in het donker en zal zo blijven totdat Elias de

---

[51] ["reduce". Heeft vele betekenissen. vert. RM]

[52] ["spotted". Idem. vert. RM]

[53] *Fama Fraternitatis*, in Frances Yates' *The Rosicrucian Enlightenment* (Londen: Routledge & Kegan Paul, 1972), p. 238.

[54] [Zie de Statenvertaling, waarin de bewoording nagenoeg gelijk is. vert. RM]

Kunstenaar[55] komt."[56] Deze 'Elias de Kunstenaar' werd door Paracelsus gezien als een adept van de chemische wetenschap. Deze onthuller, zei hij, zou 58 jaar na zijn dood komen. Toen Paracelsus in 1541 stierf, zou dat betekenen dat Elias zou verschijnen in 1599. Maar bepaalde personen beweerden dat Paracelsus feitelijk in 1544 was gestorven. Vandaar dat 1603 het cruciale jaar werd. In de *Fama Fraternitatis* wordt aan de persoon nog één jaar toegevoegd, en wordt 1604 gegeven als de datum waarop de tombe van Christian Rosenkreuz werd geopend. Maar het lijdt geen twijfel dat Joachims denkbeeld van een nieuwe orde[57] om voorbereid te zijn voor het komende Derde Tijdperk in de gedachten was van de auteur of auteurs van de *Fama*.

Wellicht de belangrijkste profetische schrijver met betrekking tot de Rozekruiserskwestie was Simon Studion. Deze mysticus en theosoof werd in 1543 geboren in Urach in Württemberg en ontving in 1565 zijn meestertitel in Tübingen. Hij was een tijdlang onder patronage van Friedrich, hertog van Württemberg, een enthousiast promotor van occulte studies, maar Studions onorthodoxe denkbeelden brachten hem vijanden die samenspanden om hem uit Friedrichs gunst te brengen. Zijn belangrijkste werk, *Naometria*, verscheen nimmer in druk, maar moet wijd hebben gecirculeerd als manuscript.

Het woord naos is Grieks voor 'tempel' en de titel van het boek betekent het meten van de tempel. Dat wil zeggen, de binnenste en buitenste tempel, die heilig bevel en aard vertegenwoordigen. In het werk leunt Studion stevig op Joachim. Volgens Studion duurde de een na laatste van Joachims profetische "generaties" voor het begin van het nieuwe tijdperk van 1560 tot 1590. De volgende breidt zich derhalve uit tot 1620. Bovendien zou het nieuwe tijdperk, zoals Studion het

---

[55] [Ook 'Elias Artista' genoemd. vert. RM]

[56] Paracelsus, *Buch von den Mineralien*, mijn vertaling.

[57] ["order". Het is bij dit woord niet altijd duidelijk of 'orde' of 'Orde' (als organisatie) bedoeld wordt. vert. RM]

voor ogen had, gekenmerkt worden door een kruis. Een van de vele illustraties in de *Naometria* toont een vrouwelijke figuur die het nieuwe tijdperk vertegenwoordigt, rijdend op een schepsel dat is samengesteld uit de vier dieren uit het visioen van Ezechiël. Zij draagt een banier met een kruis erop. Zij rijdt op een stevige bodem, terwijl ter linkerzijde de paus en de keizer zich vastklampen aan een schip dat zinkt op de rotsen.

Studion identificeerde Joachims nieuwe orde met een organisatie die hij de Confederatio Militiae Evangelicae noemt, een soort protestantste alliantie die in 1586 gevormd werd tussen bepaalde prinsen, keurvorsten[58] en vertegenwoordigers van de koning van Navarro, de koning van Denemarken en de koningin van Engeland. Ook was Friedrich, hertog van Württemberg een van de deelnemers, aan wie de Naometria is opgedragen en aan wie gerefereerd wordt als de kruisiger van de laatste paus. Of een dergelijke alliantie ooit bestaan heeft, staat open voor twijfel, maar het is mogelijk dat het denkbeeld ervan een voorafschaduwing was van het begrip Rozekruisersbroederschap. Ik zal later terugkeren naar de verbanden tussen de Naometria en de Rozekruisersmanifesten.

Het is significant dat de *Naometria* gedateerd is 1604, want dit was niet alleen de veronderstelde datum van de opening van de tombe van Christian Rosenkreuz, maar ook een significant astrologisch jaar. In dat jaar zag men twee nieuwe sterren verschijnen in de constellaties van Serpentarius en Cygnus. Ten tijde dat de nieuwe sterren verschenen, waren Jupiter en Saturnus in conjunctie in het 9e huis. Aangezien Jupiter beschouwd werd als een goede planeet en Saturnus als een slechte, was er enige speculatie over welke dominant was. De algemene consensus was evenwel, dat aangezien het 9e huis het huis van Jupiter is, en Jupiter Vissen regeert - het teken dat in de ascendant was op het moment van observatie -, Jupiter de dominante planeet was. Beide planeten waren dus gunstig geplaatst in relatie tot de andere planeten. Wanneer Saturnus

[58] ["electors". vert. RM]

goed geplaatst is, brengt die nadenkende, serieuze mensen voort.

Daarom beloofde de combinatie de komst van een profeet of profeten die wijs, juist en rechtvaardig zouden zijn. Men geloofde bovendien, dat deze astrologische posities correspondeerden met de posities die tijdens de Schepping aanwezig waren. Volgens de Traditie verscheen de zon voor het eerst op de vierde dag van de Schepping, toen Ram in de ascendant was. Hieruit volgde, dat Boogschutter in het 9e huis moet zijn geweest.

Aldus waren de tekens bij het verschijnen van de nieuwe sterren in 1604, dezelfde als die voor het begin van de wereld, vooropgesteld dat 1604 eveneens een groot nieuw begin zou zien. In de Rozekruiserscontext betekende dit nieuwe begin de opening van de tombe van Christian Rosenkreuz en het verbreiden van zijn boodschap.

Deze belangrijke intellectuele stromingen die achter de opkomst van de Rozekruisersbeweging liggen, helpen zowel de opwinding te verklaren waarmee de beweging in bepaalde kringen begroet werd, als ook de hevigheid waarmee die in andere werd bestreden.

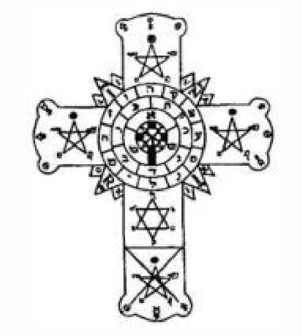

HOOFDSTUK 3
DE KRING VAN TÜBINGEN

Of de opening van de tombe van Christian Rosenkreuz nu een werkelijke gebeurtenis of een symbolische beweging was, deze bracht een verschijnsel naar voren dat Europa vrijwel net zo hardnekkig zou achtervolgen als tweeënhalve eeuw later het communisme. Het verschijnsel van de Rozekruisers echter, was een meer ongrijpbare creatie. Hoewel veel mensen beweerden dat zij het gezien hadden en er zelfs contact mee hadden gehad, kon niemand een zeer begrijpelijk verslag geven van hoe het eruitzag. Noch was het duidelijk of het een onafhankelijke entiteit was, of dat iemand het had verzonnen. Er is een aantal mogelijkheden voor de identiteit van een dergelijke verzinner, maar de meest waarschijnlijke kandidaat is Johann Valentin Andreae (1586-1654), een geleerde protestantse pastoor uit Tübingen, die in zijn autobiografie beweert *Het Scheikundig Huwelijk* te hebben geschreven, en mogelijk ook de auteur of coauteur van de *Fama* was. Of Andreae nu wel of niet werkelijk de Rozekruiserslegende heeft geschapen, hij was er zeer zeker nauw bij betrokken. Het is daarom belangrijk om iets te weten over het karakter en de carrière van deze merkwaardige man.

Andreae's grootvader, Jacob Andreae, was een protestantse bekeerling van het katholicisme en een van de leidende pioniers van het protestantisme. Hij stond bekend als de 'Luther van Württemberg'. Hij had een indrukwekkende carrière en was ten tijde van zijn dood kanselier van de Universiteit van Tübingen. Jacob Andreae had achttien kinderen, van wie de zevende Johann Andreae was, die eveneens een lutherse pastoor werd. Johann miste de gaven van zijn vader, maar was sterk geïnteresseerd in de alchemie.

Johann Andreae's zoon, Johann Valentin Andreae, werd opgevoed in een atmosfeer waarin de alchemie prominent aanwezig was. Zijn leraren werden minder vanwege hun academische vermogens uitgekozen, dan vanwege hun alchemistische voorkeuren. De jonge Johann Valentin moet grondig bekend zijn geraakt met de taal van de alchemie, en zal ook een bepaalde charlatanerie hebben gezien waarmee die dikwijls gepaard ging. Zijn vroege blootstelling aan alchemistische bedriegers zou verklaren waarom hij in de Rozekruisersgeschriften zo tekeerging tegen de valse alchemisten.

De delicate gezondheid van Johann Valentin Andreae weerhield hem ervan om deel te nemen aan de gebruikelijke kinderspelen, en hij groeide op als een dromerig, rustig en naar binnen gekeerd kind. In 1591 verhuisde het gezin van zijn geboorteplaats Herrenberg naar Königsbronn. Toen Andreae's vader in 1601 stierf, verhuisden moeder en de kinderen naar Tübingen, wat toen, net zoals nu, een aantrekkelijke universiteitsstad was aan de rivier de Neckar. Kort daarna ging Andreae naar de universiteit. Zijn moeder, die een schrandere vrouw was, werd hofapotheker van Frederik I, hertog van Württemberg.

Ongeveer in die tijd was Andreae begonnen aan de Universiteit van Tübingen. De nauwe banden die tot dan toe bestaan hadden tussen het protestantse Tübingen en het katholieke Oostenrijk, waren opgegaan in de nieuwe geest van de Contrareformatie, die aangemoedigd werd door de reac-

tionaire keizer Frederik II. Oostenrijkse studenten gingen niet langer vrijelijk naar Tübingen zoals zij gedaan hadden onder de regering van de tolerante en occult gerichte keizer Rudolf II, wiens hof zich in Praag bevond. De gevolgen van religieuze intolerantie werden derhalve krachtig ingeprent op de geest van de jonge Andreae. Nadat hij in 1603 zijn propedeuse had behaald en meester werd in 1604, begon Andreae in zijn levensonderhoud te voorzien door les te geven aan een aantal leerlingen. Tegelijkertijd hield hij zich bezig met een breed scala aan studies, met inbegrip van de theologie, wiskunde, optica en astronomie.

Andreae genoot het gezelschap van de geleerde en idealistische kring van vrienden, van wie Christoph Besold een van de prominentste was. Hij was wetenschappelijk breed georiënteerd en kende negen talen, waaronder het Hebreeuws, en was geïnteresseerd in de kabbala. Besold bekeerde zich later tot het katholicisme en neigde sterk naar de mystiek. Zijn kennisgebieden hielden nauw verband met de inhoud van de Rozekruisersgeschriften.

In 1614 werd Andreae deken in Vaihingen, huwde en streek neer om het leven van een respectabele lutherse pastoor en theoloog te leiden. Hij schreef veelomvattend en zijn belangrijkste werk was waarschijnlijk de *Christianopolis*, waarin hij een utopische christelijke staat beschrijft. In verscheidene van zijn geschriften verwijst hij naar de opwinding[59] rond de Rozekruisers. In *Turris Babel* (1619) schrijft hij bijvoorbeeld schamper over de beweging en vertelt zijn lezers: "Luister, gij stervelingen, vergeefs wacht ge op de komst van de Broederschap. De komedie houdt hier op."[60]

---

[59] ["the Rosicrucian furor". Kan ook 'controverse' betekenen. vert. RM]

[60] Johann Valentin Andreae, *Turris Babel* (1619). Van een noot in *A Christian Rosenkreutz Anthology*, samengesteld en uitgegeven door Paul M. Allen (Blauvelt, NY: Rudolf Steiner Publications, 1968). Zie

Welke rol speelde Andreae in de opkomst van de Rozekruisersbeweging? En hoe kwam het dat de manifesten en *Het Scheikundig Huwelijk* geschreven en gepubliceerd werden? Om deze vragen te beantwoorden moet je je toevlucht nemen tot gedegen giswerk. Stel je een groep intelligente, belezen en idealistische mannen voor, die rond 1608 in Tübingen bijeenkomen. De jonge Andreae, 22 jaar oud, luistert serieus en aandachtig, terwijl zijn oudere mentor, Christoph Besold, voortgaat en zijn visie schetst van een Europa dat vrij is van religieuze onenigheid en badend in het licht van het ware christelijke geloof, gecombineerd met wetenschap en geleerdheid. Besold belicht hetgeen hij zegt met voortdurend citeren uit de klassieken en door onthutsende vergelijkingen tussen de christelijke leer en de kabbala. Onder de leden van de kring zijn Abraham Hölzel, een jonge Oostenrijkse vriend van Andreae, en de paracelsiaanse dokter Tobias Hess uit Tübingen, die Andreae genezen had van een koorts. Recent onderzoek door Carlos Gilly en anderen heeft onthuld, dat Hess een sleutelfiguur in het verhaal was. De vergaderingen van de kring werden dikwijls bij hem gehouden. Vanuit zijn huis werd een van de vroegste manuscripten van de *Fama* de wereld in gezonden.

Deze kring omvatte ook twee andere vrienden van Andreae, Tobias Adami en Wilhelm Wense. Deze laatste twee waren leerlingen van de Italiaanse frater Tommaso Campanella, de auteur van een utopisch werk, *Stad van de Zon*, dat een ideale maatschappij beschrijft, bestuurd door hermetische priesters. Adami en Wense introduceerden zijn werk bij Andreae. Het utopische denken ervan hielp de sfeer te scheppen waarin de Rozekruisersmanifesten geproduceerd werden.

Het andere belangrijke thema van de Rozekruisersmanifesten, dat van de geheime sociëteit van ingewijden, werd ongetwijfeld ten dele geïnspireerd door Duitse middeleeuwse broeder-

---

A Catalogue of Rosicrucian Books, samengesteld door F. Leigh Gardner (Londen: 1923), p. 604.

schappen en ridderordes, zoals eerder gezegd is, maar ook door de Florentijnse academies. Het is belangrijk om te begrijpen, dat zich in Duitsland in deze tijd een sterke tendens ontwikkelde om geheime of quasigeheime sociëteiten te vormen, die dikwijls een sterke band hadden met een zich ontwikkelend Duits nationalisme. Dit kan men zien in de diverse sociëteiten die geschapen werden met het doel om de Duitse taal te bevorderen, waarin de Duitsers een nieuwe trots begonnen te vinden.

De eerste van deze sociëteiten was het 'Fruchtbringende Gesellschaft' (de Vrucht brengende Sociëteit[61]), gesticht in 1617 door prins Ludwig von Anhalt. Het is fascinerend om te ontdekken, dat zowel Andreae en Adami tot de vroege leden behoorden.[62] Het Fruchtbringende Gesellschaft was gebaseerd op een Florentijnse sociëteit, waarvan de leden ieder een bijzondere naam droegen die geassocieerd werd met het bedrijf van malen of bakken. Op gelijke wijze namen de leden van het Fruchtbringende Gesellschaft namen aan, die meestal verband hielden met het doel van de sociëteit om te 'bevruchten'. Prins Ludwig bijvoorbeeld, was 'der Nährende' (de Voeder). Andere namen van 'der Helffende' (de Helper), 'der Unverdrossene' (de Onverdrotene), 'der Nutzbare' (De Productieve), 'der Vielgekörnte' (de Veelkorige), en 'der Grade' (de Rechte). Ieder lid had een wapenschild dat verband hield met zijn eigen bestemming, en het wapen van de sociëteit toonde een kokosnootpalm met het motto 'Alles zu Nutzen' (Tot nut van het algemeen). De sociëteit werd later 'die Gesellschaft des Palmenordens' (de Sociëteit van de Orde van de Palm) genoemd.

De organisatie echter, die de grootste familiegelijkenis met de Rozekruisersbroederschap heeft, en die er het meest directe model voor kan hebben gestaan, was een sociëteit die de 'Orden

---

[61] [Ook vertaalbaar met 'Gezelschap'. vert. RM]

[62] *Die Fruchtbringende Gesellschaft: Quellen und Dokumente in vier Bänden*, Deel 1, uitgegeven door Martin Bircher (München: Kosel Verlag, 1971).

der Unzertrennlichen', of 'Indissolubilisten' (de Orde van de Onafscheidelijken) werd genoemd., die gesticht werd in 1577 en later verbonden werd aan het Fruchtbringende Gesellschaft. Documenten die verband houden met deze sociëteit werden bewaard in de archieven van de maçonnieke loge Zur Freundschaft in Berlijn en die van Archimedes in Altenburg, totdat ze ontdekt werden door de Nazi's. De inhoud van de documenten echter, zijn elders vastgelegd, en Karl Frick somt ze op in zijn boek *Die Erleuchteten*.[63] [64]

De stichters van deze Orde omvatten de eigenaren van mijnen en smelterijen. Alchemie en de smelttechnologie behoorden tot het belangrijkste waarmee hij zich bezighield. De resultaten van succesvolle alchemistische experimenten werden vastgelegd en geplaatst in een 'Archa', een geheime kist waarvan de inhoud voortdurend werd aangevuld. Er is een opvallende echo van de beschrijving in de *Fama* van Christian Rosenkreuz' kluis. Die had in iedere wand "een deur of kist waarin diverse dingen lagen, met name al onze boeken."[65] De Orde zou ook een geheim alfabet hebben gebruikt dat vele alchemistische symbolen bevatte - nog een echo van de Rozekruisers, want in de *Fama* wordt beschreven hoe de vier stichters van de Rozekruisersbroederschap "de magische taal en schrift" maakten.

De leden van de Unzertrennlichen waren verdeeld in vijf graden, waarvan de vierde gewijd was aan alchemistisch werk. Dit zou in strijd kunnen lijken met de geest van de *Fama*, die spreekt over "goddeloos en vervloekt goud maken, waarbij onder de kleur ervan vele renegaten en bedrieglijke mensen grote schurkachtigheden bedrijven, en het geloof misleiden en misbruiken dat hun gegeven is." De "ware filosofen," zo gaat de *Fama* verder, "hebben een zeer andere geestesgesteldheid, hechten weinig waarde aan het maken van goud, dat slechts een

---

[63] Karl R.H. Frick, *Die Erleuchteten* (Graz: Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1973).

[64] ['de Verlichten'. vert. RM]

[65] *Fama Fraternitatis* in *The Rosicrucian Enlightenment*, p. 250.

parergon[66] is; want behalve dat, hebben zij duizend betere dingen." Door het goud maken te beschrijven als een parergon, dat wil zeggen, een tweede of bijkomstig werk, schijnt de *Fama* aan te geven, dat de broeders in staat waren om goud te maken, maar dat zij de hogere of spirituele alchemie als belangrijker zagen.

Dit alles lijkt aan te duiden, dat er een verband was tussen de Unzertrennlichen en de Rozekruisersbroederschap. Het is verleidelijk om te speculeren dat hier aanwijzingen kunnen zijn om het mysterie van de oorsprong van de broederschap te verklaren. Een merkwaardig deel van bewijs kan relevant zijn. In de Staatsbibliotheek van Württemberg in Stuttgart bevindt zich een alchemistisch Rozekruisersmanuscript dat, naar alle schijn, een 18e-eeuws document is van de zogenaamde Gold- und Rosenkreuz (Gouden en Rozekruis) Orde. Toch draagt de titelpagina het jaartal 1580. Het is mogelijk dat dit gekopieerd is van een manuscript van de Unzertrennlichen. Dit moedigt speculatie aan, dat de Rozekruisersbroederschap uit de Unzertrennlichen ontstaan is. Het verband tussen de twee Ordes verschijnt later opnieuw, zoals ik zal benoemen in een volgend hoofdstuk.

Andreae was lid van het Fruchtbringende Gesellschaft. Hij had daarom gemakkelijk lid kunnen zijn van de Unzertrennlichen. Nadat hij en zijn kring hadden besloten dat een "generale reformatie" van de wereld nodig was, kunnen zij besloten hebben om een innerlijke Orde op te richten of mogelijk een compleet denkbeeldige Orde, gebaseerd op de Unzertrennlichen. In beide gevallen zouden zij hun Orde een denkbeeldige geschiedenis hebben kunnen geven, om in te passen in de joachimse en pansofische profetische Traditie. Om te zien hoe dit gewerkt kan hebben, kijk wat nader naar de achtergrond van de Tübingenkring.

In het milieu dat de manifesten produceerde, gingen utopisch denken en een voorkeur voor esoterische sociëteiten hand in

66 ['bijzaak'. vert. RM]

hand. Bij het overleg hoe een betere maatschappij bevorderd kon worden, leunde de Tübingengroep sterk op pansofische denkbeelden en keek naar andere mensen met een pansofische overtuiging om hun idealen te implementeren. Maar zij realiseerden zich, dat om het proces te starten een katalysator nodig was in de vorm van de een of andere krachtige mystiek. Het protestantse deel van Duitsland had zich reeds afgekeerd van de corruptheid van Rome, maar het was hun niet gelukt om in het lutheranisme een bevredigende vervanging te vinden voor de katholieke symboliek die zij kwijt waren geraakt. Daarom was het noodzakelijk om een nieuwe en bevredigende symboliek te vinden die in verband kon worden gebracht met utopische denkbeelden en waarvan de kracht zou toenemen doordat die in mysterie gehuld was.

De leden van de groep zouden gewend zijn om hun geschriften onder elkander te circuleren, en een van de documenten die zij mogelijk bespraken, was Andreae's denkbeeldige fantasie *Het Scheikundig Huwelijk*, die hij volgens zijn zeggen in zijn autobiografie *Vita ab Ipso Conscripta* geschreven zou hebben rond 1605, toen hij een jongeman van 19 jaar was. Het is mogelijk dat door het herlezen van *Het Scheikundig Huwelijk* Andreae en zijn vrienden op het idee kwamen om de verteller, Christian Rosenkreuz, te nemen, om hem de mythische schepper te maken van een broederschap die naar hemzelf vernoemd was, en waarvan de doeleinden en leerstellingen alle belangrijke denkbeelden, idealen en voorspellende theorieën van de pansofisten zou belichamen. Door 'manifestos' van deze broederschap uit te geven, zouden zij in geheel Europa mensen kunnen beïnvloeden die dezelfde symbolische taal spraken.

Maar waarom bleven zij dan stil jegens degenen die zich aanmeldden om zich bij hun broederschap aan te sluiten?[67]

[67] [Een reden zou kunnen zijn, dat door de aanwas van vele leden de oorspronkelijke doeleinden van de Orde zouden kunnen verwateren, wanneer deze leden wijzigingen daarin zouden bepleiten. Een tweede reden zou kunnen zijn, dat de Orde zich realiseerde dat het mysterie

Misschien antwoordden zij feitelijk een aantal uitverkorenen, maar werden hun reacties niet vastgelegd. Of wellicht waren zij nooit van plan geweest om te reageren, maar wilden zij slechts als katalysator handelen voor het denken van hun tijd. Hun stilzwijgen hielp beslist om het mysterie rond de Rozekruisersbeweging te intensiveren en droeg het bij aan de buitengewone vitaliteit die het nog steeds bezat. Een mysterie is een krachtige magneet, zoals duidelijk wordt bij het onderzoeken van de latere geschiedenis van de beweging.

Andreae's bedoelingen betreffende de *Fama* blijven enigszins onduidelijk en het lijkt dat hij onwillig was om die te publiceren. Niettemin circuleerden kopieën van het manuscript, mogelijk beginnend met dat wat door Hess was vrijgegeven, reeds vroeg in 1610. Tekstuele verschillen tussen de handgeschreven versies duiden erop, dat het gretig gekopieerd en opnieuw gekopieerd werd. Een van deze manuscripten viel in handen van Adam Haslmayr, een staatsnotaris van aartshertog Maximiliaan van Tirol, en ook alchemist, vertaler van alchemistische werken, en beoefenaar van de paracelsiaanse geneeskunde. Haslmayr gaf op zijn beurt, via zijn alchemistenvriend Carl Widemann, het manuscript door aan prins August von Anhalt, samen met een enthousiast *Antwoord aan de Broederschap* dat Haslmayr geschreven had. Anhalt, een verwante geest, deed Haslmayrs antwoord in 1612 publiceren. Daarmee werd het de eerst bekende gedrukte verwijzing naar de Rozekruisersbroederschap.

De publicatie van dit antwoord prikkelde Haslmayrs vijanden. Hij was reeds impopulair bij de gevestigde traditionele artsen in Tirol, vanwege zijn paracelsiaanse gezichtspunten. En nu werd hij door de jezuïeten beschuldigd bij de aartsbisschop, gearresteerd en naar Genoa gezonden, om een periode aan te vangen van grimmige dwangarbeid op de galeien, waarvan hij uitein-

---

ervan versterkt kon worden door niet te reageren, dus als een welkome bijkomstigheid van hun doelbewust geheimzinnige karakter. vert. RM]

delijk in 1617 werd vrijgelaten. Hij keerde naar Duitsland terug, waar hij enthousiast aan de opwinding over de Rozekruisers deelnam.

Voorafgaand aan Haslmayrs gevangenschap was hij bezocht door een merkwaardige avonturier en alchemist, genaamd Benedictus Figulus, die ook Hess en Andreae kende. Figulus maakte klaarblijkelijk een kopie van Haslmayrs manuscript van de *Fama*, dat hij naar het noorden bracht naar het hertogdom Hesse, waar de 1e editie ervan gepubliceerd werd in Kassel, waarschijnlijk met de expliciete toestemming van de landgraaf Moritz. Toen Andreae over de publicatie hoorde, was hij blijkbaar niet geamuseerd en later beschreef hij Figulus als een "misleider en vagebond."[68]

Aldus was de opwinding over de Rozekruisers zelfs vóór de publicatie van de *Fama* reeds begonnen; een opwinding die een diepe botsing tussen wereldbeelden weerspiegelde. Aan de ene kant waren er degenen die de visie van het nieuwe tijdperk steunden en alles wat het omarmde, van de paracelsiaanse geneeskunde tot een hervormd christendom; aan de andere kant waren er degenen die de traditionele orde handhaafden.

Wanneer je in groter detail kijkt naar de inhoud van de *Fama* en de *Confessio*, houd dan in gedachten dat je ze niet volledig kunt begrijpen wanneer je ze alleen onderzoekt met de ogen van de geschiedkundige. Het is nodig om ook te kijken naar hun mythische dimensie, een dimensie die de psycholoog C.G. Jung een functie noemde van het "collectieve onbewuste." Op dit niveau worden denkbeelden opgeslagen en overgebracht op een wijze die nog niet volledig begrepen wordt. Toch is alle mytho-

---

68 Carlos Gilly, *Cimelia Rhodostaurotica*, catalogus van de tentoonstelling van de Rozekruisersmanuscripten en boeken van de Bibliotheca Philosophica Hermetica, Amsterdam, en de Hertog August Bibliothek, Wolfenbüttel (Amsterdam: Bibliotheca Philosophica Hermetica, 1995), p. 70. Gilly's tekst bij de catalogus is een fascinerend verslag van de bibliografische geschiedenis van de Rozekruisersgeschriften en de antecedenten van hun manuscript.

logie met dit gebied verbonden, net zoals alle grote literatuur, poëzie, drama en kunst. Het collectieve onbewuste spreekt met een universeel gedeeld vocabulaire van beelden, thema's en mythische motieven.

De *Fama* en de *Confessio* doen verslag van een man, genaamd Christian Rosenkreuz, die rondreisde in het Midden-Oosten waar hij occulte kennis verzamelde. Hij keerde terug naar Duitsland om een geheime broederschap op te richten en werd 106 jaar oud. Hier zien wij direct een universeel mythisch motief. Christian Rosenkreuz' reisplan is de 'Hero's journey'[69] waarover Joseph Campbell schrijft in zijn boek van dezelfde naam. Het is de inwijdingsreis waarvan de reiziger getransformeerd terugkeert[70] en nieuwe kennis bezit.[71]

Honderdtwintig jaar na de begrafenis van Rosenkreuz, vertelt de tekst, werd zijn crypte ontdekt door een van de broeders, en dit was het signaal voor de broederschap om zich te uiten en de geleerden van Europa uit te nodigen om zich aan te sluiten. Nogmaals, het beeld van de crypte wordt gevonden in vele Tradities. Het komt bijvoorbeeld voor in een boek genaamd 'Het doel van de wijze', dat circuleerde onder een Midden-Oosterse soefi-sekte, genaamd de Ihwan al-Safa (Broeders van Zuiverheid), die actief zou zijn geweest rond de tijd dat Christian Rosenkreuz vermeend zijn reis naar die streek gemaakt zou hebben. Henry Corbin citeert in zijn boek *The Man of Light in Iranian Sufism* de volgende passage van deze tekst:

> "Toen ik de wetenschap van het mysterie en de aard van de Schepping aan het licht wilde brengen, stuitte ik op een onderaardse crypte vol duisternis en winden. Ik kon

---

[69] ['Reis van de held'. vert. RM]

[70] [Waarmee het in feite ook een 'rite de passage', een 'overgangsrite' is. vert. RM]

[71] Joseph Campbell, *The Hero's Journey: Joseph Campbell on his Life & Work* (San Francisco: HarperSanFrancisco, 1990).

niets zien vanwege de duisternis, noch kon ik mijn lamp brandend houden vanwege de vele winden. Daarop verscheen er een persoon aan mij in mijn slaap in een vorm van de grootste schoonheid. Hij zei tegen mij: 'Neem een lamp en plaats die onder een glas, om hem te beschermen tegen de winden: dan zal ik je desondanks drie lichten geven. Ga dan de crypte in; graaf in het centrum daarvan en breng daarvandaan een bepaalde afbeelding van een talisman, kunstzinnig gemaakt. Wanneer je deze afbeelding eruit hebt getrokken, zullen de winden stoppen met blazen door de crypte. Graaf dan in de vier hoeken ervan en je zult de kennis van de geheimenissen van de Schepping, de oorsprong en eigenschappen der dingen aan het licht brengen.' Daarop zei ik tegen hem: 'Wie zijt gij?' Hij antwoordde: 'Ik ben jouw Volmaakte Aard. Wanneer je mij wilt zien, roep mij bij mijn naam.'"[72]

'Het doel van de wijze' werd in de 13e eeuw in het Latijn vertaald onder de titel *Picatrix*; een boek dat wijd circuleerde in Europa als een magisch toverboek. Het is verleidelijk om te speculeren dat Andreae en zijn kring deze tekst gekend kunnen hebben. Maar het is net zo goed mogelijk, dat in beide gevallen het motief van de crypte afkomstig was uit een gedeelde bergplaats aan mythische beelden.

De broeders hielden de sleutels tot geheime kennis die op wonderbaarlijke wijze de maatschappij zou transformeren, en een nieuw tijdperk brengen waarin, om de *Confessio* te citeren, "de wereld zal ontwaken uit haar zware en doezelige slaap, en met een open hart, blootshoofds en barrevoets vrolijk en blij de nieuw opkomende zon zal tegemoet gaan."[73] Dit is duidelijk een

---

[72] *The Aim of the Sage* in Henry Corbin, *The Man of Light in Iranian Sufism*, N. Pearson, vertaling (Boston: Shambhala, 1981).

[73] *Confessio Fraternitatis*' in Frances Yates' *The Rosicrucian Enlightenment* (Londen: Routledge & Kegan Paul, 1972), p. 257.

referentie aan het denkbeeld van Joachim van het komende gouden tijdperk, dat zo'n prominente rol speelde in de profetische leerstellingen die in het vorige hoofdstuk behandeld zijn. Maar andere referenties maken het zeer duidelijk, dat de auteurs van de manifesten met een Duitse stem spreken, en dat de initiële transformatie gezien wordt als plaatsvindend op Duitse bodem. Daarom wekt het geen verbazing, dat de manifesten uit hetzelfde milieu kwamen als het Fruchtbringende Gesellschaft.

Het verhaal van Christian Rosenkreuz wordt niet in vage termen verteld, maar met een overvloed aan interessante details. Hij zou bijvoorbeeld naar Jeruzalem zijn gegaan met een compagnon die in Cyprus overleed. Het verslag maakt er ook een bijzonder punt van, dat Paracelsus geen lid was van de broederschap, hoewel hij werkte in dezelfde geest. Een ander curieus detail is, dat van de vroege leden van de broederschap die door hun initialen geïdentificeerd worden, allen Duits waren, behalve "J.A."

In die tijd waren er vele paracelsiaanse artsen werkzaam in Duitsland. Bijna elk prinselijk hof had er daadwerkelijk eentje in dienst. Deze mannen, in beslag genomen door de alchemie, waren vaak op reis geweest naar het Midden-Oosten en andere plekken om hun kennis uit te breiden, en het is mogelijk dat Christian Rosenkreuz op een van dezen gemodelleerd werd. De naam echter is ongetwijfeld denkbeeldig, en bevatte een woordspeling op het motief van de roos en het kruis van Andreae's wapenschild, met het woord 'Christian', dat het religieuze standpunt van de manifesten aanduidt. Andere details in de manifesten zijn ook duidelijk denkbeeldig, zoals de ontdekking van de crypte met zijn kunstmatige zon.

De Tübingenkring van waaruit de manifesten opkwamen, was samengesteld uit mannen die verlangden naar het gouden tijdperk dat door Joachim van Fiore voorzien was, en erop vooruitliepen. Zij zagen dit gouden tijdperk als aanvankelijk gelanceerd op Duitse bodem en onder de banier van het

protestantisme, maar dan een nieuw en verfrist protestantisme. Zij geloofden ook, dat de mannen die het nieuwe tijdperk zouden voorbereiden, geleerde mannen zouden zijn, verlicht door het verborgen licht van de hermetische wijsheid, maar niet misleid door valse alchemisten en andere bedriegers. De manifesten kunnen derhalve worden gezien als een soort parabel die bedoeld is om diegenen te inspireren die de symbolische taal begrepen waarin ze geschreven waren, en de oningewijden te stimuleren om ware wijsheid te gaan zoeken.

De taal van de manifesten reflecteert op vele wijzen die van de *Naometria*. In de *Confessio* bijvoorbeeld, wordt vermeld dat de paus met nagels in stukken zal worden gekrabd, en een eind zal worden gemaakt aan het gekrijs van zijn achterwerk, door een nieuwe stem van een brullende leeuw." Hoofdstuk 10 vertelt de lezer: "Wij moeten u ook doen begrijpen dat enige adelaarsveren ons in de weg zitten, die ons hinderen."[74] Een mogelijke verklaring voor de verwijzingen naar de leeuw en de veren van de adelaar wordt gevonden in de tekening van Simon Studion, 'Het mystieke Jeruzalem en stad van de zon, of tempel van God.' Hier worden de vier schepselen van het visioen van Ezechiël afgebeeld op de vier muren van het symbolische Jeruzalem. Dit lijkt een aanpassing te zijn van Joachims drievoudige plan. Elke muur lijkt een van de vier epoches te vertegenwoordigen, en de boven- en benedenkant van deze muren, zowel als de pilaren er tussenin, zijn verdeeld in secties die de onderverdelingen van de epochen vertegenwoordigen. Studion noemt deze onderverdelingen "uren", en elk is verdeeld in negentig jaren. De laatste datum die getoond wordt beneden aan de kolom die de hoek aan de rechterkant van de wal van de adelaar markeert, is 1620. Dit betekent, dat Studion het jaar 1620 zag als de markering van het eind van de heerschappij van

---

[74] *Confessio Fraternitatis* in Frances Yates' *The Rosicrucian Enlightenment*, pp. 255, 257. "De nieuwe stem van de brullende leeuw" krijgt hier een voetnoot als deel uitmakend van de editie uit 1617, Frankfurt, volgens Pryce.

de adelaar en het begin van de heerschappij van de leeuw. (Afbeelding 1, zie aldaar).

Het is mogelijk geen toeval dat 1620 een noodlottig jaar was in de geschiedenis van Duitsland. Het was het jaar waarin de protestantse monnik Frederik V van het palatinaat, wiens heraldische dier de leeuw was, de Boheemse troon aanvaardde als trotsering van de katholieke Habsburgers. Misschien heeft hij dat gedaan in de opvatting dat hij een nieuw tijdperk binnenstapte. Maar het resultaat was dat Frederik verslagen werd in de Oorlog van de Witte Berg, en een slechte ommekeer van de protestantse zaak in Europa.

De symbolische schepselen van Ezechiël verschijnen ook in *Het Scheikundig Huwelijk* in de beschrijving van de vijfde dag. De verteller wordt meegenomen naar een ondergrondse schat, waar hij een "klein altaar… gedragen door… een adelaar, een os en een leeuw" zag, "die op een buitengewoon kostbare basis stonden."[75] Een figuur van een engel op het altaar completeert het viervoud. Andere punten van overeenkomst zijn er tussen de Rozekruisersdocumenten en de *Naometria*. In de *Fama* wordt vermeld, dat de tombe van Christian Rosenkreuz 120 jaar lang gesloten was, en in de *Naometria* wordt aan het getal 120 een bijzondere betekenis gegeven.

Het is ook belangrijk om de documenten te noemen die gedrukt en gebonden werden met de 1e editie van de *Fama* en *Confessio*. Toen de *Fama* voor het eerst verscheen in 1614, ging ze vergezeld van een werk in dezelfde band, getiteld *Allgemeine und General Reformation, der gantzen weiten Welt* ('De universele en algemene reformatie van de ganse wijde wereld'). Dit is een extract van de Italiaanse auteur Trajano Boccalini's allegorische satire, *Ragguagli di Parnasso* ('Nieuws van de Parnassus'). In dit werk verbeeldt Boccalini een aantal historische en huidige karakters die klachten naar voren brengen

---

[75] *Het Scheikundig Huwelijk*, E. Foxcraft, vertaling, in Paul M. Allen, *A Christian Rosenkreutz Anthology* (Blauvelt, NY: Rudolf Steiner Publications, 1968), p. 130.

over de stand van zaken aan Apollo op de Parnassus. Hoewel hij katholiek is, maakt de auteur duidelijk, dat hij sterk vóór religieuze tolerantie is. Interessant genoeg toont hij dezelfde bewondering voor Hendrik IV van Frankrijk, eerder Hendrik van Navarre, als Simon Studion had getoond.

In het uittreksel uit Boccalini's werk dat samen met de *Fama* gedrukt werd, wordt een scène beschreven waarin Apollo raad inwint bij zijn wijze mannen over hoe een algemene reformatie van de wereld het beste gestart kan worden. Een voor een echter, blijken alle suggesties vergeefs te zijn, en de poging om een formule voor reformatie te vinden, wordt uiteindelijk losgelaten. Een van de wijze mannen, Solon, merkt op, dat hetgeen de wereld nodig heeft niet zozeer een hervorming van de maatschappij is, als wel meer menselijke liefde, liefdadigheid en affectie.

Vermoedelijk waren het Adreae's vrienden Wense en Adami die Boccalini's werk uit Italië brachten, en misschien zijn zij het geweest die de suggestie deden om het samen met de *Fama* te publiceren. Degene die de *Fama* voor publicatie zal hebben voorbereid, kan geredeneerd hebben dat hij, door het samen met de *Algemene Reformatie* uit te geven, het punt kon maken dat een innerlijke reformatie in het denkvermogen en hart van de mensen vooraf moet gaan aan een uiterlijke reformatie, en dat het verslag dat in de *Fama* gegeven wordt, in dit licht gezien moet worden.

Een ander belangrijk document dat is opgenomen in de 1e gedrukt editie van de *Fama* was Adam Haslmayrs *Antwoord*, dat reeds in 1612 gepubliceerd was. Er is ook een voorwoord in deze band die aan Haslmayr refereert:

> "En wanneer sommigen van mening waren dat hetgeen volgt en gepubliceerd wordt over de Broederschap van het Rozekruis slechts een filosofische oefening en geen ware geschiedenis is, zullen weer anderen zeggen: 'De jezuïeten zullen iemand hiervoor achtervolgen', net zo-

> als gebeurde met Adam Haslmayr, staatsnotaris van zijne serene hoogheid aartshertog Maximiliaan, wiens antwoord aan de Broederschap van de R.C. hierbij gedrukt is, niet zonder reden. En omdat deze Haslmayr zei: 'Kom dan, o kom, gij hoog verlichte mannen, kom gij beste ware zielen, gij niet-misleidende jezuïeten'; zo concluderen de jezuïeten: 'Welnu, wanneer de Fratres van het R.C. de niet-misleidende jezuïeten zijn, volgt daaruit dat wij de misleidende jezuïeten zijn'; en deze boze jezuïeten lieten deze Christian Haslmayr bij het hoofd grijpen en in ijzers op de galeien zetten."[76]

Haslmayrs brief is buitengewoon interessant, aangezien hij ziet dat de Rozekruisersbroederschap bepaalde profetieën vervullen, zoals de komst van 'Elias de Kunstenaar', die ik in het vorige hoofdstuk noemde, en dat zij de ware lering van Paracelsus verbreiden. Met andere woorden, de brief onderstreept de rol van de Rozekruisersbeweging in de pansofische Traditie.

De 1e editie van de *Confessio*, gepubliceerd in 1615, bevat een tekst van ene Philip à Gabella, getiteld *Een korte overweging over de meer geheime filosofie*, die nauw gebaseerd was op de *Monas Hieroglyphica* van de Engelse magiër John Dee. De *Monas Hieroglyphica* gaat over de mystieke en wetenschappelijk eigenschappen van het monade-teken, dat lijkt op het symbool voor de planeet Mercurius. Gabella, die het woord 'stella' voor 'monade' substitueert, citeert uitvoerig uit Dee's werk. Het monadesymbool komt ook voor in het begin van *Het Scheikundig Huwelijk*. Dee combineerde de eigenschappen van de geleerde, de hermetische magiër en de handhaver van de religieuze tolerantie. Hij was het soort iemand die, in het gezichtspunt van de Rozekruisers, het leiderschap van het nieuwe tijdperk zou vormen. Frances Yates heeft in haar boek

---

[76] *The Fame and Confession of the Fraternity of R.C.*, uitgegeven en geïntroduceerd door F.N. Pryce (privé gepubliceerd, 1923). Geciteerd uit pp. 32-33 van Pryce's introductie.

The Rosicrucian Enlightenment beargumenteerd, dat Dee's invloed achter de manifesten zit. Haar beweringen over Dee's rol lijken echter overdreven, in het licht van recent wetenschappelijk onderzoek.[77]

Tegen de tijd dat de *Confessio* verscheen, was Andreae goed gevestigd op zijn pastorale post in Vaihingen. In die tijd had hij al alle denkbeelden opgegeven die hij gehad kon hebben over het actief deelnemen aan de sociale reformatie. Wat de Rozekruisersmanifesten betreft, keurde hij vermoedelijk hun publicatie af, maar hoopte dat zij tenminste op een symbolische manier zouden worden geïnterpreteerd.

Ondanks de opname van Boccalini's satire in de *Fama* echter, waren de mensen nog steeds geneigd om de Rozekruisersbroederschap letterlijk te nemen. Daarom kan Andreae in 1616 besloten hebben dat de tijd rijp was voor de publicatie van een werk dat eindelijk het mythologische karakter van het Rozekruisersverhaal zou vestigen. Daarom gaf hij anoniem *Het Scheikundig Huwelijk* uit, en zo was de cirkel rond. Het werk dat oorspronkelijk tot het denkbeeld van een Rozekruisersbroederschap inspireerde, werd thans gepubliceerd om te laten zien dat de broederschap een mythe was. (Dit is natuurlijk speculatie, maar het zou een plausibele verklaring bieden voor het feit dat hij het werk na zulk een lange interval publiceerde). Het lezend publiek echter, bleef geloven dat een werkelijke Rozekruisersbroederschap bestond, en uiteindelijk was Andreae verplicht om de dingen in klare taal neer te zetten. Wanneer hij in *Turris Babel* schrijft: "Ge wacht vergeefs op de komst van de Broederschap", is het zijn manier om de mensen te vertellen dat zij de boodschap van de manifesten verkeerd begrepen hadden, en dat de beschreven broederschap gezien moet worden als een van het denkvermogen en de geest.

Andreae's aandeel in de hele Rozekruisersaffaire wordt nog steeds omgeven door twijfel. Ik heb één mogelijke weergave gegeven van zijn betrokkenheid. Een totaal andere conclusie

---

[77] Zie bijvoorbeeld Carlos Gilly, *Cimelia Rhodostaurotica*, p. 22.

wordt bereikt door John Warwick Montgomery in zijn fascinerende studie van Andreae, *Cross and Crucible* (1973).[78] Schrijvend vanuit het gezichtspunt van een protestants theoloog beweert Montgomery, dat Andreae al die tijd al de Rozekruisersbeweging vijandig gezind was, en *Het Scheikundig Huwelijk* schreef om de figuur van Rosenkreuz te 'christianiseren'. Montgomery werpt echter enig waardevol licht op de rol die door Andreae's vriend Tobias Hess gespeeld werd. Deze was een paracelsist en fervent aanhanger van Simon Studion. Het kan Hess geweest zijn en niet zozeer Andreae, die de belangrijkste architect van de manifesten was. Ongeacht wat in deze kwestie de waarheid is, het voortdurende mysterie van Andreae's rol is deel van het enigma waarop de Rozekruisersbeweging gedijd heeft.

Men heeft algemeen gedacht, dat de eerste fase van de Rozekruisersbroederschap spoedig na het begin van de Dertigjarige Oorlog eindigde in 1618, en dat latere Rozekruisersbewegingen kunstmatige heroplevingen waren die volledig fris begonnen. Wanneer je echter het verband accepteert tussen de Rozekruisers Orde en de Unzertrennlichen, dan wordt de mogelijkheid van een continue Rozekruisersactiviteit die geheel door de 17e eeuw loopt en aansluit bij de 18e-eeuwse Rozekruisers, werkelijkheid. In 1680 werd een loge van de Unzertrennlichen gesticht in Halle onder de naam 'Sincera Confoederatio'. Deze loge trok vele leden aan onder de academici van de Universiteit van Halle. Tezelfdertijd sloten zich twee andere vergelijkbare sociëteiten in de stad zich aan: de 'Sincera Fraternitatis' en de 'Reverenda Confoederatio'. Dit Hallemilieu ging een belangrijke rol spelen in de tweede fase van de Rozekruisersbeweging. Ondertussen echter, kwam er een dikke aanwas van mythologie op rond de Rozekruisersbeweging, zowel in Duitsland als overzee.

---

[78] John Warwick Montgomery, *Cross and Crucible* (Den Haag: Martinus Nijhoff, 1973).

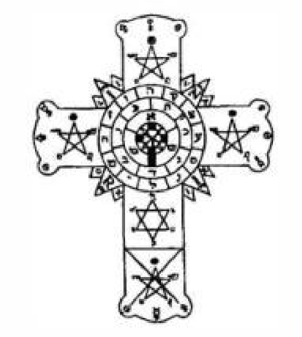

HOOFDSTUK 4
DE NASLEEP VAN DE MANIFESTEN

De Rozekruisersgedachte, zoals gepresenteerd in de *Fama* en *Confessio*, kan gezien worden als een embryo dat in de jaren die onmiddellijk volgden op de publicatie van de manifesten begon te groeien en verrassende trekjes ontwikkelde. De wijze waarop dit organisme evolueerde tot zijn volwassen vorm, werd voor een groot deel bepaald door degenen die opsprongen om de broederschap te verdedigen in de opwinding die volgde op het verschijnen van de manifesten.

Deze opwinding nam de vorm aan van een serie geschreven polemieken die de broederschap zowel aanvielen als verdedigden. De verdedigers waren, zonder uitzondering, protestant, zoals verwacht mag worden van de antipauselijke toon van de *Fama*. Maar verrassend genoeg waren de aanvallers eveneens meestendeels protestant. In feite kwamen slechts twee katholieken in druk uit tegen de broeders. Een was de anonieme auteur van de *Einwurff und Schreiben auf der Würdigen*[79] *Brüderschafft dess Rosen-Creutzes ausgegangene Fama, Confessio und Reformation* [Tegenwerping tegen de *Fama*, *Con-*

[79] ["Wüdig". Kennelijke verschrijving. vert. RM]

fessio en *Reformation*, uitgaand van de waarde broederschap van het Rozekruis][80], die gepubliceerd werd in Frankfurt in 1617. De andere was S. Mundus Christophori, auteur van *Speck auff der Fall* [Spek in de val], gepubliceerd in Ingolstadt in 1618, en *Rosae Crucis Thrasonico-Mendax* (1619).

Dit is een belangrijk punt, want het toont aan dat de katholieken betrekkelijk onverschillig leken te zijn jegens de beweging. Het feit dat twee van hen die aanvielen, maakt het onwaarschijnlijk dat de Rozekruisersbroederschap een katholieke Orde in vermomming was, zoals gesuggereerd is door bepaalde auteurs. Niettemin is het waarschijnlijk dat sommige katholieken, zoals de bekeerling Besold, sympathiek stonden jegens de brede bedoelingen en idealen van de beweging.

Het treffende rond de pro-Rozekruisersfactie is de manier waarop die de Rozekruiserszienswijze begon te transformeren en nieuwe elementen introduceerde. In de handen van Julius Sperber bijvoorbeeld, auteur van *Echo der von Gott Hocherleuchteten Fraternität* [Echo van de door God verlichte[81] broederschap] (Dantzig, 1615), wordt de wijsheid die door Christian Rosenkreuz was overgeleverd, een oude, geheime leerstelling, die terug te voeren is op de oudste bijbelse tijden. Na de Zondeval, beweert Sperber, hield Adam in zijn herinnering iets van de goddelijke wijsheid die hij eerder gekend had. Deze wijsheid werd belichaamd in een lering die, via Noë en de patriarchen, werd doorgegeven aan Zoroaster, de Chaldeeën, de Perzen en de Egyptenaren, en werd bewaard in de Joodse kabbala. Een nieuw tijdperk begon met Christus, die alle mensen de weg toonde naar eeuwige zaligheid, maar voor de weinige uitverkorenen de kennis reserveerde van de weg naar goddelijke wijsheid. Later ging deze wijsheid bijna verloren, behalve in heidense landen. Maar enkele, zeer weinige, christenen vonden haar. Zij omvatten, volgens Sperber: Cornelius Agrippa, Johannes Reuchlin, Marsilio Ficino, Pico della

[80] [De haakjes zijn van de auteur. vert. RM]
[81] [Lees: 'zeer verlichte'. vert. RM]

Mirandola en Aegidius Gutmann. Sperber ziet de Rozekruisers als erfgenamen van deze wijsheid.

Een ander nieuw element dat in die tijd in de Rozekruisersbeweging binnenkwam, was een preoccupatie met alchemie. Het klopt dat de *Fama* de alchemie noemt en valse goudmakers aanvalt. *Het Scheikundig Huwelijk* zit vol alchemistische beelden. Niettemin was de alchemie niet een integraal onderdeel van de originele Rozekruisersbeweging. Sommige van de apologeten van de Rozekruisers begonnen nu te claimen dat het geheim van transmutatie in het bezit van de broederschap was. Anderen kwamen tot het denkbeeld dat de transmutatie spiritueel en niet fysiek was. Eén auteur die de laatstgenoemde positie innam in zijn *Sendbrieff* [rondschrijven] (Frankrijk, 1615), was Julianus de Campis. De Campis (die waarschijnlijk Sperber was die onder een pseudoniem schreef) verklaart: "Ons materiaal is van de geest en niet van het lichaam."[82] Hij beweerde ook, dat hijzelf tot de broederschap behoorde.

Hetzelfde gezichtspunt betreffende alchemie wordt tot uiting gebracht door Radtichs Brotoffer (een pseudoniem voor Christoph Rodtbart), auteur van *Elucidarius Major* (Lüneberg, 1617), die beweerde dat de *Fama*, de *Confessio* en *Het Scheikundig Huwelijk* allegorische alchemistische geschriften waren. Hij citeert een passage uit *Het Scheikundig Huwelijk* die de zoektocht naar goud een oorzaak noemt van de ziekten van de wereld. Hij interpreteert dit aldus, dat het betekent dat de Steen der Wijzen niet in metaal gevonden kan worden.

Eén man was bovenal verantwoordelijk voor het plaatsen van een alchemistische stempel op de Rozekruisersbeweging. Dat was Michael Maier (1568-1622), de prominentste alchemistische arts in Duitsland sinds Paracelsus. Maier werd geboren in Rendsburg in Holstein. Nadat hij in de geneeskunde was afgestudeerd, ging hij van Rostock naar Praag en trad in dienst van keizer Rudolf II, die hem als zijn lijfarts aanstelde. Na

[82] Julianus de Campis, *Sendbrieff* (Frankfurt, 1615).

Rudolfs dood in 1612 bezocht Maier Engeland, waar hij onder anderen Sir William Paddy ontmoette, die de arts van James I was, en aan wie hij zijn boek *Arcana Arcanissima* opdroeg. Het is ook hoogst waarschijnlijk dat hij de alchemist en hermetische filosoof Robert Fludd ontmoette.

Maier kan ook koning James zelf hebben ontmoet. Hij stond zeker in contact met de koning, zoals bewezen wordt door een zeer merkwaardig document dat James lijkt te verbinden met de Rozekruisersbroederschap. Dit document, dat zich thans bevindt in het Scottish Record Office in Edinburgh[83], is een boodschap met kerstgroeten, gezonden door Maier aan James in 1612. Het is op een stuk perkament van ongeveer drie bij twee voet, bedekt met fragmenten poëzie en berichten van gevlei, en moet zonder twijfel een van de vroegste en grootste kerstkaarten zijn die er bestaan. Wat het echter opmerkelijk maakt in de huidige context, is het feit dat in het midden van het perkament een roos staat met acht bladeren, die het focuspunt vormt van het gehele arrangement. De stam en het grondvlak waarop hij rust, zijn gemaakt uit woorden. En er zijn meer woorden op en rond de bladeren, alle in het Latijn. Er is een boodschap die de acht scheidingen tussen de bladeren vormt (mogelijk als een soort kruis met acht vertakkingen), die vertaald ruwweg als volgt luidt: "Groeten aan James, lange tijd koning van Groot-Brittannië. Moge door uw ware bescherming de roos verheugd zijn."

Ze werd gezonden in het jaar van het allereerste vastgelegde manuscript van de *Fama*, twee jaar voordat die in druk verscheen als het eerste van de manifesten. Toch spreekt Maier hier in 1612 koning James aan in termen die het bestaan suggereerden van een soort Rozekruisersbeweging in Brittan-

---

[83] Scottish Record Office, referentie GB 242/212. Adam McLean was zo vriendelijk om het bestaan van dit document onder mijn aandacht te brengen. Hij heeft het geanalyseerd in een artikel, getiteld *A Rosicrucian Manuscript of Michael Maier*, in The Hermetic Journal, nr. 5, herfst 1979.

nië, waarvan James blijkbaar gezien werd als beschermer. Hoewel James een gewelddadig tegenstander van hekserij was, stond hij blijkbaar niet onsympathiek tegenover de hermetische Traditie en had beslist vrienden die alchemist waren. Het is daarom niet onmogelijk, dat er een Rozekruiserachtige kring bestond, geïnteresseerd in alchemie en hermetische denkbeelden, kijkend naar James als zijn patroon, in Brittannië in de beginstadia van de beweging.

In 1619 werd Maier lijfarts van de landgraaf Moritz van Hesse. Spoedig daarna streek hij neer om de geneeskunde uit te oefenen in Maagdenburg, waar hij in 1622 stierf. Gedurende zijn leven was Maier een devoot lutheraan. Men zegt dat hij een liefdadig en altruïstisch persoon was. Anders dan De Campis en Brotoffer meende hij, dat de Rozekruisersbroederschap het geheim bezat om materieel goud te produceren. Dit geheim, zo beweerde hij in *Silentium post Clamores*[84] (Frankfurt, 1617), behoorde tot eerdere beschavingen en werd mondeling overgedragen. De Eleusinianen bijvoorbeeld, "waren zeer vertrouwd met de kunst van het goud maken, die zij zo geheim bewaarden en toepasten, dat niemand de naam van het proces te weten kwam."[85] [86]Net als Sperber zag Maier de Rozekruisers als de ontvangers van een oude geheime Traditie.

Maier schrijft over de Rozekruisers in veel van zijn werken, waarbij zijn laatste verdediging van de broederschap de *Themis Aurea*[87] was (Frankfurt, 1618), waarin hij de broeders beschrijft als hardwerkende artsen en chemici, toegewijd aan de studie van de natuur en het voortbrengen van een gereformeerde

---

[84] [Ook ikzelf heb dit werk vertaald, en wel in het Nederlands. Zie mijn vertaling op KB.nl en in Archive.org. vert. RM]

[85] Michael Maier, *Silentium post Clamores* (Frankfurt, 1617). Mijn vertaling.

[86] [Tevens heb ik zelf ook dit werk vertaald, in het Nederlands. Zie KB.nl en Archive.org. vert. RM]

[87] [Ook dit werk heb ik zelf vertaald, in het Nederlands. Zie KB.nl en Archive.org. vert. RM]

wereld[88]. De Rozekruisersbroeders, zo schrijft hij, hebben een leider aan wie zij gehoorzaam zijn, en bezitten kennis van de ware astronomie, natuurkunde, wiskunde, geneeskunde en chemie, waardoor zij in staat zijn om zeldzame en verbazingwekkende effecten te produceren. Hij voegt eraan toe, dat zij zeer hard werkend, eenvoudig en gematigd zijn.[89]

Betreffende de ontmoetingsplaats van de broederschap zegt Maier mysterieus: "Wij kunnen niet de plaatsen waar zij elkaar ontmoeten, neerzetten, noch de tijd. Somtijds heb ik Olympische Huizen waargenomen, niet ver van een rivier, en een stad gekend waarvan wij denken dat die S. Spiritus genoemd wordt - ik bedoeld Helicon of Parnassus, waarin Pegasus een bron van overstromend water opende, waarin Diana zich waste, voor wie Venus dienster was en Saturnus de geleidende heer[90]. Dit zal een intelligente lezer afdoende instrueren, maar de onwetende nog meer in verwarring brengen."[91]

Samengevat, werpt Maier geen licht op de broederschap zelf, maar zijn krachtige verdediging van het Rozekruiserschap vestigde dat stevig als een onderwerp van belang voor serieuze geesten. Hij versterkte ook stevig de connectie ervan met de alchemistische connectie.

Wellicht de vreemdste deelnemer aan de ganse opwinding over de Rozekruisers was een man die schreef onder de naam Irenaeus Agnostus, en die op een buitengewone manier afwisselt tussen het aanvallen en verdedigen van de broederschap. Van deze mysterieuze figuur dacht men ooit dat hij Andreae

---

88 ["a reformed world". Taalkundig zouden wij dit beter kunnen vertalen met 'hervormde wereld', maar dat komt in conflict met het karakter van de Rozekruisersgeschriften, die over 'Reformation' spreken, en met het huidige kerkelijke verschil tussen 'gereformeerd' en 'hervormd'. In deze vertaling moet het dus letterlijk worden genomen, en niet in kerkelijke context. vert. RM]

89 Michael Maier, *Themis Aurea* (Frankfurt, 1618). Mijn vertaling.

90 ["gentleman usher". Onduidelijk. vert. RM]

91 Michael Maier, *Themis Aurea*.

zelf was, die onder een pseudoniem schreef, maar het is nu bekend dat Agnostus in feite Friedrich Grick was, een privéleraar in Altdorf bij Neurenberg. Het is waarschijnlijk dat hij ook onder diverse andere pseudoniemen schreef, waaronder Johannes Procopius, Menapius, Georgius Odaxus, Fraziskus Gometz, en Gentdorp.

In enkele van zijn aankondigingen schrijft Agnostus alsof hijzelf een van de broeders was. In *Tintinabulum Sophorum* (Neurenberg, 1619) schrijft hij over "onze" *Fama* en "onze" broederschap. "De tijd is nabij," kondigt hij aan, "waarop wij met een heldere stem datgene zullen onthullen wat op dit moment geheim wordt gehouden en het bekendmaken aan iedereen."[92] Over de vraag van de alchemie verzekert Agnostus zijn lezers, dat de broederschap gezondheid in zowel lichaam als ziel kan toebedelen. In *Thesaurus Fidei* (1619) refereert hij aan de productie van goud, waarbij hij duidelijk maakt dat hij het goud van de christelijke liefde bedoelt. Maar in *Fortalitum Scientiae* (Neurenberg, 1618)) vermeldt hij zijn geloof in de Steen der Wijzen en zegt, dat hij zelf experimenten in deze richting heeft gedaan. In *Fons Gratiae* (Neurenberg, 1617) verwijst hij zijn lezers naar Maiers *Themis Aurea*, waar zij meer te weten kunnen komen over de geneeskunst van de Rozekruisers.

In direct contrast tot Agnostus' verdediging van de Rozekruisers echter, zijn er passages waarin hij hen aanvalt en bespot. Deze zijn soms vermengd met, soms verbonden aan, de verdedigende passages. In *Tintinabulum Sophorum* bijvoorbeeld, beschrijft hij de *Fama* als een werk van misleiding en bedrog. En in *Fortalitum Scientiae* geeft hij diverse onzinnige alchemistische formules in een geest van spotternij. In *Regula Vitae* (1619) valt hij de Rozekruisers-apologeet Theophilus Schweighart aan als een "Rozekruisers-knuppel" en beschuldigt hem van het publiceren van valse

[92] Irenaeus Agnostus, *Tintinabulum Sophorum* (Neurenberg, 1619). Mijn vertaling.

geschriften in de naam van de broederschap. Het lezen van Agnostus geeft dus de impressie dat je geconfronteerd wordt met een bedrieger die twee gezichten laat zien. Bovendien vindt de lezer het moeilijk om te zeggen wat het ware gezicht is, en wat een masker is.

Er loopt evenwel een draad van consistentie door de geschriften van Agnostus. De auteur verdedigt het lutheranisme en valt de Roomse Kerk aan, en lijkt in deze passages met een oprechte stem te spreken. Bovendien valt hij nimmer de basisidealen en christelijke elementen aan van de *Fama* en de *Confessio*. Hij bespot ze alleen wanneer ze spreken over astrologische en alchemistische tendensen, of over degenen die geloven in het ware bestaan van de broederschap.

Veel licht wordt geworpen op Agnostus'/Gricks ware positie door een correspondentie tussen hemzelf en Justus Cornelius, die in detail wordt besproken in Schicks *Das ältere Rosenkreuzertum*.[93] In antwoord op Cornelius' onderzoek naar het auteurschap van de *Fama* en de *Confessio*, schrijft Grick:

> "De eerste auteur van de *Fama* en de *Confessio R.C.* is een groot man en wenst met name nog een tijd langer verborgen te blijven. Hij verlangde echter slechts om de meningen der mensen te kennen, en van deze ondervond hij vele soorten."

Op een andere plek zegt Grick:

> "De auteur van de *Fama* en de *Confessio* is een groot en illuster man, die ik aanvankelijk beschouwde als een gekke of onberekenbare vernieuwer. Om die reden verzette ik mijzelf tegen hem en schreef de *Fortalitum Scientiae*, maar toen mijn eerste geschrift het licht zag, kwam ik erachter dat ik een tragedie had geschreven

[93] Hans Schick, *Das ältere Rosenkreuzertum* (Berlijn: Nordland Verlag, 1942), pp. 232-236. Mijn vertaling.

> met schertsende woorden en, op z'n minst bij de nieuwsgierigen, een oordeel en veroordeling had uitgelokt."

Gricks latere werken, legt hij uit, werden niet geschreven tegen de auteur van de manifesten, maar tegen de bedriegers die gebruikmaakten van de gekte rond de Rozekruisers voor hun eigen doeleinden.

Dit laat duidelijk zien, waarom Grick eerst de auteur van de *Fama* aanviel en dan sympathieker jegens hem werd. Hij verschoof zijn aanval naar de dwaze mensen die naar de broederschap opkeken voor alchemistische wonderen. Grick moet dicht bij de kring van Andreae zijn geweest, anders zou hij niet geweten hebben wie de auteur van de *Fama* was. Hij nam om te beginnen duidelijk Andreae's plan niet volledig serieus, en poogde een tegenwicht te bieden aan de *Fama* met een gezonde dosis spot. Maar toen hij zag dat hij slechts de vlammen van de controversie had aangewakkerd, begon hij de methode te begrijpen achter Andreae's waanzin. Als hoog-opgeleid en zeer bereisd man, stond hij sympathiek tegenover de denkbeelden van broederschap, Verlichting en wereld-reformatie, en realiseerde zich uiteindelijk dat Andreae's methode om die over te brengen, effectief was, vooropgesteld dat de goedgelovigen op hun plek konden worden gehouden. Vanaf dat punt bleef hij doorgaan, maar richtte zijn stekeligheden tegen de dwazen en niet tegen de ware Rozekruisers.

Hetgeen een soort Rozekruisersgeest genoemd kan worden, begint aldus tevoorschijn te komen: een geest die in de hermetisch-kabbalistische Traditie was ondergedompeld, op zoek naar een verborgen wijsheid, en bereid om ver te reizen om die te vinden. De belichaming van dit soort geest is Joachim Morsius (1593-1643). Hij werd in Hamburg geboren. Morsius studeerde aan de Universiteit van Rostock, waar hij zich eerst aan de theologie wijdde en daarna aan de humaniora. Hij raakte vroeg geïnteresseerd in esoterische kwesties, en alchemie was

een van de dingen die hij nauwgezet bestudeerde. Hij hunkerde naar een internationale reputatie als geleerde en maakte op zoek daarnaar een lange serie reizen naar vreemde landen, met inbegrip van Engeland, waar hem in 1619 in Cambridge een M.A.[94] werd verleend. Hij produceerde een aantal werken van hemzelf en in aanvulling daarop bereidde hij vele documenten van een alchemistisch of theosofisch karakter voor en publiceerde ze. Door zijn reizen en uitgeverswerkzaamheden raakte hij door zijn erfenis heen en werd vier jaar lang gevangengezet in Hamburg als schuldenaar. Hij werd slechts vrijgelaten door tussenkomst van de koning van Denemarken.

Morsius slaagde erin een weidse reputatie te verdienen onder geleerden en beschermers van de wetenschap, maar een solide of permanente erkenning werd niet zijn deel. Zijn geest was te rusteloos en vluchtig. Het zegt wel het een en ander, dat hij zoveel van zijn leven heeft besteed aan het zoeken naar de ware wijsheid van de Rozekruisers. Als jongeman werd hij door de manifesten aangetrokken. Hij schreef de gebruikelijke brief met het verzoek om tot de Orde te worden toegelaten, en net als andere aspiranten ontving hij geen antwoord. Aanvankelijk gedesillusioneerd door deze ervaring, schreef hij later verdedigend over de geheimhouding van de broederschap in *Theosophi Eximii* (Frankfurt, 1619). Later ontmoette hij Andreae, die hij in 1629 in Calw bezocht. Het resultaat van de ontmoeting blijft onduidelijk, maar overduidelijk stelde Andreae Morsius niet teleur over de broederschap, want hij zette de zoektocht naar Rozekruiserswijsheid voort. Morsius' vriend, de paracelsiaanse arts en alchemist Balthasar Walter, verzekerde hem dat alleen Jacob Boehme de Rozekruisers-leerstellingen waarlijk begreep, en daarop schreef hij de grote mysticus van Görlitz, in de hoop Verlicht te worden. Boehme echter sprak, toen hij antwoordde, niet over de Rozekruisers-reformatie, maar in plaats daarvan sprak hij over de ware transformatie in Christus. Vervolgens ging Morsius naar Zwe-

[94] [Lees: 'Master of Arts'. vert. RM]

den om te spreken met de pansofist Johann Buraeus over zijn boek *Buccina veteris Jubilei*. Na verdere omzwervingen stierf hij in 1643 in Gottorp in Holstein.

Schick ziet Morsius als de belichaming van het type Rozekruiser dat "langs geheime paden tracht de hogere kennis van verborgen wereld te verkrijgen, om de opperste mysteries te ontsluieren en vanuit de ware basis der dingen een nieuw tijdperk voort te brengen."[95] Morsius kan in zijn zoektocht mislukt zijn, maar de droom zou nog steeds gekoesterd worden door andere geesten.

[95] Hans Schick, *Das ältere Rosenkreuzertum*, p. 189. Mijn vertaling.

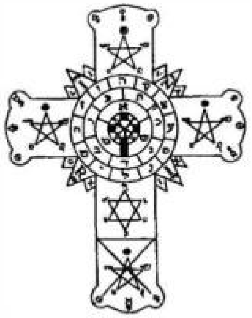

HOOFDSTUK 5
DE VERBREIDING VAN HET ROZEKRUISERDOM

De Rozekruisersgedachte verbreidde zich rap vanaf haar Duitse grondgebied. Waar er ook maar groepen mensen samenvloeiden die geïnteresseerd waren in de hermetisch-kabbalistische Traditie, kwamen de leerstellingen van Christian Rosenkreuz en zijn broederschap op voor discussie.

In Engeland was een betrekkelijk kleine kring bekend met de hermetische Traditie. John Dee, een van de leidende voorstanders ervan, kan best de Rozekruisersbeweging beïnvloed hebben. Een andere eminente Engelsman wiens naam in verband is gebracht met de Rozekruisers, is Francis Bacon (1561-1626), de filosoof en staatsman. In hedendaagse ogen komt Bacon over als een nogal duistere figuur. In zijn openbare leven joeg hij een politiek van nietsontziend opportunisme na, verkreeg een aantal belangrijke posten en klom op tot de adeldom als Lord Verulam en daarna als Burggraaf St. Albans. Zijn val kwam toen hij als Lord Chancellor veroordeeld werd wegens het aannemen van steekpenningen en uit het parlement en het hof verbannen. Vijf jaar later kwam hij op een bizarre wijze aan zijn eind. Terwijl hij door Highgate reisde, stopte hij

om een vogel met sneeuw te vullen, om de effecten van kou op het bewaren van vlees te observeren. Tijdens dat proces vatte hij kou en stierf enkele dagen later in het huis van een vriend vlakbij.

In zijn geschriften toont Bacon idealen die een bepaalde overeenkomst hebben met die welke in de Rozekruisers-manifesten tot uitdrukking worden gebracht. In *The Advancement of Learning* (1605) bijvoorbeeld, schrijft hij:

> "Net zo zeker als de natuur broederschap in gezinnen schept, en mechanische kunsten broederschap in gemeenschappen aantrekt, en de zalving van God een broederschap in koningen en bisschoppen overziet[96], zo kan er in geleerdheid[97] slechts een broederschap in geleerdheid en Verlichting zijn, die verband houdt met het vaderschap dat aan God wordt toegeschreven, die genoemd wordt de vader van Verlichting of lichten."[98]

Dit lijkt vooruit te lopen op het denkbeeld van de geleerde broederschap zoals in de manifesten is voorgesteld.

Opvallender zijn de Rozekruisersecho's in Bacons postuum gepubliceerde *New Atlantis*,[99] waar hij een utopische maatschappij beschrijft die door zeelieden ontdekt wordt in een tot dan toe onbekend land. De matrozen wordt een rol getoond "ondertekend met een stempel van cherubijnenvleugels, niet gespreid maar neerhangend, en bij hen is een kruis"- zoals het zegel dat verschijnt aan het eind van de *Fama*, dat het motto draagt "onder de schaduw van Jehova's vleugels." Zij worden ook bezocht door een ambtenaar die een witte tulband draagt

---

96 ["superintendeth". vert. RM]

97 ["learning". vert. RM]

98 Francis Bacon, *The Advancement of Learning* (1605). Herdruk: Oxford: Oxford University Press, 1974).

99 [Zie mijn eigen vertaling 'Het nieuwe Atlantis' op KB.nl en in Archive.org. vert. RM]

"met een klein rood kruis bovenaan."[100] Verward door de kennis van de Nieuwe Atlantiërs omtrent de buitenwereld, wordt de zeelieden verteld dat regelmatig reizigers worden uitgezonden vanuit Nieuw Atlantis om zich incognito te mengen onder de inwoners van de landen die zij bezochten - nog een echo uit de *Fama*.

Zoals Frances Yates aangeeft in het hoofdstuk over Bacon in *The Rosicrucian Enlightenment*, is het uit deze overeenkomsten duidelijk, dat Bacon afwist van de *Fama* en de *Confessio* en er gebruik van maakte. Maar Bacons band met de Rozekruisers is buitengewoon opgeblazen door bepaalde mensen. F.W.C. Wigston bijvoorbeeld, beweert in zijn 'Bacon, Shakespeare and the Rosicrucians' (1888) en andere werken, niet alleen dat Bacon de auteur was van de toneelstukken van Shakespeare, maar dat de toneelstukken zelf vol zitten met gecodeerde boodschappen van de Rozekruisers. De woorden "hanged hog" bijvoorbeeld, worden door Wigston geïnterpreteerd als een code voor 'Bacon'. Door enthousiastelingen van Bacon is zelfs geopperd, dat Bacon en Andreae, de auteur van 'Het Scheikundig Huwelijk' een en dezelfde persoon zijn. Volgens hen stierf Bacon niet toen hij kou had gevat op Highgate Hill, maar ging hij daarop naar Duitsland en begon te schrijven onder de naam van Andreae. Hoewel gravures van Bacon en Andreae een bepaalde fysieke gelijkenis vertonen, is het moeilijk om deze theorie te rijmen met het feit dat wanneer die waar is, Bacon 133 jaar oud zou zijn geweest toen hij stierf. Een opmerkelijke leeftijd, zelfs als hij het levenselixer van de Rozekruisers had bezeten.

Andere beweringen over Bacon zijn niet zo extravagant. Sommige leden van Wigtons denkschool wijzen erop, dat het kleine gezelschap[101] dat gewijd is aan onderwijs en het ver-

---

[100] Francis Bacon, *New Atlantis* (Londen: Spedding, Ellis and Heath, 1857). Herdruk met *The Advancement of Learning*, uitgegeven door A. Johnston (Oxford: Oxford University Press, 1974).
[101] ["the little coterie". vert. RM]

mijden van vrouwelijk gezelschap, zo amusant geportretteerd in *Love's Labours Lost*, bedoeld is om het ideaal van de Rozekruisers te representeren. Het lijkt echter niet waarschijnlijk dat er enig direct verband is tussen dit toneelstuk en de Rozekruisersbeweging (afgezien van de bewering dat Bacon de auteur van beide was), aangezien het stuk voor het eerst geproduceerd werd omstreeks 1595, vijftien jaar voordat de *Fama* in circulatie kwam. Het is echter denkbaar, dat het denkbeeld achter *Love's Labours Lost* en de *Fama* uit dezelfde Traditie voortkwam.

Een directere band met de Rozekruisers kan gevonden worden in werken van Robert Fludd (1574-1637). Hij werd geboren als de zoon van een Kentse jonker en bracht een deel van zijn jeugd overzee door. Gedurende deze periode kan hij in contact zijn gekomen met een aantal hermetisten van het vasteland. Hij keerde terug om in Oxford medicijnen te studeren, waar hij in 1605 afstudeerde. In 1609 werd hij toegelaten als fellow van het College of Physicians, maar slechts na te maken te hebben gehad met enige tegenwerking vanwege zijn onorthodoxe meningen en arrogante gedrag. Enige tijd na 1612 bezocht de Duitse alchemist Michael Maier Engeland. En zoals ik zei in het vorige hoofdstuk, is het waarschijnlijk dat hij Fludd ontmoette. Het lijkt erop dat Maier tijdens dit bezoek voor het eerst hoorde over de Rozekruisersbroederschap, mogelijk van Fludd zelf. Fludd behandelde het onderwerp evenwel niet eerder in druk dan in 1616, toen hij als zijn eerste gepubliceerde werk een boek uitgaf, getiteld *Apologia Compendiaria Fraternitatem de Rosae Cruce suspicionis et infamiae maculis aspersam, veritatis quasi Fluctibus abluens et abstergens* [Een samenvattende verdediging van de Broederschap van het Rozekruis, bekogeld met de troep van verdachtmaking en schanddaden, doch thans gereinigd met de wateren der waarheid]. Het woord 'Fluctibus', 'wateren', is een woordspeling op de naam van de auteur. Net zoals al Fludds geschriften over de Rozekruisers is het werk in het Latijn.

Een interessant punt betreffende Fludd is, dat hij voor zijn belangrijke werken uitgevers van het vasteland uitkoos die geïnteresseerd waren in het occulte. De *Apologia* en het vervolg daarop, de *Tractatus Apologeticus* [Verdedigende verhandeling voor de integriteit van het gezelschap van het Rozekruis] (1617), werden gepubliceerd door Godfrey Basson in Leiden in Holland. Zijn monumentale tweedelige verhandeling *Utriusque Cosmi Historia* [Geschiedenis van de macrokosmos, 1617-1618; en de Geschiedenis van de microkosmos, 1619], werd gepubliceerd door de firma van De Bry in Oppenheim in het Palatinaat.

Een van Fludds tegenstanders was de Franse monnik Marin Mersenne (1588-1648), die in een gepubliceerde aanval op Fludds algehele systeem (*Questiones in Genesim*, Parijs, 1623) eveneens de Rozekruisers aanviel. In dit werk schreef Mersenne:

> "Met nijver wil ik de rechters manen, en serieus de prinsen, dat zij deze monsters met hun valse mening niet laten razen binnen hun invloedssfeer. Zij zouden deze helse broeders liever volledig moeten wegvagen, deze broeders van de Rozekruisers, die op bijna iedere marktdag in Frankfurt hun geschriften introduceren, stinkend van goddeloosheid, vertellen over hun onechte en geheimzinnige Vader R.C. en zijn grot, en deze voor de mensen van de christelijke wereld presenteren. Want het is godslastering wat zij onderwijzen, en zij maken zichzelf bekend als de erfgenamen van de magiërs, wier werken zij kopiëren, terwijl zij weinig zelf produceren."[102]

---

[102] Marin Mersenne, in Paul M. Allen, uitgever, *A Christian Rosenkreutz Anthology* (Blauvelt, NY: Rudolf Steiner Publications, 1968), pp. 352-353.

Fludd antwoordde in *Summum Bonum*, zeggende dat Mersenne de ware Rozekruisers verwarde met de bedriegers die "mensen iedere dag bedriegen met hun bijgelovige magie, aangetaste astrologie, valse formules van een subchemie, of hun grappen met een bedrieglijke kabbala."[103]

Verder zegt Fludd, dat de plek of het klooster van de broederschap - dat wil zeggen, het Huis van de Heilige Geest, genoemd in de *Fama* - niet in letterlijke termen moet worden begrepen. "Het Huis," zegt hij, "is een spirituele verblijfplaats die berust op de rots die Christus is." Hij citeert losjes de apostel Paulus: "Uw onderkomen werd niet gemaakt door de handen van de mens, doch wij hebben een spiritueel gebouw in de hemelen, hetgeen het Huis van Wijsheid is op de Berg van de Rede, gebouwd op de spirituele rots." (Zie het Eerste Epistel bij de Corinthiërs, X, 4, en het Tweede Epistel bij de Corinthiërs, V, 1).[104]

Op gelijke wijze, beweert Fludd, is de Rozekruisers-broederschap een spirituele broederschap. "Wanneer één verwantschap," schrijft Fludd, "van het vlees en de mens is, dan is een andere spiritueel en goddelijk." Ook lijkt Fludd de Rozekruisers als een werkelijke broederschap te beschouwen, want hij presenteert een brief waarvan hij beweert dat die was "geschreven door de Rozekruisersbroeders en naar een Duitse kandidaat gezonden", en die hij ontvangen had "via mijn vriend in Dantzig."[105] De brief zelf werpt weinig licht op de broederschap en dringt er bij de kandidaat slechts op aan om een spiritueel leven te leiden en naar volmaaktheid te streven.

Een punt dat het waard is om gemaakt te worden ten aanzien van Fludd, is dat hij vrijmetselaar kan zijn geweest. Er was, zo staat vast, een Maçonnieke Hal vlakbij zijn huis in Londen in de Coleman Street. A.E. Waite stelt de vraag of Fludd ver-

---

[103] Robert Fludd in *A Christian Rosenkreutz Anthology*, p. 354.

[104] [Lees: Bijbel, 1 Korinthiërs 10: 4; en 2 Korinthiërs 5: 1. vert. RM]

[105] Het materiaal dat in dit hoofdstuk geciteerd wordt, stamt uit *A Rosicrucian Anthology*, pp. 355-356, 358, 375.

antwoordelijk kan zijn geweest voor het introduceren van een Rozekruiserstak in de Vrijmetselarij. Hier is geen bewijs voor, en het is moeilijk om vast te stellen wanneer de Vrijmetselarij en het Rozekruiserdom voor het eerst met elkaar in contact kwamen. Maar het is misschien belangrijk, dat de eerste verwijzing die de twee met elkaar verbond, gedateerd is 1638, het jaar na Fludds overlijden. Die komt in *Muses Threnodie* van Henry Adamson:

> "Want hetgeen wij doen, is niet in massa,
> Want wij zijn broeders van het Rozekruis:
> Wij hebben het maçonnieke woord en het tweede gezicht,
> Dingen die komen gaan, kunnen wij dadelijk voorspellen."[106]

Een andere mogelijke band tussen het Rozekruiserdom en de Vrijmetselarij betrekt Andreae's leerling erbij, de Boheemse vluchteling Comenius, die over een verlicht Utopia droomde, vergelijkbaar met dat wat door Andreae werd beschreven in *Christianopolis*, waarin de wetenschap en religie zouden bloeien en waarin alle geloofsovertuigingen en rassen gerespecteerd zouden worden. Na 1641 was Comenius een tijdlang in Engeland. Hans Schick zegt over Comenius: "Met hem hebben wij niet alleen de intermediair tussen de vader van de Rozekruisersgedachte, J.V. Andreae, en degenen die als peetvaders bij de geboorte van de Engelse Vrijmetselarij aanwezig waren, zoals Hartlib, Dury en anderen, maar ook de brug van de ideologie van de Rozekruisers naar de georganiseerde Vrijmetselarij in het algemeen. Hij ontving de toorts van Andreae en droeg die naar de Britse eilanden."[107]

---

[106] Hans Schick, *Das ältere Rosenkreuzertum* (Berlijn: Nordland Verlag, 1942), pp. 154-156. Mijn vertaling.
[107] Hans Schick, *Das ältere Rosenkreuzertum*, pp. 154-156. Mijn vertaling.

Men moet zich herinneren dat Schick, die in opdracht van Heinrich Himmler werkte, schreef vanuit een antimaçonnieke positie. Niettemin is zijn boek een zeer geleerd werk, en er kan wel wat zitten in zijn suggestie. Ondanks veel onderzoek door maçonnieke geschiedkundigen, is er vrijwel niets concreets bekend over de verandering die plaats zou hebben gehad in de late 16e of vroege 17e eeuw van de operationele tot de speculatieve Metselarij, noch over waarom die zich voordeed. Twee van de vroegst bekend speculatieve Metselaren, Sir Robert Moray (ca. 1600-1675) en Elias Ashmole (die zo dadelijk weer genoemd zal worden), waren echter beiden zeer geïnteresseerd in het Rozekruiserdom. Bovendien kwam het verschijnsel van de Rozekruisers in Duitsland op rond ongeveer dezelfde tijd dat de speculatieve Metselarij, of Vrijmetselarij, opkwam in Brittannië; een tijd waarin esoterische stromingen vrijelijk heen en weer stroomden tussen Brittannië en het vasteland. Het is vaak gesteld, dat de Hiramlegende in de Metselarij verband kan houden met de legende van Christian Rosenkreuz en zijn tombe, hoewel het Hirammotief niet een aanzienlijke component lijkt te zijn geworden van de Metselarij, tot ongeveer de jaren 1720. Het is daarom niet onmogelijk, dat een impuls met een Rozekruiserskarakter (met gebruik van het woord 'Rozekruiser' in zijn breedste betekenis) verantwoordelijk was voor de transformatie van de operationele naar de speculatieve Metselarij.[108]

Schick suggereert ook, dat Comenius en de gedachtestroom die hij vertegenwoordigde, een van de invloeden vormden achter het oprichten van de Royal Society, een gedachtelijn die later door Frances Yates gevolgd werd. Robert Boyle, een van de actiefste vroege leden van de Society, verwijst in een brief naar een "Onzichtbaar College" dat hij zo nu en dan bezocht en dat een soort voorloper kan zijn geweest van de Royal Society.

---

[108] Voor een bredere discussie over deze vraag, zie A.C.F. Jacksons productie *Rosicrucianism and its Effect on Craft Masonry* in *Ars Quatuor Coronatorum*, Deel 97, 1984, pp. 115-150.

John Wilkins, een andere leidende man van de Royal Society, kende ook de Rozekruiserslegende en verwijst ernaar in zijn *Mathematicall Magick* (1648). Het lijkt waarschijnlijk dat de Royal Society, opgericht in 1660, een poging was om in praktische termen de idealen van de Rozekruisers omtrent een geleerde en verlichte broederschap te realiseren, hetgeen zou helpen om het soort Utopia in te luiden zoals Bacon, Andreae, Comenius en anderen dat zagen.

De Royal Society was echter niet het eerste lichaam om deze poging te ondernemen. Een veel eerdere sociëteit werd in Duitsland opgericht door Joachim Jungius (1587-1657), een wiskundige en medisch geleerde en een belangrijke voorloper van Linnaeus in het vormgeven van de wetenschappelijke plantkunde. Jungius werd geboren in Lübeck, studeerde medicijnen in Rostock en Padua en bekleedde daarna een leerstoel in de wiskunde in Rostock en in de geneeskunde in Helmstedt. In 1628 werd hij hoofd van het Gymnasium en Johanneum in Hamburg. Hij kende Comenius via correspondentie en kwam in contact met leden van de kring rond Andreae terwijl hij in 1618 in Rostock was. Hij werd zo nauw in verband gebracht met de Rozekruisersbeweging, dat veel mensen, onder wie Leibnitz, meenden dat hij de auteur van de *Fama* was geweest.

In 1622 stichtte Jungius in Rostock een filosofische sociëteit, genaamd de Societas ereunetica of zetetica, waarvan de doelstellingen als volgt werden beschreven: "Het zoeken van de waarheid door rede en ervaring en het bewijzen ervan wanneer ze gevonden is; of het bevrijden van sofisterij van alle kunsten en wetenschappen die op rede en ervaring gebaseerd zijn, om ze terug te leiden naar een demonstreerbare zekerheid, ze te propageren door het juiste onderricht en ten slotte het doen toenemen ervan door fortuinlijke uitvindingen."[109] Deze Sociëteit werd werkelijkheid en onder haar leden bevond zich Johann Adolph Tassius (1585-1654), een vriend van Andreae.

[109] Hans Schick, *Das ältere Rosenkreuzertum*, p. 143. Mijn vertaling.

Ze verdween echter in de verwarring van de Dertigjarige Oorlog.

Hoewel vergelijkbare lichamen in Italië hadden bestaan, kan de Societas Ereunetica worden beschreven als de eerste wetenschappelijke academie in Noord-Europa. Het feit dat de Rozekruisersidealen erachter lijken te hebben gelegen, onderstreept de belangrijkheid van het verschijnsel van de Rozekruisers als een katalytische kracht. Hoewel de Societas ereunetica meer een school was dan de Royal Society, kan ze niettemin hebben gewerkt als een voorbeeld voor de stichters van laatstgenoemde, die er zeker van moeten hebben geweten via Comenius en anderen.

Het Rozekruisersdenkbeeld kan in Engeland gezien worden in twee verschillende stromingen, die dikwijls convergeren. Aan de ene kant was er de utopische stroming, vertegenwoordigd door Comenius, betrokken bij sociale, wetenschappelijke en filosofische idealen. Aan de andere kant was er de hermetisch-kabbalistische stroming, meer betrokken bij de occulte aspecten van het Rozekruiserdom. Eén vertegenwoordiger van de tweede stroming is Thomas Vaughan (1622-1656), die de tweelingbroer was van de religieuze dichter Henry Vaughan. Vaughan kan worden beschouwd als de opvolger van Robert Fludd als de belangrijkste Engelse verdediger van de Rozekruisers. In 1650 publiceerde hij onder de naam Eugenius Philalethes *Anthroposophia Theomagica*, opgedragen aan de "geregenereerde Broeders R.C." Dit schijnt de eerste verdediging voor de Rozekruisers in het Engels te zijn, in tegenstelling tot het Latijn. Vaughan publiceerde ook een Engelse vertaling van[110] *The Fame* en de *Confession* (1652), met een Ten Geleide onder hetzelfde pseudoniem.

Vaughan baseerde zijn vertaling van de *Fama* klaarblijkelijk op een versie in manuscriptvorm, in het bezit van de Schotse hermetist Sir David Lindsay, Graaf van Balcarres (1585-1641), wiens huis, Edzell Castle in Angus een opmerkelijke 'Tuin der

[110] ["of". In feite wáren dat dus de vertalingen. vert. RM]

Planeten' had. Dat was een ommuurde ruimte met gegraveerde panelen die de zeven planetaire goden vertegenwoordigden, de zeven vrije kunsten, en de zeven hoofddeugden. Een artikel van Adam McLean over deze tuin en de familie Lindsay verscheen in *The Hermetic Journal*. McLean schrijft over Sir David Lindsay: "Hij had banden met de Rozekruisers gedurende het vroege deel van de 17e eeuw, en er zijn nog steeds bewaard gebleven exemplaren van de manuscripten in zijn eigen hand van zijn alchemistische aantekenboeken, waaronder een vertaling van de *Fama Fraternitatis*, het eerste Rozekruisers-Manifest. Het is interessant dat het thans is vastgesteld, dat de eerste gedrukte vertaling van de *Fama* in het Engels, in 1652, hoewel toegeschreven aan Thomas Vaughan, een bewerking is van zijn eerdere vertaling van het manuscript. Vaughan moet toegang hebben gehad tot het manuscript van Sir David Lindsay en ontleende er veel aan voor zijn vertaling. Wellicht circuleerde het manuscript van Sir David onder de alchemistische, c.q. Rozekruisersadepten gedurende de vroege decennia van de 17e eeuw. Of kan het eerder zijn dat mensen als Vaughan daadwerkelijk gedurende die tijd Edzell bezochten?"[111]

Over de tuin schrijft Adam McLean:

> "Wij kunnen in de symbolische gravures ervan iets verweven zien, dat de sfeer reflecteert die het Rozekruisersdocument *Het Scheikundig Huwelijk* doordringt; een allegorie van inwijding, waarvan een belangrijk deel eruit bestaat, dat de held of kandidaat voor diverse sculpturen en andere rituele voorwerpen wordt geleid, waarover hij moet contempleren om hun betekenis te absorberen… Het is dus mijn stelling dat Edzells Tuin van de Planeten gezien moet worden als een vroege 17e-eeuwse mysterietempel, die verbonden is met de hermetische heropleving. Een gegraveerde

[111] Adam McLean, *A Rosicrucian Alchemical Mystery Center in Scotland*, in *The Hermetic Journal*, nr. 4, zomer 1979, pp. 10-13.

> plaquette boven de ingang draagt het jaartal 1604 (zeer waarschijnlijk het jaar van zijn vestiging). En wanneer men zich herinnert dat James VI, die zeer geïnteresseerd was in, en een beschermheer was van, aspecten van het occultisme, in 1603 koning werd van het Verenigd Koninkrijk van Schotland en Engeland, dan realiseert men zich dat het bouwen van deze mysterietempel niet plaatsvond in een vacuüm, maar deel uitmaakte van een algemene renaissance van belangstelling voor het hermetisme in de maatschappij van die periode. Edzell was mogelijk een instructieplek in hermetische en alchemistische filosofie en kan een centrum van Rozekruisersactiviteit zijn geweest."[112]

Hierdoor lijkt het erop, dat Schotland een belangrijke en mogelijke sleutelrol speelde in de vroege ontwikkeling van het Rozekruiserdom. Dit is een studiegebied dat beslist verder onderzoek zou verdienen.

Een interessant licht wordt geworpen op Vaughans houding jegens het Rozekruiserdom door een ander werk van hem, *Lumen de Lumine* (1651), waarin hij schrijft als ware hijzelf een Rozekruisersbroeder. Hij gispt de mensen die veronderstellen "dat wij hun zonder omhaal zullen leren hoe zij kunstig goud kunnen maken, of hen voorzien met overvloedige schatten waarmee zij pompeus kunnen leven in het aanzien van de wereld…" Vaughan beschrijft verder een berg "geplaatst in het midden der aarde of centrum van de wereld, die zowel klein als groot is. Hij is zacht, doch tevens bovenmate hard en stenig. Hij is ver weg en dicht bij de hand, maar door de voorzienigheid van God onzichtbaar. Erin zijn de meest overvloedige schatten

---

[112] Adam McLean, *A Rosicrucian Alchemical Mystery Center in Scotland*, *The Hermetic Journal*.

verborgen, die de wereld niet op aarde kan schatten."[113] Het is duidelijk dat Vaughan hier refereert aan de berg die beklommen moet worden op zoek naar spiritueel bereiken. Maar in de werken van andere schrijvers - bijvoorbeeld in de *Geheime Figuren der Rosenkreuzer*, waar ik het in het volgende hoofdstuk over zal hebben - wordt een berg bedekt met symbolen gebruikt als een allegorie van het alchemistische proces. Dit duidt erop, dat we moeten inzien dat het Rozekruiserdom en de alchemie een innerlijk en uiterlijk aspect hebben. Ook dit zal vollediger worden besproken in het volgende hoofdstuk.

Het is het waard om hier de literaire schermutseling te noemen die plaatsvond tussen Vaughan en de grote platonist uit Cambridge, Henry More (1614-1687). More, die schreef onder de naam Alazonomastix Philalethes, maakte bezwaar tegen Vaughans gebruik van een gelijksoortig pseudoniem. Hij viel Vaughan aan in *Observations upon Anthroposophia Theomagica* (1650), en Vaughan antwoordde met *The Man Mouse taken in a trap and tortured to death for gnawing the margins of Eugenius Philalethes* (1650). More reageerde met *The Second Lash of Alazonomastix* (1651), maar Vaughan had het laatste woord met *The Second Wash: or, the Moor, scour'd once more* (1651). More was trouwens een vriend en correspondent van de Duitse kabbalist Knorr von Rosenroth.

Een andere belangrijke Engelse figuur geïnteresseerd in het Rozekruiserdom was Elias Ashmole (1617-1692), antiquair, geschiedkundige, alchemist en stichter van het Ashmolean Museum in Oxford. Ashmoles interesse in de alchemie deed hem een belangrijke collectie van alchemistische geschriften samenstellen, onder de titel *Theatrum Chemicum Britannicum* (1651). In het Ten Geleide van dit werk geeft hij het volgende directe citaat uit de *Fama*:

---

[113] Thomas Vaughan, *Lumen de Lumine* (1651) in A.W. Waite, *The Works of Thomas Vaughan: Eugenius Philalethes* (Londen: Theosophical Publishing house, 1919), pp. 260-261.

> "En zeker verheugt hij voor wie de ganse loop der natuur openligt, zich niet zozeer dat hij goud en zilver kan maken, of de duivels aan zich onderworpen kan maken, dan dat hij de hemelen ziet opengaan, de engelen Gods opstijgen en afdalen, en dat zijn eigen naam behoorlijk[114] geschreven is in het Boek des Levens."[115]

Ashmole noemt ook het veel geciteerde verhaal van de *Fama*, dat een Rozekruisersbroeder, bekend als "J.O.", naar Engeland kwam en "een jonge jonker van Norfolk genas van lepra."

In lijn met de Rozekruisers Traditie was Ashmole geïnteresseerd in de zoektocht naar de Steen der Wijzen. Zijn dagboek legt op 13 mei 1653 vast, dat zijn alchemistische leraar, William Backhouse, "ziek te bed ligt in Fleetstreet tegenover de St.-Dunstanskerk, en niet wetend of hij zou leven of sterven, mij rond 11 uur in syllaben[116] de ware materie[117] van de Steen der Wijzen vertelde: hetgeen hij mij als een erfenis naliet."[118] De uitgever van de dagboeken, C.H. Josten, voegt in een voetnoot een interessante mogelijke verklaring toe over de verwijzing naar "Silables": "Er is een anoniem alchemistisch manuscript in de Bibliothèque Nationale in Parijs (*Manuscript Français nr. 12335*)… Het dateert uit de late 17e of vroege 18e eeuw en bevat, in ff. 89^{v}-90, een Hoofdstuk getiteld 'Sillabes Chimiques'."[119] De auteur van het manuscript legt uit, dat

---

[114] ["fairly". vert. RM]

[115] Zie Paul M. Allen, *A Christian Rozenkreutz Anthology* (Blauvelt, NY: Rudolf Steiner Publications, 1968), p. 606.

[116] ["Silables", 'lettergrepen'. vert. RM]

[117] ["matter". Dus ook: 'aard'. vert. RM]

[118] C.H. Josten, uitgever, *The Diaries of Elias Ashmole*, Deel II (Oxford: Clarenden Press, 1962), p. 643.

[119] [Hier eindigt vermoedelijk het citaat van Josten; er staan geen slotaanhalingstekens. Ze zijn door mij toegevoegd. vert. RM]

bepaalde syllaben, af te leiden uit zeven hiëroglifische tekens, die hij plaatste aan het begin van het hoofdstuk, zullen vormen: "un mot significatif ou un charactère universel', onthullend 'le veritable nom et charactère de la matière première' (een kenmerkend woord of een universeel karakter dat de ware naam en het karakter van de eerste materie onthult). Backhouse stierf feitelijk pas op 30 mei 1662.

Een ander interessant document is een brief in Ashmole's handschrift tussen zijn papieren in de Bodleian Library. Het is in het Latijn en is gericht aan de Broeders van het Rozekruis, met de vraag of het de schrijver mag worden toegestaan om zich bij hun broederschap aan te sluiten. In zijn documenten zijn vertalingen van de *Fama* en de *Confessio* van zijn eigen hand, en elders bij zijn papieren is het origineel van waaruit deze vertalingen gemaakt zijn. Interessant is, dat Ashmole's origineel niet hetzelfde is als de versie van Thomas Vaughan.

In het licht van de interesse die in Engeland opkwam door de Rozekruiserskwestie, is het vreemd dat de eerste vertaling van *Het Scheikundig Huwelijk* pas lang na de vertalingen van de *Fama* en de *Confessio* gepubliceerd werd. De vertaler daarvan was Ezechiel Foxcroft (1633-1676), nog zo'n curieuze figuur, wiens korte leven een interessant pad volgde. Hij werd geboren in Londen als de zoon van een koopman, ging naar Eton en daarna, op 16-jarige leeftijd, naar het King's College van Cambridge, waar hij in 1652 zijn B.A.[120] behaalde, en in 1656 zijn M.A.[121]. Van 1652-1674 was hij een Fellow van het King's, en van 1673-1674 Senior Proctor[122] van de Universiteit.

Foxcrofts interesses waren echter niet uitsluitend die van de afgezonderde academicus. Hij bevond zich onder de aanhangers van een Ierse genezer, genaamd Valentine Greatrakes, die in 1666 naar Engeland kwam en duizenden mensen aantrok die genezen wilden worden. Onder de anderen die Greatrakes

---

120 ['Bachelor of Arts'. vert. RM]

121 [Master of Arts'. vert. RM]

122 ['toezichthouder', bijvoorbeeld bij examens. vert. RM]

steunden, was de wetenschapper Robert Boyle. Het is niet bekend of Greatrakes beweerde dat hij Rozekruiser was, maar genezen was een eerste functie van de veronderstelde broederschap, en wellicht was het een band met de Rozekruisers die Foxcroft ertoe bracht om Greatrakes te steunen.

Foxcroft was vrijwel zeker lid van de kring die zich vormde rond Anne Finch, Viscountess Conway. Lady Conway was een opmerkelijke vrouw. Zij leed sterk onder een steeds terugkerende migraine en zocht daarom verzachting in de studie van esoterische denkbeelden. Haar correspondentie toont haar als een jonge vrouw die haar schoonvader schreef en zinspeelde op de "twee pilaren" van de "Craft Legend" (dat wil zeggen, Metselarij), waarvan de ene van steen is tegen de overstromingen door water, de andere van baksteen tegen de razernij van het vuur."[123] Niet de gebruikelijke taal van een jonge 17e-eeuwse bruid. Haar broer, John Finch, was een leerling geweest van de platonist Henry More uit Cambridge, en zijzelf raakte bevriend met More. Zij moedigde hem aan om zijn kabbalistische werk *Conjectura Cabalistica* te schrijven. Lady Conway was ook bevriend met More's leerling Ralph Cudworth en met een andere lid van de Morekring, Franciscus Mercurius van Helmont (1618-1699), de alchemist, kabbalist en paracelsiaanse arts die als haar arts optrad.

Het huis van Conway in Ragley in Warwickshire werd een ontmoetingsplek voor degenen die in het hermetisme en verwante studies geïnteresseerd waren: More, Cudworth, Greatrakes, Van Helmont en anderen. Mogelijk bezocht ook Thomas Vaughan Ragley. In ieder geval waren Vaughan en zijn vertalingen van de *Fama* en de *Confessio* goed bekend bij de kring, en het Rozekruiserdom moet een van de onderwerpen zijn geweest waarover men zeer graag discussieerde. Foxcrofts vertaling van *Het Scheikundig Huwelijk* ging vermoedelijk

[123] Desirée Hirst, *Hidden Riches* (Londen: Eyre and Spottiswood, 1964) p. 153.

onder hen rond in manuscriptvorm, hoewel ze pas in 1690 gepubliceerd werd, veertien jaar na de dood van de vertaler.

Op het vasteland werden de Rozekruisersbroeders wijd verdedigd en aangevallen, geprezen en beschimpt. Met name in de Nederlanden werd over de Rozekruiserskwestie heet gedebatteerd. Er is een vaag verslag van een Rozekruisers Orde die in 1622 in Den Haag gesticht werd door ene Christian Rose en zich met alchemie bezighield. De Orde zou ook andere bijeenkomsten hebben gehad, in Amsterdam, Erfurt, Neurenberg, Hamburg, Dantzig, Mantua en Venetië.[124] Een meer concreet verslag vermeldt, dat in 1625 het Hof van Justitie in de Nederlandse provincie Holland een aantal Rozekruisersboeken zond naar de hoogleraren in de theologie in Leiden, vragend naar hun mening. De faculteit van Leiden antwoordde met een aanval in de sterkste termen op de uitgangspunten van de Rozekruisers. Zij bevalen aan, dat leden van de Orde behandeld werden alsof zij op de grens van krankzinnigheid verkeerden, tenzij zij de onschendbaarheid van de Kerk en de vrede van de Staat zouden bedreigen, in welk geval zij ernstiger gestraft zouden moeten worden.[125]

Dit hield echter niet een zelf-opgeworpen Rozekruisersadept tegen, genaamd Peter Mormius, om als ambassadeur op te treden van een 'Collegium Rosanium', en het publiceren van de *Arcana Totius Naturae Secretissima* [De complete geheimen der natuur] (Leiden, 1630), die verondersteld werden de geheimen van de Rozekruisers te onthullen. Volgens Mormius hield de Orde zich bezig met niets anders dan de alchemie, het Universele Geneesmiddel en het geheim van de eeuwigdurende beweging. Mormius beweerde dat hij in 1620 in contact was gekomen met een zeer oude man, genaamd Rose, die lid was van het Gouden Rozekruis, dat was samengesteld uit slechts

---

[124] Zie C.F. Nicolai, *Einige Bemerkungen über den Ursprung und die Geschichte der R.K. und F.M.* (Berlijn en Stettin: 1906).

[125] A.E. Waite, *The Brotherhood of the Rosy Cross* (Londen: Rider & Co., 1924), p. 345.

drie mensen. Hoewel hij Mormius niet wilde accepteren als lid, nam de oude man hem als bediende aan. Langs die weg verkreeg Mormius kennis van de geheimen van de Orde. Mormius trachtte de Staten-Generaal te benaderen als vertegenwoordiger van de broederschap, maar werd geweigerd - niet verbazingwekkend, gezien de vijandige houding van de Leidse hoogleraren.[126] Mormius verwijzing naar een Orde die was samengesteld uit drie mensen is echter interessant aangezien, voor zover ik weet, dit de eerste vermelding is van een 'Gouden Rozekruis', in plaats van slechts 'Rozekruis'. Verderop zal ik bespreken hoe de naam 'Gouden en Rozekruis' werd aangenomen door een uiterst actieve Duitse Orde.

Een vergelijkbare vijandigheid werd betoond aan de Rozekruisers in Frankrijk. Volgens een Franse anti-Rozekruisers-polemist, Gabriel Naudé (in zijn *Instruction à la France sur la vérité de l'histoire des Frères de la Rose Croix*, Parijs, 1623), verschenen er in 1623 plakkaten in de straten van Parijs, die de volgende aankondiging droegen:

> "Wij, vertegenwoordigers van de hoogste Raad van het Rozekruis, verblijven zichtbaar en onzichtbaar in deze stad, bij de gratie van de Allerhoogste, tot wie het hart van de rechtvaardigen zich wendt. Zonder boeken of tekens spreken wij, en wij leren dit ook aan anderen, in alle talen van de landen waar wij willen verblijven om de mensen, onze gelijken, van dodelijke vergissingen te bevrijden."

Naudé beschouwde dit manifest als een grap, maar een andere (anonieme) auteur viel de beweging aan als een schepping van Satan, wier doelstellingen het ontkennen van God omvatten, godslastering jegens de Heilige Drie-eenheid, offeren aan Satan, zwarte magie en het bijwonen van de sabbat van de heksen. Hij

[126] A.E. Waite, *The Brotherhood of the Rosy Cross*, pp. 346-347.

deed dit in een pamflet, getiteld *Examen sur la nouvelle et inconnue Cabale de Frères de la Croix-Rozée* (Parijs, 1623).

Nog sensationeler waren de onthullingen door een andere anonieme pamfletschrijver, auteur van *Effroyables Pactions faites entre le Daible et les prétendues Invisibles* (Parijs, 1623). Volgens deze schrijver had het College van Rozekruisers een overeenkomst gesloten met een necromant genaamd Raspuch, en was het document ondertekend door leden met hun eigen bloed. Dit werd gedaan in de aanwezigheid van Astaroth, die zich manifesteerde als een prachtige jongeling namens zijn meester, Satan. In ruil voor het ermee instemmen om diverse slechte en godslasterlijke handelingen uit te voeren, was de Rozekruisers de macht gegeven om onzichtbaar te worden, door gesloten deuren te gaan, de meest geheime gedachten te lezen, uit wilskracht van de ene naar de andere plek te worden gedragen, en vloeiend in iedere taal te spreken. Ieder lid droeg een gouden ring met saffier waarmee hij een demon commandeerde als zijn persoonlijke gids en mentor.

Wij hebben de aanval van Abbé Mersenne al genoemd. Een andere geestelijke die de Rozekruisers aanviel, was de jezuïet François Garasse in zijn *La Doctrine Curieuse des Beaux Esprits de ce Temps* (Parijs, 1623). Garasse beweerde, dat de broeders een geheime sekte in Duitsland waren, wiens secretaris Michael Maier was. In Duitsland, zo merkt Garasse op, hingen herbergiers rozen in hun kroegen op, om te laten zien dat de dingen die in dronkenschap gesproken werden, naderhand geheim moesten worden gehouden. De Rozekruisers, zo gaat hij verder, zijn drinkers die hun geheimen slechts in kroegen publiceren - vandaar het gebruik van het symbool. Net als de andere pamfletschrijvers beschouwde Garasse de Rozekruisers als verdorven tovenaars.

Niet alle Fransmannen waren de Rozekruisers vijandig gezind. De filosoof Descartes hoorde over de broederschap gedurende zijn reizen in Duitsland en trachtte vergeefs contact met hen te leggen. Hij kwam weer in Frankrijk aan tijdens het toppunt van

de opwinding over de Rozekruisers. Om te vermijden dat hij gebrandmerkt werd als een van hen, moest hij zich aan zijn vrienden zichtbaar maken, in plaats van zijn gewoonlijke eenzelvige gewoonten te volgen en aldus het risico te lopen dat men dacht dat hij 'onzichtbaar' was.

Net zoals in Duitsland was de controverse rond de Rozekruisers in Frankrijk een kort leven beschoren, en meer dan een eeuw lang werd niets meer van de broederschap vernomen. Daarna echter werd Frankrijk het centrum van een uiterst actieve en kleurrijke heropleving van het Rozekruiserdom.

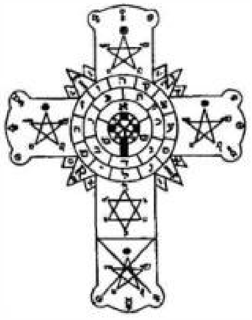

HOOFDSTUK 6
DE ZOEKTOCHT NAAR DE STEEN DER WIJZEN

Het Rozekruiserdom van het tijdperk van Andreae hield zich slechts deels bezig met alchemie, maar latere heroplevingen van het denkbeeld van de Rozekruisers zouden sterk de nadruk leggen op hun beweringen dat zij de geheimen van transmutatie bezaten, en kennis van de Steen der Wijzen of het Levenselixer. Als de Duitse alchemist Michael Maier de Rozekruisers niet had verdedigd, dan had de beweging zich misschien ontwikkeld in een totaal andere richting. Maiers verdedigingen van de broederschap, voornamelijk de *Symbola Aureae Mensae* (1617) en de *Themis Aurea* (1618), benadrukten het alchemistische element in de beweging. Dit werd bevestigd door latere aanhangers en door een aanzienlijk aantal charlatans die gebruikmaakten van de alchemistische connectie voor hun eigen doeleinden.

Een eeuw na Maier raakte het alchemistische Rozekruiserdom stevig gevestigd. Gedurende de interval werd in Duitsland zeer weinig over het Rozekruis gehoord. Toen werd in 1710 in Breslau een werk gepubliceerd, getiteld *Die wahrhafte und volkommene Bereitung des philosophischen Steins der Brüder-*

schafft aus dem Orden des Gulden und Rosen Kreutzes [De ware en volledige bereiding van de Steen der Wijzen van de Broederschap van de Orde van het Gouden en Rozekruis]. De auteur, 'Sincerus Renatus', was in werkelijkheid ene Sigmund of Samuel Richter, een pastoor uit Hartmannsdorf bij Landshut in Silezië, die in Halle protestantse theologie had gestudeerd. Hij was een volger van Paracelsus en Jacob Boehme en was zeer geïnteresseerd in de geneeskunde en alchemie. *In Die wahrhaffte und vollkommene Bereitung des Philosophischen Steins*[127] beschrijft Renatus een aantal chemische processen en schetst de regels en constitutie van een vermeende Rozekruisers Orde. De inhoud van dit boek leunt sterk op een aantal eerdere werken, voornamelijk *Echo der von Gott hocherleuchteten Fraternitet, des löblichen Ordens R.C.* [Echo van de door God verlichte broederschap van de Eerbiedwaardige Orde R.C.], door Julius Sperber (1615), en Michael Maiers *Themis Aurea*.

De broederschap zoals Renatus die presenteerde, ontbrak het aan de antipaapse geest van de vroegere Rozekruisers-geschriften en stond rooms-katholieke leden toe. Ze had een Imperator die voor het leven benoemd was en een lidmaatschap dat tot 63 leden beperkt was. De Imperator moest om de tien jaar zijn naam en verblijfplaats veranderen en een dossier bijhouden van iedere individuele broeder. Iedere broeder ontving nadat hij geaccepteerd was, een afdoende portie van de Steen der Wijzen, om te verzekeren dat zijn leven nog zestig jaar kon voortduren, maar op zijn beurt moest hij een aantal regels in acht nemen. De Steen moest bijvoorbeeld nimmer in de vorm van olie worden meegedragen. Slechts als een "poeder van de eerste projectie", opgesloten in een metalen kistje met een metalen plug. Verder moest het nimmer worden toegediend aan een vrouw die aan het bevallen is, anders "zou zij vroegtijdig naar bed worden gebracht." Er is verder een zeer

[127] ["*The True and Complete Preparation*". De auteur vermeldt in zijn vertaling de titel dus onvolledig. Lees: '*De ware en volledige bereiding van de Steen der Wijzen*', 1710. vert. RM]

raadselachtige voorziening, namelijk dat "de Steen niet bij de achtervolging mag worden gebruikt."[128]

Renatus geeft ook details van inwijdingsprocedures, geloften en begroetingen. Wanneer twee broeders elkaar op straat ontmoeten, moet de eerste broeder zeggen: "Ave, Frater", waarop de tweede moet antwoorden: "Roseae et Aureae." Dan voegt de eerste er het woord "Crucis" aan toe. Wanneer zij aldus elkanders status hebben vastgesteld, moeten zij zeggen: "Benedictus Dominus Deus noster Qui dedit nobis signum"[129] en hun respectievelijke zegels van de Orde tonen.

De vraag die zich voordoet, is of er een werkelijke Orde achter Renatus' document school. Waite zegt op zijn tamelijk vage en zwaarwichtige wijze, dat Renatus' boek aantoont dat er "een kenbare verandering is gekomen in de geest en vorm van de Orde en dat dit geschied is onder een methodische regel, wat erop duidt dat er iets achter zit wat in de stilte was opgegroeid, ver weg van de gewone kennis."[130]

Waite dacht hier langs de juiste lijnen, en ik meen dat we een stap verder kunnen gaan en een redelijke gissing maken over wat dit "iets" was, dat "in stilte was opgegroeid." Er kan het een en ander worden afgeleid uit hetgeen bekend is over Richter en zijn werk. Aan het begin van *The True and Perfect Preparation* zegt Renatus, dat het boek niet zijn eigen werk is, maar gekopieerd werd van een manuscript dat aan hem gegeven was

---

128 Samuel of Sigmund Richter (Sincerus Renatus), *Die warhafte und volkommene Bereitung des philosophischen Steins der Brüderschafft aus dem Orden des Gulden und Rosen Kreutzes* [De ware en volledige bereiding van de Steen der Wijzen van de Broederschap van het Gouden en Rozekruis] (Breslau, 1710). Deze en volgende passages zijn uit de pp. 405-406 in A.E. Waite, *The Brotherhood of the Rosy Cross* (Londen, Rider, 1924).

129 ['Gezegend zij onze Heer God, die ons het teken heeft gegeven.' vert. RM]

130 A.E. Waite, *The Brotherhood of the Rosy Cross* (Londen, Rider, 1924), p. 403.

door een "hoogleraar in de Kunst", wiens naam hij niet zal onthullen. Hij zegt, dat het manuscript de ware gebruiken en regels van de Orde benoemt, alsook de twee plaatsen waar zij gewoon waren elkander te ontmoeten. De verwijzingen naar ontmoetingsplaatsen zijn echter veranderd, "aangezien geen van hen [de broeders] in Europa is gebleven. Zij zijn een paar jaar geleden naar India vertrokken om daar in grotere vrede te leven."[131] Dit vertrek naar India was reeds genoemd door de schrijver die anti-Rozekruiser was, Heinrich Neuhaus, in zijn *Pia et Utilissima Admonitio de Fratribus Rosae Crucis*[132] (1618). De verwijzing naar India kan aan Richter zijn doorgegeven vanuit zulk een eerdere bron, maar het is onwaarschijnlijk dat een eerlijke protestantse pastoor het verhaal van een "hoogleraar in de Kunst" die hem het manuscript had gegeven, verzonnen zou hebben. Het lijkt evenmin waarschijnlijk dat hij zonder reden met een dergelijke overtuiging zou hebben gesproken over een bestaande broederschap. Het is mogelijk dat Richter zelf lid was van de broederschap, in welk geval Sincerus Renatus de naam kan zijn geweest die hij in de Orde aannam, waarbij 'Sincerus' 'waar', 'authentiek' of 'oprecht' betekent, en 'Renatus' 'herboren'.

Zoals ik reeds zei, had Richter theologie gestudeerd in Halle, een stad die in de 17e en 18e eeuw een groot centrum van alchemistische studies was. Het was tevens, zoals opgemerkt in Hoofdstuk 3, de basis van een loge van de Unzertrennlichen, die de naam Sincera Confoederatio droeg, hetgeen een band suggereert met de eerste helft van Richters pseudoniem. Het lijkt daarom waarschijnlijk, dat Richter lid was van de Unzertrennlichen. Als dat zo is, worden de Unzertrennlichen een nog belangrijkere sleutel tot de geschiedenis van het Rozekruiser-

---

[131] Samuel (Sigmund) Richter (Sincerus Renatus), *The True and Faithful Preparation*. Zie A.E. Waite, *The Brotherhood of the Rosy Cross*, p. 403 fn 2.

[132] ['Gewetensvolle en uiterste waarschuwing voor de Broeders van het Rozekruis'. vert. RM]

dom dan ik reeds gesuggereerd heb. U hebt gezien hoe de Orde nauw verbonden lijkt te zijn geweest met de oorspronkelijke manifesten. Nu lijkt het erop, dat de Unzertrennlichen ook een deel zijn geweest van de 'ontbrekende schakel' tussen de oude Rozekruisers van het tijdperk van Andreae, en de nieuwe Gouden en Rozekruis Orde van de 18e eeuw. Het is daarom de moeite waard om deze interessante Orde wat nader te bekijken.

In zijn monumentale boek over esoterische bewegingen, *Die Erleuchteten*, beschrijft Karl Frick de symboliek die gebruikt werd door de Unzertrennlichen. Tijdens hun bijeenkomsten stonden een Bijbel, een schedel en een zandloper op een tafel. Hun symbolen omvatten ook de zon, maan, sterren, een vrouwelijke figuur die Pansophia vertegenwoordigde, een kompas, een cirkel en drie wereldbollen. Zij spraken over het bestijgen van zeven treden naar een "bron van wijsheid", "de hoogste architect van de wereld." Dit is gnostieke terminologie die doet denken aan het opstijgen door de zeven planeten om de goddelijke bron te bereiken, waarvan een fragment in de mensen aanwezig is.

De Orde had vijf graden. Ingewijden van de eerste en tweede droegen een zilveren kruis, en degenen van de hogere graden een gouden kruis. Wanneer een lid de hoogste graad had bereikt, werd hij mogelijk toegelaten tot een binnenste Orde, waar het 'gouden kruis' het 'gouden en Rozekruis' werd. De toevoeging van de roos duidde wellicht een inwijding aan in een bijzondere lering die uit Oosterse bronnen putte.

Zoals eerder is opgemerkt, bevonden zich eigenaren van mijnen en smelterijen onder de stichters van de Unzertrennlichen. Dit onderstreept het feit, naar voren gebracht door Mircea Eliade in *The Forge and the Crucible*, dat er een sterke mystiek was die met mijnbouw en metallurgie geassocieerd werd, net zoals met de alchemie. In vele culturen zijn de smid en de alchemist dezelfde persoon. In mythologieën over de ganse wereld zijn er smidgodheden: Vulcanus in de Grieks-Romeinse mythologie, en Wayland of Wieland in de Noorse

traditie. Het werk van de heilige metallurg en de alchemist is evenwel gebaseerd op dezelfde uitgangspunten: een hiërarchie van materie, een verborgen volmaaktheid in de natuur, het zuivere dat erop wacht, bevrijd te worden van het onzuivere. Net zoals met de alchemistische mystiek, bleef deze mystiek van mijnbouw en metallurgie een sterke traditie in Duitsland tot ver in de 18e eeuw. De Unzertrennlichen liepen volledig in de pas met deze traditie.

Een verdere factor in het Duitse religieuze klimaat van deze periode moet genoemd worden: de beweging die als het piëtisme bekendstaat, waartoe Samuel Richter vrijwel zeker behoorde. Het piëtisme, dat ongeveer uit de jaren 1670 dateerde, wilde een hernieuwde, geregenereerde en gezuiverde vorm van het protestantisme scheppen, met de nadruk op deugdzaam leven, goede werken en emotioneel gevoelde piëteit. De evenbeelden in andere landen omvatten het jansenisme en quiëtisme in Frankrijk, en het methodisme en quakerisme in Engeland. Tegen 1700 was het een machtige kracht geworden in het overgrote deel van Duitsland. De stad Halle, waar Samuel Richter studeerde, was een van zijn invloedscentra. Er zit een vlaag gnosticisme in de geschriften van de piëtisten, die graag de corrupte stoffelijke wereld contrasteren met het ware gebied van de geest. Vandaar dat het niet zal verbazen dat veel van de piëtisten ook diep beïnvloed waren door de alchemie. Niet alleen is hun taal gevuld met alchemistische en metallurgische beelden en metaforen (de "heilige tinctuur", de "goddelijke essentie", God als de grote "smelter"), maar velen van hen praktiseerden daadwerkelijk alchemie in het laboratorium.

Samuel Richter was klaarblijkelijk een typisch voorbeeld van de schakel tussen het piëtisme, de alchemie en het Rozekruiserdom. Deze schakel lijkt misschien verrassend in het licht van het duidelijke contrast tussen de eenvoudige, hartelijke stijl van het piëtisme en de uitgebreide geheime en hiërarchische wereld van het Gouden en Rozekruis. Niettemin is de band aanwezig, zoals vele voorbeelden bewijzen (ik geef hiervan een vollediger

verslag in een ander werk, *The Rose Cross and the Age of Reason* - zie de bibliografie).

Het bewijs tot dusverre wijst op het bestaan van een alchemistische beweging, die zichzelf het Gouden en Rozekruis noemt, breed verspreid maar in het geheim werkzaam. Andere documenten zijn bewaard gebleven, naast die van Renatus, die dit gezichtspunt ondersteunen. Verstrooid over de Duitssprekende wereld zijn er manuscripten die de naam *Gold- und Rosenkreutz* dragen. Ze bevatten identieke alchemistische formules, maar beschrijven ze in uiteenlopende woorden. Dit suggereert dat deze documenten niet simpelweg van dezelfde bron gekopieerd waren, maar een lering reflecteerden die mondeling circuleerde of in de vorm van aantekeningen onder een bepaalde groep mensen.

Een van deze manuscripten bevindt zich thans in de Oostenrijkse Nationale Bibliotheek in Wenen. Het is getiteld *Testamentum der Fraternitet Roseae et Aureae Crucis* [Het testament van de Broederschap van het Roze- en Gouden Kruis]. Een notitie op een van de eindbladen legt vast, dat het was verkregen door Johann Adalbert, Prinz de Buchau, in 1735.

Dit document begint met de opsomming van een serie regels van de Orde, vergelijkbaar met die welke door Renatus waren weergegeven, maar met een paar verschillen. Het aantal broeders bijvoorbeeld, is verhoogd van 63 naar 77. Verder worden een aantal alchemistische processen beschreven, waaronder het vervaardigen van het levenselixer uit lichaamsvloeistoffen als bloed en urine.

Een soortgelijk manuscript in de Staatsbibliotheek van Württemberg in Stuttgart, de *Thesaurus Thesaurorum a Fraternitatet Rosae*[133] *et Aureae Crucis* [Het schathuis der schathuizen van de broederschap van het Roze- en Gouden Kruis], is reeds genoemd in Hoofdstuk 3[134]. De auteur schreef op de titelpagina het jaartal 1580, dat waarschijnlijk niet zo maar kan worden

133 [Lees: 'Fraternitate Roseae'. vert. RM]

134 [Dat is echter niet het geval. vert. RM]

geaccepteerd. Ook bevat het document regels van de Orde en enkele van dezelfde alchemistische processen, beschreven in een andere taal. De processen voor het maken van het elixer uit bloed en urine zijn lang en ingewikkeld. De instructies voor het gebruiken van zweet zijn eenvoudiger:

> Neem wat zweet en stamp het met wat bladgoud in een vijzel totdat het zwart wordt. Doe het in een glazen vat en laat het daar rusten. Het zal een variëteit aan kleuren opleveren, die in bloedrood eindigt. Laat het een maand bederven en destilleer[135] het dan in een retort. Wanneer ge vijf gram gedestilleerd hebt, hebt ge een substantie waarmee ge grote wonderen kunt verrichten.[136]

Het Gouden en Rozekruis moet gezien worden tegen een achtergrond van een algehele heropleving van de alchemie in de 18e eeuw, hetgeen een zeer interessant verschijnsel oplevert. Velen van adeldom praktiseerden of beschermden de alchemie. Prins Ludwig Georg Karl von Hessen-Darmstadt (1749-1823) bijvoorbeeld, had een alchemist in dienst, genaamd Peter Christian Tyssen, die hij had meegebracht uit Italië. Ferdinand, hertog van Braunschweig (1721-1792), was ook geïnteresseerd in het 'Grote Werk' en had een alchemistisch laboratorium op zijn kasteel in Vechelde.

Een andere alchemist, actief in deze periode, was de geheimzinnige graaf De Saint Germain, die een dusdanige legende werd, dat het moeilijk is om feit van fictie te onder-scheiden in de verslagen over zijn leven. Na onder een aantal

---

135 [Er wordt niet vermeld of er eerst nog een vloeistof moet worden toegevoegd. vert. RM]

136 *Thesaurus Thesaurorum a Fraternitatet Rosae et Aureae Crucis* [Het schathuis der schathuizen van de Broederschap van het Roze- en Gouden Kruis], 1580, een manuscript in de Staatsbibliotheek van Württemberg in Stuttgart. Mijn vertaling. [Lees: 'Fraternitate Roseae'. vert. RM]

pseudoniemen door Europa te hebben gereisd, waaronder de markies De Montferrat, ridder Schoening, graaf Soltikoff en graaf Tzarogy, werd hij uiteindelijk een permanente gast op het kasteel van de landgraaf Karl von Hessen-Kassel, waar hij rond 1780 stierf. De graaf had de reputatie dat hij een elixer had dat hem vierhonderd jaar in leven hield. Toen hij in Dresden was, vroeg men aan zijn koetsier of dat waar was. De koetsier antwoordde, dat hij het niet precies wist, maar in de 130 jaar dat hij bij zijn meester in dienst was geweest, had hij er altijd hetzelfde uitgezien als thans.[137] Het wekt geen verbazing dat de graaf een vermeende Rozekruisersadept was.

In Oostenrijk werd de opwinding rond de alchemie beslist een epidemie. Op zeker moment zouden er in Wenen tienduizend alchemisten zijn geweest, die hun werkzaamheden uitoefenden ongeacht een vervolgingsbeleid tegen hen, goedgekeurd door Maria Theresa. Ironisch genoeg, was de echtgenoot van de keizerin, Frans (tot keizer gemaakt in 1745), zelf een ijverig alchemist en had in het koninklijk paleis een laboratorium geïnstalleerd.[138]

Er wordt enige interessante informatie gegeven over de alchemie in Wenen in Gustav Brabbée's *Sub Rosa - Vertrauliche Mitteilungen aus dem maurerischen Leben unserer Grossväter* (Wenen, 1879), een document dat gebaseerd is op manuscripten in zijn grootvaders nalatenschap. Brabbée vermeldt, schrijvend vanuit een vijandig gezichtspunt:

> "Gedurende de jaren 1782 en 1783 bestond er in Wenen een alchemistische sociëteit, die zichzelf de pompeuze naam gaf van de "hoge, wijze, edele en uitnemende Ridders van de Vallende Ster." Hun bijeenkomsten vonden twee of drie keer per week plaats, met name op koude, heldere nachten in de late herfst, op het uit-

[137] H. Kopp, *Die Alchemie*, Deel II (Heidelberg: Carl Winter, 1886), p. 20.

[138] H. Kopp, *Die Alchemie*, p. 20.

gebreide grondgebied van een landgoed bij Wenen, toebehorend aan een graaf, en werden altijd omringd door geheimhouding. De Grootmeester van deze sociëteit zou in zijn tijd een zeer beroemde en dappere generaal zijn geweest, die bij de keizer in hoog aanzien stond. Gewapende bedienden bewaakten de ingangen en uitgangen gedurende de sessies, en lieten niemand passeren die niet het wachtwoord kon geven. Wel bereden broeders gingen vaak nachten lang afzonderlijk uit, en bestreken een groot gebied op zoek naar de vallende ster. Zij brachten hun buit terug naar hun ongeduldige metgezellen, die hem in een rond vat plaatsten en daar hielden, totdat hij in goud was veranderd."[139] [140]

Deze 'vallende ster' verwees naar de ochtenddauw. Men meende dat die kwam van de transpiratie van de sterren en de 'vitale vloeistof' zou bevatten die ook aanwezig was in lichamelijke uitscheidingen. Een interessant verslag van het gebruik van dauw door een moderne alchemist, wordt gegeven door Armand Barbault in zijn *Gold of a Thousand Mornings* (gepubliceerd in 1969 in Frankrijk als *L'Or du Millième Matin* en in 1975 in Brittannië).

Aan het andere einde van de Duitssprekende wereld, in Pruisen, werd de alchemie eveneens uitgebreid gepraktiseerd. Een van haar beoefenaars was Carl Adolf von Carlowitz, een onderscheiden Pruisische edelman die een leidende rol speelde in het verslaan van Napoleon tijdens de Slag van Leipzig. Op zijn kasteel van Kuckuckstein in Liebstadt had hij een alchemistisch laboratorium. Hij was ook lid van het Gold- und

[139] Gustav Brabbée, *Sub Rosa - Vertrauliche Mitteilungen aus dem maurerischen Leben unserer Grossväter* (Wenen, 1879), geciteerd in Karl Frick, *Die Erleuchteten* (Graz: Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1973), p. 353. Mijn vertaling.
[140] [De auteur gaf geen aanhalingstekens. vert. RM]

Rosenkreuz (inmiddels onder maçonnieke auspiciën), zoals zijn persoonlijke documenten aantonen. Ik ben dank verschuldigd aan Von Carlowitz' achterachterkleinzoon, de heer Vidar L'Estrange, die mij toestemming gaf om bepaalde papieren van zijn voorouder te inspecteren. Daar zit ook een sleutel bij op het geheimschrift dat hij in zijn dagboeken gebruikte. Behalve zuiver maçonnieke termen, bevat dit[141] ook een code voor de term "unbekannte Oberen" (geheime leiders), hetgeen een Rozekruisersconcept is. Een andere code refereert aan "Goldkochen", de bereiding van goud. Logisch dat hier een vraag naar boven komt: Wat trachtten de alchemisten en met name de Rozekruisersalchemisten te doen? Dit te beantwoorden, vereist een begrip van wat alchemie is.

Van alle oude wetenschappen is de alchemie misschien wel het meest misbruikt en misverstaan. Het populaire beeld van de alchemist is iemand die bezig is met vergeefse pogingen om lood of andere basisstoffen in goud te veranderen. Maar achter het metallurgische streven van de alchemist ligt een uiterst complexe kijk op de menselijke soort en het universum, die tegenwoordig nog steeds geldig is, hoewel die uit een traditie stamt die geen verband houdt met de orthodoxe wetenschap.

Het eerste uitgangspunt van de alchemie is belichaamd in de uitspraak: "Zo boven, zo beneden." Met andere woorden, de mensheid en de natuurlijke wereld zijn weerspiegelingen van een patroon in de goddelijke wereld. "God schiep de mens naar Zijn evenbeeld." Men gaat ervan uit, dat de mensen zowel tot de stoffelijke als de goddelijke wereld behoren, aangezien zij een vonk bevatten van de universele geest, die bij de oorspronkelijke Val in de stof gevangen raakte. Zij hebben ook een individuele ziel en een stoffelijk lichaam. In alchemistische termen corresponderen het lichaam, de ziel en de geest met zout, zwavel en kwik, die tevens de drie universele krachten vertegenwoordigen, de Drie-eenheid van de christelijke terminologie en de drie 'Guna's' van de Hindoes. Door hun geest

141 ["this". Onduidelijk waarop dit betrekking heeft. vert. RM]

te bevrijden van de banden der materie, kunnen de mensen weer een glimp opvangen van hun verloren goddelijke volmaaktheid. In dit geloof behoorden de alchemisten tot een oude gnostieke traditie, omschreven in Hoofdstuk 1, die door de vroege christelijke Kerk onderdrukt werd, maar overleefde in de hermetische stromingen die ondergronds door het Europese denken liepen en zo nu en dan, zoals in de Renaissance, meer openlijk floreerden.

Dit vermogen om verlost en volmaakt te worden, wordt gedeeld door de wereld der natuur, waarin de toestand van volmaaktheid gesymboliseerd wordt door goud. Het streven van de alchemist om andere metalen in goud te veranderen, is daarom niet een poging tot transformatie, maar in de kern een verbetering. Volgens de alchemist heeft God opzettelijk toegang gegeven tot de spirituele en stoffelijke middelen waarlangs volmaaktheid bereikt kan worden. Deze omvatten niet alleen het geheim van het transmuteren van metalen, maar ook manieren om ziekte en sterfelijkheid de baas te worden - kwaden die uiteindelijk slechts symptomen zijn van het uit genade raken. Vandaar dat er een innerlijke alchemie is die zich bezighoudt met vervolmaking van de ziel, en een uiterlijke, aanvullende alchemie, die zich bezighoudt met de vervolmaking van de materie en het lichaam.

Alchemisten realiseren zich, dat teneinde de ondergeschiktheid aan de materie te overwinnen, zij moeten begrijpen hoe de materie werkt en haar processen beheersen. De drie universele krachten, zo stellen zij, zijn werkzaam door zeven kanalen die in de hemelen gerepresenteerd worden door de zeven planeten, en op aarde door de zeven basismetalen. Zon, Maan, Mercurius, Venus, Mars, Jupiter en Saturnus corresponderen respectievelijk met goud, zilver, kwik, koper, ijzer, tin en lood. De wereld der materie zelf is verdeeld in vier elementen: vuur, aarde, lucht en water.

Een essentieel ingrediënt in het alchemistische proces was de Steen der Filosofen, de substantie zonder welke het in goud

veranderen niet kon plaatsvinden. De Steen was dus het levenselixer dat ziekte kon genezen en een lang leven verzekeren. De alchemistische teksten noemen deze substantie in bedekte termen. Men zegt dat het een steen is en niet een steen, die overal in de natuur bestaat, maar - veracht en genegeerd - onbekend en toch bekend moet zijn aan iedereen.

Het proces van transformatie omvatte reductie tot een 'materia prima', ofwel 'eerste materie', een basissubstantie die bevrijd is van zijn niet-essentiële kenmerken. Deze substantie had het vermogen 'uit te groeien' tot goud of andere metalen, wanneer ze 'geïmpregneerd' werd door een universele 'vitale vloeistof', overeenkomend met het Hindoe-concept van prana: de adem die het universum tot leven brengt. Deze 'vitale vloeistof' werd aangetrokken door bepaalde 'zouten' in het lichaam en elders. Deze zouten zijn aanwezig in de lichaamsuitscheidingen en, wanneer de uitscheidingen gedestilleerd worden, kan de prana dragende essentie eruit geëxtraheerd worden. Deze denkwijze lag achter de formules voor het maken van het elixer uit bloed, zweet, urine en zaad.

Het gebruik door alchemisten van zaad en andere lichaamssubstanties wordt bevestigd door een andere passage in het boek van Gustav Brabbée, die in huiveringwekkende termen een groep beschrijft die werkte langs het beginsel dat het menselijk lichaam de beste retort is om het elixer te produceren. Eén manier waarop de groep trachtte om het elixer te produceren, was het huren van een aantal mannen en vrouwen die, in ruil voor een som gelds, volop moesten eten en drinken van het fijnste voedsel en wijn, waarna hun lichaamsafval behandeld werd om er het elixer uit te halen. In het produceren van zaad voor gelijksoortige doeleinden, werden zij bijgestaan door een van hun leden die een legerofficier was. In ruil voor baar geld verkreeg deze man de verlangde substantie van de mannen onder zijn commando. Dit ging door totdat de mannen zo zwak werden, dat de regimentsarts werd ingeroepen en de oorzaak door een van de mannen onthuld werd. Hoewel deze activiteiten

bizar lijken, waren ze een volmaakt logische uitbreiding van de uitgangspunten op basis waarvan de alchemisten werkzaam waren.

Het is duidelijk dat de Rozekruisers van de 18e eeuw een diep begrip hadden van zowel de innerlijke als de uiterlijke alchemie, zoals een grondig onderzoek van hun werken aantoont. Een van de interessantste ervan is de *Geheime Figuren der Rosenkreuzer* (De Geheime Symbolen van de Rozekruisers), in 1785 gepubliceerd in Altona. Een van de afbeeldingen in dit werk is een rond medaillon waarop zich drie schilden bevinden die aan elkaar geketend zijn. Er staan een adelaar, een ster en een leeuw op. Er zijn ook twee wereldbollen die de aarde en de hemelen vertegenwoordigen, een boog, twee armen die uit de wolken terzijde van het medaillon tevoorschijn komen, en symbolen van de zeven planeten, waarbij de Zon en Maan twee stromen vloeistof in een beker gieten. Een begeleidend gedicht legt uit, dat de adelaar, de leeuw en de ster respectievelijk zout, zwavel en kwik vertegenwoordigen, zowel als lichaam, ziel en geest.

De boog is een symbool van het hoogste goed, en de twee handen vertegenwoordigen rede en kennis. De resterende symbolen zijn vanzelfsprekend. Een deel van het gedicht gaat als volgt:

"Dit is de betekenis van de Kunst:
Het lichaam geeft vorm en constantheid.
De ziel verft en kleurt het,
De geest maakt het vloeibaar en doordringt het,
En daarom kan de Kunst niet zijn
Slechts in een van deze drie dingen.
Noch kan het grootste geheim alleen bestaan;
Het moet lichaam, ziel en geest hebben."[142]

---

[142] *Geheime Figuren der Rosenkreuzer* [De Geheime Symbolen van de Rozekruisers] (Altona, Duitsland, 1785). Zie Paul M. Allen, *A Christian Rosenkreutz Anthology*, (Blauvelt, NY: Rudolf Steiner Publi-

Dit beeld en de begeleidende uitleg geven duidelijk het duale aspect van de alchemie weer. Maar in aanvulling op de innerlijke en uiterlijke alchemie die ik beschreven heb, is er ook een derde soort alchemie, die in het Oosten nog steeds beoefend wordt. Hier is de 'vitale vloeistof' waarop de alchemist inwerkt, de seksuele kracht zelf, ter onderscheiding van de lichamelijke uitscheidingen. In deze context symboliseren de beschrijvingen van het verhitten van de oven, de destillatie, et cetera, op symbolische wijze manieren om de scheppende stroom te manipuleren. Deze soort alchemie wordt duidelijk beschreven in Lu K'uan Yü's boek *Taoist Yoga*. Eén citaat, uit Hoofdstuk 4, zal afdoende zijn om de treffende overeenkomst tussen de taoïstische en Europese alchemie naar voren te brengen:

> "Het lichaam, hart en de gedachte worden de 'drie families' genoemd…
> De drie elementen (of factoren) kunnen slechts in de toestand van serene leegte worden beheerst en teruggebracht tot de ene bron. Wanneer het hart leeg is van uiterlijkheden, verenigen geest en natuur zich; en wanneer het lichaam stil is, doven de scheppende kracht en de hartstochten uit. Wanneer de gedachte gereduceerd wordt tot de toestand van sereniteit, vermengen de drie factoren zich tot één.
> Wanneer hartstocht en natuur zich verenigen, wordt dit de vereniging van de elementen van metaal (chin) en hout (mu). Wanneer de scheppende kracht en geest zich verenigen, wordt dit de vermenging genoemd van de elementen van water en vuur. Wanneer de gedachte

---

cations, 1968). Lezers kunnen de vertaling vinden op p. 246 en een reproductie van het kunstwerk op p. 244.

> gestabiliseerd is, is dit de volheid van de vijf elementen (metaal, hout, water, vuur en aarde)."[143]

De drie factoren waarnaar hier wordt verwezen, lijken te corresponderen met het zout, de zwavel en het kwik van de Westerse alchemie. En de "toestand van serene leegte" is vast en zeker de reductie tot de materia prima. De verwijzing naar de vermenging van water en vuur is met name treffend, aangezien in de Europese alchemistische afbeeldingen deze vereniging soms getoond wordt in allegorische vorm.

Gegeven een seksuele interpretatie lijken veel van de Europese alchemistische teksten zinvol te zijn. *De Geheime Symbolen* bijvoorbeeld, bevatten de volgende passage:

> "Toen ik de kleine tuin verlaten had en gearriveerd was op de plek waar ik de meisjes zou assisteren, bemerkte ik, dat in plaats van de muren er een lage gevlochten omheining stond. En een bijzonder mooi meisje, bedekt met wit satijn, met een zeer stralende jongeling, ging voorbij de rozentuin, waarbij de ene de andere bij de arm leidde en zij veel geurige rozen in hun handen droegen. Ik sprak tot hen en vroeg hun: 'Hoe waren zij over de omheining gekomen?' Zij zei: 'Mijn dierbare bruidegom hielp mij er overheen, en wij gaan thans deze lieflijke tuin uit naar ons kamer om van onze vriendschap te genieten.'"[144]

Dit zou zo kunnen worden geïnterpreteerd, dat de roos van vervolmaking slechts geplukt kan worden wanneer de beheersing van de seksuele kracht bereikt is.

---

[143] Lu K'uan Yü, *Taoist Yoga* (Londen: Rider, 1970; York Beach, ME: Samuel Weiser, 1973), p. 30.
[144] Georg Engelke, *Secret Symbols of the Rosicrucians* (Chicago: Aries Press, 1935), p. 45A.

Het valt moeilijk vast te stellen of er Europeanen zijn geweest die iets in praktijk hebben gebracht dat lijkt op de taoïstische alchemie, maar het lijkt waarschijnlijk dat de traditie van seksuele alchemie in het Westen volslagen onbekend was. Wanneer er iets van dien aard in Europa al bestond, zou dat de extreme zorg verklaren waarmee de alchemistische geheimen beschermd werden tegen de profanen. Want het aanwenden van seks op deze wijze zou in Europa breed met afschuw beschouwd zijn tot in zeer recente tijden.

Er zijn ook nog andere tekenen van een seksuele dimensie in het Rozekruiserdom. De graaf De Gabalis spreekt over 'huwelijk' met elementale geesten. Elias Ashmole en Thomas Vaughan lijken seks op een magische wijze gebruikt te hebben, en later zou Paschal Beverly Randolph hetzelfde doen. Op welk tijdstip het thema van seksualiteit de Rozekruiserstraditie precies binnenkwam, valt moeilijk te zeggen, maar het is niet klaarblijkelijk of vanzelfsprekend in haar vroege fase. Ik zal later op dit thema terugkomen.

Nu wij het over het onderwerp Rozekruiserdom en de alchemie hebben, moet ik noemen dat er een mogelijke link is tussen het Rozekruiserdom en het opkomen van de homeopathische geneeskunde. De bedenker van de homeopathie, Samuel Hahnemann, leefde van 1755 tot 1843. Een van de weinige dingen die over zijn leven bekend zijn, was dat hij Vrijmetselaar was. En gegeven de richting van zijn interesses is het waarschijnlijk, dat hij ook lid was van het Gold- und Rosenkreuz. Het basisbeginsel van de homeopathie, namelijk dat 'het gelijke het gelijke geneest', kwam niet uit de lucht vallen, maar was opgetrokken op gelijksoortige denkbeelden waaraan Paracelsus reeds uiting gaf. Homeopathie is in haar holistische karakter zeer zeker in lijn met de geest van het Rozekruiserdom.[145]

---

[145] Zie Elizabeth Danciger, *The Emergence of Homeopathy* (Londen: Century Hutchinson, 1987).

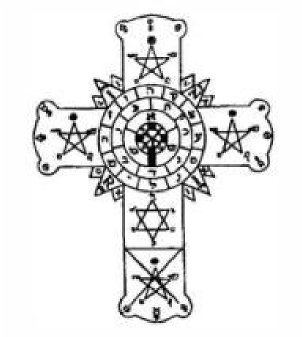

HOOFDSTUK 7
HET GOUDEN ROZEKRUIS

Een lid van het Koninklijk Huis van Pruisen, dat zich recentelijk had onderscheiden in de Beierse campagne tegen Oostenrijk, werd in 1781 kandidaat voor toelating tot de broederschap van het Gouden en Rozekruis. Voor de Rozekruisers was hij een belangrijke rekruut, want hij zou spoedig als Frederik Willem II plaatsnemen op de troon als de opvolger van zijn oom, Frederik de Grote. Zijn inwijding in de broederschap zou verreikende consequenties hebben, die we kort hierna zullen bespreken. Ten eerste kan het behulpzaam zijn om de aard van de maatschappij te begrijpen waarin hij verlokt werd. Het Gold- und Rosenkreuz was een opmerkelijk verschijnsel, een soort Golden Dawn van die tijd, dat vele elementen samenbracht en de eerste identificeerbare Rozekruisersorganisatie voortbracht (hier refereer ik de lezer wederom naar *The Rose Cross and the Age of Reason*, waarin ik in groter detail het Gold- und Rosenkreuz bespreek).

Het is belangrijk om hier te benadrukken, dat er feitelijk twee organisaties waren van het Gouden en Rozekruis, die elkaar opvolgden. De eerste was de losse alchemistische broederschap die in het vorige hoofdstuk beschreven is. De tweede was een

maçonnieke loot die de naam Gold- und Rosenkreuz (Gouden en Rozekruis) overnam.

Deze tweede Orde vertegenwoordigt het samenkomen en vermengen van een aantal uiteenlopende tradities en invloeden. De bodem waaruit die opkwam, was deels alchemistisch en deels maçonniek. Om het volledig te begrijpen, is het daarom nodig om ons een tijdje te storten in de doolhofachtige wereld van de continentale Metselarij in de 18e eeuw, met al zijn ingewikkelde vertakkingen en afleidingen.

In Engeland is de vroegste referentie naar een 'speculatieve' maçonnieke loge - in tegenstelling tot groeperingen van werkende metselaren - een passage in het dagboek van Elias Ashmole, dat vastlegt dat Ashmole toegelaten werd als lid van een maçonnieke loge in Warrington in Lancashire op 16 oktober 1646.[146] Er is echter een betrouwbare referentie in Schotland, die de toelating van Sir Robert Moray tot een loge in Edinburgh op 20 mei 1641 vastlegt.[147] Dit is waarschijnlijk het vroegste verslag over een speculatieve maçonnieke loge, hoewel ongetwijfeld lang voor deze datum zulke loges bestonden.

Wanneer en waar de Vrijmetselarij begon, is niet bekend, maar het jaar waarin die stevig gevestigd werd, was 1717, toen de Grootloge van Londen werd opgericht. De Grootloge ontwikkelde zich rap tot het centraal aansturende lichaam van de Britse Metselarij en, ondanks enige wrijving en het formeren van splintergroeperingen, blijft die zo tot op de dag van vandaag. Het bestaan van deze centrale autoriteit gaf coherentie en stabiliteit aan de Britse Metselarij, waardoor haar geschiedenis betrekkelijk recht-toe-recht-aan is. Op het vasteland echter bestond er niet zulk een centrale autoriteit. De geschiedenis van

---

[146] C.H. Josten, *The Diaries of Elias Ashmole*, Deel 1 (Oxford: Clarendon Press, 1967), pp. 33-34.

[147] D.C. Martin, "Sir Robert Moray", in *The Royal Society*, H. Hartley, uitgever, p. 246.

de continentale Metselarij is als gevolg daarvan er eentje van een verbijsterende ingewikkeldheid.

In Frankrijk kreeg de Metselarij voor het eerst voet aan de grond buiten Brittannië. De vroegste Franse loges lijken te zijn geformeerd in de jaren 1720. In 1756 werd een Grootloge van Frankrijk gesticht. De vooruitgang van het ambacht van de Metselarij als een Britse export, werd mogelijk gemaakt door de aanwezigheid op het continent van Schotse en Ierse jakobitische ballingen. Een van dezen was een romantische figuur, de chevalier Andrew Ramsay (1696-1743). Hij was van nederige komaf in Ayrshire. Ramsay behaalde een graad aan de Universiteit van Edinburgh, verkreeg later kennis van het Frans en werd een soort geleerde avonturier, die zich vrij bewoog onder de Franse aristocratie. Hij trad op als leraar van de zoon van de Oude Pretendent[148] in Rome, maar vreemd genoeg bleef hij afdoende persona non grata in Engeland om de post van leraar aangeboden te krijgen voor de hertog van Cumberland, de derde zoon van George II (een positie die hij weigerde).

Ramsay was buitengewoon actief als Vrijmetselaar en werd Kanselier van de Grootloge van Frankrijk. In deze hoedanigheid hield hij een toespraak voor de algemene vergadering van de loge die in 1737 gepubliceerd werd, en die de theorieën van Ramsay uiteenzette over de oorsprong van het ambacht. Volgens Ramsay hadden de Kruistochten een maçonnieke inspiratie. Het was hun bedoeling om de Tempel van de christenen in het Heilige Land te herstellen en "zich in te zetten voor het terugbrengen van hun architectuur tot zijn eerste instituut."[149] Om dit te doen, legde Ramsay uit, "waren zij het eens over diverse oude tekens en symbolische woorden, ontleend aan de bron der religie, om elkander te kunnen herkennen onder de

---

[148] ["Old Pretender's". Bijnaam van James Francis Edward Stuart (1688-1766), zoon van koning James II van Engeland. vert. RM]

[149] R.F. Gould, *The History of Freemasonry: Its Antiquities, Symbols, Constitutions, Customs*, 4 delen (Londen, 1886; New York, Cincinnati en Chicago: John C. Yorston & Co., 1885).

heidenen en Saracenen… Enige tijd daarna vormde onze Orde een innige eenheid met de Ridders van St.-Johannes van Jeruzalem. Deze eenheid werd gesmeed naar het voorbeeld gegeven door de Israëlieten toen zij de tweede Tempel oprichtten, en die - terwijl zij de troffel en specie met de ene hand opnamen - in de andere hand het zwaard en het schild vasthielden."[150] Deze veronderstelde connectie met de Ridders van St.-Johannes leidde later en nog vruchtbaarder tot verbeeldingen om de Metselarij met de onderdrukte Orde van de Tempeliers te associëren.

In andere aankondigingen benadrukt Ramsay het bestaan van een oude maçonnieke traditie in Schotland, die de zuiverheid van het ambacht bewaard had, terwijl het elders degenereerde. In de gedachten van vele continentale Metselaren, kreeg het woord 'Schots' een bijzonder aanzien, en nieuwe maçonnieke riten die beoogden om de vernieuwing te rechtvaardigen, hieven de 'Schotse' banier op. Het resultaat was de geboorte van een vreemde nakomeling, door Ramsay vanuit de Franse Metselarij, die een 'enfant terrible' werd voor degenen die wensten de Metselarij in evenwicht te houden. De term 'Schotse Metselarij', die aan deze nakomeling gegeven werd, dekt een immense toename aan riten, gekarakteriseerd door exotische ceremonies en grandioze titels. De Parijse Grootloge was in toenemende mate onmachtig om deze luxueuze groei en de daaruit voortkomende erosie van zijn autoriteit te beheersen.

Samen met de orthodoxe Metselarij, breidde de Schotse Metselarij zich vanuit Frankrijk uit over geheel Europa. Hoewel de Metselarij van oorsprong een Britse schepping was, kreeg feitelijk de Franse versie de grootste navolgers op het vasteland. Van alle landen echter waarin het ambacht doordrong, vonden de Schotse Metselarij en haar uitlopers in Duitsland de vruchtbaarste aarde.

De invloedrijkste van de Duitse 'Schotse' maçonnieke riten was de Strikte Observantie, in 1764 ingevoerd door Karl Gott-

---

[150] R.F. Gould, *The History of Freemasonry.*

helf, baron Hund. Die benadrukte de veronderstelde afstamming van de Tempeliers en beweerde, dat de Duitsers de ware ontvangers waren van de authentieke traditie van de Tempeliers. Ze maakte ook ruim gebruik van de alchemistische symboliek en schermde met de belofte om de geheimen van de transmutatie te verwerven. Met haar combinatie van nationalistische en occulte aantrekkingskracht bloeide de Strikte Observantie.

Een nog exotischer rite waren de Geestelijke Tempeliers[151], ingevoerd door de pastoor Johann August Starck, die beweerde dat het niet de ridders, maar de 'klerken' van de Tempeliers Orde waren, die de ware behoeders waren van de geheimen van de Orde, met inbegrip van de kunst van de transmutatie.

Op dit punt ontmoetten de tradities van het Rozekruiserdom en de Vrijmetselarij elkaar en raakten ze vermengd. Degenen die het meer zochten in de weg van de alchemistische studies dan geboden werd door de Strikte Observantie of de Geestelijke Tempeliers, werden vanzelfsprekend aangetrokken tot de Orde van het Gouden en Rozekruis. Het resultaat was het paaien van een nieuwe rite van Rozekruisers-Vrijmetselarij.

Los van het najagen van alchemistische kennis, dreef een ander belangrijk kenmerk mensen naar de nieuwe Rozekruisers Orde: diens politieke standpunt. Het Rozekruiserdom in de late 18e eeuw werd een verzamelpunt voor degenen die een conservatieve blik hadden, en tegen de sociaal-radicale, rationalistische en zelfs antireligeuze tendensen waren, die in Duitsland een serieuze uitdaging begonnen te worden.

Er waren maçonnieke en pseudomaçonnieke Ordes, verspreid over beide zijden van een politieke schutting, die een dusdanig breed spectrum van politieke opinie omspande, dat het soms moeilijk is om de ene van de andere te onderscheiden. Zo behoorde Adam Weishaupts Beierse Orde, de Illuminati, beslist tot het progressieve, rationalistische kamp. Toch wordt de term "Illuminés" gebruikt door een Franse schrijver uit die tijd, als

[151] ["Clerks Templar". vert. RM]

verwijzing naar de obscurantistische factie. En keizer Frederik de Grote, die in de praktijk allesbehalve radicaal was, was lid van een maçonnieke Orde van Franse egalitaire overtuiging. Over het geheel echter tendeerde de Metselarij naar een radicale ondertoon, en de nieuwe Rozekruisers Orde was voor de conservatieven de manier om de radicale Metselaren op hun eigen gebied te bespelen.

Een ander element in de aantrekkingskracht van de Rozekruisers Orde was zijn vermogen om een behoefte te vervullen voor degenen die ontevreden waren met het nieuwe rationalisme, maar toch niet meenden te kunnen terugkeren naar de soberheid van de lutherse orthodoxie, of over te gaan naar de Kerk van Rome met zijn verleidelijke ritueel, mystiek en dogmatische autoriteit. In het Rozekruiserdom vonden zij een effectief antwoord. Aldus valt het succes van het Gold- und Rosenkreuz toe te schrijven aan drie belangrijke factoren: (1) De belofte van geheime kennis, voorgehouden aan een geprivilegieerde elite; (2) de functie van de Orde als een conservatief brandpunt; (3) de aantrekkingskracht van de Orde als een religieuze vervanging.

De oorsprong van het maçonnieke Gold- und Rosenkreuz is duister, maar een van de namen die in verband worden gebracht met de oprichting ervan is die van Hermann Fictuld, een geheimzinnige figuur over wie weinig bekend is, los van het feit dat hij de auteur was van een serie alchemistische werken die later verplichte lectuur werden voor leden van de Orde. De naam Fictuld zou een pseudoniem zijn, mogelijk voor Schmidt of Mummenthaler. In een van zijn werken, *Aureum Vellus* (geschreven in 1747 en gepubliceerd in 1749), schrijft Fictuld over een "Sociëteit van de Gouden Rozekruisers", die de erfgenamen waren van het Gulden Vlies. En in al zijn volgende geschriften wordt aan deze Orde een belangrijke rol toegekend. Mogelijk kwam Fictuld in 1747 via zijn belangstelling voor de alchemie in contact met de geheime en losjes georganiseerde alchemistische broederschap die zichzelf het Gold- und Rosen-

kreuz noemden, waarover ik reeds gespeculeerd heb. Fictuld gaf deze broederschap mogelijk een coherentere organisatie of anders startte hij een nieuwe groep van hemzelf onder de oude naam. De statuten van het Gold- und Rosenkreuz vermelden, dat de Orde iedere tien jaar moest worden hervormd. Deze hervormingen vonden plaats in 1767 en 1777. Het kan daarom veilig worden aangenomen, dat de sociëteit in 1757 of 1747 werd opgericht. Arnold Marx vermeldt in zijn boek over het Gold- und Rosenkreuz (gepubliceerd in 1929) zijn opvatting, dat 1757 het jaar van de oprichting was.

Deze Orde ontwikkelde zich binnen het kader van de Vrijmetselarij en floreerde in zijn vroege dagen voornamelijk in het zuidelijk deel van de Duitssprekende wereld, met centra in plaatsen als Wenen, Hof, Frankfurt-am-Main, Marburg, Kassel, Regensburg en in de buitenpost van Praag. Een van zijn actiefste centra was het kleine hertogdom van Sulzbach in de Oberpfalz, waarvan de heersers, vooral hertog Christian August (1622-1702) interesse hadden getoond in mystieke speculaties. Aan dit hof verzamelde zich een opmerkelijk ensemble aan mystieke geleerden, met inbegrip van de hebraïst en kabbalist Christian Knorr von Rosenroth (1636-1689), en de arts Francis Mercurius van Helmont (1618-1699), eveneens een kabbalist. Sulzbach was ook een uitgeverscentrum voor occulte en mystieke werken en had een Hebreeuwse pers die kabbalistische en andere Joodse werken uitgaf.

Knorr en Van Helmont speelden een belangrijke rol in het verbreiden van het denkbeeld omtrent de goddelijke oorsprong van de Hebreeuwse taal. Zij schreven er een speciale elementaire kracht aan toe, die de basistaal van de soort[152] was. Deze visie werd uiteengezet in Van Helmonts boek *Alphabeti vere Naturalis Hebraici brevissima Delineato* [Een korte uiteenzetting van het ware natuurlijke alfabet van het Hebreeuws], gepubliceerd in 1667. In een voorwoord bij het boek stelde Knorr de instelling van een genootschap van de Hebreeuwse

[152] ["species". Onduidelijk wat hiermee bedoeld wordt. vert. RM]

taal voor, langs de lijnen van Duitse taalgenootschappen als het Fruchtbringende Gesellschaft en de Deutschgesinnte Genossenschaft (waarvan Knorr lid was).

Vanwege de Hebreeuwse goddelijke oorsprong, zo redeneerden deze genootschappen, kwam het veel nauwer overeen met de natuur dan enig andere taal. Knorr meende daarom, dat het de geheimen der natuur kon openen, met inbegrip van het maken van goud. Kennis van het Hebreeuws was, volgens Knorr, onmisbaar voor de alchemistische adept.

Dit in beslag genomen zijn met het Hebreeuws werd een vertrouwd onderdeel van het manier van denken van de Rozekruisers, net als de leerstelling van de reïncarnatie waarin Van Helmont geloofde en die hem gedurende een bezoek aan Rome een tijdlang in een gevangenis van de Inquisitie deed belanden.

Het belang dat aan de alchemie gehecht werd, hetgeen het Gold- und Rosenkreuz onderscheidde van de oudere Rozekruisers, was in grote mate toe te schrijven aan mensen als Knorr en Van Helmont. De alchemie werd eveneens gepraktiseerd aan het hof in Sulzbach.

Gelet op de traditie van occulte studie die in Sulzbach in de 17e eeuw door Knorr, Van Helmont en hertog Albrecht gevestigd werd, verbaast het niet, dat het hertogdom in de tweede helft van de 18e eeuw een centrum werd voor het Gold- und Rosenkreuz. De leider van de Rozekruiserskring aldaar was dr. Bernhard Joseph Schleiss von Löwenfeld (1731-1800), die hofarts werd in Sulzbach na gediend te hebben in de Zevenjarige Oorlog, en ten slotte tot graaf werd verheven. Naast een aantal medische geschriften schreef Schleiss ook twee werken ter verdediging van de Rozekruisers.

In zijn boek *Aufbruch zur Romantik* over de mystieke en occulte trends in Beieren, schrijft Grassl over de kring van Schleiss:

> "Refererend aan het werk van Knorr en Van Helmont, sprak Schleiss ook hoe de ware spirituele lering, 'de waarachtige kabbala', verkregen moest worden uit het alfabet der natuur… Van de kabbala kwamen de belangrijke leringen van de Orde: de Boom van de Tien Sephiroth, de leerstelling omtrent getallen, het denkbeeld van het quaternair[153]… het denkbeeld omtrent 'Adam Kadmon', dat de opmaat vormde voor de problematische androgyne toestand van de mensheid, de profetische interpretatie van de Heilige Schrift, de 'originele taal' als de bron van een 'romantisch' traditionalisme, en bepaalde dingen waarmee de alchemie zich bezighield, zoals de transmutatie van metalen en de 'oermaterie'… In het 'natuurlijke alfabet' van de Heilige Schrift was er frequent sprake van de 'oude Ophir', het laboratorium van de verlichte kabbalist die de enige was die goud kon voortbrengen. Dit nu werd het geheim van de Orde, onthuld alleen aan de hogere graden. Het verband wordt bevestigd door de broederschapsnaam van Wöllner, de directeur van de Orde in Berlijn. Hij stond bekend als Ophiron en ook als Chrysophiron, net als de alchemist in Knorr von Rosenroths *Conjugium Phoebi et Palladis*."[154]

Aldus was er in de transitie van het Rozekruis naar het gouden en Rozekruis een toename in de rol van de alchemie - een proces dat, zoals Karl Frick uitlegt, werd omgekeerd in de 19e en 20e eeuw. In aanvulling op de alchemie begonnen de Rozekruisers van Sulzbach ook met de praktijk van het exorcisme - het uitdrijven van demonen om bepaalde aandoeningen te genezen.

---

[153] [Een op het getal 4 gebaseerd systeem. vert. RM]

[154] Hans Grassl, *Aufbruch zur Romantik: Bayers Beitrag zur deutschen Geistesgeschichte*, 1765-1785 (München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1968). Mijn vertaling.

Een ander belangrijk centrum van Rozekruisersactiviteit ontwikkelde zich in Marburg. Hier was de leidende exponent Friedrich Joseph Wilhelm Schröder (1733-1778), hoogleraar in de geneeskunde aan de Universiteit van Marburg. Hij was een befaamd arts met sterke mystieke en alchemistische neigingen. Spoedig na zijn aankomst in 1764 in Marburg, ging hij naar de maçonnieke loge van de Drie Leeuwen. In 1765 zou hij binnen de loge een Rozekruisers Chapter hebben gevestigd. In aanvulling op alchemistische werken schreef hij ook een instructieboek voor leden van het Gold- und Rosenkreuz.

Zoals al eerder is genoemd, waren er talloze Rozekruiserscentra verspreid over Zuid-Duitsland, Oostenrijk, Hongarije en Noord-Italië. In Noord-Duitsland waren de belangrijkste centra Berlijn en Hamburg. In Hamburg verscheen in 1785 het invloedrijke werk de *Figuren der Rosenkreuzer* (Geheime Symbolen van de Rozekruisers), dat vele alchemistische afbeeldingen bevatte, alsook een verslag van de leringen van de Orde. De auteur is onbekend.

Vele werken van een gelijksoortige aard circuleerden onder leven van de Orde gedurende zijn levensloop. Ze omvatten het *Compass der Weisen* [Kompas van de Wijzen], voor het eerst gepubliceerd in 1799. Het bevat voornamelijk een niet-originele bundeling van eerder alchemistisch en Rozekruisersmateriaal, met enkele toegevoegde interessante afbeeldingen. Het auteurschap van dit werk is onzeker. Het is toegeschreven aan ene baron Proek, maar Schleiss von Löwenfeld had er vermoedelijk ook de hand in, aangezien het voorwoord, dat over de oorsprong van de Orde gaat, Sulzbach noemt, waar vlakbij een grot was waar de druïden elkaar plachtten te ontmoeten.

Een nog belangrijker tekstboek van het Gold- und Rosenkreuz was Georg von Willings *Opus Mago-Cabalisticum et Theologicum*, voor het eerst gepubliceerd in 1719 in Frankfurt-am-Main. Het werk verscheen oorspronkelijk onder de naam van Gregorius Anglus Sallwigt, vermoedelijk een pseudoniem voor Welling, maar mogelijk de naam van een auteur wiens tekst

Welling redigeerde. Het werk werd later sterk uitgebreid door Welling en anderen, en de uitgebreide versie werd in 1735 gepubliceerd, na Wellings dood. Er waren verdere edities in 1760 en 1784. Het werk gaat over de drie basissubstanties van het alchemistische proces, namelijk zout, zwavel en kwik, en bevat enkele fraaie symbolische afbeeldingen, waarvan een aantal gereproduceerd werden zonder vermelding van hun bron door Hargrave Jennings in *The Rosicrucians: Their Rites and Mysteries*.[155] Wellings *Opus* is een tamelijk verwarrend boek. Zelfs een grote geest als Goethe vond het moeilijk te begrijpen toen hij het in 1769 bestudeerde. Niettemin werd het wellicht het belangrijkste instructieboek dat door het Gold- und Rosenkreuz gebruikt werd.

De hervorming van 1767 vond plaats op een tijdstip dat er reeds volop onrust was in de Orde. In oktober 1766 verbood een keizerlijk bevel het Rozekruiserdom in het Oostenrijkse keizerrijk. Dit had ook invloed op de gehele Orde in Duitsland. Fictuld was tot op dat moment de leidende geest van de beweging, maar was gedwongen om te vluchten naar Innsbruck, en zijn invloed taande. Een nieuwe generatie - Schleiss, Schröder en anderen - nam het leiderschap over, en nieuwe denkbeelden kwamen naar voren die in de hervorming van 1767 werden opgenomen. De legende van de Tempeliersoorsprong van het Rozekruiserdom werd verlaten en men gaf de Bijbel een centralere plaats in de leringen. Verder werd de organisatie zelf meer besloten. Voortaan werden de individuele vertakkingen bekend als kringen en mochten ze niet meer dan 9 leden hebben. Aan het hoofd van elke kring stond een directeur. De volgende constitutionele hervorming vond plaats in 1777. Het systeem van graden en rituelen dat de Orde gedurende deze periode gebruikte, is vastgelegd in een document dat uit 1767 dateert en gereproduceerd is in *Rosenkreuzerey*, door I.A.

---

155 Hargrave Jennings, *The Rosicrucians: Their Rites and Mysteries* (Londen: Chatto, 1879).

Fessler.[156] Om voor toelating te voldoen, moest een kandidaat door de eerste drie graden van orthodoxe Metselarij gaan, als leerling, gezel en meester, hetgeen volgens de Rozekruisers slechts een voorloper was voor hogere kennis.

De geschiedenis van de Orde wordt door de auteur van het document uit 1767 als volgt beschreven:

> "Hoewel de oude vaders en wijze meesters zijn samengekomen sinds het begin van de wereld en zich van de profane massa's hebben afgescheiden, legde de Orde pas ten tijde van Mozes een regel vast van de hoogste geheimhouding in Egypte en in de woestenijen van Arabië. Gedurende en na de Babylonische gevangenschap werd de broederschap in Syrië gevestigd. En ten tijde van Salomo werd de classificatie of indeling gevestigd. In de 4e, 5e en 6e eeuw werd de ganse broederschap hervormd en gaf men die zijn huidige constitutie. Doch opdat de leiders hun doeleinden beter konden verbergen en gemakkelijker de hunkering van de mens naar kennis konden vaststellen, werden de drie laagste graden van de Vrijmetselarij gevestigd als een kraamkamer voor de hogere wetenschappen."[157]

Er volgt een beschrijving van de 9 Rozekruisersgraden, ontworpen volgens de volgende kabbalistische nummering:

1	9	Junior
2	8	Theoreticus
3	7	Practicus
4	6	Philosophus
5	5	Minor

---

[156] I.A. Fessler, *Rosenkreuzerey* (1805-1806), een van een serie pamfletten over verschillende riten, privé gepubliceerd door Friedrich Ludwig Schröder, een prominente Duitse Vrijmetselaar.
[157] I.A. Fessler, *Rosenkreuzerey*. Mijn vertaling.

6	4	Major
7	3	Adeptus Exemptus
8	2	Magister
9	1	Majus

Voor zover ik weet is dit document de eerste gepubliceerde referentie aan deze 9 graden. Ze werden later beschreven in *Der Rosenkreuzer in seiner Blösse* [De Rozekruiser ontmaskerd] door magister Pianco (ook bekend als Hans Heinrich von Ecker und Eckhoffen), gepubliceerd in 1781. Deze latere beschrijving van de graden werd in zijn geheel gekopieerd door Kenneth Mackenzie in zijn *Royal Masonic Cyclopaedia* (1877) en ging toen met kleine wijzigingen over in de moderne ritueel-magische traditie.

Het document waaruit ik geciteerd heb, somt de naam, het nummer, teken, de kleur en het woord van iedere graad op; de naam van zijn leider; het land waar zijn leden gevonden kunnen worden; de verblijfplaats van de leider; de plaats en intervallen van de ontmoetingen; het aantal kringen dat de graad aanduidt; de wetenschap die door de leden wordt beoefend; en ten slotte de kosten van toelating. De attributen van de Juniorgraad zijn de volgende:

Getal: 909.
Teken: een ring met tekens.
Kleur: goud.
Woord: Aesch.
Naam van de leider: Pereclinus de Faustis.
Land: zij zijn overal verspreid.
Verblijfplaats van de leider: Jusprunk.
Ontmoetingsplaats: onbepaald; zij vergaderen iedere 2 jaar.
Kringen: zij hebben er 9.
Wetenschap: zij zijn leerlingen.

Toelatingskosten: drie gouden marken.[158]

De beschrijving van de hoogste graad, die van Majus, reflecteert passend de verheven positie van de graad:

Nummer 7.
Tekens: Urim en Thummin en Schemhamphorasch.
Kleuren: glanzend en krachtig.
Woord: Jehova.
Naam van de leider: Lucianus Rinaldus de Perfectis.
Landen: Egypte, Perzië, Italië, Spanje, Engeland, Holland en Duitsland.
Verblijfplaatsen: Hassan, Jepasan, Venetië, Madrid, Londen, Amsterdam en Keulen.
Ontmoetingsplaats: Smyrna, iedere 10 jaar.
Kringen: een.
Wetenschap: niets is voor hen verborgen: zij zijn meester over alles, zoals Mozes, Aaron, Hermes en Hiram Abif.
Toelatingskosten: 99 gouden marken.[159]

Blijkbaar zouden de hoge toelatingskosten iemand niet afschrikken die het niveau van Hermes bereikt had. Zulk een adept zou in staat zijn om iedere hoeveel goud te fabriceren met zijn Steen der Wijzen, en 99 mark zou kinderspel voor hem zijn.

De identiteit van leden van de hoogste echelons van de Orde bleef geheim. Het thema van bijna bovenmenselijke, geheime leiders (unbekannte Oberen) lijkt uit deze periode te dateren. Het werd een favoriet motief onder latere occulte groeperingen, zoals Madame Blavatsky's Theosofische Vereniging met zijn Tibetaanse Mahatma's.

---

[158] I.A. Fessler, *Rosenkreuzery*. Mijn vertaling.
[159] I.A. Fessler, *Rosenkreuzery*. Mijn vertaling.

Aan deze leiders schreef men miraculeuze krachten toe, die, in mindere mate, ook door lagere rangen van de Orde konden worden nagestreefd. Het geloof in deze krachten werd feitelijk beschouwd als een bewijs van iemand waardigheid als lid van de broederschap. Een leidende Gold- und Rosenkreuzer, Johann Christoph Wöllner, over wie later meer zal worden gezegd, zou een medebroeder en Rozekruiser hebben aangeschreven, en gemaand om niet langer te betwijfelen dat de adepten van de Achtste Graad de macht hadden om kuikens uit te broeden uit hardgekookte eieren.[160]

Voordat zij konden hopen met zulke krachten te worden begunstigd, moesten kandidaten echter eerst door de voorbereidende graden van de Orde gaan, waarmee uitgebreide inwijdingsrituelen gemoeid waren. Fesslers pamflet, *Rosenkreuzerey*, beschrijft in detail het inwijdingsritueel voor de Graad van Theoreticus. Kandidaten worden een vertrek binnengelaten en daar gekleed in de uitrusting van een Schotse meester. Dan kloppen zij op de deur van een aangrenzend vertrek, waar zij ontvangen worden door een lid dat hen begroet met de woorden: "Driemaal drie keer van harte gegroet, beste Broeder!" Dit lid examineert hen naar het Schotse teken, de greep en het woord en geeft hun "de gebruikelijke viervoudige kus." Hierna reinigen de kandidaten zich symbolisch door hun handen te wassen voordat zij op de deur kloppen van het binnenste sanctum, waarin zij worden toegelaten, vergezeld door het andere lid.

Hier bevinden zij zich in een vertrek dat door kaarsen verlicht is en afgesloten van al het daglicht. Aan het uiterste einde staat een vierkante tafel, bedekt met een zwart kleed, waarop een open Bijbel ligt. Daarnaast liggen de statuten, het register en de instructies van de leider, alsook een voorschot met zwarte

---

[160] H. Kopp, *Die Alchemie*, deel II (Heidelberg: Carl Winter, 1886), p. 40. De persoon aan wie Wöllner schreef, was broeder Sacerdos, alias Freiherr von Schröder, nog iemand van de vele Schröders die met de Orde verbonden waren.

randen en een ceremonieel sieraad. Achter de tafel zit de leider met twee andere officianten bij zwart bedekte tafels ter rechter- en linkerzijde. Voor de hoofdtafel is een kleed uitgespreid met symbolische figuren erop, en drie ontstoken kaarsen verdeeld rond de rand.

De kandidaten worden voorgeleid door een metgezel. Op de tafel direct voor hen staat een zevenarmige kandelaar, die ontstoken kaarsen bevat. De leider kijkt de kandidaat zwijgend een aantal ogenblikken aan en begint dan de volgende catechismus:

> Leider: "Welke Graad in de Metselarij hebt ge bereikt?"
> Kandidaat: "Ik ben een Schotse meester."
> Leider: "Wat vraagt ge nog meer?"
> Kandidaat: "Hogere kennis te ontvangen."
> Leider: "Antwoord mijn vragen oprecht en eerlijk. Hebt ge waarlijk de plichten van een Schotse meester vervuld?"
> Kandidaat: "Ja."
> Leider: "Hebt ge uw geest en wil verbeterd door de toepassing van deugd en het vermijden van ondeugd?"
> Kandidaat: "Ja."
> Leider: "Verlangt ge naar wijsheid?"
> Kandidaat: "Ja."
> Leider: "Wat is het begin van wijsheid?"
> Kandidaat: "De vrees voor God."[161]

Dan wordt de kandidaten gevraagd te vermelden welk beeld zij hebben van God, en hoe zij zich opstellen jegens hun medemens. Wanneer hij tevreden is op deze punten, verklaard de leider:

> "Zeer goed, broederlijke liefde eist, dat wij uw verzoek inwilligen. Wanneer het God behaagt, zullen uw ge-

[161] I.A. Fessler, *Rosenkreuzery*. Mijn vertaling.

> duld, moeite en werk met succes beloond worden. Ge moet echter uw overbodige verfijningen terzijde leggen, en u daarbij herinneren dat bij uw eerste aanvaarding als een Metselaar ge van alle metalen ontdaan werd, hetgeen in morele termen onderstreept het terzijde leggen van de Oude Adam en het streven naar de manieren of God te vrezen."[162]

De kandidaat legt dan hoed, zwaard, jas en de andere accessoires van een Schotse meester af. De leider staat op, nadert de kandidaten en verwijdert de schoenen van dezen, tot elk sprekend: "Beste Broeder, leer uit mijn handeling te onderkennen, dat nederigheid aldus met ons heerst." Terugkerend naar de zetel zegt de leider: "Mijn Broeder, ga staan op de wereldbol die getoond wordt op het kleed."

Deze wereldbol is afgebeeld in het midden van het kleed en wordt omringd door twee cirkels. Vanuit de buitenste cirkel emaneren een aantal stralen, die eindigen in een kring van wolken waarin de tekens van de zeven planeten verschijnen: de Zon en Maan in volle glorie, dan de hiërogliefen voor Mercurius, Saturnus, Mars, Venus en Jupiter, elk omringd door twee verstrengelde driehoeken. Boven het symbool van Mars is een kubieke steen en daaronder een ruwe, onbewerkte steen. Tegenover Saturnus is een cirkel, verdeeld door een verticale lijn, en tegenover Venus eentje doorsneden door een horizontale lijn. Tussen de zon en de maan, gericht naar de kandidaat die in het midden staat, is er een vlammende ster, geflankeerd door de kompassen en de winkelhaak.

Op aanwijzing van de leider leest de secretaris de opening voor van het Evangelie van St.-Johannes ("In den beginne was het Woord", et cetera), waarna de leider de kandidaten vraagt of zij geloven in de manifestatie van het Werk. Wanneer zij bevestigend hebben geantwoord, wordt de kandidaten gevraagd

[162] I.A. Fessler, *Rosenkreuzery*. Mijn vertaling.

een vinger op het evangelie te leggen en de volgende eed te herhalen:

> "Ik, ---, zweer vrij en met gepaste afweging, de eeuwige en almachtige Jehova te aanbidden zolang als ik leef, naar de geest en in waarheid, en zo ver mogelijk te streven naar erkenning van Zijn macht en wijsheid door de natuur; afstand te doen van de ijdelheden van de wereld en, voor zover het in mijn macht ligt, voor mijn broeders te zorgen, hen lief te hebben, hen bij te staan in hun noden zowel in woord als in daad; en ten slotte een onverbreekbaar zwijgen te handhaven. Zo waarlijk als God eeuwig is."[163]

Alle leden zeggen dan gezamenlijk: "U alleen, o Jehova, zij eer! Gij zijt het begin, het midden en het einde, want Gij leeft van eeuwigheid tot eeuwigheid. Amen."

De kandidaten keren terug naar hun eerdere plaats en de secretaris doet voor hen hun schoenen wederom aan. Daarna worden zij naar de leider geleid, die elk voorziet van een voorschot en een sieraad.

De leider onthult daarna het teken en gebaar van de Graad en zijn woord, hetgeen 'chaos' is, en legt het belang van de symbolen op het kleed uit. De planeten bijvoorbeeld, werden geschapen als een instrument voor de vier elementaire krachten om hun invloed naar de aarde te zenden en de schepping van de zeven metalen voort te brengen. De vlammende ster vertegenwoordigt de Natuur, de adem van God, het universele en centrale vuur dat alle dingen leven geeft, onderhoudt en vernietigt. De twee cirkels die verticaal en horizontaal gescheiden zijn, beduiden respectievelijk de actieve of mannelijke, en de passieve of vrouwelijke beginselen in het universum. Het vierkant en de kompassen beduiden proportie, gewicht en massa in de natuur. De drie kandelaars vertegenwoordigen de lichten

[163] I.A. Fessler, *Rosenkreuzerey*. Mijn vertaling.

van rede, natuur en onthulling. De vier hoeken van het kleed symboliseren de vier elementen. De zevenarmige kandelaar staat voor de zeven gaven der wijsheid, die iedere broeder aan God moet vragen. De wereldbol in het midden duidt op de ware loge die de filosofen vestigen met ijver en werk in het centrum. Met deze uitleg van de symbolen eindigt het hoofdgedeelte van de voortgang en dan wordt de loge formeel gesloten.

Wanneer ingewijden opgingen door de graden van de Orde, werd van hen verwacht dat zij ijverig studie maakten van de alchemie, en de werken lazen van auteurs als Basilius Valentinus, Arnoldus de Villanova en Raymondus Lullius. Men gaf hun ook manuscripten die alchemistische formules bevatten. Zij waren verplicht die op hun eigen kosten uit te voeren en verslag te doen van de resultaten. Een van deze manuscripten was de *Thesaurus Thesaurorum a Fraternitate Rosae*[164] *et Aureae Crucis*, dat ik in het vorige hoofdstuk noemde. Wanneer de leden afdoende thuis waren in de theorie van de alchemie, kregen zij toestemming om deel te nemen aan praktische experimenten; een werkzaamheid die niet zonder gevaren was. Twee leden van de Berlijnse kring bijvoorbeeld, werden gedood door gevaarlijke chemicaliën in het laboratorium.

Het uiteindelijke doel van de sociëteit wordt beschreven in een ander handboek van het Gold- und Rosenkreuz: *Eingang zur ersten Classe des preisswürdigsten Ordens vom Goldenen Rosen Creutze nach der letzen Haupt- und Reformations-Convention* (gereproduceerd in J.J. Bode's *Starke Erweise*, 1788).[165] De sociëteit beoogde volgens dit document onder

---

[164] [Lees: 'Roseae'. vert. RM]

[165] In dit verband verwijs ik de lezer graag naar mijn eigen vertaling van een werk van Johann Joachim Christoph Bode, *Von obristbrüderlicher Wahl, Macht und Gewalt bestätigter Eingang zur ersten Classe des preiszwürdigsten Ordens vom goldenen Rosen Kreutze* (De door de hoogste broederlijke keuze, macht en kracht bevestigde opgang naar de Eerste Graad van de hoogst lofwaardige Orde van het Gouden Rozekruis), 1788. In deze vertaling ga ik in het

andere "het effectief maken van de verborgen krachten der natuur, het bevrijden van het licht der natuur dat diep begraven is geraakt onder de droesem die het gevolg is van de vervloeking, en daarmee binnen iedere broeder een toorts te ontsteken bij het licht waarvan hij beter in staat zal zijn de verborgen God te herkennen… en daardoor nauwer verenigd te worden met de oorspronkelijke bron van licht."[166]

Deze passage bevestigt opnieuw het gnostieke karakter van het Gold- und Rosenkreuz. De verwijzing naar licht dat begraven was geworden in droesem als een gevolg van een oeroude vloek, lijkt zeer sterk op het soort taal dat gebruikt werd door de gnostieke sekten van het vroege christelijke tijdperk.

---

voorwoord uitgebreid in op de structuur van de Orde zoals Bode die schetst. De vertaling kan worden gedownload via de Koninklijke Bibliotheek, KB.nl, en via www.archive.org. vert. RM.]

[166] J.J. Bode, *Starke Erweise* ("Rom, 5555", dat wil zeggen: Leipzig: Göschen, 1788). Bevat van het Gold- und Rosenkreuz de *Eingang zur ersten Classe des preisswürdigsten Ordens vom Goldenen Rosen Creutze nach der letzen Haupt- und Reformations-Convention*, p. 25.

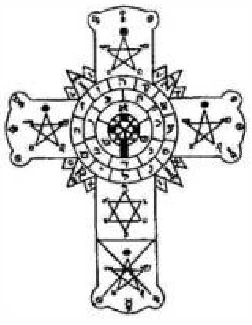

HOOFDSTUK 8
EEN ROZEKRUISERSMONARCH

Zoals het zo vaak gebeurt met een beweging, genoot het Gold- und Rosenkreuz een laatste opleving van macht en invloed, alvorens ten slotte af te nemen.

Gedurende deze herfstperiode werd de koning van Pruisen lid van de Orde. Zijn betrokkenheid ermee is een van de opmerkelijkste verhalen in de geschiedenis van geheime genootschappen.

De man die prins Frederik-Willem de broederschap binnenbracht, was Johann Rudolf von Bischoffswerder (1741-1803). Hij stamde uit een edele familie in Thüringen. Zijn vader, die in 1754 stierf, had een indrukwekkende militaire carrière, die eindigde als adjudant van Marshall de Saxe. Bischoffswerder besloot na rechten te hebben gestudeerd om zijn vaders voorbeeld te volgen, en diende voor het overgrote deel van de Zevenjarige Oorlog (1760-1763) als officier in de Pruisische cavalerie. Na de oorlog werd hij stalmeester en kamerheer[167] van Karel, hertog van Kurland, en werd in 1764 ingewijd in de Strikte Observantie van de Vrijmetselarij onder de ceremoniële naam Eques a Grypho.

[167] ["chamberlain". vert. RM]

Bischoffswerder vond echter in de Strikte Observantie niet de occulte kennis die hij zocht. Hij raakte bekend met een zelfverklaard alchemist en Rozekruiser, genaamd Johann Georg Schrepfer, eigenaar van een koffiehuis in Leipzig. Schrepfer pleegde in 1774 zelfmoord, maar voordat hij dit deed, liet hij aan Bischoffswerder een machine na om er geesten mee te laten verschijnen, en een tinctuur om jeugd en kracht te bewaren. Misschien is het Schrepfers invloed geweest waardoor Bischoffswerder tot het Rozekruiserdom werd aangetrokken. In elk geval sloot hij zich op de kerstavond van 1779 aan bij het Gold- und Rosenkreuz. Zijn brieven uit die periode toonden een verlangen naar hogere kennis: "Ik zie soms een vonkje licht, maar het is te zwak om tot de waarheid door te dringen." Hij was ook een man die waarlijk christelijk vroom was: "Ik smeek de Eeuwig Almachtige dagelijks, nee, elk uur, mij een christelijke hergeboorte te verlenen."[168]

Bij het uitbreken van de zogenaamde 'Aardappeloorlog' tegen Oostenrijk in 1778, sloot Bischoffswerder zich wederom aan bij het Pruisische leger en werd in Beieren kapitein onder prins Hendrik van Bohemen. Toen hij tegen het einde van de oorlog als majoor werd toegevoegd aan de suite van Frederik-Willem, prins van Pruisen, ontving hij een instructie van het hoofd van de Berlijnse Rozekruisers, hertog Frederik August van Brunswijk-Oels (Broeder Rufus in de Orde), die inhield dat hij de prins moest zien over te halen naar de broederschap.

De taak was niet moeilijk te volbrengen. Kort na het einde van de campagne in 1779, viel Frederik-Willem ten prooi aan een ernstige ziekte, gedurende welke hij zorgvuldig verzorgd werd door majoor Bischoffswerder. Dit verschafte Bischoffswerder een ideale gelegenheid om de prins te beïnvloeden. Een man van indrukwekkende lengte en een krachtig voorkomen, gecombineerd met charme, verfijnde manieren en een culturele geest. Bischoffswerders voorname houding was zeer goed

[168] K. Epstein, *The Genesis of German Conservatism* (Princeton: Princeton University Press, 1966).

toegesneden op het geven van de indruk dat een bepaalde ongeziene kracht hem onderhield. De prins wilde spoedig heel graag meer weten over deze kracht. Bischoffswerder bediende hem door hem een 'geheim elixer' toe te dienen, waarvan het recept slechts bekend was bij de broederschap. Toen de prins spoedig daarna herstelde, was hij overtuigd van de waarheid van Bischoffswerders beweringen en wilde hij zich graag zich bij de Orde aansluiten. Hij werd als kandidaat geaccepteerd, aangezien hij reeds lid was van de maçonnieke Orde van de Gouden Sleutels.

Na een proeftijd van een jaar werd de prins geaccepteerd en op 8 augustus 1781 ingewijd in de Rozekruisers Orde. Net als aan alle andere leden van de Orde werd hem een bijzondere naam gegeven: Ormesus Magnus. Bischoffswerder werd zijn directe overste in de broederschap en was vanaf dat moment zijn onafscheidelijke metgezel. Nadat Frederik-Willem de troon besteeg, oefende Bischoffswerder een sterke invloed uit over het buitenlandbeleid van Pruisen en bevorderde een contra-revolutionaire kruistocht tegen het Franse jacobinisme.

De verwelkomingstoespraak bij de inwijding van de prins werd gegeven Johann Christoph Wöllner (1732-1800), die ertoe was voorbestemd om een nog sterkere invloed te hebben op Frederik-Willem. In tegenstelling tot zijn collega Bischoffswerder was Wöllner van eenvoudige komaf. Hij was de zoon van een lutherse pastoor, studeerde theologie en werd tot priester gewijd. In 1759 verliet hij echter zijn pastorale carrière en nam een baan aan als manager van de nalatenschap van de weduwe van een zekere generaal Itzenplitz in de Mark Brandenburg. Hij wijdde zich in zijn vrije tijd aan het schrijven van boeken en artikelen over de landbouw en werd een erkende autoriteit op het onderwerp. In zijn vroege jaren was er weinig dat erop wees dat hij later esoterische interesses zou tonen.

In 1766 huwde Wöllner de dochter van zijn werkgever, met de instemming van laatstgenoemde. In die tijd waren huwelijken tussen de klassen over het algemeen taboe, en sommige leden

van de familie gingen met succes in beroep bij Frederik de Grote om de verbintenis te verbieden. Maar het was te laat. Tegen de tijd dat de koninklijke boodschapper arriveerde, was het huwelijk 24 uur eerder reeds voltrokken. Het beste wat gedaan kon worden, was onderzoeken of Wöllner de hand van het meisje had gewonnen door ongepaste druk. Hier werd geen bewijs van gevonden en het huwelijk moest worden geaccepteerd. Wöllner bleek in feite een toegewijde echtgenoot te zijn en het stel leefde dertig jaar gelukkig samen.

Wöllners kundige stijgen op de sociale ladder leverde hem echter het ongenoegen van Frederik de Grote op, die hem van dan af beschouwde als 'persona non grata' aan het hof. Deze behandeling liet zijn stempel achter op Wöllner. Toen hij een macht werd achter de troon van de volgende monarch, moet hij enig genoegen ontleend hebben aan het terugdraaien van veel van Frederiks beleid.

Hoewel hij van het hof van Frederik de koude schouder had gekregen, vond Wöllner enige uitlaat voor zijn ambities in de Vrijmetselarij, waar hij zich in 1765 bij aansloot en snel steeg tot het ambt van praepositus van de vijf loges van de Berlijnse prefectuur. Na verloop van tijd werd hij een ridder van de Strikte Observantie, onder de naam van Eques a Cubo. Net als Bischoffswerder echter, bevond Wöllner dat de Metselarij niet zijn verlangen kon bevredigen om de occulte geheimen te leren kennen. Daarom sloot hij zich aan bij de Rozekruisers en werd spoedig de belangrijkste organisator voor Noord-Duitsland en Oberhauptdirektor met de leiding over 26 kringen, met in totaal tweehonderd leden. Werkzaam vanuit Berlijn onder een variëteit aan exotische namen - Heliconus, Ophiron, Chrysophiron - werkte hij hard aan het integreren van de Vrijmetselarij en het Rozekruiserdom.

Wöllner werd spoedig verheven tot de Achtste Graad, maar klaagde bij vrienden dat de magi geweigerd hadden om hem in de laatste geheimen van de Graad in te wijden. Zoals al eerder

is opgemerkt, meende Wöllner dat de adepten van de Achtste Graad kuikens konden uitbroeden uit hardgekookte eieren. Thans bevond hij, tot zijn ergernis, dat zij hem niet het geheim gingen vertellen hoe dit bereikt werd.

Wanneer zulke machten hem te boven gingen, kwam er echter een meer wereldse macht binnen Wöllners bereik, want toen Frederik-Willem in 1786 de troon besteeg, werd hij de nieuwe economisch adviseur van de koning en in de adelstand verheven. Hij en Bischoffswerder werden bovendien de dagelijkse vertrouwelingen van Frederik-Willem, stelden toespraken op, vergezelden de koning op reizen en adviseerden hem over benoemingen. Om de greep te begrijpen die deze twee Rozekruisersadepten op hun koninklijke broeder hadden, is het nodig om iets te weten over het karakter en de persoonlijkheid van de koning.

Frederik-Willem was een man met een aantrekkelijke lichaamsbouw, gracieuze manieren en een aanzienlijke persoonlijke charme. Hij was de kunsten toegewijd. Beethoven en Mozart waren onder degenen die zijn patronage genoten. Zijn privéorkest had een Europese reputatie. Qua karakter echter was hij zwak en besluiteloos. Ook compenseerde hij niet in ervaring wat hij in besluitvaardigheid tekortkwam, want Frederik de Grote had de opvoeding van zijn neef verwaarloosd en verachtelijk geweigerd om hem enige vaste regeringsverantwoordelijkheden te geven die hem op de troon hadden kunnen voorbereiden. Kortom, Frederik-Willem was slecht toegerust om de regering van een staat op zich te nemen die gewend was aan de immense vaardigheden en ijzeren hand van Frederik de Grote. Zoals Epstein uiteenzet in *The Genesis of German Conservatism*: "Hij trachtte te regeren als een absolute monarch, terwijl het hem feitelijk aan de sterkte en het vermogen ontbrak die voor het spelen van deze rol vereist waren… Twijfel was de sleutel tot zijn heerschappij: persoonlijke onzekerheid de oorzaak daarvan."[169]

---

[169] K. Epstein, *The Genesis of German Conservatism*.

Frederik-Willem zocht vermindering van de last van het koningschap in losbandigheid, en zijn seksuele activiteiten werden berucht. Zijn eerste huwelijk (1765-1769) eindigde in echtscheiding, na een schandaal waarbij beide partijen betrokken waren. Het tweede (1769) was succesvoller, maar het hield hem er niet vanaf om een minnares te nemen, Wilhelmine Enke, een vrouw met een sterk verstand en nog sterkere ambitie. Zij was de dochter van een trompettist die technisch gezien gehuwd was met een koninklijke kamerdienaar, genaamd Rietz. Later kreeg zij de titel van gravin Von Lichtenau. De koning was echter niet tevreden met een minnares, en stond erop dat hij een bigamistisch huwelijk sloot met de gravin Von Voss. Na haar dood in 1789 werd een tweede bigamistisch huwelijk gesloten, met de gravin Von Dönhoff (1790). De laatste echter, ruziede met haar rivale, de gravin Von Lichtenau, en werd van het hof verbannen.

Frederik-Willem combineerde zijn losbandige persoonlijke bestaan met een openbare ijver aangaande religie en moraliteit. Een combinatie die noch zo paradoxaal als ongewoon is als het moge lijken. In Frederiks geval echter, diende zijn schandaleuze privéleven, dat in feite bij iedereen bekend was, slechts om de schijnheiligheid van zijn publieke kruistocht te onderstrepen, en ondermijnde aldus het aanzien van de Pruisische kroon.

Frederik-Willem zocht ook vermindering van zijn koninklijke verplichtingen in de zoektocht naar mystieke en occulte ervaring. Zijn Rozekruisersmentors, Wöllner en Bischoffs-werder, vonden wegen om aan deze verlangens tegemoet te komen en tegelijkertijd de koning te beïnvloeden op de manieren die zij wilden. Er werden seances gearrangeerd en de machine van Bischoffswerder om geesten op te roepen, werd in werkzaamheid gebracht. Tijdens een van deze seances, gehouden in het kasteel Charlottenburg, deed men de geest van zijn naamgenoot Frederik-Willem, de 'Grote Kiezer' van Brandenburg (1620-1688), verschijnen en aan de koning een

belofte ontlokken dat hij de banden met zijn minnares zou verbreken.[170]

Wöllners invloed werd het sterkst gevoeld op het gebied van de religie. Hij had in 1785 voor de kroonprins een werk geproduceerd, getiteld *Abhandlung über die Religion* [Verhandeling over religie], dat in detail het religieuze programma voor de komende regering beschreef. Daarin verklaarde hij, dat religie noodzakelijk was voor de grandeur van een staat. Pruisen, zo argumenteerde hij, was tot onreligie gezonken en dit gebrek moest worden hersteld. Terwijl hij de vervolging van de ene sekte door een andere veroordeelde, riep hij op tot het onderdrukken van antireligieuze propaganda. De zogenaamde Aufklärer, de 'Verlichters', waren zijn voornaamste kwelgeesten[171]. Om Pruisen terug te brengen tot religie, waren drie dingen noodzakelijk. Ten eerste moest de koning opzichtig zijn in z'n vroomheid. Ten tweede moest hij onreligieuze geschriften verbieden. Ten derde moest hij een 'eerlijk man' benoemen om het Departement voor Kerkelijke Aangelegenheden te leiden.

In deze laatste aanbeveling had Wöllner duidelijk zichzelf in gedachten. Hij realiseerde ten slotte echter pas drie jaar later, op 3 juli 1788, zijn ambitie en werd minister van Kerkelijke Aangelegenheden. Toen hij eenmaal op deze post zat, handelde hij snel. Zes dagen na zijn benoeming werd een Edict Betreffende Religie uitgevaardigd. Het eiste van predikers orthodoxie. In december van hetzelfde jaar, werd een Edict van Censuur uitgevaardigd, dat onreligieuze geschriften onderdrukte. De weerstand tegen deze maatregelen was heftig, en Wöllners pogingen om de kritiek te smoren, waren niet erg succesvol. Ten slotte schiep Wöllner om zijn beleid er door te drukken, in mei 1791 een soort protestantse Inquisitie, de Immediat-examinations-Kommission, waarvan de twee actiefste leden Gottlob Friedrich Hillmer (1756-1835) en de Silezische prediker Hermann Daniel Hermes waren, beiden Rozekruisers,

---

[170] H. Kopp, *Die Alchemie* (Heidelberg: Carl Winter, 1886), p. 27.
[171] ["bête noir". vert. RM]

De Kommission zette een soort kerkelijke geheime politie op, om te rapporteren over afwijkende hoogleraren in de theologie, predikers en schoolleraren.

Een tijdlang werd aan de dissidente stemmen het zwijgen opgelegd, maar niet lang. Toen Hermes en Hillmer rondreisden langs de Pruisische universiteiten om de orthodoxie van hun theologische faculteiten te controleren, werden zij bij Halle opgewacht door oproerige studenten en gedwongen om zich terug te trekken. Toen een poging werd gedaan om de schuldigen te straffen, bleek dat nog niet zo gemakkelijk te zijn. Tegen deze tijd waren de streken van Hermes en Hillmer voor Wöllner een bron van schaamte geworden. De koning was moe geworden van de hele kwestie en uiteindelijk moest men van de zaak afzien.

Tegen 1794 moet de koning twijfels hebben gekregen over het succes van Wöllners inspanningen. Hij bekritiseerde laatstgenoemde om zijn gebrek aan ijver. Een vreemde kritiek, terwijl Wöllner nu juist schuldig was geweest aan overijverigheid. Wöllner kwam nimmermeer volledig in de gunst.

Hoewel Wöllner door geschiedkundigen dikwijls hardvochtig is behandeld, was hij een eerlijk man die meende dat het goed was wat hij deed. Afgezien van zijn religieuze activiteiten, deed Wöllner veel om de zware omstandigheden van de armen te verbeteren, zoals ze hadden bestaan onder Frederik de Grote. Het pleit voor hem, dat hij nimmer zijn macht gebruikte om zichzelf te verrijken en hij stierf als een betrekkelijk arm man.

Ook Bischoffswerder was op zijn manier een eerlijk man. Hij was minder impopulair dan Wöllner, omdat hij minder in het openbaar optrad. Niettemin zocht hij nooit enige burgerlijke overheidspost voor zichzelf. Hij was tevreden met te dienen als adjudant van de koning en was generaal-majoor geworden tegen de tijd dat Frederik-Willem stierf. Epstein heeft over Wöllner en Bischoffswerder opgemerkt, dat "zij kunnen worden

beschreven als de eerste zelfbewuste[172] conservatieve politici in de Duitse geschiedenis; politici in de eerbare betekenis van het woord; mannen die graag de macht zochten omwille van het implementeren van hun principes."

De macht van deze twee mannen verdween met de dood van Frederik-Willem in 1797. Toen zijn zoon, Willem-Frederik III, de troon besteeg, werd de gehele Rozekruiserskliek van het hof verbannen. Bischoffswerder verliet vroeg het leger op de leeftijd van 56 jaar en trok zich terug op het Poolse landgoed dat aan hem gegeven was door Frederik-Willem II. Daar leidde hij een rustig leven tot aan zijn dood. Met Wöllner ging het veel slechter. Nu hij ongracieus was weggezonden en zonder pensioen zat, trok hij zich terug op het landgoed van Gross Rietz, in 1790 gekocht met het geld van zijn vrouw, waar hij zijn resterende jaren doorbracht en trachtte door te gaan voor een landheer, verbitterd en gedeprimeerd., maar gerespecteerd door zijn buren. Van het Edict Betreffende Religie werd nimmer formeel afstand gedaan, maar het mocht in onbruik raken. De politieke macht van het Gold- und Rosenkreuz liep ten einde en een vreemde periode in de Duitse geschiedenis was voorbij.

In het zuiden nam de Orde eveneens af. Na de ban op alchemie in Oostenrijk-Hongarije in 1785, werd de Orde slapend. Toen kwam hij in 1790 wederom een tijdlang naar boven onder de nieuwe keizer, Leopold II, die zelf geïnteresseerd was in de alchemie. Maar Leopold stierf in 1792 na een zeer korte regering. Onder zijn opvolger, Frans II, werd opnieuw een ban uitgevaardigd. De Orde moet echter een tijdlang ondergronds zijn doorgegaan, aangezien een alchemistisch, c.q. Rozekruisersmanuscript, de *Aleph*, van Archarion, kan worden aangetroffen in de Oostenrijkse Nationale Bibliotheek. Het draagt het jaartal 1802.

---

[172] ["self-consciously". Een lastig begrip, aangezien het ook 'onzeker' betekent. vert. RM]

Hoewel het Gold- und Rosenkreuz relatief kort bestond, had het een aanzienlijke invloed op zijn tijdperk. Een aantal kringen ervan ware levendige centra van het intellectuele leven. Eén voorbeeld was de kring in Rajec, bij Brno in Moravië (nu gelegen in de Tsjechische Republiek), de woonplaats van de graaf (latere prins) Karl Josef von Salm-Reifferscheidt. De graaf was een opmerkelijke figuur, qua geleerdheid een soort man van de Renaissance, wiens interesses de wereld van de Franse filosofen, de moderne wetenschap, de alchemie en het spiritualisme omvatten. Zijn Rozekruiserskring kende filosofen, chemici en metallurgen. Het werk van deze kring speelde een belangrijke rol in het vestigen van een georganiseerd wetenschappelijk gezelschap in Moravië.[173]

Alvorens het onderwerp van het Gold- und Rosenkreuz te verlaten, is het de moeite waard om op te merken, dat zijn invloed ook werd gevoeld in Oost-Europa. Er was bijvoorbeeld een kring in Warschau, opgericht in de jaren 1770 en voorgezeten door graaf Karl Adolf von Brühl. Een ander lid was Samuel Okraszewski, de eerste Pool die het voorbeeld volgde van de gebroeders Montgolfier in het experimenteren met luchtballonnen.[174] De koning van Polen, Stanislas Augustus Poniatowski, was een Vrijmetselaar. Men zegt dat hij ook een Rozekruiser was, hoewel het moeilijk is om vast te stellen tot welke variëteit van het Rozekruiserdom hij behoorde.[175] In die tijd was er in Polen een twee maçonniek systeem met Rozekruiserselementen, bekend als de Bon Pasteur. Het kan dit systeem zijn geweest waarin de koning werd ingewijd.

---

[173] Jiri Kroupa, *Alchymie Stesti* (Brno: Muzeum Kromerizska/Muzejni a Vlastivedna Společnost, 1987), en brief verkregen door de auteur van dr. Kroupa.

[174] Ludwik Hass, *Sekta farmazonii warszwskiej* (Warschau: Panstwowy Instytut Wydawniczy, 1980, p. 157.

[175] Jean Fabre, *Stanislas-August Poniatowski et l'Europe des Lumières* (Parijs: Institut d'Etudes Slaves, 1952). Zie ook Ludwik Hass, *Sekta fannazionii warszwskiej*.

De Russische tak van het Gold- und Rosenkreuz, gevestigd in Moskou, had enkele opmerkelijke leden, met name de schrijver en uitgever Nikolai Novikov. Hij en een andere Rozekruiser, I.V. Lopuchin, dreven een uitgeverij, genaamd het Typografisch Genootschap, die voor het Russische publiek voor de eerste keer een Russische versie beschikbaar maakte van de werken van buitenlandse mystieke schrijvers als Jakob Boehme, Angelus Silesius, Louis-Claude de Saint-Martin, de Franse quiëtist-schrijfster Madame Guyon, en de Engelse mysticus John Pordage. Novikov en zijn mede-Rozekruisers leidden ook diverse liefdadigheidsinstituten in Moskou, met inbegrip van een ziekenhuis en een apothekerswinkel voor de armen. Novikov brak ongelukkigerwijze een regel van de keizerin Catherina de Grote, die tegen de Vrijmetselarij was. Catherina liet hem in de gevangenis gooien, maar hij werd vier jaar later vrijgelaten toen zij stierf en haar zoon de troon besteeg.[176]

Daarna lijkt niets meer vernomen te zijn van de Orde in Rusland. Maar elders ging de Rozekruisersbeweging een nieuwe fase in.

[176] Voor bibliografische referenties en een gedetailleerder verslag over de Moskouse Rozekruisers, zie Christopher McIntosh, *The Rose Cross and the Age of Reason* (Leiden: Brill, 1992), pp. 153-159.

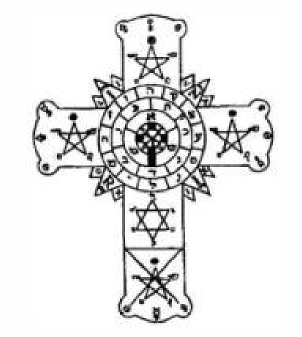

HOOFDSTUK 9
DE RIVAAL IN FRANKRIJK

Hoe verder je reist in de tijd vanaf het tijdperk van de manifesten, hoe bizarder en exotischer de heroplevingen van het Rozekruiserdom werden; en hoe meer er andere tradities en symbologieën overheen werden gelegd. Een van de krachtigste heroplevingen vond plaats in Frankrijk. De oorsprong ervan kan worden herleid tot de late 18e eeuw, toen Rozekruisersgraden werden geïntroduceerd in de Franse Metselarij. In een voetnoot bij Hoofdstuk 15 van *The Brotherhood of the Rosy Cross*, schrijft A.E. Waite:

> "De alchemistische correspondenties van de Rose-Croix Metselarij zijn vooral ontwikkeld in L'Éminent Ordre des Chevaliers de l'Aigle Noir[177], een Soevereine Chapter waarover men beweert dat die in 1761 is gevestigd bij De Oriënt van Marseille.[178] Het was een rite van twee graden, waarvan de eerste een zeer curieuze vermenging oplevert van kabbalistische en hermetische

[177] ['Ridders van de Zwarte Arend'. vert. RM]

[178] [De naam van de maçonnieke loge in Marseille. vert. RM]

> symboliek, terwijl de tweede een code van de 18e Graad is. Daarin zit een ontwikkeling die deze emblematische periode verbindt met de dood en wederopstanding van Christus. In een verhandeling die verbonden is aan de 1e Graad horen wij over Raymond Lully, die beschreven wordt als een groot filosoof die het hemelse huwelijk bereikte van de echtgenoot met de Zes Maagden. Uit deze eenwording zou de door hem verwachte Messias zijn voortgekomen, een volmaakt goud door transmutatie. Hij bood deze schat aan de koning van Engeland aan, die er munten uit liet slaan, die aan de ene zijde een kruis droegen en aan de andere zijde een roos."[179]

Andere marginale[180] maçonnieke riten, zoals die van Memphis en Mizraim, hadden ook hun Rozekruisersgraden. De Rozekruisersmetselarij wordt nu wijd gepraktiseerd als de zogenaamde 18e Graad, die in Brittannië een van de graden is van de Aloude en Geaccepteerde (Schotse) Rite (zie Aanhangsel).

In een eerder boek[181] besprak ik de redenen voor de heropleving van occulte en magische denkbeelden in het oppervlakkige, rationele klimaat van het Frankrijk van de 18e eeuw. Dit was het tijdperk van de graaf De Saint Germain en Martines de Pasqually, met zijn Orde van de Gekozen Cohen[182], die een hoogst individuele soort rituele magie bedreef. In dit milieu lijken Rozekruisersdenkbeelden vanuit Duitsland te hebben geïnfiltreerd. Er zijn tekenen dat diverse Franse Rozekruisers-

---

179 A.E. Waite, *The Brotherhood of the Rosy Cross* (Londen: Rider, 1924), Hoofdstuk 15, p. 428.
180 ["fringe". vert. RM]
181 Christopher McIntosh, *Éliphas Lévi and the French Occult Revival* (Londen: Rider, 1972; New York: Samuel Weiser, 1974).
182 [Feitelijk 'Ordre des chevaliers maçons Elus Coëns de l'Univers'. In het Nederlands: 'Orde van de Vrijmetselarijridders, Gekozen Cohen van het Universum'. vert. RM]

groeperingen minstens reeds in de jaren 1790 aan het werk waren. Ik heb het thans over specifieke Rozekruisers-organisaties, in tegenstelling tot de maçonnieke Rozekruisers-graden.

Eén stukje aan bewijs hiervoor (hoewel toegegeven moet worden dat we ermee moeten oppassen) is een document dat de toelating vastlegt van een Engelsman, dr. Sigismund Bacstrom, tot de Sociëteit van het Rozekruis, op 12 september 1794 door de graaf De Chazal op het eiland Mauritius.[183] Er zijn referenties in het document naar diverse vrouwen die in de Orde zijn ingewijd, onder wie Semiramis, koningin van Egypte; Miriam de profetes; Peronella, vrouw van Nicolas Flamel; en Leona Constantia, abdis van Clermont, die in 1736 werd geaccepteerd. Waite, die ertoe geneigd is om aan te nemen dat sommige feiten na het jaartal 1736 liggen, concludeert dat het document "een prerituele periode van de Orde aanduidt, die correspondeert met de procedure van 1710 of zelfs eerder. Er zijn ook sporen in de algemene alchemistische geschiedenis van de geheime Kunst, die op deze wijze is voortgezet van meester op gekozen leerling. De Societas Rosae Crucis stelde klaarblijkelijk zijn overdracht veilig van tijdperk tot tijdperk… Mijn conclusie is, dat de graaf De Chazal behoorde tot een tak van de Orde die niet moet worden gelijkgesteld aan het Gouden en Rozekruis, aangezien de laatstgenoemde in 1777 bestond. Zijn oorsprong kan wellicht liggen in het systeem waarvan Sigmund Richter de woordvoerder werd in zijn werk over de Steen der

[183] Het document werd overgeschreven door de Engelse occultist Frederick Hockley, en een afschrift is thans in handen van de heer R.A. Gilbert, die een kleine facsimile-editie heeft gepubliceerd.

Wijzen, of in een eerdere ontwikkeling."[184] Het document wordt hierna getoond:[185]

[184] A.E. Waite, *The Brotherhood of the Rosy Cross*, pp. 554-555. Enige vreemde woordkeuzes in de tekst wijzen erop, dat het vanuit het Frans slecht werd vertaald.

[185] [De auteur heeft op deze plek vervolgens een aantal gekaderde bladen opgenomen, die een Engelstalige kopie vormen van de toelating van dr. Bactrom. Qua opmaak kunnen ze in deze vertaling niet 1:1 worden overgenomen. De tekst ervan is wel opgenomen, maar in andere opmaak. vert. RM]

"Kopie van de Toelating van dr. Bacstrom in de Sociëteit van de Rosa Croix door de graaf De Chazal op het eiland Mauritius, met het Zegel van de Sociëteit.

Eiland Mauritius, district Pampelavuso,
12 september 1794.

In de naam van 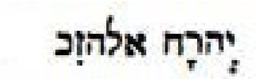, de ware en enige God, gemanifesteerd in Drie-eenheid.

Ik, Sigismund Bacstrom, beloof hierbij op de meest oprechte en plechtige wijze, getrouw de volgende artikelen na te komen, gedurende de ganse loop van mijn natuurlijke leven, naar mijn beste weten en vermogen; welke artikelen ik hierbij bevestig onder ede en door mijn juiste handtekening, die hieraan is toegevoegd.

Een van de waardige leden van de verheven, zeer oude en zeer geleerde Sociëteit de Onderzoekers van het Goddelijke, Spirituele en de Natuurlijke Waarheid (welke sociëteit meer dan tweeënhalve eeuw geleden (namelijk in 1490) zich afscheidde van de Vrijmetselaren, doch die weer in één geest onder elkander verenigd werden onder de benaming van Fratres Rosae Crucis, Broeders van het Rozekruis, dat wil zeggen, de Broeders die geloven in de Grote Afstemming gemaakt door Jezus Christus op het Rozekruis, bevlekt en gemarkeerd met Zijn bloed, voor de verlossing van de Spirituele Geaardheden), heeft mij waardig geacht om toegelaten te worden tot hun verheven sociëteit. Ik wijd mij er hierbij op de meest plechtige wijze aan,

1. Dat ik altijd, tot het uiterste van mijn vermogen, mij zal gedragen zoals het een waardig lid betaamt, met soberheid en vroomheid, en zal trachten te bewijzen dat ik de Sociëteit dankbaar ben voor een zo verfijnde gunst als ik thans ontvang, gedurende de ganse loop van mijn natuurlijke leven.

2. Dat deze verheven sociëteit tegen hoon, belediging en vervolging beschermd wordt. Ik zal nimmer openlijk publiceren dat ik een lid ben, noch de naam of persoon onthullen van leden die ik thans ken of hierna zal kennen.

3. Ik beloof plechtig dat ik nimmer gedurende mijn ganse leven publiekelijk de geheime kennis zal onthullen die ik op dit ogenblik van de Sociëteit ontvang, of zal ontvangen in een toekomstige periode, of van een van zijn leden, noch zelfs privé, maar onze Geheimen heilig zal houden.

4. Ik beloof hierbij, dat ik ten behoeve van goede mannen, voordat ik dit leven verlaat, één persoon, of op zijn hoogst twee personen zal instrueren in onze geheime kennis, en zulk een persoon (of personen) inwijden en accepteren als lid of leerling in onze Sociëteit, op dezelfde wijze als ik ingewijd en geaccepteerd ben; doch slechts zulk een persoon waarvan ik meen dat hij waarlijk waardig is en een oprechte, goedbedoelende geest heeft, van

onbesproken gedrag is, sober leeft en naar kennis verlangt. En aangezien er geen onderscheid naar sekse is in de Spirituele Wereld, noch onder de Gezegende Engelen, noch onder de rationele, onsterfelijke Geesten van het menselijk ras; en aangezien wij een Semiramis, koningin van Egypte hebben gehad; een Miriam, de profetes; een Peronella, de vrouw van Flamel; en tot slot een Leona Constantia, abdis van Clermont, die feitelijk in het jaar 1736 werd geaccepteerd als een praktisch lid en meester in onze Sociëteit; vrouwen waarvan geloofd wordt dat zij allen bezitters zijn geweest van het Grote Werk, derhalve Sorores Rosae[186] Crucis en leden van onze Sociëteit door bezit, aangezien het bezit van onze Kunst de sleutel is tot de verborgenste kennis; en bovendien aangezien verlossing[187] aan de mensheid gemanifesteerd werd door middel van een vrouw (de Gezegende Maagd), en aangezien Verlossing[188], die van oneindig meer waarde is dan onze gehele Kunst, zowel geschonken is aan de vrouwelijke sekse, als aan de mannelijke, sluit onze Sociëteit niet een waardige vrouw uit van te worden ingewijd, nu God zelf vrouwen niet heeft uitgesloten van deelname aan iedere gelukzaligheid in het volgende leven. Wij zullen niet aarzelen om een waardige vrouw in onze Sociëteit te accepteren als lid-leerling (en zelfs als een praktisch lid, of meester, wanneer zij ons werk praktisch bezit en het zelf bereikt heeft), vooropgesteld dat bevonden wordt dat zij net als Peronella, Flamels vrouw, sober, vroom, discreet, voorzichtig en gereserveerd is, een oprecht en vlekkeloos gedrag heeft en naar kennis verlangt.

5. Ik verklaar hierbij, dat ik van plan ben, met de toestemming van God, om ons grote werk met mijn eigen handen aan te vatten zodra de omstandigheden, gezondheid, gelegenheid en tijd het toelaten; 1. opdat ik daarmede goed moge doen als een getrouwe opzichter[189]; 2. opdat ik het voortdurende vertrouwen waard moge zijn dat de Sociëteit in mij gevestigd heeft in de hoedanigheid van lid-leerling.

6. Verder beloof ik zeer ernstig (mocht ik het Grote Werk bereiken), dat ik de grote macht die aan mij is toevertrouwd niet zal misbruiken door mij groots en verheven voor te doen, of trachten voor te doen in een openbare hoedanigheid in de wereld door ijdele titels van adeldom en ijdele glorie na te jagen, die alle vluchtig en ijdel zijn, doch het zal ondernemen om een sober en ordentelijk leven te leiden, zoals het iedere christen betaamt, hoewel die niet een zo grote

---

[186] [De auteur spreekt bij de Fratres over "Rosae", en bij de Sorores over "Roseae". vert. RM]

[187] ["redemption". vert. RM]

[188] ["Salvation". vert. RM]

[189] ["steward". vert. RM]

tijdelijke zegening bezit; ik zal een aanzienlijk deel van mijn overvloed[190] (oneindig vermeerderbaar op werk van een private liefdadigheid), wijden aan oude en bijzonder getroffen personen, aan arme kinderen, en bovenal aan degenen die God liefhebben en oprecht handelen, en ik zal vermijden dat ik luiheid en het beroep van openbare bedelaars aanmoedig.
7. Ik zal iedere nieuwe of nuttige ontdekking die op ons werk betrekking heeft, mededelen aan het dichtstbijzijnde lid van onze Sociëteit, en niets voor hem verbergen, ziende dat hij die als een waardig lid niet mogelijkerwijze kan misbruiken, of mij erdoor kan bevooroordelen; anderzijds zal ik deze geheime ontdekkingen verbergen voor de wereld.
8. Bovendien beloof ik plechtig (mocht ik een meester en bezitter worden), dat ik niet enerzijds enige regering, koning, of soeverein zal assisteren, helpen of hoe dan ook met goud of met zilver ondersteunen, met uitzondering van het betalen van belastingen, noch anderzijds enige populatie of bijzondere samenstelling van mannen in staat stellen om tegen de regering te revolteren; ik zal openbare aangelegenheden en arrangementen overlaten aan het beheer door God, die de gebeurtenissen tot stand zal brengen die in de openbaring van Johannes voorspeld zijn, die snel bereikt worden; ik zal mij niet mengen in regeringsaangelegenheden.
9. Ik zal noch kerken, kapellen, noch ziekenhuizen en dergelijke openbare liefdadigheden bouwen, aangezien er reeds een afdoende aantal van dergelijke openbare gebouwen en instituten is, ware het maar, dat ze op de juiste wijze toegepast en gereguleerd werden. Ik zal niet enig salaris geven aan een priester of geestelijke als zodanig om hem trotser en onbeschaamder te maken dan hij reeds is. Wanneer ik een waardige geestelijk help die zorgen heeft, zal ik hem slechts beschouwen in het licht van een privépersoon die zorgen heeft. Ik zal niet aan liefdadigheid doen met het oogmerk om mijn naam bekend te maken in de wereld, maar zal mijn aalmoezen privé en in het geheim geven.
10. Ik beloof hierbij, dat ik nimmer ondankbaar zal zijn jegens een waardige vriend en broeder die mij heeft ingewijd en geaccepteerd, maar zal hem respecteren en tegemoetkomen zo ver als het in mijn vermogen ligt, op dezelfde wijze als hij verplicht was om het aan zijn vriend te beloven die hem geaccepteerd heeft.
11. Mocht ik reizen over zee of via land, en iemand ontmoet die zichzelf een Broeder van het Rozekruis kan noemen, dat zal ik onderzoeken of hij mij een juiste uitleg kan geven van het Universele Vuur der Natuur, en van onze magneet om dat aan te trekken en te vergroten in de vorm van zout; of hij goed vertrouwd is met ons werk en of hij het universele oplosmiddel kent en het gebruik daarvan. Wanneer ik hem in staat bevind om bevredigende antwoorden te geven, zal ik hem erkennen als lid en broeder van onze

[190] ["abundance and superfluity". Feitelijk identieke begrippen. vert. RM]

Sociëteit. Mocht ik bevinden dat hij superieur is qua kennis en ervaring ten opzichte van mijzelf, zal ik hem eren en respecteren als een meester boven mij.
12. Mocht het God behagen om mij toe te staan onze Grote Werk te bereiken met mijn eigen handen, dan zal ik lof en dank geven aan God in nederig gebed, en mijn tijd wijden aan het verrichten en bevorderen van al het goede dat in mijn macht ligt en aan het zoeken naar ware en nuttig kennis.
13. Ik beloof hierbij plechtig, dat ik verdorvenheid en losbandigheid niet zal aanmoedigen, waarbij ik God zou beledigen door het medicijn voor het menselijk lichaam toe te dienen, of het aurum potabile[191], aan een patiënt of patiënten die geïnfecteerd zijn met de venerische ziekte.
14. Ik beloof, dat ik nimmer het Gefermenteerde Metallische Geneesmiddel voor transmutatie zal geven aan enig levende persoon, nee, niet een enkele korrel, tenzij de persoon een ingewijd en geaccepteerd lid en Broeder van het Rozekruis **is**.

Ik stem er gewillig mee in, om mij getrouw aan de bovenstaande artikelen te houden zoals ik ze thans ontvang van een waardig lid van onze Sociëteit, zoals hij ze zelf ontving, en onderteken dit met mijn naam en hecht mijn zegel daaraan. Zo help mij God. Amen. S. BACSTROM, L.S.

Ik heb de heer Sigismund Bacstrom, doctor in de geneeskunde, ingewijd en geaccepteerd als een praktisch lid en broeder boven een leerling, gelet op zijn solide scholing, hetgeen ik bevestig door mijn naam en zegel. Mauritius, 12 september 1794. DU CHAZEL, F.R.C.

Het Filosofisch Zegel van de Sociëteit van de Rozekruisers.

191 ['drinkbaar goud'. vert. RM]

Reproductie van A.E. Waite, *The Real History of the Rosicrucians* (Londen: George Redway, 1887), pp. 409-414.

Deze Sociëteit van het Rozekruis, waarin dr. Bacstrom werd ingewijd, was duidelijk, net als het Gold- und Rosenkreuz, nadrukkelijk alchemistisch. Over Bacstroms inwijder, de graaf De Chazal, is het een en ander bekend uit Bacstroms manuscript *Anecdotes of the Comte de Chazal, F∴R∴C∴*, dat Waite samenvat in zijn *Brotherhood*. Ik citeer een deel van deze samenvatting:

> "(1). De kennismaking met De Chazal begon op Mauritius. (2) Men beschrijft hem als de geleerdste alsook de weelderigste man van het eiland… (3) Men zegt dat hij honderd weesmeisjes heeft opgeleid en hun bruidsschatten heeft gegeven voor een totaal van een miljoen piasters. (4) Zijn meer privéliefdadigheden waren eveneens zeer talrijk (5) Wat de bron van zijn inkomsten betreft: hij ontving jaarlijks aanzienlijke bedragen uit Bordeaux. (6) Dr. Bacstrom bevestigt, dat hij een manuscript in het handschrift van de graaf had geïnspecteerd. Het bevatte een verslag van zijn experimenten en genezingen door middel van dierlijk magnetisme, elektriciteit en galvanisme. (7) Hoewel hij in die tijd resideerde op Mauritius, was hij op de hoogte met alles wat in Parijs plaatsvond gedurende de gruwelen van de Franse Revolutie, met inbegrip van de terechtstelling van de Franse koning en koningin, terwijl alle communicatie was opgeschort tussen Frankrijk, Mauritius en het naburige eiland Bourbon."[192]

---

[192] Sigismund Bacstrom, "Anecdotes of the Comte de Chazal, F∴R∴C∴", in A.E. Waite, *The Brotherhood of the Rosy Cross*, pp. 556-557.

Aldus had De Chazal de reputatie van een Rozekruisersadept in de traditie van De Saint Germain. Onvermijdelijk werd hem kennis van de transmutatie toegeschreven, en Bacstrom vertelt verder hoe hij meegenomen werd naar De Chazals laboratorium, waar hij er getuige van was dat de graaf produceerde: "(a) goud van 30 karaat, doch buitengewoon bros; (b) zeer fraai en buigzaam goud van 24 karaat; (c) een goud van een nog fraaiere kleur, iets zwaarder dan het eerdere."[193]

Los van Bacstroms manuscripten is er weinig geschreven bewijs van Franse Rozekruisersactiviteiten in deze periode, met uitzondering van de Rose-Croix Metselarij, die werkelijk een afzonderlijk verschijnsel was. Een andere plek van bewijs echter, is een manuscript dat gevonden werd onder de papieren van de leerling van Éliphas Lévi Mary Gebhard, getiteld *La Clef de Sapience des Frères de la Rose Croix*. Het is ongedateerd, maar een bijschrift bij een tekening luidt: "Kabbalistische en hermetische afbeelding, in 1772 gevonden in het bezit van een Jood door Alliette." Deze Alliette, beter bekend onder zijn pseudoniem Etteilla, was een voorspeller met kaarten, die een sociëteit van tarotliefhebbers vormde die doorging na zijn dood in 1791. Het genoemde document kan zijn opgekomen uit deze groep of was van Ettailla zelf. Het is in de vorm van een serie alchemistische formules, zeer in de traditie van de teksten van het Gold- und Rosenkreuz.

Tot aan het latere deel van de 19e eeuw bleef het Rozekruiserdom in Frankrijk een tamelijk ongrijpbare aangelegenheid, maar in de occulte hoogtijdagen die volgden na Éliphas Lévi kwam die onder publieke ogen dankzij de activiteiten van twee merkwaardige karakters, de markies Stanislas de Guaita en Joséphin Péladan, die samen in 1888 de l'Ordre Kabbalistique de la Rose Croix oprichtten, de Kabbalistische Orde van het Rozekruis.

---

[193] Bactrom, in A.E. Waite, *The Brotherhood of the Rosy Cross*, p. 557.

De Guaita stamde af van een Lombardijse familie. Zijn betovergrootvader had de dochter gehuwd van een Franse baron en erfde aldus een landgoed in Alteville in Lorraine, waar Stanislas in 1861 geboren werd. Na een Jezuïtische scholing in Dijon en Nancy ging Stanislas naar Parijs, vergezeld van zijn oude schoolkameraad Maurice Barrès, die later een bekend schrijver en politicus zou worden. De Guaita had tegen die tijd een passie ontwikkeld voor de dichtkunst. Hoewel hij van plan was om in de rechten af te studeren, werd hij al spoedig ondergedompeld in het schrijven van gedichten. In 1881 publiceerde hij zijn collectie *Oiseaux de Passage*, die gevolgd werd door twee andere werken, *La Muse Noire* en *Rosa Mystica*. Zijn vriend, de schrijver Catulle Mendès introduceerde hem in het occultisme door hem te adviseren Éliphas Lévi te lezen. De ervaring was een onthulling. Vanaf dat moment schreef De Guaita aan een vriend: "Ik wijdde mijzelf volledig aan het occultisme, en ik begon alles te onderzoeken en te lezen wat over de occulte wetenschappen geschreven was. Kort daarna leerde ik Péladan kennen, daarna Barlet en Papus."[194]

Péladan (1858-1918) was een karakter dat al het excentrieke en het fin de siècle personifieerde. Zijn vader was schoolleraar en uitgever van een fervent katholiek en monarchistisch tijdschrift, wiens religieuze fanatisme zo extreem was, dat hij een poging deed om een cultus te starten die gebaseerd was op een hypothetische zesde wond van Christus. Van zijn vader erfde Joséphin zijn extreme katholicisme, en aan zijn oudere broer Adrien ontleende hij zijn interesse in de mystiek. Adrien was een homeopathisch arts, kabbalist en oriëntalist, die in 1858 ingewijd was geworden in een Rozekruisersgroepering in Toulouse.[195]

---

[194] Oswald Wirth, *Stanislas de Guaita: Souvenirs de son Secrétaire* (Parijs, Éditions du Symbolisme, 1935). Mijn vertaling.

[195] James Webb, *The Flight from Reason* (Londen: MacDonald, 1971), p. 259.

Na een carrière als bankbediende werd Péladan een occulte propagandist en noemde hij zichzelf Sar Mérodack Péladan. Sar is het Assyrische woord voor koning, en Mérodack (of Marduck) was de Chaldeese god die met Jupiter geassocieerd werd. De naam werd ook gekozen vanwege zijn overeenkomst met Merodachbaladan, de koning van Babylonië, genoemd in Jesaja: 39, 1. De Sar was als man een opmerkelijke verschijning met een dikke, zwarte baard, een grote bos krullend haar en grote, donkere, licht uitpuilende ogen die staarden vanonder borstelige wenkbrauwen. Hij was een kleurrijke figuur in de cafés van Montmartre, waar hij paradeerde in een keur aan kostuums. Soms droeg hij het habijt van een monnik, soms een doublet met fluwelen sluitingen en kanten franjes.

Péladan was echter niet de oppervlakkige poseur die je zou veronderstellen. Achter het aanmatigende uiterlijk school een hoogst originele en creatieve geest, een geest die zeer veelzijdig was. Hij was onder andere de auteur van een serie opmerkelijke novellen, *La Décadence Latine*, waarvan er enkele occulte thema's hebben, andere min of meer conventionele romances waren. Op zijn manier was hij een belangrijke literaire figuur in Frankrijk en in andere landen, hoewel hij om de een of andere reden nooit een aanhang verkreeg in Brittannië. In feite vermeldt de catalogus van de British Library niet eens zijn naam. In Duitsland werden zijn werken in vertaling gepubliceerd, en een ervan droeg een voorwoord van de Zweedse toneelschrijver Strindberg, die eveneens occulte neigingen had.

Het boek dat Péladan en De Guaita samenbracht, was *Le Vice Suprême*, het eerste deel van Péladans *La Décadence Latine*. Na het te hebben gelezen, schreef De Guaita aan de auteur: "Uw *Vice Suprême* onthulde mij (een scepticus, hoewel ik respect heb voor alle heilige dingen), dat de kabbala en Hoge Magie meer kunnen zijn dan slechts een mystificatie.[196]

---

[196] Deze en andere brieven van De Guaita aan Péladin, worden geciteerd uit *Lettres Inédites de Stanislas de Guaita au Sar Joséphin Péladan*, geïntroduceerd door dr. E. Berthelet (1952).

Het resultaat was een ontmoeting en een lange correspondentie tussen de twee, die laat zien dat zij als meester en leerling beginnen en dat het zich later ontwikkelde tot een nauwe vriendschap, waarin zij elkander aanspraken als Mérodack en Nébo. Dat laatste was de naam voor de Chaldeese god die met Mercurius werd geassocieerd. Na verloop van tijd begon De Guaita occulte werken van hemzelf te publiceren, en in 1888 lanceerde hij de Kabbalistische Orde van het Rozekruis. Aan het hoofd hiervan stond een opperste raad van twaalf personen, van wie er zes bekend waren en zes onbekend. Het is waarschijnlijk dat de zes onbekenden nooit bestonden, maar tegen die tijd was het 'de rigueur'[197] voor een Rozekruisers Orde om een paar geheime leiders te hebben. De 'unbekannte Oberen' waren de Rozekruisersmythologie binnengegaan.

De belangrijkste deelnemers aan de Orde waren De Guaita (de opperste leider), Péladan, Papus (ofwel dr. Gérard Encausse[198]), Marc Haven (ofwel dr. Emmanuel Lalande), de Abbé Alta (ofwel de Abbé Melinge), de schrijver Paul Adam, en François-Charles Barlet (ofwel Alfred Faucheux, ambtenaar, astroloog en alchemistisch enthousiasteling).

Leden van de Orde gingen door drie opstijgende graden van inwijding: baccalaureaat, licentiaat, en doctoraat van de kabbala. Elk van deze vereiste het doorstaan van examens. Het doel van de Orde was drievoudig: het bestuderen van de klassieken van het occultisme; het ingaan in spirituele communie met het goddelijke door meditatie; en het verspreiden van het woord onder de oningewijden.

De syllabus voor het eerste examen omvatte de studie van de algemene geschiedenis van de Westerse traditie, met bijzondere nadruk op het Rozekruis, en de opbouw van de Hebreeuwse letters, hun namen en hun symboliek. De tweede bestond uit de algemene geschiedenis van de religieuze traditie door de eeuwen heen, met bijzondere aandacht voor de eenheid van

---

[197] [Lees: 'de plicht'. vert. RM]
[198] ["Encuasse", een kennelijke verschrijving. vert. RM]

dogmatiek achter alle symbologieën, en kennis van de samenstelling van Hebreeuwse woorden. Dit deel van het examen was mondeling en moest vergezeld gaan van een geschreven stuk dat over een filosofische, morele of mystieke vraag ging.[199]

Péladans fervente katholicisme bracht hem spoedig in conflict met de andere leden van de Kabbalistische Orde van het Rozekruis. In 1890 brak hij ermee, vormde een eigen groepering, l'Ordre de la Rose Croix Catholique, du Temple et du Graal en kondigde de zet aan in een brief aan Papus, die gepubliceerd werd in diens tijdschrift, *l'Initiation*. Op die wijze hoopte Péladan het occultisme terug te brengen onder de vleugels van de Kerk. De bedoeling van het katholieke Rozekruis was het uitvoeren van genadewerken, met de bedoeling om het rijk van de Heilige Geest voor te bereiden.

Het lidmaatschap van Péladans Orde was eveneens verdeeld in drie opstijgende graden: stalmeesters[200], ridders en commandeurs. De commandeurs werden toegewezen aan de diverse sephirot van de Boom des Levens. Gary de Lacroze bijvoorbeeld, was commandeur van Tiphereth, terwijl de graaf Léonce de Laramandie commandeur was van Geburah. De bijeenkomsten van de Orde vonden plaats in de flat van Péladan in de Rue Notre-Dame-des-Chaps, waar hij in functie was, gekleed in een monnikspij met een Rozekruis op de borst.

De Guaita was gealarmeerd door de activiteiten van de rivaliserende Orde en zond een gepijnigde brief aan Péladan. "Het spijt mij," schreef hij, "dat de provocaties, min of meer indirect, van uw R+C+C ons ertoe dwingen om er energiek tegen te protesteren. Het is belangrijk om de studenten van het occultisme te laten weten, dat de leerstellingen ervan zeer het tegenovergestelde zijn van alle Rozekruiserstradities, en dat wij

---

[199] Pierre Montloin en Jean-Pierre Bayard, *Les Rose-Croix* (Parijs, 1971).

[200] [equerries". Heeft diverse betekenissen, waaronder regisseur van koninklijke activiteiten, en ordonans, vert. RM]

niets van doen kunnen hebben met de handelingen van opzettelijke waanzin die u in toenemende aantallen hebt doorgedreven onder het teken van het Rozekruis."[201]

Péladan antwoordde klaarblijkelijk met het voorstel van een ontmoeting om hun verschillen te egaliseren, en hij beschuldigde De Guaita ervan dat hij onnodig agressief was. De Guaita schreef daarop, dat "een gesprek niets zou egaliseren", en ondertekende zijn brief met: "De uwe, en bon voyage, Guaita." Een verzoening was nu duidelijk onmogelijk. Na verloop van tijd gaf De Guaita een veroordeling van Péladan uit, en verklaarde dat hij een "schismatieke en afvallige Rozekruiser"[202] was.

Tegen die tijd echter genoot Péladans Orde een aanzienlijk succes. Het katholieke Rozekruis was in feite veel meer dan een occulte Orde. Péladan zag het als een kern van waaruit een grote hoeveelheid aan religieuze, morele en esthetische waarden zou voortkomen. Hij nam de rol aan van een vaandeldrager op het gebied van kunst, muziek en drama, en voerde die met aanzienlijke doelmatigheid uit.

Péladan meende, dat de kunstenaar een ridder in harnas moest zijn, verwikkeld in een soort zoektocht naar de graal, een kruisvaarder die een voortdurende oorlog voerde tegen de burgerij. Om dit ideaal te bevorderen, stelde hij een serie tentoonstellingen in, de Salons de la Rose-Croix, waarvan de eerste in 1892 plaatsvond en een groot succes was. Hun doel, verklaarde Péladan, was het herstellen van de cultus van het ideaal, met het accent op schoonheid en traditie. Niets experimenteels of modernistisch was geoorloofd, noch werden conventionele, naturalistische onderwerpen toegestaan. De canvassen waaraan de voorkeur werd gegeven, waren die welke handelden over katholieke, mystieke of spirituele thema's. De salons werden vijf jaar lang gehouden en trokken enkele

[201] Oswald Wirth, *Stanislas de Guaita, souvenirs de son Secrétaire* (Parijs: Edition du Symbolisme, 1935).

[202] Oswald Wirth, *Stanislas de Guaita, souvenirs de son Secrétaire*.

welbekende namen in de wereld van de kunst aan, met inbegrip van Gustave Moreau, Félicien Rops en Georges Rouault.

Péladan was ook actief in de wereld van het drama, als impresario, toneelschrijver en regisseur. Onder de toneelstukken die door zijn Théatre de la Rose-Croix werden uitgevoerd, waren twee 'ontbrekende' stukken van Aischylos, die hij naar eigen zeggen, ontdekt had: *Prometheus, Drager van Vuur* en *Prometheus Afgeleverd*[203]. Deze veronderstelden een trilogie te vormen met *Prometheus Enchained*[204]. Hij voerde ook toneelstukken uit met meer mystieke en exotische titels, zoals *Le Mystère du Graal*, *Le Mystère des Rose-Croix* en *Babylon*, "een Wagneriaanse tragedie in vier aktes."

Op het gebied van de muziek had Péladan een aanzienlijke invloed. Hij was een fanatieke Wagnerliefhebber, en zijn verdediging van de Duitse componist had waarschijnlijk veel te maken met Wagners populariteit in Frankrijk. Nu hij een Rozekruisersschool voor kunst en een Rozekruiserstheater had ingesteld, was het voor Péladan vanzelfsprekend om een Rozekruisersorkest te beginnen. De semiofficiële componist daarvan was Erik Satie, die later een zeer bekende naam werd in de muzikale wereld. Hij componeerde muziek voor Péladans toneelstukken en rituelen. Na een jaar met Péladan echter, ging Satie in 1892 weg om zijn eigen groepering te vormen, namelijk de Metropolitaanse Kerk van de Kunst van Jezus de Dirigent[205].

Péladans Orde verdween niet met zijn dood in 1918, maar werd voortgezet in een aangepast vorm door zijn Belgische leerling Emile Dantinne, alias Sar Hieronymus. De Kabbalistische Orde van het Rozekruis overleefde de dood van Guaita in 1897 en had brede opsplitsingen in de 20e eeuw. Hij schijnt overgenomen te zijn door Joanny Bricaud, bekend vanwege een aantal geleerde boeken over de geschiedenis van het occultisme,

---

203 [Met verwijzing naar de 'lever', die in het noodlot van Prometheus een rol speelde. vert. RM]

204 ['geketend'. vert. RM]

205 [Lees: 'Église métropolitaine d'art de Jésus-Conducteur'. vert. RM]

en daarna, in 1932, door Constant Martin Chevillon, die in 1944 door de Gestapo als gijzelaar werd doodgeschoten. Een aantal Rozekruisersgroeperingen in de Verenigde Staten beweren hun autoriteit te ontlenen aan diverse takken van de Franse Rozekruisersbeweging.

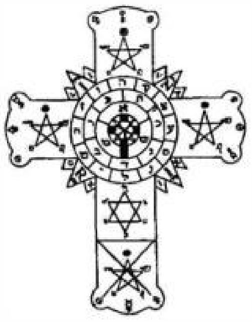

HOOFDSTUK 10
DE GOUDEN DAGERAAD, ZIJN ANTECEDENTEN EN AFSPLITSINGEN

Het belangrijkste fruit dat aan de Rozekruisersboom zou groeien, was ongetwijfeld de Hermetische Orde van de Gouden Dageraad, een magische sociëteit die in de jaren 1880 in Engeland verscheen en waarvan de afsplitsingen heden ten dage nog steeds actief zijn. De 'Golden Dawn', zoals Gerald Yorke beschreven heeft, "met zijn Innerlijke[206] Orde van de Robijnen Roos en het Gouden Kruis (R.R. et A.C.), was de gekroonde glorie van de occulte heropleving in de 19e eeuw. Hij synthetiseerde een omvangrijk lichaam van losgekoppeld en breed verspreid materiaal tot een coherent geheel, en smeedde het tot een praktisch en effectief systeem, hetgeen niet kan worden gezegd van enige andere occulte Orde waarvan wij weten uit die tijd of sindsdien."[207]

---

[206] ["Inner". Dus ook: 'Binnenste'. vert. RM]

[207] Gerald Yorke, in het voorwoord bij *The Magicians of the Golden Dawn* door Ellic Howe (Londen: Routledge & Kegan Paul, 1972; York Beach, ME: Samuel Weiser, 1978), p. ix. Feitelijk kan een

Onlangs is behoorlijk veel geschreven over de Gouden Dageraad, en het is niet mijn bedoeling om van zijn geschiedenis en leringen een volledige samenvatting te geven. Het is echter relevant om hier de ontwikkeling te onderzoeken van de specifieke Rozekruiserselementen in de gouden Dageraad, en stil te staan bij de bijzondere vorm die ze aannamen in de rituelen van de Innerlijke Orde.

In de gouden Dageraad kwam een aantal occulte draden bijeen. Een daarvan was de draad van het maçonnieke Rozekruiserdom. Het is niet zeker bekend hoe vroeg Rozekruisersgraden begonnen te werken in de Metselarij. Zoals ik in het vorige hoofdstuk opmerkte, was er in Frankrijk reeds in 1754 een Rose-Croix-graad in werking. En een soortgelijke graad, de Rose-Croix van Heredom, werd in de Britse Metselarij geïntroduceerd als de 18e Graad van de Aloude en Geaccepteerde (Schotse) Rite (zie Aanhangsel).

Tegen de jaren 1860 was de interesse in Rozekruiserskwesties in dit land afdoende gegroeid, om het instellen van een maçonnieke groep te rechtvaardigen die aan hun studie toegewijd is. Dit was de Rosicrucian Society in Engeland, later verlatiniseerd tot de Societas Rosicruciana[208] in Anglia (gewoonlijk de Soc. Ros. of SRIA genoemd). Volgens Ellic Howe's verslag in *The Magicians of the Golden Dawn* werd de Soc. Ros. in 1867 opgericht door Robert Wentworth Little (1840-1878), een geestelijk werknemer in de Freemasons' Hall in Londen. Little paste het gradensysteem aan zoals dat in gebruik was bij de Duitse Gold- und Rosenkreuz Orde, mogelijk met de hulp van een andere occultist, Kenneth Mackensie (1833-1886), die Duits kon en beweerde een inwijding te hebben gekregen van de Duitse Rozekruisersadepten. Dit verslag moet thans in twijfel worden getrokken in het licht van een brief die ik ontving van een lezer, die volgde

---

soortgelijke bewering ook worden gemaakt over het Gold- und Rosenkreuz.

[208] ["Rosicruiana". Een kennelijke verschrijving. vert. RM]

op de publicatie van de 1e editie van dit boek. Volgens hem was de Orde die oorspronkelijk in 1865 door Little was opgericht, een andere organisatie, genaamd het Rode Kruis van Constantijn. Zijn brief vervolgde met:

> "Terwijl Little dit opzette, hoorde hij echter over een Rozekruisers Sociëteit die werkzaam was in Edingburgh. Deze was niet maçonniek, maar stond onder leiding van een Schotse metselaar, Anthony O'Neal Haye, die ook de uitgever was van de *Scottish Freemason*. Little en William James Hughan werden hier toegelaten op 31 december 1866. In de maanden daarop werden zij toegelaten tot alle graden, zoals ze tegenwoordig werken. De eerste bijeenkomst in Londen van deze opnieuw ingestelde Rosicrucian Society in Anglia was op 1 juni 1867… Little's SRIA was thans, uiteraard, onder een maçonnieke kwalificatie, en het Schotse ritueel, dat ook een hoge kerk werd geacht, met veel Latijn erin, werd in omvang teruggebracht, hoewel er tegenwoordig nog steeds Latijnse gebeden zijn. Little vergeleek het met de Duitse rituelen, waarvan hij in 1868 een afschrift had geleend van Mackenzie… maar deze waren volstrekt anders en van geen enkele hulp. Little schreef later ook toespraken voor iedere graad, eveneens met de hulp van Mackenzie… maar deze vormen de enige wijze waarvan gezegd kan worden dat Mackenzie heeft deelgenomen aan de nieuwe inrichting. De 'Schotse tak' stierf uiteindelijk uit, wat de gelegenheid vormde om te beginnen met de Societas Rosicruciana in Scotia onder de maçonnieke kwalificatie."[209]

[209] De naam wordt vertrouwelijk gehouden. Gereproduceerd met toestemming.

Mackenzie sloot zich in 1872 aan bij de Soc. Ros., maar trok zich in 1875 terug na een onenigheid met Little. Op 24 maart 1881 schreef hij in een brief aan zijn mede-occultist dr. William Wynn Westcott denigrerend over Little's Orde en beweerde dat hijzelf de ware Rozekruisersgraden bezat. Hij vervolgde met:

> "Het heeft mij een kwart eeuw gekost om ze te verwerven en het geheel aan graden is anders dan alles wat bekend is aan de Rosi. Society van Engeland - de weinigen die deze graden hebben, durven er niet over te beginnen. Lees [Hargrave] Jennings opnieuw en [Bulwer-Lyttons] *Zanoni*. Zelfs Lytton, die zoveel wist, was slechts een neofiet en kon geen antwoord geven toen ik hem jaren geleden beproefde. Hoe kon Little dan volhouden dat hij ze had? Ik weet hoeveel ware Rozekruisers er zijn op deze eilanden."[210]

Lord Lyttons betrokkenheid (of liever zijn gebrek aan betrokkenheid) met Soc. Ros. is een curieus verhaal. Vermoedelijk vanwege zijn 'Rozekruisers'-novelle *Zanoni* werd hij in 1871 voorgesteld - en kreeg hij de stemmen - als Honorair Groot Patroon van de sociëteit, maar zonder zijn medeweten. Toen hij erachter kwam wat er gebeurd was, schreef hij aan John Yarker, een andere enthousiaste amateur in de marginale Metselarij en lid van het college van de Soc. Ros. in Manchester. Yarker zond een verontschuldigend antwoord. Voor zover bekend is, heeft Lytton nooit een bijeenkomst van de Soc. Ros. bijgewoond.

Het is belangrijk om nog enkele andere leidende leden van de Soc. Ros. te noemen. Een van hen was dr. William Wynn Westcott (1848-1925), een lijkschouwer voor Noordoost-Londen, die zich in 1880 aansloot bij de sociëteit en er in 1891 de Opperste Magus van werd, na de dood van de eerdere

[210] Ellic Howe, *The Magicians of the Golden Dawn*, Hoofdstuk 2, pp. 30-31.

ambtsdrager, dr. W.R. Woodman, die het op zijn beurt had overgenomen na Little's dood in 1878. Westcott was een rustig, geleerd man die, voordat hij lijkschouwer werd, twee jaar in afzondering in Hendon had doorgebracht met de studie van de kabbala, het hermetisme en het Rozekruiserdom. Een meer kleurrijk lid van de sociëteit was Samuel Liddell Mathers, alias MacGregor Mathers (1854-1918), wiens liefde voor Keltische dingen hem ertoe bracht om zich te beroepen op afstamming van de jakobieten[211], en de titel van graaf de Glenstrae. Er is weinig bekend over zijn ware achtergrond, behalve dat hij geboren was in Hackney als de zoon van een handelsbediende, en geschoold werd aan het Bedford Gymnasium. Los van zijn occulte interesses, beschouwde hij zichzelf ook als een militair expert. Hij beweerde de rang van luitenant te hebben bij de Vrijwillige Infanterie van Hampshire en schreef een boek, getiteld *Practical Instruction in Infantry Campaigning Exercise*, dat hij in feite vertaalde uit een Frans handboek. Hij is beter bekend om zijn *Kabbalah Unveiled*[212], een vertaling van Knorr von Rosenroths *Kabbala Denudata*[213].

Westcott en Mathers waren de belangrijkste architecten van een nieuwe sociëteit, de Hermetische Orde van de Gouden Dageraad, die in 1888 werd opgericht en verondersteld werd, gebaseerd te zijn op de autoriteit die verkregen werd in correspondentie met een Duitse adept, genaamd Fräulein Anna Sprengel. Ellic Howe heeft in zijn *Magicians of the Golden Dawn* overtuigend aangetoond, dat de correspondentie een vervalsing was en dat Fräulein Sprengel waarschijnlijk nooit heeft bestaan. Dit maakt echter de Gouden Dageraad op zich

---

211 [Het 'jakobinisme' (zie eerder in de tekst) moet niet worden verward met het 'jakobitisme'. Het jakobinisme in Frankrijk was een radicale, revolutionaire beweging. Hier is echter het 'jakobitisme' aan de orde, een Engelse conservatieve, royalistische beweging. vert. RM]

212 ['De kabbala ontsluierd'. vert. RM]

213 ['De kabbala ontbloot'. vert. RM]

niet minder valide, waarvan de rituelen bijna volledig Mathers eigen schepping waren.

Bij het beoordelen van een Orde als de Gouden Dageraad helpt het, om de basisbeginselen in gedachten te houden waarmee een occulte sociëteit werkt. In ieder occult systeem is er een hoeveelheid idealen of doelstellingen, vertegenwoordigd door een symbologie. Het proces om de symbologie te beheersen, wordt gemarkeerd door een aantal graden, waarvan elk zijn eigen rituelen heeft. Het pad van de occulte inwijding is bezaaid met gevaren. Om te beginnen hangt het voor een groot deel af van het gebruik van de verbeelding, en zonder een strikt controlesysteem kan het stimuleren van het verbeeldingsvermogen een mentale onbalans veroorzaken. Een tweede gevaar doet zich voor vanuit de noodzaak om een hiërarchisch systeem te hebben, want er kan geen inwijding zijn zonder een opperste autoriteit om die te geven. Dit opent de mogelijkheid van disputen over wie de autoriteit draagt, en deze kunnen met name acuut worden wanneer de opperste autoriteit berust bij geheime leiders, Unbekannte Oberen of Superieurs Inconnus. Het is duidelijk dat iedereen kan beweren dat hij zijn eigen contacten heeft met de geheime leiders. Een andere moeilijkheid komt op over de keuze van de symboliek. Het is namelijk niet eenvoudig om een hoeveelheid symbolen te vinden die werkelijk een diepe snaar raken in de menselijke psyche. Al te vaak zijn pogingen tot een synthese in symboliek uitgelopen op een verward en ineffectief amalgaam van verschillende systemen.

De Gouden Dageraad was een van de zeer weinige magische Ordes die er in de loop van de tijd in slaagden om deze obstakels te overwinnen, met name het laatste. Toen Mathers en Westcott de rituelen van de Gouden Dageraad bekokstoofden, putten zij uit vele bronnen en slaagden erin, ze zo effectief samen te voegen dat het ceremoniële systeem dat zij schiepen tot op de dag van vandaag levend is gebleven. De ingrediënten die in Mathers recept gingen, omvatten de kabbala, alchemie,

tarot, astrologie en vele andere tradities, inclusief de legende omtrent de Rozekruisers.

De leden van de Gouden Dageraad werden door een serie graden geleid, die overeenkwamen met het systeem van het Gold- und Rosenkreuz. Deze breidden zich uit van Neofiet naar Philosophus en theoretisch helemaal door tot Adeptus Exemptus, waarbij de drie hoogste graden behoorden tot de geheime leiders. In de praktijk was de graad van Theoricus Adeptus Minor de hoogste die een lid ooit bereikte.

De eerste vier graden, met uitzondering van Neofiet, die feitelijk een drempelgraad was, vormden de 'uiterlijke' Orde van de Gouden Dageraad. Deze waren Zelator, Theoricus, Practicus en Philosophus. Wanneer kandidaten de graad van Philosophus bereikten, waren zij gereed om te vragen om toegang tot de 'innerlijke' Orde, bekend als de Ordo Rosae Rubeae et Aureae Crucis, de Orde van de Robijnen Roos en het Gouden Kruis (R.R. et A.C., kortom). Hier ging Mathers met zijn vaardigheid om rituelen uit te vinden, aan het werk met de legende van Christian Rosenkreuz, en schiep een hoogste indrukwekkende en dramatische serie ceremonies, ontworpen om deelnemers te doordrenken met de Rozekruisersidealen van dienstbaarheid, zelfopoffering en vroomheid.

Na gegaan te zijn door de overgangsgraad van Heer van de Paden in het Portaal van het Gewelf van de Adepten, en een periode van negen maanden gewacht te hebben, waren de kandidaten gereed om de 1e Graad van de innerlijke Orde binnen te gaan. De ceremonie werd uitgevoerd door drie officianten: een hoofdadept en twee assistenten, en werd uitgevoerd in drie stadia. De vorm van het ritueel was ontworpen om de ontdekking van de tombe van Christian Rosenkreuz opnieuw op te voeren. Binnen de tempel waar de inwijding plaatsvond, was er een uitgebreid ontworpen gewelf, dat de begraafplaats van Broeder Rosenkreuz vertegenwoordigde. De wanden waren bedekt met kabbalistische, alchemistische en astrologische symbolen, geschilderd in kleuren die op het

occulte betrekking hadden. De muren, zeven in getal, vertegenwoordigden de planeten en waren op hun beurt geschilderd in passende kleuren. Op het witte plafond was er een roos met 22 bloembladen (het aantal letters van het Hebreeuwse alfabet, van de paden in de Boom des Levens en van de tarottroeven). Het thema van de roos en het kruis werd frequent in de decoratie herhaald. Op de vloer bijvoorbeeld, was er een gouden kruis verenigd met een rode roos met 49 bloembladen; op het altaar was er een zwart kruis en een roos met 25 bloembladen.

In het eerste stadium van de ceremonie werden aspiranten, na toegang tot de Orde geëist te hebben, geweigerd en kregen zij een les over de deugden van nederigheid. Dit wordt dan versterkt doordat zij naar een groot houten kruis worden geleid, waaraan zij worden vastgebonden, met hun handen door geknoopte lussen, en koorden die om hun middel en voeten werden gebonden. In deze positie leggen de kandidaten een eed af, zweren onder andere een zuiver en onzelfzuchtig leven te leiden, alle dingen geheim te houden die met de Orde verband houden, de autoriteit van zijn leiders te erkennen, en vanaf die dag zich te wijden aan het Grote Werk, "dat wil zeggen, mijn Spirituele Aard te zuiveren en verheffen, zo dat ik met de Goddelijke Hulp uiteindelijk meer dan het mens zijn moge bereiken, en aldus geleidelijk mijzelf opheffen en verenigen met mijn hogere en Goddelijke Genius, en dat wanneer dat geschiedt, ik niet de grote macht zal misbruiken die mij is toevertrouwd."[214]

Kandidaten worden dan losgemaakt van het kruis en krijgen een verslag van het leven en de werken van Christian Rosenkreuz, gebaseerd op de *Fama*. De derde adept zegt: "Gij zult thans het Portaal voor een korte tijd verlaten, en bij uw terugkeer zal voortgegaan worden met de Ceremonie van het

---

[214] Dit en de volgende citaten van de Gouden Dageraad zijn ontleend aan Israel Regardies *The Golden Dawn*, Deel 2 (St. Paul: Llewellyn, 1970, 3e editie), pp. 214, 220, 223, 227.

Openen van de Tombe." De aspiranten krijgen dan een stafje en een crux ansata (dat wil zeggen een ankh ofwel Egyptisch levenskruis). Hun wordt verteld dat dit hun de hernieuwde toelating zal verzekeren.

Bij terugkeer bevinden de aspiranten dat de hoofdadept niet langer aanwezig is. Zij staan voor het gewelf terwijl de tweede adept de betekenis van de symbolen uitlegt die op de deur van het gewelf staan. Deze omvatten de bekende gezichten van de cherubijnen van Ezechiël, namelijk de stier, leeuw, adelaar en mens. De derde adept spreekt:

> "Wanneer ge de Deur van de Tombe nauwkeuriger onderzoekt, zult ge opmerken, evenals Frater N.N. en degenen met hem opmerkten, dat onder de CXX in de inscriptie de karakters IX waren geplaatst, aldus:
>
> POST CXX ANNOS PATEBO
> IX
>
> hetgeen gelijkstaat aan Post Annos Lux Crucis Patebo - aan het eind van 120 jaar zal ik, het Licht van het Kruis, mijzelf onthullen. Want de letters die LVX vormen, zijn gemaakt van de ontlede en verenigde hoeken van het Kruis; en 120 is het product van de getallen van 1 tot en met 5, vermenigvuldigd in de gebruikelijke voortgang, welk getal 5 gesymboliseerd wordt in het kruis met 4 uitlopers en 1 centraal punt."

De tweede adept vervolgt:

> "Op de volgende ochtend forceerden Frater N.N. en zijn metgezellen de deur open (hij opent die wijd) en er verscheen in hun blikveld een Tombe met Zeven Zijden en Zeven Hoeken. Iedere zijde was vijf voet breed en acht voet hoog, net zoals deze getrouwelijk voor u zijn weergegeven."

De tweede adept gaat dan naar binnen en loopt via het noorden naar het oosten van het gewelf en keert zich naar het westen. De derde adept plaatst de aspirant aan de noordzijde gericht naar het zuiden, en neemt een plaats in het zuiden in, gericht naar het noorden. De tweede adept gaat dan de betekenis van de diverse kenmerken van het gewelf beschrijven, waaronder de alomtegenwoordige stier, leeuw, adelaar en mens. Nadat de aspirant nog diverse andere geloften heeft afgelegd, komt het hoogtepunt van de ceremonie. De tweede en derde adept verplaatsen het altaar weg van zijn positie boven de tombe[215]. Daarna tillen zij het deksel van de tombe, waardoor de hoofadept onthuld wordt die erin ligt.

Nadat de aspirant en de twee andere adepten hun eer hebben bewezen, zegt de hoofdadept vanuit zijn liggende positie met gesloten ogen:

> "Begraven met dat licht in een mystieke dood, opnieuw rijzend in een mystieke wederopstanding, gereinigd en gezuiverd door Hem, onze Meester, o Broeder van het Kruis en de Roos. Net als Hij, o Adepten van alle tijdperken, hebt ge gezwoegd. Net als Hij, hebt ge beproeving geleden. Ge zijt door armoede, marteling en dood gegaan. Ze zijn slechts de zuivering van het Goud geweest.
>
> In de destilleerkolf[216] van uw hart, door de oven[217] van aandoening, zoek gij de ware steen der Filosofen."

Daarna overhandigt de hoofdadept de aspirant een kromstaf en dorsvlegel, duidend op genade en ernst (twee van de bollen op de kabbalistische Boom des Levens. Nadat de aspirant verdere onthullingen heeft gekregen over Christian Rosenkreuz, wordt

---

[215] ["pastos". Een oud-Griekse term voor een pseudotombe, waarin een inwijdeling gelegd werd. vert. RM]

[216] ["alembic". vert. RM]

[217] ["athanor". vert. RM]

de tombe gesloten en het altaar teruggeplaatst. De aspirant wordt voor de tweede maal de tempel uit geleid.

Bij het terugkeren voor het derde en slotdeel van de ceremonie, bevindt de aspirant dat de hoofdadept tevoorschijn is gekomen en dat het vertrek andermaal opnieuw is ingericht. De aspirant krijgt dan een lange serie onthullingen over de betekenis van de letters INRI, en de kleuren die samenvallen met de planeten en de tekens van de dierenriem. De kleurensymboliek van het gewelf wordt eveneens in groter detail uitgelegd. Tot slot wordt het gewelf ingericht zoals aan het begin en wordt de ceremonie gesloten. De aspirant komt tevoorschijn als een ingewijde Adeptus Minor.

Ik heb deze lange en ingewikkelde ceremonie geparafraseerd, om te laten zien hoe elementen van de originele Rozekruiserslegende - het leven van Christian Rosenkreuz, de ontdekking van het gewelf, en het symbool van het Rozekruis - vakkundig met elkaar werden verweven met andere beelden, ontleend aan de kabbala, tarot, astrologie en alchemie, en opgestapeld in weerklinkende taal om een krachtig ritueel te produceren. Het is ook interessant hoe de motieven van het visioen van Ezechiël, de stier, leeuw, adelaar en mens, die in de originele Rozekruisersgeschriften versluierd waren, thans verschijnen als een hoofdmotief. Het is onwaarschijnlijk dat Mathers of Westcott de *Naometria* had bestudeerd, of dat zij zich bewust waren van de mogelijk profetische betekenis van de figuren. Zij introduceerden ze eenvoudigweg omdat ze deel uitmaakten van de traditionele collectie aan occulte beelden. Maar de Rozekruiserslegende vormde het ware centrum van het systeem van de Gouden Dageraad.

Een andere Rozekruisersceremonie, beschreven in het derde deel van Regardie's *Golden Dawn*, wordt simpel "Het Ritueel van het Rozekruis" genoemd. Dit is niet een inwijdingsritueel en kan individueel worden uitgevoerd. Regardie zegt, dat "het de aura omhult met bescherming tegen uiterlijke invloeden", en dat het een goede voorbereiding is voor meditatie.

Het interne beleid en het uiteindelijke uiteenvallen van de Golden Dawn zijn in detail elders behandeld. Een van de leden van de Orde echter, A.E. Waite, verdient bijzondere aandacht vanwege zijn daarna volgende Rozekruisersactiviteiten. Waite, wiens verhaal in detail verteld wordt in de biografie van R.A. Gilbert, *A.E. Waite, Magician of Many Parts* (1987)[218], was een merkwaardig mengsel. Hij was grootgebracht als rooms-katholiek en raakte geïnteresseerd in spiritualisme en psychische verschijnselen. Daarna werd hij aangetrokken tot de hermetische traditie in al haar vormen. Gedurende zijn leven schreef hij vele boeken over occulte onderwerpen. Hij sloot zich in 1891 aan bij de Gouden Dageraad, verliet die spoedig daarna en sloot zich in 1896 opnieuw aan. Terwijl hij niet langer een actief katholiek was, behield hij een liefde voor ritueel en een sterke neiging tot de christelijke mystiek, die hem een afkeer bezorgde van de magische aspecten van de Gouden Dageraad. In 1901 werd hij Vrijmetselaar en was een tijdlang lid van de Societas Rosicruciana in Anglia.

Waite werd in 1903 hoofd van de Isis-Uraniatempel van de Gouden Dageraad, en herzag de ritualen[219] volledig, waarmee hij ze een minder magische en meer mystieke nadruk gaf. Zijn hervorming veroorzaakte onenigheid onder de leden en in 1914 sloot hij de tempel en zette daarna een nieuwe Orde op, de Fellowship of the Rosy Cross, waarvan hij privé in 1916 de ritualen publiceerde. Deze waren, net als zijn herziene ritualen van de Gouden Dageraad, nadrukkelijk christelijk. Ze waren echter losjes gebaseerd op die van de Gouden Dageraad. Ik ben dank verschuldigd aan R.A. Gilbert voor toestemming om te citeren uit het Neofieten Rituaal van de Orde, dat zich in zijn privécollectie bevindt. Het wordt beschreven als "Uitgegeven door Frater Sacramentum Regis, hoogst geëerde imperator in

---

[218] R.A. Gilbert, *A.E. Waite, Magician of Many Parts* (Wellingborough, Engeland: Crucible, 1987).

[219] [In feite kan hier ook het begrip 'rituelen' worden gelezen. vert. RM]

ordine Rosae Crucis voor het aansturen van celebranten en het gebruik door Fratres en Sorores onder de obediëntie van geautoriseerde tempels." Aan het begin staat een soort imprimatur[220]: "Gecertificeerd in Overeenstemming met de Geheime Leer en Kennis van het Rozekruis. Sacramentum Regis, Behoeder van het Heilige Mysterie."

De ceremonie wordt voorgezeten door de "Achtenswaardige Frater Philosophicus, Meester van de Tempel", die "een groen gewaad draagt over zijn zwarte habijt en een kraag van rode zijde, waarvan een ronde schoot afhangt, waarop de letter YOD staat. De groene kleur van het Meestergewaad vertegenwoordigt de groei in het leven, die van God afkomstig is. Het symbool van de leeuw is daarop geborduurd aan de linkerzijde, met het opschrift: FACIES TERTIA, FACIES LEONIS[221]. De Meester draagt een staf, waarboven een kruis van Calvarie, met vier cirkels aan het einde van de vier armen, en één cirkel naar het centrum van de onderste arm."

De Frater Philosophicus wordt bijgestaan door een Practicus, een Theoreticus en een Zelator[222], wier gewaden afbeeldingen dragen van de andere drie leden van de gebruikelijke vier: de adelaar, de mens en de stier. Ook deelnemend aan de ceremonie zijn een Frater Thurificans[223], een Frater Aquarius en een Frater Ostarius[224].

Het is interessant om dit ritueel te vergelijken met het corresponderende Neofietenritueel in de originele Gouden Dageraad. In de ceremonie van de Gouden Dageraad wordt bijvoorbeeld geen melding gemaakt van het Rozekruis (dit kwam niet eerder dan wanneer een lid verder gevorderd was), terwijl het in Waite's ritueel bij iedere gelegenheid geïntro-

---

220 [Een soort goedkeuring. vert. RM]

221 ['Het derde gezicht, het gezicht van een leeuw'. vert. RM]

222 ['IJveraar'. vert. RM]

223 [Vertaling onzeker. Kan betrekking hebben op een wierookdrager. vert. RM]

224 [Onduidelijk. vert. RM]

duceerd werd. Verder had Waite's ceremonie een veel preekachtiger toon, met de nadruk op het zoeken naar spiritueel bereiken, in plaats van geheime kennis. Hier is bijvoorbeeld een deel van de voortgang bij de Gouden Dageraad:

Hiërofant:

> "Erfgenaam van een Stervende Wereld, waarom zoekt gij toelating tot onze Heilige Hal? Waarom zoekt gij toelating tot onze Orde?"

Hegemon (spreekt voor de kandidaat):

> "Mijn Ziel wandelt in Duisternis en zoekt het Licht van de Verborgen Kennis, en ik geloof, dat in deze Orde Kennis van dat Licht kan worden verkregen."

Het equivalente deel van de ceremonie van Waite luidt:

Meester van de Tempel:

> "Erfgenaam van nacht en tijd, wat zoekt gij in het plekken van de Ziel?"

Gids van de Paden (als woordvoerder voor de Postulant):

> "Door de duisternis van tijd en nacht, ben ik gekomen naar de poort van de Tempel, op zoek naar het Licht daarin."[225]

Deze verschillen tussen de twee Ordes zijn in lijn met Gerald Yorke's onderscheid tussen de 'hermetische' en 'Rozekruisers'-

---

[225] Regardie, *The Golden Dawn*, Deel 2, p. 21; en A.E. Waite, uit een ongepubliceerd document voor leden van A.E. Waite's Orde, in de collectie van R.A. Gilbert.

benaderingen, hetgeen geciteerd wordt door Kathleen Raine in haar boek *Yeats, the Tarot and the Golden Dawn*:

> "Hermetische Ordes als zodanig zijn slechts christelijk in zoverre, dat ze enige christenheid bevatten, maar er niet de nadruk op leggen. Anderzijds zijn Rozekruisers Ordes voornamelijk christelijk, maar putten uit andere prechristelijke bronnen. Met andere woorden, de hermetisten trachten immer God te worden in Zijn antropomorfische[226] of in sommige gevallen theriomorfische[227] vorm. Zij ontvlammen zichzelf met gebed totdat zij Adonai de Heer worden… terwijl de christen God de Vader benaderde door Christus (Adonai), maar nimmer trachtte Christus te worden; slechts om als Christus te worden. Aldus is de hermetische (of heidense) benadering, dat als Adonai de warse hiërarchie bevelen wordt opgelegd, en de benadering van de Rozekruisers is, hen te bevelen door de genade van Christus of door de kracht van Zijn Naam."[228]

In Waite's Orde is de voorheen 'hermetische' Gouden Dageraad totaal 'ge-Rozekruiserniseerd'. Dat wil zeggen, alles wordt gedaan door de deelnemers in een geest van eerbied jegens de godheid, en niet door zich met deze te identificeren.

In aanvulling op deze Fellowship of the Rosy Cross leidde Waite ook een 'innerlijke' Rozekruisers Orde, genaamd de *Ordo Sanctissimus Rosae et Aureae Crucis*, als parallel van de oude R.R. et A.C., en haalde zijn leden uit de F.∴R.∴C.∴. Het hoeft ons hier echter niet bezig te houden, aangezien verdere informatie wordt gegeven in de biografie van de heer Gilbert. Waite's belangrijkste Orde, de Fellowship of the Rosy Cross, bleef

---

[226] ['menselijke vorm hebbend'. vert. RM]

[227] ['wilddierlijke vorm hebbend'. vert. RM]

[228] Kathleen Raine, *Yeats, the Tarot and the Golden Dawn* (Gerrards Cross, Buck., Engeland: Dolmen Press, 1973), pp. 13-14.

voortgaan tot aan zijn dood in 1942. Later kreeg de Orde een wederopleving door zijn volgelingen en bestaat op de huidige dag nog steeds, in aangepaste en exclusief maçonnieke vorm. In zijn originele vorm stond hij ook open voor vrouwen en niet-Metselaren.

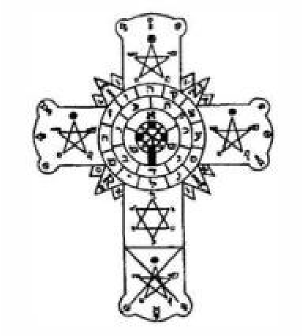

HOOFDSTUK 11
DE ROZEKRUISERSADEPT IN DE LITERATUUR

De romantische mogelijkheden van de Rozekruiserslegende hebben deze een rijke bron voor schrijvers gemaakt. De toepassing in fictie en de dichtkunst heeft het populaire beeld van de broederschap zowel gereflecteerd als vorm gegeven, en heeft de diverse pogingen om de Orde actief voort te zetten, gecompleteerd. Voordat ik toekom aan de recentste fase van het actieve Rozekruiserdom, zou ik willen kijken naar de manier waarop de figuur van de adept en andere aspecten van de Rozekruiserslegende behandeld zijn in de literatuur.

De Rozekruisersadept vormt een kleurrijke figuur en verschijnt in een wijde variëteit van rollen, soms slechte, soms goede. De figuur maakt een vroege entree in een vreemd werk, genaamd *Le Comte de Gabalis*, van de Abbé Montfaucon de Villars, voor het eerst in 1670 gepubliceerd in Parijs. Dit boek zou breed gelezen worden. De verteller beschrijft daarin hoe, in een reeks gesprekken, de graaf de theorie uiteenzet omtrent elementale geesten, genaamd gnomen, nimfen, sylfiden en salamanders, die respectievelijk aarde, water, lucht en vuur regeren. Hij schokt de verteller door te beschrijven hoe deze

schepselen gemeenschap hebben met stervelingen. Hij verbijstert hem ook door enkele buitengewone beweringen te doen. Zoroaster, zegt hij, was de zoon van de salamander Oromasis en Vesta, de vrouw van Noë. Zoroaster leefde twaalfhonderd jaar als de meest wijze monarch ter wereld en werd toen weggedragen door zijn vader naar het gebied van de salamanders.

De verteller is over het geheel nogal sceptisch en behandelt de graaf als een paradoxale figuur. Soms is hij van hem onder de indruk, soms niet overtuigd. De toon van het boek is ironisch en tamelijk luchthartig, maar er zijn bepaalde passages die de lezer ertoe doen neigen de graaf serieus te nemen. Wanneer hij bijvoorbeeld spreekt over de astrologie, zegt hij dat "een wijze zichzelf bestuurt door de innerlijke Sterren, en de Sterren van de uiterlijke Hemel dienen slechts om hem een zekerder Kennis te geven van de Aspecten van de Sterren van de Innerlijke Hemel, die in ieder Schepsel is."[229]

In de originele versie wordt het woord 'Rozekruisers' niet genoemd, noch in de tekst, noch in de titel. Maar toen er een Engelse vertaling verscheen, was die getiteld: *The Count de Gabalis: Being a Diverting History of the Rosicrucian Doctrine of Spirits*. In 1680 werden twee Engelse vertalingen gepubliceerd, de ene door Philip Ayres, de andere door A. Lovell, en in 1714 kwam er nog een vertaling uit. Een apocrief vervolg van het boek werd eveneens uitgebracht, in de 19e eeuw door John Yarker.[230] De publicatie van het werk uit 1714 werd gestimuleerd door het verschijnen van het onderhoudende gedicht *The Rape of the Lock* van Alexander Pope, dat

---

[229] *The Count de Gabalis: Being a Diverting History of the Rosicrucian Doctrine of Spirits* (Londen, 1714).

[230] *The Assistant Génies, and Irreconcileable Gnomes, or Continuation to the Comte de Gabalis*. John Yarker, vertaling. (Bath, Engeland: Robert H. Fryar, 1897). Oorspronkelijk in 1718 gepubliceerd in Den Haag.

gebruikmaakte van het denkbeeld van De Gabalis aangaande geesten.

Pope's gedicht beschrijft een incident dat plaatsvond tussen twee vrienden van Pope. Robert, Lord Petre, had een haarlok afgesneden van Arabella Fermor. Dit had tussen de twee families een verwijdering veroorzaakt. Een andere vriend stelde voor, dat Pope een gedicht zou schrijven om de breuk te helen, en het resultaat was zijn satirische meesterstuk, *The Rape of the Lock*, dat voor het eerst in 1712 verscheen en waarin het voorval een luchthartige behandeling wordt gegeven.

In zijn brief met opdracht aan Arabella legt Pope uit, dat hij besloten had om als deel van de basis voor het gedicht, "de leerstelling van de Rozekruisers omtrent Geesten te gebruiken." Hij vervolgt: "De Rozekruisers zijn mensen met wie ik u vertrouwd moet maken. Het beste verslag dat ik over hen ken, is in een Frans boek, getiteld *Le Comte de Gabalis*. Volgens deze Heren worden de vier Elementen bewoond door Geesten, die zij Sylfiden, Gnomen, Nimfen en Salamanders noemen."[231] Deze schepselen zweven boven gebeurtenissen in Pope's gedicht. De sylfiden bijvoorbeeld, worden speels beschreven als beschermers van Arabella's haarlok.

Een andere dichter die gebruikmaakte van Rozekruisersthema's was Goethe.[232] Na zijn terugkeer naar Frankfurt in 1768, volgend op een studieperiode in Leipzig, werd Goethe ziek en was hij verscheidene maanden aan het bed gekluisterd. Hij schreef zijn herstel toe aan het nemen van een geheim alchemistisch "zout". Na zijn herstel begon hij zelf met praktische experimenten in de alchemie. Gedurende zijn ziekte had Goethe breed over hermetische onderwerpen gelezen. Zijn interesse daarin was gewekt door zijn mystieke vriendin,

---

[231] Alexander Pope, *The Rape of the Lock and Other Poems*, Geoffrey Tillotson, uitgever (Boston: Methuen, 1962).

[232] Voor een zeer gedegen en interessant onderzoek naar de occulte invloeden op Goethe, zie Rolf Christian Zimmerman, *Das Weltbild des jungen Goethe* (München: Fink Verlag, 1969).

Fräulein Von Klettenberg. Het Rozekruiserdom moet een van de onderwerpen zijn geweest waarover hij las, want hij was er nog steeds in geïnteresseerd tegen de tijd dat hij op de leeftijd van 26 jaar verhuisde naar Weimar om adviseur te worden van de jonge hertog Carl August.

Het Rozekruis komt voor in Goethe's onvoltooide gedicht *Die Geheimnisse* (1784-1785). Een deel ervan luidt:

> "Und leichte Silber-Himmelswolken schweben
> Mit Kreuz und Rosen sich emporzuschwingen,
> Und aus der Mitte quillt ein heilig Leben
> Dreifachter Strahlen, die aus einem Punkte dringen;
> Von keinen Worten ist dat Bild umgeben,
> Die dem Geheimnis Sinn und Klarheit bringen."

> En lichte, zilveren wolken stijgen omhoog met Kruis en Roos, en vanuit het middel ontspringt een heilig leven van drie stralen vanuit een enkel punt; dat beeld wordt door geen woorden omgeven[233] die het geheimenis zin en helderheid brengen.[234]

In april 1785 brak Goethe het werk aan het gedicht af. Hij was er moe van geworden, maar er kan nog een extra reden zijn geweest om het te laten vallen. Een maand eerder waren bepaalde Rozekruisers erin geslaagd om Weishaupts Beierse Orde van Illuminati te laten onderdrukken en lastigvallen door de politie. Zoals ik opmerkte in Hoofdstuk 7, neigden de Rozekruisers van de 18e eeuw naar een conservatieve politiek, terwijl de Illuminati radicaal waren. Goethe kan terecht hebben gevoeld dat de onderdrukking van de Illuminati tegen het ware Rozekruisersideaal van broederschap was. Weishaupt, die de Leerstoel van Canoniek Recht in Ingolstadt bekleedde, was in

---

[233] [De auteur vertaalt hier met "no words need surround." Het woord 'need' is hier echter niet terecht. vert. RM]

[234] J. von Goethe, *Die Geheimnisse*. Mijn vertaling.

conflict geweest met Rozekruiserselementen in Beieren. Een officier van de infanterie, genaamd Ecker, had in Burghausen een Rozekruisersloge opgezet, die alchemistische studies nastreefde. De loge wekte Weishaupts toorn op, door een vertegenwoordiger naar Ingolstadt te sturen om leerlingen te rekruteren die Weishaupt voor zijn eigen Orde wenste. Weishaupt schreef, dat "de gedachte dat jongemannen deelnamen aan het maken van goud en vergelijkbare nonsens, ondraaglijk voor mij was."[235]

Hoewel Goethe met Weishaupt gesympathiseerd kan hebben in zijn conflict met de Gold- und Rosenkreuz Orde, veroordeelde hij het Rozekruiserdom niet als zodanig, en het thema bleef zijn interesse houden. Op 28 juni 1786 schreef hij aan zijn goede vriendin Frau Von Stein: "Ik heb de *Huwelijk van Christian Rosenkreuz* doorgelezen. Er valt daar in redelijke tijd een goed sprookje te vertellen, wanneer het herboren wordt. Het kan niet gewaardeerd worden in zijn oude omhulsel."[236]

De 'wedergeboorte' kwam negen jaar later, toen Goethe zijn *Märchen* (Sprookje) publiceerde, als onderdeel van de collectie verhalen, *Unterhaltungen deutscher Ausgewanderten* [Gesprekken van Duitse geëmigreerden]. *Märchen* vertelt een hoogst fantasierijk verhaal waarin een aantal symbolische karakters een rol spelen, onder wie een veerman die bij een rivier woont, een slang die goud eet, twee dwaallichtjes, en een man met een lamp die een centrale rol speelt als een soort adept. Een prominent kenmerk van het verhaal is een ondergrondse tempel waarin vier figuren van koningen staan, respectievelijk gemaakt van goud, zilver, ijzer en een mengsel van de drie metalen.

Het onderwerp en de gebeurtenissen houden weinig verband met *Het Scheikundig Huwelijk*, maar de twee werken behoren overduidelijk tot hetzelfde genre. Ze delen een bijzondere sfeer,

---

[235] Leopold Engel, *Geschichte des Illuminaten-Ordens* (Berlijn: Bermühler, 1906), p. 64.

[236] J.W. von Goethe, *Gedenkausgabe*, Deel 18 (Zürich: Artemis Verlag, 1951). Mijn vertaling.

alsook bepaalde thema's, zoals de alchemie en de vereniging van het mannelijke en vrouwelijke. Ze dragen beide een optimistische boodschap van de komende transformatie voor de mensheid. In het geval van Goethe's verhaal wordt deze transformatie gesymboliseerd door het verrijzen van de tempel uit de grond en het plotselinge verschijnen van een schitterende brug over de rivier.

In veel fictieve verslagen verschijnt de figuur van de Rozekruisersadept in een meer duister licht. Een voorbeeld wordt gevonden in Percy Bysshe Shelley's novelle *St. Irvyne, or the Rosicrucian*, dat hij anoniem schreef als "Een heer van de Universiteit van Oxford" en dat in 1811 verscheen. De taal van de openingsparagraaf geeft de smaak van het boek weer:

> "Rode donderwolken, geboren op de vleugels van de middernachtelijke wervelwind, dreven, met stoten, over de karmozijnen maanboog; de stijgende kracht van de uitbarsting zuchtte door de bevlaagde struiken die, buigend voor de gewelddadigheid, naar de rotsen negen waarop ze groeiden: over het verduisterde uitspansel van de hemel, met tussenpozen, werd de blauwe bliksemflits verspreid; hij speelde op de granieten hoogten, en onthulde zo nu en dan met luister de angstwekkende aanblik van de Alpen. Hun reusachtige en misvormde toppen, in rood gezet door de kortdurende maanstraal, werden doorkruist door zwart voorbijtrekkende fragmenten van de stormwolken… Dan stond in deze scène op dit vreselijke en stormachtige uur… Wolfstein."[237]

De grandioze stijl houdt weinig verband met de latere Shelley, niettemin echter heeft het werk een bepaalde kracht. Het vertelt

[237] Percy Bysshe Shelley, *St. Irvyne, or the Rosicrucian* (Londen: J.J. Stockdale, 1811); herdruk: *Zastrozzi and St. Irvyne* (Oxford: Oxford University Press, 1986).

het verhaal van een jongeman, genaamd Wolfstein, de berooide zoon van een edele Duitse familie, die verbannen is vanwege een schandaal uit zijn jeugd. Aan het begin van het verhaal treft hij enkele bandieten in de Alpen, van wie er eentje een geheimzinnig individu is, genaamd Ginotti, een man met een reusachtige gestalte en bevelend voorkomen, die een vreemde greep op Wolfstein uitoefent. Nadat Wolfstein de bandieten verlaten heeft, volgt Ginotti hem in diverse vermommingen en heeft uiteindelijk een gesprek met Wolfstein, waarin hij verklaart dat de drang die hem drijft een verlangen naar onsterfelijkheid is.

"Vanaf mijn vroegste jeugd," verhaalt hij, "voordat die gedoofd was door volkomen verzadiging, was nieuwsgierigheid en een verlangen om de latente geheimenissen van de natuur te ontsluieren, de passie waardoor alle andere emoties van mijn geest verstandelijk georganiseerd werden. Dit verlangen leidde mij eerst, en met succes, naar het cultiveren van de verschillende studietakken die tot de poorten van wijsheid voerden." Hij verklaart verder, dat hij grote afschuw van de dood kreeg, en ten slotte het geheim van het verlengen van het leven vond. Hij stelt Wolfstein voor om het te demonstreren in het gewelf van een geruïneerde abdij. Hier vindt de slotscène van het verhaal plaats. De duivel verschijnt in een bliksemflits en een donderslag. "Plotsklaps verwerd Ginotti's gedaante tot een reusachtig skelet, maar toch glansden twee bleke en spookachtige vlammen in zijn lege oogkassen." Wolfstein valt dood neer en Ginotti is veroordeeld tot "een datumloze en hopeloze eeuwigheid van afschuw."[238]

Een ander verhaal waarin de Rozekruisersadept gezien wordt als een verdorven figuur, is een curieuze novelle, genaamd *Die Rosenkreuzer in Wien* [De Rozekruisers in Wenen], door Eduard Breier, gepubliceerd in 1852. Daarin wordt beschreven hoe leden van een Rozekruisersloge in Wenen verwikkeld zijn in diverse subversieve activiteiten. Een van hen, een man

[238] Shelley, *St. Irvyne, or the Rosicrucian*.

genaamd Georg Philip Wucherer, print pamfletten die geschreven zijn door zijn neef op thema's als de noodzaak van bordelen in Wenen. Zij worden bezocht door een man met een zwarte lap over één oog, die Cagliostro blijkt te zijn en aankondigt: "De stad Wenen, al is die groot, kent voor mij geen geheimen. Ik behoor tot de bevoorrechte weinigen op deze aarde die alles ervaren wat zij willen weten."[239] Een ander karakter is een oude man uit Berlijn, genaamd baron Liebenstein, die in Wenen arriveert met een doos vol alchemistische spullen en later een Meester van een Rozekruisersloge blijkt te zijn.

Een minder vergeeld beeld van de Rozekruisersbroederschap wordt gepresenteerd door Edward Bulwer-Lytton (later Lord Lytton) in zijn novelle *Zanoni*[240]. Het Rozekruisersthema wordt stevig gevestigd in de introductie, waarin de auteur, optredend als uitgever van de tekst, beschrijft hoe hij als jongeman de gewoonte had om regelmatig een oude boekenzaak in Covent Garden te bezoeken, waarvan de stoffige planken beladen waren met exemplaren over alchemie, astrologie, kabbala en aanverwante onderwerpen. De eigenaar ervan, die door Bulwer-Lytton genoemd wordt bij zijn initiaal "D", was blijkbaar zeer goed thuis in deze onderwerpen en altijd terughoudend om van zijn boeken te scheiden. Dit karakter is gebaseerd op een werkelijke boekhandelaar, genaamd John Denley, die van ongeveer 1790 tot 1840 een winkel had in Catherine Street in Covent Garden. Wat niet bekend is, is of de ontmoeting die in de introductie beschreven wordt als plaatsvindend in de winkel, op enig feit berust.

"Het toeval wilde," zegt het verslag, "dat een aantal jaren geleden, in mijn jongere dagen, van schrijverschap of leven, ik een verlangen voelde om mij vertrouwd te maken met de ware oorsprong van een merkwaardige sekte, bekend onder de naam

---

[239] Eduard Breier, *Die Rosenkreuzer in Wien* [De Rozekruisers in Wenen], 1852. Mijn vertaling.
[240] Edward Bulwer-Lytton, *Zanoni* (Boston: Little Brown, 1896).

van Rozekruisers. Ontevreden met de schaarse en oppervlakkige verslagen die men aantreft in de werelden waaraan over het onderwerp gewoonlijk gerefereerd wordt, schoot de mogelijkheid mij te binnen dat de collectie van de heer D., die rijk was, niet slechts in zwarte letter, maar in manuscripten, enige meer accurate en authentieke verslagen kon bevatten over die beroemde broederschap - geschreven, wie weet?, door iemand van hun eigen Orde… Overeenkomstig greep ik terug op hetgeen, ik zou me moeten schamen om het te bekennen, ooit een van mijn favoriete obsessies[241] [242]was."

Wanneer hij de winkel binnengaat, treft de jongeman de eigenaar aan in gesprek met een oude, eerbiedwaardig uitziende klant, die hij met groot respect behandelt. Zij spreken over een "Verheven broederschap" en de jongeman, zijn oren spitsend, mengt zich in de discussie door aan de boekhandelaar materiaal over de Rozekruisers te vragen. Het verslag gaat als volgt verder:

> "De Rozekruisers!", herhaalde de oude heer en op zijn beurt nam hij mij op met opzettelijke verbazing. "Wie anders dan een Rozekruiser zou de geheimenissen van de Rozekruisers kunnen uitleggen! En kunt u zich voorstellen, dat enig lid van die sekte, de meest jaloerse van alle geheime sociëteiten, zelf de sluier zou oplichten die de Isis van hun wijsheid verbergt voor de wereld?"[243]

Nadat zij een tijdlang gesproken hebben, zegt de oude man echter dat wanneer zij elkander weer ontmoeten, "ik in staat zou kunnen zijn om uw onderzoekingen naar de juiste bronnen van informatie te leiden." Vier dagen later ontmoet de jongeman, terwijl hij aan het rijden is, de vreemdeling aan de voet van de

---

241 ["haunts". vert. RM]
242 Edward Bulwer-Lytton, *Zanoni*, p. xii.
243 Edward Bulwer-Lytton, *Zanoni*, p. xiii.

Highgate Hill, gezeten op een zwarte pony en vergezeld van een zwarte hond. Hij wordt uitgenodigd naar het huis van de oude man vlakbij. Hierna wordt hij een regelmatige bezoeker en heeft hij profijt van de grote hoeveelheid kennis van zijn vriend. De oude man vertelt hem, dat hij een boek heeft geschreven, en ontlokt aan zijn jonge vriend de belofte om het voor het publiek voor te bereiden. Overeenkomstig ontvangt de jongeman na de dood van zijn vriend een manuscript in geheimtaal, samen met een sleutel. De vertaling blijkt een moeilijke taak te zijn en kost hem verscheidene jaren. Het resulterende verhaal wordt gepresenteerd als de tekst van *Zanoni*.

In het verhaal zijn Zanoni en zijn spirituele meester, Mejnour, de laatste overlevenden van een oude broederschap. Zij beiden hebben hun leven verlengd door middel van het levenselixer. Zanoni verliest zijn onsterfelijkheid door verliefd te worden en offert zichzelf ten slotte heldhaftig op voor zijn geliefde. Er zijn diverse passages in het boek die de Rozekruisersader bevestigen die in de introductie gevestigd is. Aan het begin van Hoofdstuk 5, Boek III bijvoorbeeld, schrijft de verteller:

> "Eerbiedwaardige Broederschap, zo heilig en zo weinig bekend, aan wier geheime en kostbare archieven de materialen voor deze geschiedenis ontleend zijn; gij die van eeuw tot eeuw al datgene bewaard hebt wat de tijd gespaard heeft van de Verheven en eerbiedwaardige wetenschap; het is aan u te danken dat thans, voor de eerste keer, enig verslag van de gedachten en handelingen van geen foutieve en zelf opgemaakte verheldering van uw Orde, hoe onvolmaakt ook, aan de wereld gegeven wordt. Velen hebben beweerd dat zij met u een band hebben; vele dubieuze pretendenten zijn zo genoemd door de geleerde onwetendheid die nog steeds, verbijsterd en perplex, gedwongen is om te bekennen dat ze niets weet van uw oorsprong of

> leerstellingen, zelfs niet of ge nog steeds een plaatselijk verblijf op aarde hebt."[244]

Bulwer-Lytton was duidelijk goed op de hoogte met de Rozekruisersliteratuur. Hij had *Le Comte de Gabalis* gelezen, aangezien hij die citeert in *Zanoni*, en later correspondeerde hij met Hargrave Jennings, de auteur van *The Rosicrucians, Their Rites and Mysteries*, dat voor het eerst in 1870 werd gepubliceerd. Jennings zond Lord Lytton, zoals hij toen heette, een exemplaar van het boek, vergezeld van een tamelijke droevige brief, waarin hij beschrijft hoe hij een langdurige literaire tol had betaald en weinig beloning, en een spaarzaam en beperkt leven had geleid. Zijn boek over de Rozekruisers had, zo zei hij, hem twintig jaar aan onderzoek gekost. Het belangrijkste doel van de brief was, Lytton te vragen "te helpen met het verkrijgen van een gewone, bescheiden positie of plek… als secretaris of bibliothecaris, of een soortgelijke belezen ambtenaar, voor taken waarvoor ik zeer geschikt ben."

Lyttons antwoord is interessant vanwege het licht dat geworpen wordt op zijn houding jegens de Rozekruisers:

> "Geachte heer, ik dank u oprecht voor uw zeer complimenteuze brief en voor het uiterst interessante werk waarmee hij vergezeld ging. Er zijn redenen waarom ik niet kan ingaan op het onderwerp van de 'Rozekruisers Broederschap', een sociëteit die nog steeds bestaat, doch niet onder enige naam waarmee ze herkend kan worden bij degenen zonder dat hij verbleekt. Doch gij bent met veel geleerdheid en veel oplettendheid haar verband nagegaan met vroege en symbolische religies, en er is geen beter boek over een dergelijk thema geschreven, of zou feitelijk geschreven kunnen worden, tenzij een lid van de Broederschap de eed zou breken die hem aan geheimhouding bindt… Ik

[244] Edward Bulwer-Lytton, *Zanoni*, p. 165.

> maak mij oprecht zorgen om te horen, dat uw literaire inspanningen minder profijt hebben opgeleverd dan eer. En mocht ik horen over iemand die een secretaris of assistent nodig heeft, dan zal ik niet aarzelen om hem aan te bevelen om zijn hulp te verzekeren door uw geleerdheid en talenten."

Aan het eind van de brief staat een naschrift, dat luidt: "Enige tijd geleden nam een sekte contact met mij op. Deze pretendeerde zichzelf 'Rozekruisers' te noemen en verbeeldde zich volledige kennis te bezitten van de geheimenissen van het ambacht. En als antwoord zond ik hun een codeteken van de 'Ingewijde', dat geen van hen kon construeren."[245]

Het is fascinerend om uit deze brief op te maken, dat Lytton zo positief kon bevestigen dat de Rozekruisers nog steeds bestonden, al was het onder een andere naam. Zijn vermelding van zijn eigen "redenen" voor stilte en de toon van de eerste paragraaf suggereren een persoonlijke betrokkenheid. Mogelijk is zijn verslag in de introductie bij *Zanoni* gebaseerd op een feitelijke ontmoeting met een hoogst geheime Rozekruisersgroepering die hem hetzij inwijdde, of een bepaalde hoeveelheid onthulde en hem toen aanspoorde tot stilte.

Het valt moeilijk te geloven dat Lytton Jennings boek werkelijk beschouwde als het beste wat geschreven was of geschreven kon worden door een niet-ingewijde. Het is een buitengewoon verward werk, dat een heleboel irrelevante informatie inbrengt. Niettemin werd het breed gelezen en moet het verantwoordelijk zijn geweest voor de denkbeelden van veel mensen over wat het Rozekruiserdom allemaal inhield. Jennings gebruikt de Rozekruisersaanhef als een excuus voor het raaskallen over onderwerpen als de ronde torens van Ierland, de symboliek van de fleur-de-lis, de menhirs van Brittannië, de Orde van de Kousenband en koning Arthurs Ronde Tafel. De

---

[245] Jennings brief en Lyttons antwoord bevinden zich tussen Lyttons papieren in Country Hall, Hertford, Engeland.

draad die door het boek loopt, is Jennings geloof in de universele aanbidding van een vuurbeginsel als de beleven-digende kracht in het universum, vertegenwoordigd in de stoffelijk wereld door het mannelijke seksuele orgaan. Maar het thema wordt nimmer adequaat ontwikkeld en het hele boek is een frustrerende serie aan valse sporen.

Een veel vruchtbaarder bron van Rozekruisersmateriaal is de Hermetische Orde van de Gouden Dageraad, genoemd in een eerder hoofdstuk. Een van zijn leden was W.B. Yeats die, in zijn gedichten en verhalen dikwijls Rozekruisersthema's en het beeld van de roos introduceert. Een ander lid van de Gouden Dageraad was Aleister Crowley[246], wiens gedicht *The Rose and the Cross* gepubliceerd werd in het *Oxford Book of Mystical Verse*:

"Uit de ziedende smeltkroes van mijn weeën,
Waarin ik zoet en zout en bitterheid wierp;
Waar verwende muziek van mijn tong zich verzamelde,
En waar ik vreemde archipels ketende
Van gevallen sterren; waar vurige passie vloeit
Een curieus bitumen; waar onder
De gloeiende mengelmoes de ongezongen toon bewoog
Van volmaakte liefde: van waaruit de Mystieke Roos groeide.

Zijn talloze bloembladen van verdeeld licht;
Zijn bladen van de stralendste smaragd;
Zijn hart van vuur als robijnen. Bij het zien ervan
Verhief ik mijn hart tot God en riep:
Hoe zal ik deze droom van mijn verlangen plukken?

---

[246] Op een keer gebruikte Crowley aantekenpapier waarop de titel "M.D. Damc." achter zijn naam verscheen, een humoristische verwijzing naar het feit dat in de Fama vermeld wordt dat Christian Rosenkreuz medische kennis verwierf in Damcar, in Arabië. ["Damar", een kennelijke verschrijving. vert. RM]

En zie! daar vormde zichzelf het Kruis van Vuur!"[247]

Crowley geeft hier prachtig en levendig de mystieke aspecten weer van het Rozekruiserssymbool.

Andere schrijvers hebben het Rozekruis voornamelijk in verband gebracht met de alchemie. Zo iemand was de Duitse arts en alchemist Demeter Georgiewitz-Weitzer (1873-1949), die een aantal boeken schreef onder de naam G.W. Surya. Deze omvatten werken over paracelsiaanse geneesmethoden; en een novelle, *Moderne Rosenkreuzer* [Moderne Rozekruisers], gepubliceerd in 1907 en opnieuw uitgegeven in 1914. Enige informatie over Surya wordt gegeven in een brief van dr. Kellner uit Hamburg, die toegevoegd is aan een exemplaar van dit boek in het Warburg Instituut. Dr. Kellners neef kende klaarblijkelijk de auteur. Surya had een geneeskundige praktijk in München, waar hij dikwijls in conflict was met de vertegenwoordigers van de orthodoxe geneeskunde. Tot aan het einde van zijn leven bleef hij zeer arm. Hij was duidelijk een vriendelijk, behulpzaam iemand, diep ondergedompeld in de studie van de paracelsiaanse spagyrische geneesmethodiek. De astrologie en plantkunde maakten deel uit van zijn verwante interesses en hij kende de occulte verbanden met de planten. Hij had ook zijn eigen laboratorium.

In zijn voorwoord bij de 2e editie van *Moderne Rosenkreuzer* maakt Surya enkele opmerkingen die ons de aankondiging in de Rozekruisersmanifesten van een nieuw tijdperk in herinnering roepen. "Deze feiten," schrijft hij, doelend op de recente wederopkomst van interesse in occulte aangelegenheden, "spreken duidelijk voor het feit dat voor de mensheid een nieuwe spirituele epoche is gedaagd. En het kan niet lang zijn voordat dit spirituele licht alle kunsten en wetenschappen stimuleert, feitelijk onze gehele cultuur, tot nieuwe prestaties."

---

[247] Aleister Crowley, *The Rose and the Cross*, in *The Oxford Book of English Mystical Verse* (Londen: Oxford University Press, 1900), p. 524.

Verderop zegt hij: "Helaas echter, hebben wij in de afgelopen zeven jaar de bevestiging gezien van een ander empirisch beginsel in de geschiedenis van de wereld, namelijk dat de advent van een nieuwe spirituele epoche vrijwel altijd vergezeld gaat van politieke onrust, oorlogen en revoluties, zelfs abnormale natuurlijke gebeurtenissen."[248]

Surya benadrukt, dat hijzelf niet tot enige geheime school of broederschap behoort. Hij adviseert al diegenen die de waarheid zoeken, om geheime scholen te mijden, vooral die, welke "onbekende leiders" hebben. Hij meent, dat ware Rozekruisers nog steeds bestaan. "Maar waar," vraagt hij, "kan men ze vinden? Beslist niet in de pseudo-Rozekruiserssociëteiten die van hun leden hoge jaarlijkse contributies vragen, en daarvoor in de plaats hun novicen niet meer wijsheid geven dan goedkoop verkregen kan worden in iedere boekenzaak."[249] Dus wanneer iemand niet gedesillusioneerd wenst te worden, waarschuw Surya, zou hij uit de buurt moeten blijven van zulke sociëteiten.

Het verhaal van Surya's novelle draait om Stefan Brandt, een Wener, die als jongeman ziek wordt met tuberculose en naar Ragusa (thans Dubrovnik) gaat om te herstellen. Daar ontmoet hij een geheimzinnige dr. Nicolson. Hij gaat in diens villa wonen en wordt door hem genezen. Dr. Nicolson heeft in de villa een laboratorium. Zoals hij aan Brandt uitlegt:

> "Ik bereid de meeste van mijn spagyrische geneesmiddelen zelf, en tegelijkertijd zoek ik problemen uit die enigszins verwijderd zijn van onze moderne wetenschap, maar die mij zeer interesseren, aangezien ze, wanneer de antwoorden erop gevonden kunnen worden - of, om nauwkeuriger te zijn, herontdekt - van grote waarde voor de mensheid zullen zijn. Occulte plant-

[248] G.W. Surya, *Moderne Rosenkreuzer* [Moderne Rozekruisers] (1907, 1914) Mijn vertaling.
[249] G.W. Surya, *Moderne Rosenkreuzer*. Mijn vertaling.

kunde, de spagyrische geneeswijze en tot slot de hermetische chemie, zijn al vele jaren mijn favoriete studies geweest."[250]

Een reeks gesprekken die Brandt met Nicolson en anderen voerde, zijn het voertuig dat Surya gebruikt om zijn denkbeelden uiteen te zetten over genezen, karma, reïncarnatie, astrologie, alchemie en zijn levensfilosofie in het algemeen.

In Surya's novelle volgt dr. Nicolson het patroon van de goede Rozekruisersadept. Het schurkachtige type duikt weer op in Temple Thurstons verhaal *The Rosicrucian*, in de collectie met dezelfde titel, voor het eerst gepubliceerd in 1930. Het verhaal opent met een incident dat gebaseerd is op een bekende anekdote over de graaf De Saint Germain. Toen hij op een feest gevraagd werd door een gravin of hij de zoon was van een man die zij vijftig jaar eerder in Venetië gekend had, antwoordde De Saint Germain dat hijzelf die man was. In Temple Thurstons verhaal is de verteller getuige van de ontmoeting tussen twee mannen, een oudere en een jongere, buiten een klokkenmakerswinkel in de Haymarket. De jongere - of liever gezegd, de jonger uitziende - draagt een lange, donkere cape en een hoed die er Spaans of Mexicaans uitziet. Degene die duidelijk ouder lijkt, vraagt:

"'Vergeef me, wanneer ik een fout maak, maar is uw naam Gollancz?' De man draaide zich niet snel om. Hij werd niet uit zijn overpeinzing gehaald bij dat winkelraam door zijn plotselinge verschijnen. Wanneer dat zijn naam was, was hij beslist niet verbaasd om te horen dat die zo terloops in de straat werd uitgesproken.

'Mijn naam is Gollancz', antwoordde hij.

'Dan denk ik, dat ik uw vader gekend moet hebben in Oxford. Hij zat samen met mij op Corpus.'

De jongeman glimlachte…

---

[250] G.W. Surya, *Moderne Rosenkreuzer*. Mijn vertaling.

'Dan moet gij Crawshay-Martin zijn', zei hij met een stem die nogal onverstoord was door zijn onverwachte herkenning.
'Ja, maar hoe wist gij dat?'
'Ik herinner me u. Het was niet mijn vader. Gij en ik zaten samen op Corpus.'"[251]

Gollancz werpt dan zijn mantel open en steekt zijn hand uit om "een eenvoudige gouden ring" te onthullen, "met een intaglio-setting, die een bepaald gnostisch teken draagt." Later legt Crawshay-Martin aan de verteller uit, dat Gollancz een Rozekruiser is. De verteller overweegt: "Een Rozekruiser - een broeder van de geheime Orde van het Rozekruis! Die loopt op de Haymarket in het volle daglicht in de 20e eeuw!"… Ik had gelezen over Rozekruisers in de late middeleeuwen. Ik veronderstel, dat ik vaag wist dat de Orde nog bestond… Maar om een Rozekruiser te ontmoeten in een straat in Londen!"[252]

Het blijkt dan, dat Crawshay-Martin een Rozekruiser had als voorouder, en dat hijzelf een Rozekruisers Handboek had geërfd, "dat hun gebruiken uiteenzette en al die geheimzinnige riten die verband hielden met de Broederschap van het Rozekruis." Gollancz wenst dit document te verkrijgen, langs slinkse weg, als het moet. Het verhaal eindigt met Crawshay-Martins geheimzinnige dood en het verdwijnen van het Handboek uit zijn kamer.

Een van de meest begripvolle fictieve behandelingen van het Rozekruisersthema verschijnt in een kort verhaal van de Argentijnse schrijver Jorge Luis Borges, genaamd *Tlön, Uqbar, Orbis Tertius*, in de collectie van zijn verhalen, getiteld *Labyrinths*.[253] Het verhaal gaat over een groep mensen die

[251] Temple Thurston, *The Rosicrucian* (1930).
[252] Thurston, *The Rosicrucian*.
[253] Jorge Luis Borges, *Tlön, Uqbar, Orbis Tertius*, vertaald door James E. Kirby ["Irby", een kennelijke verschrijving. vert. RM], in *Labyrinths*, Donald A. Yates en James E. Kirby, uitgevers (Londen: Penguin, 1970).

besluiten een denkbeeldig land te scheppen en het aan de wereld te presenteren alsof het werkelijk bestaat. Later beslissen zij, dat één enkel land niet genoeg is en dat zij een complete planeet moeten uitvinden. Zij stellen over deze planeet een encyclopedie samen, die minutieus gedetailleerde beschrijvingen bevat van zijn geografie, geschiedenis, gebruiken, religies, talen en wetenschap. Delen van deze encyclopedie worden dan uitgelekt, zodat ze geciteerd beginnen te worden. Kleine artefacten van de denkbeeldige wereld worden ook zorgvuldig geplant - een merkwaardig gevormd kompas met een inscriptie van een van de denkbeeldige talen; een kleine kegel, gemaakt van een onbekend metaal, die zo zwaar is dat hij nauwelijks kan worden opgetild. Geleidelijk begint deze geheimzinnige wereld mensen te fascineren, en wel in die mate, dat de echte wereld hem begint te imiteren.

Toen Borges zijn verhaal schreef, had hij duidelijk de Rozekruisersbeweging in gedachten, omdat hij een van de boeken over de denkbeeldige planeet opdraagt aan Johann Valentin Andreae. In Borges' verhaal wordt de groep mensen achter de uitvinding 'Orbis Tertius' genoemd, de 'Derde Bol'. Zijn verslag over het opkomen ervan is als volgt:

> "Tijdens een nacht in Luverne of Londen, in de vroege 17e eeuw, heeft het prachtige verhaal zijn begin. Een geheime en welwillende sociëteit… kwam op, om een land uit te vinden. Het vage initiële programma ervan omvatte 'hermetische studies', filantropie en de kabbala. Uit de eerste periode dateert het curieuze boek van Andreae. Na een aantal jaren van geheime conclaven en premature synthesen begreep men, dat één generatie niet afdoende was om aan een land een uitgesproken vorm te geven. Zij besloten, dat ieder van de meesters een leerling zou kiezen die zijn werk zou voortzetten. Deze erfelijke regeling had de voorkeur."[254]

---

[254] Borges, *Tlön, Uqbar, Orbis Tertius*, in *Labyrinths*, p. 39.

Het verhaal gaat verder met vertellen hoe de beweging zich naar Amerika uitbreidde, waar ze ondersteund werd door een excentrieke miljonair. Hij was degene die het idee had om een hele planeet uit te vinden. Tegen het eind van het verhaal schrijft Borges: "Een wijdverbreide dynastie van alleenstaande mannen heeft het gezicht van de wereld veranderd. Hun taak gaat door."[255]

Door de Rozekruisersbeweging op deze wijze allegorisch te maken, brengt Borges op briljante wijze het denkbeeld over van een groep mensen die beslissen om de wereld te veranderen door een mythologie te scheppen. Subtiel doet hij de lezer denken dat de ware Rozekruisersbroederschap wellicht op een vergelijkbare manier geschapen was.

De auteurs van de oorspronkelijke Rozekruisersmanifesten zouden waarschijnlijk geamuseerd zijn geweest, en zeker niet weinig verbaasd over de vreemde literaire nakomelingschap van hun broederschap. De romantische opstelling van heldhaftige en schurkachtige adepten vormt niettemin een belangrijk onderdeel van de ontwikkeling van de mythologie. En het is zeker waar, dat zonder de Rozekruiserslegende een groot deel van onderhoudende en interessante dichtkunst en fictie nimmer geschreven zou zijn.

---

[255] Borges, *Tlön, Uqbar, Orbis Tertius*, in *Labyrinths*, p. 43.

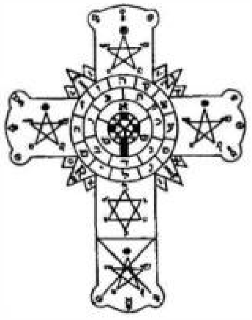

HOOFDSTUK 12
MODERNE ROZEKRUISERSBEWEGINGEN

Het meeste van de recentste episode in het verhaal van het Rozekruis speelt zich af in Amerika, dat een groot broedgebied voor de afsplitsingen van de Rozekruisers is geworden. Het is niet mogelijk om in het bestek van één hoofdstuk meer dan een kort overzicht te geven van deze afsplitsingen, die recentelijk in groter detail behandeld zijn in Robert Vanloo's studie *Les Rose-Croix du Nouveau Monde*.[256]

Het valt moeilijk vast te stellen wanneer het Rozekruiserdom voor het eerst naar Amerika kwam, hoewel er veel werk gemaakt is van een Duitse mystieke gemeenschap die in 1694 naar Pennsylvania emigreerde en banden met de Rozekruisers zou hebben gehad. De groep werd geleid door Johannes Kelpius, een man die verwikkeld was in theosofische en millennialistische[257] denkbeelden. Hij was een leidinggevend lid geweest van een piëtistische gemeenschap die was opgericht

---

[256] Robert Vanloo, *Les Rose-Croix du Nouveau Monde* (Parijs: Claire Vigne, 1996).

[257] [Na een periode van crisis zou er een duizendjarig vredesrijk komen. vert. RM]

door de wetenschapper en theoloog Johann Jacob Zimmerman. Op de avond van vertrek naar Amerika stierf Zimmerman. De groep, met Kelpius aan het hoofd, vestigde zich op de banken van de rivier de Wissahickon, bij hetgeen thans Germantown wordt genoemd. Het bewijs voor hun band met het Rozekruiserdom wordt als volgt gegeven door A.E. Waite:

> "Het lijkt aannemelijk[258] dat enkelen onder hen, of - laten we zeggen - op z'n minst Kelpius, op de een of andere manier geïntegreerd waren in de Orde en al datgene wat van hen was, overgebracht hebben op alle of vele pelgrims. De reden is, dat zij de regel van een kostbaar Rozekruisers MS met zich zouden hebben meegebracht, of gevolgd zouden hebben… Het vertegenwoordigt een vroeg stadium van de GEHEIME SYMBOLEN, in 1785-8 gepubliceerd in Altona… Historisch en bibliografisch is het daarom van het allereerste belang, aangezien het blijkbaar een echte Rozekruiserstekst is en lijkt aan te geven (1) dat het Duitse Rozekruis in de verborgenheid van de late 17e eeuw, de Christelijke Theosofische Orde was, zoals Fludd aangaf dat die in zijn vroege dagen was, daadwerkelijk 'ab origine symboli', en (2) dat de Altonakring niet van hun kant bijna honderd jaar later een uitvinding produceerden, maar dat zij deze slechts ontwikkeld en uitgebreid hadden."[259]

Enige tijd later was er een Duitse piëtistische nederzetting, de strenge commune van Conrad Beissel in Lancaster County in Pennsylvania. Deze commune bloeide tussen 1735 en 1765 en lijkt ook te zijn beïnvloed door denkbeelden van de Rozekruisers, zowel wat hun utopische doeleinden en levens-

---

[258] ["colourable". vert. RM]

[259] A.E. Waite, *The Brotherhood of the Rosy Cross* (Londen: Rider & Co., 1924), Hoofdstuk 23, pp. 605-606.

wijze betreft, als mogelijk ook hun rituele gebruiken. De opmerkelijke gebouwen van Ephrata blijven heden bewaard als een museum.

De eerste man echter die het Rozekruiserdom weids in Amerika onder de aandacht bracht, was Paschal Beverly Randolph. Hij was geboren in 1825 en werd op jonge leeftijd wees. Na een harde kindertijd werkte hij als matroos toen hij tussen de 15 en 20 jaar oud was en reisde veel. Daarna werd hij verver en kapper, terwijl hij zichzelf trachtte te scholen en veel las. Gedurende de Amerikaanse Burgeroorlog leidde hij een eenheid zwart soldaten voor de federale zaak. Na de oorlog werkte hij op verzoek van zijn vriend president Lincoln, bijna drie jaar in Louisiana als docent voor geëmancipeerde slaven. Hij bracht de rest van zijn leven voornamelijk in Boston door, publiceerde zijn eigen merk Rozekruiserdom en schreef een buitengewone hoeveelheid boeken, met inbegrip van werken over antropologie, filosofie en fictie.

In de beschrijving van Randolph wordt dikwijls gesteld dat hij Afrikaans bloed had, maar zelf ontkende hij dit. "Mijn moeder," schreef hij, "was een prachtige 'sang melée'[260] van verscheidene bloedlijnen. Zij had wat Madagascars, Frans, Spaans, Indisch[261] en Oosters in zich, wat ik ook allemaal heb, en daarnaast nog heel veel anders, zoals Engels, Keltisch, Cymriaans, Teutoons en Moors."[262] Hij begon zijn occulte activiteiten rond 1858 en bouwde onder zijn leiderschap een Rozekruisersorganisatie op. Hoewel hij een mager en frêle uiterlijk had, wordt bericht dat hij een krachtige en boeiende docent was. In 1872 werd Randolph in Boston gearresteerd en voor het gerecht gedaagd,

---

260 ['gemengd bloed'. vert. RM]

261 ["Indian". vert. RM]

262 Dr. R. Swinburne Clymer, *The Rose Cross Order. A Short Sketch of the History of the Rose Cross Order in America. Together with a Sketch of the Life of Dr. P.B. Randolph, the Founder of the Order. With Introduction and Notes by Dr. R. Swinburne Clymer* (Allentown, PA, 1916).

omdat hij in zijn geschriften de vrije liefde onderwees. De openbaar aanklager beschreef hem als een "agapistische[263] wijze", en zei dat hij "zonder enige redelijke twijfel de gevaarlijkste man en auteur was op Amerikaans grondgebied, zo niet op de ganse wereldbol."[264] Randolph verdedigde zichzelf echter met zijn gebruikelijk welsprekendheid en werd vrijgesproken.

Hoewel Randolph door sommigen gebrandmerkt werd als een charlatan, wijzen zijn geschriften hier niet op. Hij was eerlijk genoeg om toe te geven dat zijn Rozekruiserdom voornamelijk vanuit zijn eigen geest kwam. In zijn werk *Eulis!* schrijft hij:

> "Ik bestudeerde het Rozekruiserdom, bevond het inspirerend[265] en vond de mystiek ervan prachtig. Ik noemde mijzelf dus De Rozekruiser, en gaf mijn denkwijze aan de wereld als Rozekruisersdenkwijze. En zie! De wereld begroette met luid applaus datgene waarvan hij dacht dat de oorsprong en geboorte ervan elders lagen dan in de ziel van P.B. Randolph.
>
> Vrijwel alles wat ik als het Rozekruiserdom gegeven heb, had zijn oorsprong in mijn ziel. En ik heb nauwelijks één enkele gedachte, slechts suggesties, ik ontleend aan diegenen die in verstreken tijden zichzelf bij die naam genoemd hebben."[266]

Niettemin stelt Randolph dat hij tot zijn aftreden "Grootmeester van de enige tempel van de Orde op de wereldbol" was.

De lering die Randolph schetst in zijn *Eulis!* houdt zich voornamelijk bezig met de juiste toepassing van seks en diens

---

[263] [Van het Griekse 'agape', beheerste liefde. vert. RM]

[264] *The Rose Cross Order.*

[265] ["suggestive". Hier lijkt niet 'suggestief' in negatieve zin bedoeld te zijn. vert. RM]

[266] Paschal Beverly Randolph, *Eulis! The History of Love* (Toledo, OH: Randolph Publications, 1874), pp. 56-57.

kracht. Hijzelf beweert een inwijding in seksuele magie te hebben ontvangen in het Midden-Oosten:

> "Tijdens een nacht - het was in het verre Jeruzalem of Bethlehem, ik ben werkelijk vergeten welk van de twee - bedreef ik de liefde met, en werd bemind door, een donker meisje met Arabisch bloed. Van haar en die ervaring leerde ik - niet rechtstreeks, maar door suggestie - het fundamentele beginsel van de Witte Magie van Liefde. Daarna kreeg ik te maken met enkele derwisjen en fakirs door wie, nog steeds door suggestie, ik de weg vond naar andere kennisgebieden. En van deze vrome toepassers van een eenvoudige, maar sublieme en heilige magie, verkreeg ik aanvullende aanwijzingen - kleine suggestieve draden die mijn Ziel, toen ik ze steeds bleef volgen, doolhoven van kennis binnenleidden… Praktisch werd ik, wat ik van nature was - een mysticus, en later leider van de verheven broeders; aanwijzingen opnemend die door de meesters waren achtergelaten, en ze verder voortzettend dan zij ooit eerder gedaan hadden. Ik ontdekte feitelijk het Levenselixer; het universele Oplosmiddel, of hemelse Alkahest; het water van schoonheid en de eeuwige jeugd, en de Steen der Wijzen. Dit alles staat in dit boek, maar is slechts te vinden door hem die goed zoekt."[267]

Het is interessant dat Randolph, die onafhankelijk de seksuele magie had ontdekt, tot de conclusie was gekomen dat dit de ware basis van het Rozekruiserdom was. Zoals ik reeds heb aangetoond, is er bewijs dat vroegere Rozekruisers geïnteresseerd waren in seks als een magische kracht, en deze symbolisch beschreven in hun verhandelingen. Seksualiteit is een merkwaardig terugkerend thema onder verdedigers van de

[267] P.B. Randolph, *Eulis!*, p. 58.

Rozekruisers, en Randolph beschouwt haar duidelijk als middelpunt van de gehele filosofie.

> "Ik ben geneigd zoveel te zeggen, om de publieke geest met betrekking tot het Rozekruiserdom niet te misbruiken, die slechts een van de buitendeuren is - en die niet zijn oorsprong vond bij Christian Rosenkreuz, maar eerder herleefde en door hem in Europa opnieuw geplant werd, volgend op zijn terugkeer uit Oosterse landen, waar hij net als ikzelf en honderden anderen, naartoe ging voor inwijding… Het Rozekruiserssysteem is, en was nimmer anders, dan een deur naar de onuitsprekelijke Grote Tempel van Eulis."[268]

Met Eulis bedoelt Randolph zijn eigen systeem van seksueel onderricht. De basis van dit systeem is het algemene occulte geloof, dat bij de seksuele vereniging de mannelijke en vrouwelijke uitscheidingen zich verenigen om een krachtige stroom te vormen. Wanneer deze stroom niet in evenwicht is, zoals door eenzijdige of onvolledige seks, is wanorde het gevolg. Zijn lering betreft het gedrag in het leven van alledag en huwelijksrelaties, zodat de stroom correct stroomt. Randolph refereert ook aan een andere uitscheiding, die bij beide seksen hoort, "die slechts aanwezig is onder de krachtigste en meest intense, liefdevolle passie in man of vrouw." Deze vloeistof is "de vereniging van magnetisme, elektriciteit en zenuwaura… Wanneer die aanwezig is in de heilige rite van het huwelijk, regeert de Kracht, en Liefde schiet diep wortel in de ziel van het kind dat dan verwekt kan worden." Men moet ervoor zorgen, zegt hij, dat deze machtige kracht niet misbruikt wordt.

Een voetnoot aan het eind van het boek vermeldt: "De Voorlopige Grootloge van Eulis, gevestigd in Tennessee, werd door mij ontbonden - de scheppende, benoemende en ont-

---

[268] P.B. Randolph, *Eulis!*, pp. 58-59.

bindende kracht - op 13 juni 1874. Ik ben van plan Eulis weer te vestigen in organische vorm voordat ik van de aarde vertrek."[269]

Randolphs leringen werden later opgepakt door één tak van de Amerikaanse Rozekruisersbeweging, waarover ik het kort hierna zal hebben. Ondertussen echter had het maçonnieke Rozekruiserdom voet aan de grond gekregen in Amerika, waar het zich ruwweg als volgt ontwikkelde. Het formeren van de Rozekruisers Sociëteit in Engeland (later genoemd de Societas Rosicruciana in Anglia) had de interesse gewekt onder Amerikaanse Vrijmetselaren. In 1878 bezocht een gezelschap van Metselaren uit Pennsylvania het York-college van de Soc. Ros., waar zij de graad van Zelator ontvingen. Deze groep verzocht toen de Soc. Ros. om een mandaat om een Amerikaanse tak te beginnen. Toen zij geen antwoord ontvingen, dienden zij een verzoek in bij de Societas Rosicruciana in Scotia, waar de Engelse sociëteit van afstamde. Dit verzoek was succesvol, en de Soc. Ros. in Scotia maakte in 1879 een charter voor het Philadelphia-college voor Pennsylvania, en in 1880 voor een New York City-college voor de Staat New York.

In april 1880 vestigden deze twee colleges een Hoge Raad voor de gehele Verenigde Staten, getiteld de Societas Rosicruciana Republicae Americae, met Charles E. Meyer uit Pennsylvania als haar eerste Opperste Magiër[270]. In datzelfde jaar ontvingen drie andere colleges charters: in Boston voor Massachusetts, in Baltimore voor Maryland, en in Burlington voor Vermont. Vele andere staten ontvingen charters bij tussenpozen gedurende de halve eeuw daarna. Ondertussen had de Hoge Raad in 1912 officieel de rituelen geadopteerd die gebruikt werden door de Engelse en Schotse Rozekruiserssociëteiten.

De Societas Rosicruciana Republicae Americae werd later de Societas Rosicruciana in Civitatibus Foederatis (S.R.I.C.F.)

---

269 Dit en het geciteerde bovenstaande materiaal stamt uit P.B. Randolph, *Eulis!*.

270 ["Supreme Magus". vert. RM]

genoemd. Wanneer de informatie in de 1e editie van dit boek nog steeds accuraat is, blijft de sociëteit actief op een betrekkelijk kleine schaal en geeft ze een tijdschrift uit, getiteld *The Rosicrucian Fama*. Net als haar Engelse tegenhanger staat ze slechts open voor Meester Metselaars en is ze niet echt een Orde, maar een soort maçonnieke literaire sociëteit. In 1980 had ze 17 colleges met een totaal aantal leden van 733.

De oorspronkelijke maçonnieke Rozekruiserssociëteit in de Verenigde Staten gaf ook geboorte aan een afsplitsing die sindsdien haar maçonnieke verbinding liet vallen. Een van de leden van het Bostoncollege (verkreeg het charter in 1880), was Sylvester C. Gould, uitgever van een Amerikaanse *Notes and Queries* en van een periodiek getiteld *The Rosicrucian Brotherhood*, dat liep van 1907 tot 1909. In 1908 werkte Gould samen met[271] een aantal andere Amerikaanse Rozekruisers om een nieuw lichaam te beginnen, gebaseerd op brede beginselen, met geopende deuren voor alle ware zoekers. Het resultaat was het formeren van de Societas Rosicruciana in America. Gould stierf in 1909 en de sociëteit werd later overgenomen door dr. George Winslow Plummer, die een aantal boeken schreef onder het pseudoniem "Khei", waaronder *The Art of Rosicrucian Healing* en *Principles and Practice for Rosicrucians*.

In het Handboek van 1927 van de sociëteit beschrijft Plummer haar gradensysteem, dat overeenkomt met de bekende graden die bij de Gold- und Rosenkreuzer werden gevonden en voortgezet door de Gouden Dageraad. In die tijd werd de Orde geleid door een Hoge Raad van 13 leden van de 9e Graad, onder wie een imperator die voor het leven benoemd werd. Slechts Meester Metselaars werden toegelaten tot deze raad, hoewel de lagere graden toegankelijk waren voor niet-Metselaren van beide seksen. In de recentere publiciteitsliteratuur die door de sociëteit verspreid wordt, wordt de Metselarij evenwel niet genoemd.

[271] ["collaborated with". vert. RM]

Het informatieblad van de sociëteit, gericht "Aan allen die zoeken", stelt, dat ze "de Amerikaanse organisatie is die geformeerd is door ingewijden die op de juiste wijze gekwalificeerd zijn, om de leringen omtrent Aloude Wijsheid voort te zetten in de Westerse wereld. Dit lichaam staat ook bekend als de Societas Rosicruciana in America, en maakt deel uit van de wereldwijde eeuwenoude Rozekruisersbroederschap…"[272] Het boekje zegt dan verder, "de enige bedoeling van de Sociëteit is de spirituele, morele en intellectuele ontwikkeling van haar leden en indirect van de ganse mensheid. Dit wordt bereikt door leringen die de religie, wetenschap en filosofie met elkander in relatie brengen, met name in verband met de Mystieke Christenheid en het Hermetisme… Bovenal leiden de Leringen van de Sociëteit de leerling naar een constructief leven van het juiste denken, juiste handelen en juiste spreken; ze brengen hem definitief in lijn met het Constructieve Beginsel van de Natuur, stimuleren hem om de gelegenheden ten volle te benutten die gegeven worden op elke dag van het sterfelijke leven." De leringen van de sociëteit, zoals omschreven in een ander boekje, omvatten respect voor alle religies en een geloof in reïncarnatie. De toon van de literatuur van de sociëteit is over het geheel genomen, verfrissend gevoelig en niet sensationeel.

Een groot deel van het contact vond plaats tussen in opkomst zijnde Amerikaanse Rozekruisersgroeperingen, en gaande het proces was er sprake van een behoorlijke hoeveelheid bedrog. Eén curieuze gebeurtenis had betrekking op de zogenaamde "Meesterbrieven", en wordt herhaald door Ellic Howe in zijn *Urania's Children*. Een van de betrokken figuren was de Duitse astroloog en occultist Hugo Vollrath, die tussen de oorlogen het Theosophisches Verlagshaus[273] in Leipzig bestuurde. Hoewel

[272] Geschreven door George W. Plummer en gepubliceerd in 1927.
[273] "the Theosophical Publishing House". vert. RM]

hij een enigszins als slecht bekend staand karakter had[274], bezat Vollrath duidelijk een gevoel voor humor. Hij placht op zijn kantoor een fez te dragen, omdat, zo verklaarde hij, "hij mijn aura op zijn plek houdt." Hij was een tijdlang een leerling en secretaris geweest van Franz Hartmann (1838-1912), een theosoof en vruchtbaar occult schrijver, wiens werken veel over Rozekruisersthema's bevatten.[275] Vollrath presenteerde zich onder de naam Walter Heilmann als de secretaris van een fictieve Rozekruiserssociëteit in Duitsland, en "verzamelde beschrijvingen van goedgelovige mensen, meest vrouwen, die indrukwekkende diploma's ontvingen en 'esoterische instructies' in de vorm van 'Meesterbrieven'… De Rozekruisers-Meester-brieven' werden niet geschreven door Vollrath, maar bestonden uit vertaald materiaal van de pseudo-Rozekruisersnonsens die in Californië gepubliceerd was door... Max Heindel."[276]

Heindel beweerde, dat hij, terwijl hij in 1907 in Europa was, de leiding ontving van een schitterend wezen. Dat was, zo leerde hij later, een seniorvertegenwoordiger van de geheime Rozekruisers Orde. Na verscheidene bezoeken gedurende welke hij beproefd werd, nam deze adept hem mee naar een tempel van het Rozekruis bij de grens tussen Duitsland en Bohemen. Hier bracht hij ongeveer een maand door en ontving persoonlijke instructie van de oudere broeders. Dit onderricht werd door Heindel later opgenomen in zijn boek *The Rosi-*

---

[274] [Dit is een understatement. Hij was diep verwikkeld in het Nazidom, was een oplichter, vervalser en veroordeelde crimineel. Hij stond achter de rassentheorie dat de Ariërs superieur waren. vert. RM]

[275] Zie mijn vertalingen van twee van zijn werken. Het betreft: *In the Pronaos of the temple of wisdom* (In de Pronaos van de tempel der wijsheid), 1890; en *With the adepts, an adventure among the Rosicrucians* (Bij de adepten, een avontuur onder de Rozekruisers), 1910. Beide vertalingen staan op www.archive.org en in de Koninklijke Bibliotheek, www.kb.nl. vert. RM]

[276] Ellic Howe, *Urania's Children* (Londen: William Kimber, 1967), H. 6.

crucian Cosmo-Conception, voor het eerst in 1909 gepubliceerd door de Rosicrucian Fellowship. Heindel was ook astroloog en het boek weerspiegelt sterk zijn astrologische interesses.

> Net als alle andere geheimzinnige Ordes, schrijft Heindel: "De Orde van de Rozekruisers is geformeerd langs kosmische lijnen. Wanneer wij ballen van gelijke grootte nemen en proberen hoeveel er nodig zijn om er één mee te bedekken en aan het zicht te onttrekken, dan ontdekken we, dat er 12 nodig zijn om een 13e bal te verbergen.[277] De uiteindelijke verdeling van stoffelijke materie, het ware atoom, gevonden in de interplanetaire ruimte, is aldus gegroepeerd in 12 rond 1. De 12 tekens van de Dierenriem die ons zonnestelsel omhullen, de 12 semitonen van de muzikale schaal die het octaaf samenstellen, de 12 apostelen die zich rond Christus schaarden, et cetera, zijn andere voorbeelden van de groepering van 12 en 1. Derhalve is de Rozekruisers Orde ook samengesteld uit 12 broeders en een 13e."[278]

Zeven van deze broeders, verklaart Heindel, trekken de wereld in om goede werken uit te voeren. De resterende vijf verlaten nimmer de tempel. En hoewel zij stoffelijke lichamen bezitten, wordt al hun werk gedaan "vanuit de innerlijke Werelden." De geheimzinnige 13e, die hoofd is van de Orde, handelt als een schakel met een nog geheimzinniger "hogere Centrale Raad, samengesteld uit Hiërofanten van de Grotere Mysteriën, die zich in het geheel niet bezighouden met de gewone mensheid, doch slechts met gegradueerden van de lagere Mysteriën." Verzameld rond de broeders van het Rozekruis, zegt Heindel, is een aantal "lekenbroeders"; mensen die in diverse delen van de Westerse Wereld leven, maar in staat zijn om hun lichamen

---

[277] [Onduidelijk. vert. RM]

[278] Max Heindel, *The Rosicrucian Cosmo-Conception* (Oceanside, CA: Rosicrucian Fellowship, 1909), pp. 521-522.

bewust te verlaten en de nachtelijke diensten bij te wonen in de tempel, waar de 13e broeder onzichtbaar dienstdoet.[279]

Heindels Rosicrucian Fellowship is, volgens zijn boek, open voor "iedereen die niet een hypnotist, professioneel medium, helderziende, palmist of astroloog is."

> "Wanneer een leerling van de Rozekruisersleringen zo doordrenkt is met de waarheid ervan, dat hij voorbereid in om de band door te snijden met alle andere occulte of religieuze Ordes - met uitzondering van de christelijke Kerken en Broederschapsordes -, dan kan hij de Verplichting op zich nemen die hem toelating geeft tot de graad van Proefpersoon."[280] [281]

Heindels groep is tegenwoordig een van de diverse actieve organisaties in de Verenigde Staten die de naam 'Rozekruisers' voeren. Een andere is de Fraternitas Rosae Crucis, die zijn afstemming herleidt tot P.B. Randolph, maar waarvan de belangrijkste leidende kracht R. Swinburne Clymer was. De invloedrijkste Amerikaanse Rozekruisersgroepering is de Aloude Mystieke Orde Rosae Crucis (doorgaans bekend als de AMORC), opgericht door H. Spencer Lewis (1883-1939). Tussen deze drie groeperingen is er nogal wat vijandigheid geweest, uitmondend in een lange strijd tussen Clymer en de AMORC.

Clymers band met Randolph liep via Freeman B. Dowd, auteur van *The Temple of the Rosy Cross*, die had overgenomen van Randolph na diens dood. Clymer werd hoofd van de Orde in het begin van de jaren 1920. Hij werkte zijn versie van het Rozekruiserdom uit in *The Book of Rosicruciae*. Veel hiervan is hoogst inaccuraat en verzonnen, maar sommige dingen van wat hij zegt, zijn zinnig, bijvoorbeeld wanneer hij schrijft: "De

---

[279] Max Heindel, *The Rosicrucian Cosmo-Conception*, p. 523.
[280] Max Heindel, *The Rosicrucian Cosmo-Conception*, p. 530.
[281] [Het citaat heeft geen aanhalingstekens. vert. RM]

legende van Christian Rosenkreuz, in wie wij niet een historische persoon zien, ongeacht wat vele personen die niet bekend zijn met de feiten gezegd en geschreven hebben, symboliseert de vertegenwoordiging van een 'collectief geheel', uitmondend in een vereniging van mensen met overeenkomende denkbeelden en visie…" Hij maakt onderscheid tussen een "Rozekruis" en een "Rozekruiser". Het eerste, zegt hij, "wordt slechts toegepast met betrekking tot een bepaalde traditionele vorm, die van christelijk esoterisme, of, moet men mogelijk met grotere nauwkeurigheid zeggen, die van christelijk hermetisme."[282] Een Rozekruis zijn, zo gaat hij verder, is een kwestie van een staat van spiritueel bereiken en niet van lidmaatschap in een Orde, hoewel individuen die aanspraak maken op de benaming Rozekruis bepaalde banden geïnspireerd hebben die om die reden 'betreffende het Rozekruis'[283] worden genoemd.

Clymers aartsrivaal was H. Spencer Lewis van de AMORC, een man van niet in twijfel getrokken scheppende vermogens, die erin slaagde om de opvallendste onder de Amerikaanse Rozekruisersorganisaties op te bouwen.[284] Volgens de *Rosicrucian Manual* van de AMORC werd de Rozekruisersautoriteit van Lewis als volgt verkregen:

> "Na vele jaren voortgezet wetenschappelijk en psychisch onderzoek... legde hij zijn eerste contact met het werk van de Rozekruisers door afschriften te verkrijgen van de geheime manuscripten van de eerste

---

282 R. Swinburne Clymer, *The Book of Rosicruciae* (Quakertown, PA: The Philosophical Publishing Co., 1946), pp. 2-3.

283 ["Rosicrucian". Deze term is lastig, aangezien die zowel een Rozekruiser aanduidt, als 'van het Rozekruis'. Voor dat laatste is er geen Nederlands equivalent. vert. RM]

284 Voor een gedetailleerd verslag van het leven en de carrière van Lewis, zie Robert Vanloo's *Les Rose-Croix du Nouveau Monde* (Parijs: Claire Vigne, 1966).

Amerikaanse Rozekruisers, die in 1694 bij Philadelphia hun hoofdkwartier vestigden. Een lid van de Engelse tak die de eerste beweging in Amerika sponsorde, mevrouw May Banks-Stacey, afstammeling van Oliver Cromwell en de D'Arcys van Frankrijk, plaatste in zijn handen papieren die officieel aan haar waren overgedragen door de laatste van de eerste Amerikaanse Rozekruisers, met het Juweel en de Sleutel van autoriteit, door haar verkregen van de Grootmeester van de Orde van India, die toen in dat land een officiant was.

Verscheidene jaren werd correspondentie onderhouden met allerlei vertegenwoordigers van de buitenlandse Jurisdicties, totdat afdoende onderzoek kon worden gedaan om de waardigheid van dr. Lewis vast te stellen om de opdrachten uit te voeren die toen in zijn bezit waren. Ten slotte kreeg hij in 1909 de opdracht om te verschijnen voor bepaalde hoge officianten in Frankrijk. Hij bezocht Toulouse, het oude centrum van het internationale Rozekruisersconclaaf en keerde uit dat land terug in bezit van verdere autoriteit."[285] [286]

Lewis vond zijn verbindingen met de Europese Rozekruisers altijd zeer belangrijk. Een andere continentale groepering waarmee hij banden had, was de Ordo Templi Orientis, waar Franz Hartmann lid van was. De OT.O. werd in 1906 opgericht door een kleurrijke Duitse occultist, Fringe Mason[287] en avonturier, genaamd Theodor Reuss (1855-1924), die in 1921 een charter gaf aan Lewis. Na een aantal valse starts, werd Lewis' organisatie, de AMORC, op de juiste wijze gevestigd in

---

285 AMORC, *Rosicrucian Manual* (San Jose, CA: AMORC, 1948), 11e editie, p. 130.

286 [Het citaat heeft geen aanhalingstekens. vert. RM]

287 [Een onvertaalbare aanduiding, behorend bij de Fringe Masonry. vert. RM]

Florida en verhuisde later naar Californië, waar hij[288] zijn grote schare volgelingen begon op te bouwen en waar zijn hoofdkwartier sindsdien altijd gebleven is. De leringen ervan en het rituele systeem zijn eclectisch en belichamen elementen van de Gouden Dageraad, alchemie, kabbala en andere tradities.

De volgelingen van Lewis schreven aan hem diverse wonderbaarlijke krachten toe, waaronder de transmutatie. Een demonstratie hiervan vond op 22 juni 1926 plaats in New York. Het volgende verslag van de gebeurtenis wordt gegeven door Wittemans in zijn boek *A New and Authentic History of the Rosicrucians*:[289]

> "15 van de 27 leden hadden van de Imperator een kaart gekregen, waarop vermeld was welke ingrediënten en voorwerpen zij voor de operatie moesten meebrengen. Zij beloofden de namen op de kaarten geheim te houden en de 15 delen van de formule pas 3 jaar na de dood van de Imperator bijeen te brengen. Na gebed en een toespraak door laatstgenoemde, waarin de wetten van de materie werden behandeld, werd een stuk zink… op een kleine schaal van Chinaporselein geplaatst, boven het vuur van een smeltkroes. Daarna werden de diverse ingrediënten, waaronder de bloemblaadjes van een roos, gepresenteerd door 15 broeders en zusters… aan de Imperator, die ze de een na de ander op de schaal deponeerde. Na de vereiste 16 minuten, gedurende welke de uitvoerder een weinig bekende geestkracht

---

[288] ["it", dus de Orde. vert. RM]

[289] [Chicago, 1938. Er is van hem ook een Nederlands werk verschenen, getiteld *'Geschiedenis der Rozenkruisers* (Boucher, Den Haag, 1924).

> concentreerde, was het stuk zink in goud getransformeerd, zoals chemisch werd vastgesteld."[290] [291]

Spoedig daarna verhuisde Lewis' organisatie naar Californië en begon op grote schaal te floreren. Lewis werd aangevallen vanuit diverse hoeken, onder wie een ex-lid van AMORC, genaamd George L. Smith. Lewis deponeerde een aanklacht wegens smaad tegen Smith, met als eindresultaat dat Smith door de rechtbank verboden werd om nog langer enige propaganda tegen AMORC te voeren. De aanvallen bleven echter doorgaan, door Clymer en door een opstandig AMORC-lid, genaamd Alfred H. Saunders, aan wie een paar jaar eerder het uitgeverschap van het *AMORC-tijdschrift* was ontnomen.

Ten slotte voelde de AMORC zich gedwongen tot een tegenaanval in de vorm van een pamflet dat in 1935 werd uitgegeven onder de noemer *Audi Alteram Partem* [Hoor de tegenpartij]. Dit neemt de vorm aan van een rapport door een "Nationaal Lidmaatschaps Verdedigings Comité", dat blijkbaar de beschuldigingen had onderzocht die door Clymer naar voren waren gebracht en ze als vals bevond. Clymer zelf wordt in het rapport beschreven als "een Duitse of Nederlandse drukker, die jaren geleden ontdekte dat het winstgevender was om al zijn tijd te besteden aan de letterbak, dan aan de landbouw… vooral wanneer het hem in staat stelt om enkele van de vreemdste denkbeelden te steunen en op te hemelen die een mens ooit gekoesterd heeft." De beschrijving noemt Clymers "dol zijn op titels, voor zelfbenoemde en zelfontworpen posities van 'verheven autoriteit'."[292]

---

290 Frans Wittemans, *A New and Authentic History of the Rosicrucians*, Durvad (F.G. Davies), vertaling (Londen: Rider, 1938; Chicago: Aries Press, 1938), p. 156.
291 [Het citaat heeft geen aanhalingstekens. vert. RM]
292 AMORC, *Rosicrucian Manual*, p. 10.

Clymer sloeg terug, door te zeggen dat Lewis' eigen aanspraak op de betiteling "dr." verdacht was.[293] Deze tegenaanval van Clymer kwam in het omvangrijke 2e Deel van zijn boek *The Rosicrucian Fraternity in America*. De 959 pagina's van dit deel zijn vrijwel uitsluitend gewijd aan het aanvallen van Lewis en de AMORC. Net als vele andere geschriften van Clymer moet het werk met scepticisme benaderd worden.

Het is altijd karakteristiek geweest voor Rozekruisers-organisaties om veel moeite te doen om te trachten hun autoriteit te bewijzen, en rivalen te beletten om aanspraak te maken op de Rozekruisersbanier. Volgens Clymers verslag in het werk dat zojuist genoemd is, ving Lewis aan om aanspraak te maken op autoriteit door de Franse Rozekruisers. Hij besloot toen dat het gewenst was om een Duitse afstamming te verkrijgen. Daartoe, zo beweert Clymer, verbond Lewis zich rond 1930 met een Duitse occultist, genaamd Heinrich Tränker (1880-1956), die zichzelf verklaarde tot de opvolger van Theodor Reuss (die in 1924 gestorven was) als hoofd van de O.T.O. Tränker, die zich "Recnartus" noemde, had een groepering gevormd, genaamd de Societas Pansophia. Lewis en Tränker vormden toen het Internationaal Hoofdkwartier van de Opperste Raad van AMORC in Berlijn, en Lewis begon proclamaties uit te geven over zijn banden met de Duitse Rozekruisers. Onderdeel van het plan betrof het uitgeven van een *New Fama*, die beweerde uit te gaan van de ware Rozekruisersautoriteit, en verklaarde: "Tot nu toe werkte de ANCIENT MYSTIC ORDER ROSAE CRUCIS (AMORC), de aloude tradities volgend, eeuwenlang min of meer in het geheim om de lotsbestemmingen van de mensheid te verbeteren… Al enige jaren echter, zijn de Verheven Adepten geneigd om meer open en zichtbaar te werken."[294]

---

[293] R. Swinburne Clymer, *The Rosicrucian Fraternity in America*, Deel 2 (Quakertown, PA: The Rosicrucian Foundation, 1935), p. 408.

[294] R. Swinburne Clymer, *The Rosicrucian Fraternity in America*, Deel 2, p. 375.

Volgens Clymer liepen Lewis en zijn medewerkers tegen enkele moeilijkheden aan bij het in stand houden van de geloofwaardigheid van deze Duitse band, en bedachten in het begin van 1933 plannen voor een nieuwe Europese bron van autoriteit, genaamd de FUDOSI.[295] Deze initialen stonden voor Federatio Universalis Dirigens Ordines Societatesque Initiationis, ofwel Fédération Universelle des Ordres et Sociétés Initiatiques. Dit lichaam nam vorm aan vanuit contacten tussen Lewis en een aantal Europese esoterici. Een van dezen was een Belgische advocaat, genaamd Jean Mallinger, een promotor van Fringe Maçonnieke rites, waaronder een co-Maçonnieke versie van de Orde van Memphis en Mizraim, wat de toorn opwekte van Chevillon, die aan het hoofd stond van de Franse Memphis en Mizraim. In België legde Lewis ook contact met Emile Dantinne, alias Sar Hieronymus, die het leiderschap had overgenomen van Péladans Orde na de dood van laatstgenoemde in 1918. Dantinne, Mallinger en een aantal andere Europese esoterici werkten samen met Lewis aan het opzetten van de FUDOSI, die in 1934 in Brussel van start ging en zijn steun gaf aan de aanspraak van de AMORC dat deze de enige legitieme Rozekruisersbeweging in Noord- en Zuid-Amerika was. De FUDOSI verbreidde het denkbeeld van het Oude Egypte als de ware bron van het Rozekruiserdom, een denkbeeld dat in de AMORC sterk wordt benadrukt.

Lewis en Clymer trachtten beiden op verschillende tijdstippen om Europese autoriteit te zoeken - Lewis met zijn FUDOSI en Clymer met zijn gelijksoortig genaamde Fédération Universelle des Ordres, Sociétés et Fraternités des Initiés, die volgens Clymer in 1939 een bijeenkomst hield in het Hotel George V in Parijs, tijdens welke Clymer erelid werd gemaakt van het Kabbalistische en Gnostieke Rozekruis. Later, zo verhaalt Clymer in zijn *Book of Rosicruciae*, hoe hij begon met een serie buitenlandse reizen, gedurende welke hij de trouw vergaarde

---

[295] R. Swinburne Clymer, *The Rosicrucian Fraternity in America*, Deel 2, pp. 383-384.

van alle belangrijke vertegenwoordigers van de Rozekruisers-traditie in de ganse wereld.

Een van de kernen in de strijd tussen Lewis en Clymer had te maken met seksmagie, waarbij beide kanten elkaar beschuldigden van het onderwijzen van wrede seksuele praktijken. Clymer geeft toe": "Het mysterie van seks is het verborgen en weinig begrepen beginsel dat aan de natuur ten grondslag ligt" en: "De Randolph Foundation van de authentieke Rozekruisersbroederschap… onderwijst de hoge wet van voortplanting en regeneratie - de seksleerstellingen van de Witte Broederschap." Dit, zo benadrukt hij, is een gezonde vorm van seksonderricht. Maar Clymer kreeg zowat een grote beroerte toen hij beschreef wat hij noemt "De Zwart-magische Seks-leringen van Crowley en de gemoderniseerde O.T.O."[296]

In feite bezat Lewis een O.T.O.-charter, maar eentje dat hij rechtstreeks had ontvangen van Theodor Reuss, toen deze het hoofd was van de O.T.O. in Duitsland. In 1912 werd aan Crowley door Reuss een charter gegeven om de O.T.O. in Brittannië werkzaam te maken. De AMORC verklaarde, dat de ware O.T.O. niets te maken had met zwarte magie. Hij ging het ook uit de weg[297], in *Audi Alteram Partem*, om enige connectie met Crowley te ontkennen. In feite lijkt een van de weinige punten van overeenstemming tussen Clymer en Lewis te zijn, dat Crowley een zwarte magiër was. Net als de meeste van Crowley's critici interpreteerde Clymer de leringen van Crowley volkomen verkeerd,, en spreekt over zijn "beruchte Zwart-Magische Seksformule, 'Liefde is de Wet, Liefde onder Wil'."[298]

AMORC was net zo vijandig jegens Crowley, maar het weerhield hem er niet van, een formulering te gebruiken die

---

[296] R. Swinburne Clymer, *The Rosicrucian Fraternity in America*, Deel 2, pp. 562-563

[297] ["It also went out of its way". De zin krijgt hier een onbedoelde tweeledige betekenis. vert. RM]

[298] R. Swinburne Clymer, *The Rosicrucian Fraternity in America*, Deel 2, pp. 564.

zeer lijkt op zijn "Doe wat ge wilt, zal de ganse wet zijn." In een van de "tempellezingen" van de AMORC voor de 11e Graad, komt deze passage voor:

> "Dit brengt mij op een punt waarop ik veilig en vertrouwelijk commentaar kan geven op een van de oude Rozekruiserswetten die wij niet gebruikt hebben in een van de lagere Graden, aangezien die zo gemakkelijk kan worden misverstaan. Die wet luidt als volgt: "Doe wat ge wilt, is de ganse wet; liefde is de wet, liefde onder wil." Het eerste deel van die wet is het belangrijkste… Nu betekent dat niet, dat je kunt doen zoals het je goeddunkt, en dat er geen andere wet is behalve de wet dat je door het leven gaat terwijl je alles doet wat je verlangt te doen… De sleutel tot de gehele wet ligt in het woord 'wil'. De dingen te doen die je wilt doen, betekent de dingen te doen waarover je geredeneerd hebt, die je onderzocht, geanalyseerd hebt en waarover je het uiteindelijk eens bent, met dien verstande, dat je alle verantwoordelijkheid aanvaardt voor je handelen, en al het karma draagt dat daaruit resulteert."[299] [300]

In zijn geheel bekeken, is deze lering onschadelijk. Maar het eerste deel is uit zijn context genomen. Het kan gemakkelijk verkeerd worden uitgelegd als een uitnodiging tot seksuele instemming. Wat de O.T.O. betreft, deze maakte gebruik van het Rozekruissymbool en had binnen zijn structuur een Graad van "Esoterische Rozekruiser". Hij bracht ook seksuele magie in praktijk, maar op een verantwoorde wijze en met een serieus doel.

---

[299] R. Swinburne Clymer, *The Rosicrucian Fraternity in America*, Deel 2, pp. 638.

[300] [Het citaat heeft geen aanhalingstekens. vert. RM]

Helaas werden in de uitwisselingen tussen Clymer en Lewis nimmer werkelijk diepgaande kwesties aangestipt, en hun uitspraken stijgen zelden uit boven het niveau van gooien met modder. Aan het eind van *Audi Alteram Partem* publiceerde Lewis een open brief aan Clymer, hem uitdagend om naar voren te komen en deel te nemen aan een publiek debat. Een deel van de brief luidt als volgt:

> "Geachte heer Clymer,
> Aangezien u openlijk verklaard hebt dat u graag aan alle geïnteresseerde partijen het bewijs wilt presenteren waarover u zegt te beschikken, dat alle aanspraken van AMORC zou weerleggen, gaan wij opnieuw, en voor de laatste keer, de betrouwbaarheid van uw snoevende verklaringen testen, door u uit te dagen tot een open, publiek debat en presentatie van bewijs."[301]

Lewis biedt verder aan om "te betalen voor de huur van enige hal die u uitkiest in enige stad van 100.000 of meer, in de Mid-Westelijke Staten… en te betalen voor uw transport naar de stad."[302]

Het is jammer dat dit debat nimmer plaatsvond, aangezien het ongetwijfeld enig spectaculair vuurwerk zou hebben opgeleverd. Clymer weigerde Lewis' uitnodiging en eiste op zijn beurt, dat Lewis zich onderwierp aan onderzoek van alle documenten die hij bezat. Begrijpelijkerwijze was Lewis onwillig om dit te doen, aangezien sommige hem op z'n minst in verlegenheid zouden hebben gebracht. De twee gingen verder disputeren over hun respectievelijke rechten op de term 'Rozekruisers' en ten slotte verkreeg Clymer toestemming van de Staat Pennsylvania om zich onder een Rozekruisers-

---

301 [Het citaat heeft geen aanhalingstekens. vert. RM]
302 H. Spencer Lewis, *Audi Alteram Partem* (San Jose, CA: AMORC, z.j.)

benaming te registreren. De hele vete heeft echo's van de strijd tussen Péladan en De Guaita. Plus ça change…[303]

Tegenwoordig is de AMORC een omvangrijke organisatie met een wereldwijd lidmaatschap. Zijn hoofdkwartier, het Rosicrucian Park in San Jose, Californië, bestrijkt een heel blok en bestaat uit een serie indrukwekkende gebouwen, met overvloedige Egyptische portieken, koepels en standbeelden van sfinxen. Ze omvatten een Egyptologisch museum, wetenschappelijke laboratoria, lezingenhallen en een tempel. Geïnteresseerden in de Orde krijgen eerst een rijkelijk gedrukt boekje, getiteld *Mastery of Life*[304], dat de lezer uitnodigt om zijn of haar verborgen krachten te ontwikkelen door het Rozekruisersonderricht te volgen. De onderwerpen gaan onder meer over: "Zorg voor het lichaam, intuïtie en oordeel, het naar wil gebruiken van mentale krachten, de geheimen van tijd en ruimte, de 5 zintuigen van de mens, het menselijk bewustzijn, gebruikmaken van innerlijke krachten, onderzoek naar de aard van de ziel, en mystieke wetten en beginselen."[305]

De controversen omtrent Lewis buiten beschouwing gelaten, moet erkend worden dat hij op zijn manier een opmerkelijk en getalenteerd individu was, en de schepping van AMORC was een aanzienlijke prestatie. De organisatie heeft een enorme invloed gehad, deels door zijn kundige verkoopkunst, en deels ook door de wijze waarop ze vele verschillende esoterische lijnen verbindt binnen een aantrekkelijk systeem van symbolisme en ritueel. AMORC moet vele mensen naar het occultisme en de mystiek hebben getrokken die anders mogelijk nimmer betrokken waren geraakt. De invloed van AMORC kan worden teruggevoerd op vele andere organisaties die hetzij afsplitsingen of deel van dezelfde stroom zijn. Ze omvatten de Scientology, de Maya Orde, Astara en Silva Mind Control.

---

303 ['Hoe meer het verandert'. vert. RM]

304 [De Nederlandse editie heet *Meesterschap over het Leven*. ver. RM]

305 AMORC, *Mastery of Life* (San Jose, CA: AMORC, z.j.)

Zoals Robert Ellwood schrijft in zijn *Religious and Spiritual Groups in Modern America*: "De overeenkomst qua structuur, ritueel en enigszins de terminologie met de Vrijmetselarij, heeft zonder twijfel de acceptatie ervan in Amerika geholpen, waar de Metselarij zeer tot 'de gevestigde orde' behoort. De benadrukking dat AMORC geen religie is, heeft ongetwijfeld velen geholpen die aarzelden om hun traditionele Kerk af te wijzen door het onderricht en het lidmaatschap van de Orde te accepteren, alsook de traditie van een alternatieve werkelijkheid. Deels heeft de AMORC om deze reden een bijzondere rol gespeeld in het vormen van de cultuur van het moderne America."[306]

Op een stillere en kleinere wijze zijn Clymers en Heindels Rozekruisersgroeperingen nog steeds actief. Na Clymers dood werd de organisatie overgenomen door zijn zoon, Emerson M. Clymer. Volgens een van mijn correspondenten, die een enthousiast lid van de groepering is, worden de innerlijke leringen zeer strikt voor iedereen afgehouden die geen passend gekwalificeerd lid is. Het hoofdkwartier is in Beveryl Hall, gelegen in aantrekkelijk en vredig boerenland bij Quakertown in Pennsylvania. Het grondgebied omvat een chiropractisch instituut en een kliniek die gespecialiseerd is in natuurlijke behandeling.

Heindels Rosicrucian Fellowship heeft zijn hoofdkwartier in Oceanside in Californië, tussen Los Angeles en San Diego. Dit omvat gastenhuizen en een opvallende, 12-hoekige witte tempel met een indrukwekkend uitzicht over het omringende land. De 12 zijden, corresponderend met het aantal tekens van de Dierenriem, weerspiegelen de astrologische nadruk van het Rosicrucian Fellowship. Het omvat een uitgeversafdeling die Max Heindels talloze boeken over astrologie, het Rozekruiserdom en soortgelijke onderwerpen uitgeeft. In tegenstelling tot de AMORC heeft deze groepering een religieus karakter. Om

[306] Robert S. Ellwood, *Religions and Spiritual Groups in Modern America* (Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1973). p. 112.

Ellwood te citeren: "De weinige Rosicrucian Fellowshipkerken hebben iets van een ouderwetse protestantse sfeer. Boven het altaar hangen gordijnen, die slechts geopend worden wanneer een verering begint en dan een met rozen bedekt kruis onthullen. De dienst heeft de gebruikelijke hymnen en bijbel, maar het gebed is meer in de Nieuwe Gedachtestijl van het uitzenden van 'goede trillingen', dan van bemiddeling. Er is in het algemeen geen dominee; leden houden de dienst zelf. Zo nu en dan zijn er docenten uit Oceanside. Het blijkt dat de groepering op het ogenblik minder jonge personen aantrekt."[307]

Het Rozekruiserdom is thans wijdverspreid in andere landen. Afgezien van de AMORC, die een wereldwijd lidmaatschap heeft met afdelingen in de meeste landen, zijn er vele andere Rozekruisersgroeperingen aan het werk in de gehele wereld. Een van de actiefste en interessantste van de Europese groeperingen is het Lectorium Rosicrucianum van Haarlem in Nederland, dat in 1924 begon en afdelingen heeft in vele landen, waaronder Brittannië, Oostenrijk, België, Frankrijk, Duitsland, Zweden, Zwitserland, de Verenigde Staten, Brazilië, Australië en Nieuw-Zeeland. Om te citeren uit zijn "Verklaring":

> "De religieuze gemeenschap van het Lectorium Rosicrucianum beoogt het herstel en de heropleving van de oorspronkelijke drievoudige tempel van God, die bestond in de menselijk prehistorie en die zich manifesteerde aan de ganse mensheid en beoogde deze te dienen.
>
> De drievoudige tempel bracht de mensheid de oorspronkelijke, koninklijke en priesterlijke Religie, de oorspronkelijke Wetenschap en de oorspronkelijke Kunst van Constructie…

[307] Robert S. Ellwood, *Religions and Spiritual Groups in Modern America*, pp. 111-112.

> Het Lectorium Rosicrucianum… brengt de mensheid allereerst een gemeenschap van zoekende zielen, die zich willen oriënteren op de oorspronkelijke Universele Leerstelling…
>
> Achter deze gemeenschap van de voorhof, is er ten tweede de Mysterieschool van het Lectorium Rosicrucianum, waarin al diegenen worden geaccepteerd die het besluit nemen om werkelijk het pad te bewandelen van bevrijding van het wiel van geboorte en dood…
>
> Ten derde, is er achter de Mysterieschool de Gemeenschap van de Innerlijke Graden, de Universele Keten van alle voorafgaande Gnostieke Broederschappen, die alle pelgrims accepteert tot het bevrijdende leven en hen verwelkomt in de gebieden van onsterfelijkheid en wederopstanding…"[308]

Het Lectorium Rosicrucianum heeft zijn eigen uitgeversafdeling en geeft een serie mooi gedrukte boeken uit over Rozekruisersonderwerpen in het Nederlands en Engels. Het geeft ook een kwartaalblad uit, getiteld *The Topstone*.[309]

Het is ook de moeite waard om te vermelden, dat er een Rozekruisers Orde is die in 1912 werd opgericht door Annie Besant als een afsplitsing van haar Gemengde Vrijmetselarijbeweging. Bekend als de Orde van de Tempel van het Rozekruis stortte deze beweging klaarblijkelijk in 1918 in. Een van mevrouw Besants volgers echter, ging een partnerschap aan met een man die zich "Aurelius" noemde. Zij vormden wat zij de Corona Fellowship of Rosicrucians noemden, dat een 'Rozekruiserstheater' runde in Christchurch in Hamsphire. Gerald Gardner werd gedurende de Tweede Wereldoorlog lid

---

[308] [Het citaat heeft geen aanhalingstekens. vert. RM]

[309] [Het Nederlandse tijdschrift heet *Ideatie*, vroeger *Logon* en daarvoor *Pentagram*. vert. RM]

van deze groepering en werd langs die weg naar hekserij geleid (hij werd een beroemd beoefenaar).[310]

Een andere belangrijke naam in de recente geschiedenis van het Rozekruiserdom, is die van Rudolf Steiner (1861-1925), de stichter van de Antroposofie, dat hij zag als de belichaming van de Rozekruisersstroming. Steiners beeld van de historische missie en betekenis van het Rozekruiserdom, wordt uitgedrukt in een lezing die hij in 1907 gaf voor de Duitse afdeling van de Theosophical Society. Dat wil zeggen, 6 jaar voorafgaand aan de oprichting van de Anthroposophische Gesellschaft.[311] Enigszins verrassend, ziet Steiner Christian Rosenkreuz niet als slechts een symbool, maar als een werkelijke historische figuur, "een zeer spiritueel individu, belichaamd in een menselijke persoonlijkheid", die in de 15e eeuw een nieuwe spirituele stroming in de wereld bracht en nog steeds, op een hoger plan, deze stroming voortzet, periodiek verschijnend in andere incarnaties. Volgens Steiner ging de Rozekruisersstroming tijdelijk ondergronds gedurende het meeste van de 19e eeuw, maar kwam recentelijk weer naar boven. "Slechts nu, in onze eigen tijd," zegt Steiner, "is het weer mogelijk geworden om de Rozekruiserswijsheid toegankelijk te maken en die in de algemene cultuur te laten vloeien. En wanneer wij over deze cultuur nadenken, zullen we de reden ontdekken waarom dit heeft moeten zijn."[312] Steiner refereerde hier aan wat hij zag als de duik van de moderne maatschappij in materialisme.

Wat het Rozekruiserdom verschaft zoals Steiner het ziet, is in essentie een nieuwe methode om zodanig met oude wijsheid om te gaan, dat die past bij het moderne tijdperk. Het Roze-

---

[310] Details worden gegeven in J.L. Bracelin, *Gerald Gardner: Witch* (Londen: Octagon Press, 1960).

[311] In Rudolf Steiner, *Die Theosophie des Rosenkreuzers* (Dornach, Duitsland: Rudolf Steiner Taschenbücher, 1989), pp. 11-21; in het Engels: *Theosophy of the Rosicrucians* (Londen: Rudolf Steiner Publishing Co., 1953), pp. 7-17.

[312] Rudolf Steiner, *Theosophy of the Rosicrucians*, p. 10.

kruiserdom gebruikt het rationele verstand om waarheden te vatten die door hogere spirituele eigenschappen worden overgebracht. Het is actief bezig in de praktische wereld. "De Rozekruiserswijsheid moet niet alleen in het hoofd stromen, niet alleen in het hart, maar ook in de hand, in onze manuele vermogens, in onze dagelijkse handelingen.[313] Hier beschrijft hij in essentie wat de antroposofie zelf werd, namelijk een beweging met een spirituele basis die zich tegelijkertijd uitstrekte in vele gebieden des levens. Tegenwoordig omvat ze onder andere de architectuur, het schilderen, de opvoedkundige Waldorfbeweging, de dansmethode die als euritmie bekendstaat, de biodynamische landbouw, de homeopathische geneeskunde, de psychotherapeutische 'biografische' methode, en een religieuze stroming die als de Christian Community bekendstaat. Men zou kunnen zeggen, dat ze als het Rozekruiserdom is, in die zin, dat het de holistische, universalistische visie weerkaatst zoals die in de oorspronkelijke manifesten gepresenteerd werd.

In een latere verhandeling zei Steiner: "Via onze stroming is het mogelijk om door te dringen tot het ware Rozekruiserdom, doch onze weg moet niet worden beschreven als 'het Rozekruiserdom', omdat onze stroming een veel breder gebied omvat dan dat van het Rozekruiserdom, namelijk het geheel van de anthroposofie."[314] De antroposofie moet echter zeker gezien worden als een van de belangrijkste bewegingen die de Rozekruisersimpuls hebben voortgedragen.

Behalve de diverse organisaties die feitelijk de term 'Rozekruisers' gebruiken of een afstamming van de Rozekruisers claimen, zijn er veel mensen die op een minder voor de hand liggende wijze beïnvloed zijn geworden door de mythologie. Zij zijn geïnspireerd door de Rozekruisersidealen en door het denkbeeld van een geheime en altruïstische broederschap. Eén

---

[313] Rudolf Steiner, *Theosophy of the Rosicrucians*, p. 13.

[314] Paul M. Allen, *A Christian Rosenkreutz Anthology* (Blauvelt, NY: Rudolf Steiner Publications, 1968), p. 455.

voorbeeld is John Hargrave, een idealistisch man met brede vermogens, die tussen de oorlogen aan het hoofd stond van een organisatie die in Brittannië de 'Kindred of the Kibbo Kift' genoemd werd. Begonnen als een ontwikkeling van de padvindersbeweging moedigde men de leden van de organisatie aan, om deel te nemen aan kamperen en andere outdoor-activiteiten, om contact met de aarde te herstellen en tegenwicht te bieden aan de onnatuurlijke en ongezonde invloeden van het mechanistische tijdperk. Later ontwikkelde ze zich tot een politieke beweging, de 'Green Shirts', die een economische hervorming bepleitte langs de lijnen van 'Social Credit'[315]. Ze doofde uit nadat uniformen werden uitgebannen in het Mosley-tijdperk[316]. Het was geen fascistische beweging[317], maar was gebaseerd op een combinatie van het Ruskin-Morrisachtig socialisme[318] en een romantisch nationalisme, dat doet denken aan het Duitse nationalisme van de vroegere Rozekruisers. Hargrave beschrijft dit meeslepend in *The Confession of the Kibbo Kift*:

> "Aldus heeft The Kindred in Engeland wortel geschoten in een culturele aarde die zeer duidelijk de lagen laat zien van Angelsaksische, Viking-, Keltische en Neolithische bouwers van grafheuvels, hunebedden en de oude rechte weg. In deze tradities vindt het iets noodzakelijks, iets propers en helders en waars: iets dat

[315] [Een economische theorie over het basisinkomen via maatschappelijk dividend. vert. RM]
[316] [Een fascistische beweging die de wetgever aanleiding gaf om politieke uniformen te verbieden. vert. RM]
[317] [Dit lijkt onjuist te zijn. Officieel heette deze beweging de 'British Union of Fascists'. vert. RM]
[318] [Legde o.a. de nadruk op de psychologische waarde van arbeid. vert. RM]

> Rudyard Kipling aanvoelde in zijn *Puck of Pook's Hill*."[319] [320]

In datzelfde boek citeert Hargrave Robert Burtons commentaar in *The Anatomy of Melancholy*: "We hadden in ons tijdperk een soort algemene bezoeker nodig, die zou veranderen wat er verkeerd is - een waar[321] leger van Rozekruisersmannen; want zij zullen alle aangelegenheden herstellen (zeggen zij), de religie, de politiek, de gedragingen, met kunsten, wetenschappen, et cetera." Na het opkomen van de Rozekruiserslegende te hebben beschreven, zegt Hargrave verder: "Wij hebben in onze eigen dagen in alle opzichten zeer veel behoefte aan een 'soort algemene bezoeker', 'een waar leger aan Rozekruisersmannen', een lichaam van 'niet-misleidende jezuïeten', dat alles zal herstellen wat verkeerd is.[322]

Het denkbeeld van inwijding heeft ook een plek in het denken van Hargrave. In zijn ongewone en zeer onderhoudende novelle *Young Winkle* beschrijft hij hoe een jonge, ongeschoolde straatjongen onder de hoede wordt genomen door een wijze oude man, genaamd dr. Teshoon Lammas, die hem onderricht geeft volgens zijn eigen filosofie, zodat hij eruit tevoorschijn komt als een compleet individu.

Dr. Lammas is lid van een internationale broederschap, genaamd 'The Game', waarvan de doeleinden enigszins lijken op die van de Kibbo Kift, waarvan ze het symbool draagt. De broederschap is gewijd aan het verbeteren van de wereld via een mengsel van economische hervorming, verlichte opvoeding en een politiek van lichamelijk fitheid. Nadat Winkle een serie waardigheidstesten heeft doorlopen, wordt hij ten slotte toegelaten tot deze sociëteit in een indrukwekkende inwijdings-

---

[319] John Hargrave, *The Confession of the Kibbo Kift* (Londen, 1927).
[320] [Het citaat heeft geen aanhalingstekens. vert. RM]
[321] ["just". Heeft meer betekenissen. vert. RM]
[322] John Hargrave, *The Confession of the Kibbo Kift.*

ceremonie, die zeer sterk lijkt op enkele ceremonies die we eerder zijn tegengekomen. Lammas lijkt op de figuur van de Rozekruisersadept die wij zo dikwijls in de literatuur tegenkomen.

Het is duidelijk dat er heden niet slechts één 'waar leger van Rozekruisersmannen' is, maar vele groeperingen en individuen. Hoewel zij nog niet de gehoopte reformatie tot stand hebben gebracht, gaan zij voort met werk te dien einde. Zij hebben getoond dat zij dikwijls breed verschillen qua houding en geloof, maar zij beschouwen zich allen als dragers van het banier dat oorspronkelijk door Christian Rosenkreuz geheven werd.

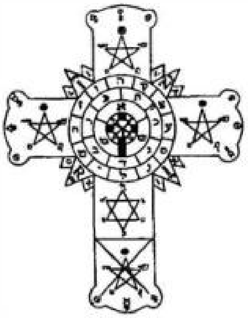

HOOFDSTUK 13
HET ROZEKRUISERDOM: EEN VERHAAL ZONDER EINDE

De geschiedenis die ik in dit boek geschetst heb, toont het Rozekruiserdom als een verschijnsel dat merkwaardig moeilijk te categoriseren is. Het is niet een religie, aangezien zijn volgelingen het dikwijls in praktijk hebben gebracht naast het christendom en andere religies, en het eerder beschouwen als een aanvulling dan als een vervanging. Het is geen cultus, aangezien dat iets impliceert wat te specifiek en vergankelijk is. Ook is het geen filosofie, aangezien het te nevelig en ongrijpbaar is om het die naam te geven. Een ander treffend kenmerk van het Rozekruiserdom is het feit, genoemd in mijn introductie, dat het opgroeide uit het abrupte verschijnen van een opzettelijk geschapen mythologie.

Wellicht is het intellectuele/spirituele kader waar het 't meest op lijkt, de Vrijmetselarij, waarmee, zoals ik heb aangetoond, het bepaalde banden heeft, hoewel de volle omvang van de banden onduidelijk blijft. Wij weten dat Rozekruiserselementen feitelijk aanhaakten bij de Vrijmetselarij in de 18e eeuw, en er zijn nog steeds banden in de vorm van de Rose Croix-Metselarij

(zie aanhangsel), en de Soc. Ros. (zie Hoofdstuk 10). De link kan echter veel verder teruggaan. Een Rozekruiserscatalysator kan de verandering teweeggebracht hebben van de operatieve naar de speculatieve Metselarij. Hopelijk zal verder onderzoek meer licht werpen op dit vraagstuk.

Het herleiden van het Rozekruiserdom tot zijn basiselementen laat niet veel meer over dan een naam, een symbool, een legende, bepaalde occulte verbanden, en een gnostiek gezichtspunt. Toch is dit vreemde organisme er op de een of andere manier in geslaagd te overleven en te groeien, over een periode van meer dan 3 eeuwen. Hoe en waarom?

Eén antwoord is, dat het juist zijn vaagheid is die het geholpen heeft om te overleven. Het Rozekruiserdom heeft dikwijls zijn kleur en vorm veranderd om zich aan zijn omgeving aan te passen. Toch is het herkenbaar gebleven. Zelfbenoemde adepten hebben in zijn naam allerlei soorten buitensporige aanspraken gemaakt, zonder enig gevaar om tegengesproken te worden, aangezien niemand ooit in de positie is geweest om te zeggen waar het 'ware' Rozekruiserdom uit bestaat. De beweging heeft het nimmer aan leerlingen ontbroken, want de mensen houden van een mysterie, en het Rozekruis is een mysterie bij uitstek.

Na de geschiedenis van de Rozekruisersbeweging via haar vele manifestaties tot aan de huidige dag te hebben nagetrokken, is het logisch om je af te vragen welke lessen deze geschiedenis te bieden heeft. Een zo'n les is het besef, dat een nevelig denkbeeld een krachtig iets kan zijn, wanneer het de mantel van het mysterie draagt en tegelijkertijd gepresenteerd wordt in de vorm van een eenvoudig, doch tot de verbeelding sprekend symbolisme. Een andere is, dat zulk een denkbeeld net zo goed naar doodlopende straten kan leiden, als naar verlichte wegen. Hoewel de beweging vele dubieuze karakters heeft gekend, heeft het ook mensen geïnspireerd die oprecht de behoefte hadden om een 'Nieuwe Dageraad' te scheppen. Het Rozekruiserdom heeft geholpen om de geest van de alchemisten

levend te houden, die ten grondslag ligt aan de homeopathie en ons nog steeds inspireert om 'het Boek der Natuur te lezen' met een gevoel van verering. Zijn holistische, universalistische visie is aanwezig in bewegingen als de antroposofie. En hij heeft beslist een verrijkend effect gehad op de kunst en literatuur.

Een ander aspect van het Rozekruiserdom dat maar weinig schrijvers hebben aangestipt, maar naar mijn gevoel belangrijk is, is de eigenschap van speelsheid; iets dat zonder twijfel aanwezig is in de gnostieke traditie die het Rozekruiserdom zo beïnvloed heeft. Het dualistische universum van de gnostici, met zijn demiurg die de stoffelijke wereld schiep, hoeft niet somber en deprimerend te zijn. Het opent veeleer de mogelijkheid om de wereld te zien als een prachtige goochelaarstruc, met de demiurg als de goochelaar, wiens vaardigheid bewonderd en toegejuicht wordt. Maar vroeg of laat eindigt de show en moet je het theater verlaten. Vanuit dit gezichtspunt is de gnostiek niet langer een negatief, melancholiek gezichtspunt en wordt ze in plaats daarvan een speels gezichtspunt dat gevierd kan worden.

De Nederlandse historicus Johan Huizinga heeft zich in zijn klassieke boek *Homo Ludens* beziggehouden met speelsheid en het belang daarvan in de menselijk cultuur in de geschiedenis. Dit is de houding die men onder bepaalde boeddhistische wijzen aantreft, die de humor cultiveerden als een van de paden naar Verlichting. Er zijn altijd, zowel in het Oosten als in het Westen, 'lachende meesters' geweest die dit pad volgden. Toen ik over de Rozekruisers begon te schrijven, had ik mij niet het belang van dit element van humor en speelsheid gerealiseerd. Vandaar dat ik niet het ware belang van het woord *ludibrium*, of 'grap' waardeerde, dat Johann Valentin Andreae placht te gebruiken om *Het Scheikundig Huwelijk* te beschrijven. Pas later daagde bij mij de vermoedelijk betekenis. Andreae bedoelde niet een grol of een practical joke, maar eerder een handeling van creatieve speelsheid in de geest van de *homo ludens*. Andreae was in zekere zin, een 'lachende meester', zoals

er vele andere waren die een rol speelden in de geschiedenis van het Rozekruiserdom.

Vaak valt de 'lachende meester' moeilijk te onderscheiden van de bedrieger. Iemand kan in feite tegelijkertijd beide zijn. Deze waarheid wordt geïllustreerd in sommige occulte novellen en verhalen van de Duitse schrijver Gustav Meyrink (1868-1932). Meyrink had een meer dan academische interesse in de esoterie. Hij was lid van de occulte loge 'Zum blauen Stern'[323] in Praag, die banden kreeg met een groepering rond een oudere wever die naar zeggen een Rozekruisersinwijding had gehad. In een kort verhaal, getiteld *Meister Leonhard* (gepubliceerd in 1916), beschrijft Meyrink een kwakzalver en wonderdokter, genaamd Schrepfer[324]. Het kan meer dan toeval zijn geweest, dat hij dezelfde naam koos als de 18e-eeuwse maçonnieke propagandist van twijfelachtig karakter, genoemd in Hoofdstuk 8.

Meyrinks Schrepfer wordt beschreven als een merkwaardig tegenstrijdig individu:

> "Doctor Schrepfer at vuur, slikte zwaarden in, veranderde water in wijn, stak dolken door zijn wangen en tong zonder dat er bloed vloeide, genas bezeten mensen, toverde verwondingen weg, riep geesten op, en bezwoer mensen en vee.
>
> Dagelijks realiseerde Leonhard zich, dat de man een bedrieger was, die lezen noch schrijven kon en toch wonderen teweegbracht…
>
> Alles wat de bedrieger zei en deed, had een dubbele bodem: hij bedroog de mens en tezelfdertijd hielp ze; hij loog en zijn uitspraken verborgen de hoogste waarheid; hij sprak de waarheid en de leugen sneerde voort.

---

[323] ["the Blue Star". vert. RM]

[324] [In feite iemand die het 'schrepfen' beoefent: een behandelmethode waarmee via incisies in de huid bloed wordt afgenomen. vert. RM]

> Hij fantaseerde zorgeloos en zijn woorden kwamen uit."[325] [326]

In zijn beschrijving bracht Meyrink het paradoxale feit over, dat occulte kennis vaak wordt overgebracht door ogenschijnlijk slecht bekend staande kanalen. Iemand kan tezelfdertijd een goedkope charlatan zijn en een overbrenger van de grootste wijsheid. Het is feitelijk moeilijk om te denken aan een groot mystiek leraar uit recente tijden die niet een element van de bedrieger of showman in zich had. Dit is toepasselijk op recente figuren als Lévi, Crowley en Gurdjieff. Nergens is deze waarheid meer zichtbaar dan in de geschiedenis van de Rozekruisersbeweging.

Ik denk dat de meest vruchtbare wijze om naar het Rozekruiserdom te kijken, is, die niet te zien als een bepaalde leerstelling of autoriteit die door een opeenvolging van groeperingen is doorgegeven, maar eerder als de manier die sommige personen gekozen hebben om een innerlijke zoektocht tot uiting te brengen. Iedere zoeker naar waarheid moet de symbologie kiezen die het beste aansluit op zijn eigen bijzondere zoektocht. De Graalcyclus is een van de voorbeelden van zulk een symbologie. Het Rozekruiserdom is een ander voorbeeld. Van tijd tot tijd zijn mensen die zich aangetrokken voelen tot deze symbologie bijeengekomen, met uiteenlopende gradaties van formaliteit. Maar de zoektocht zelf is te ongrijpbaar qua aard om zich ooit aan analyse te onderwerpen.

Deze groepen zoekers zijn als de "Liga" die beschreven is in Herman Hesse's *Reis naar het Oosten* (*Die Morgenlandfahrt*).[327] In deze krachtige kleine novelle beschrijft Hesse's verteller zijn betrokkenheid bij een groep reizigers, die ieder van plan zijn om door deze reis een persoonlijke droom te

---

[325] Gustav Meyrink, *Meister Leonhard* (1916).

[326] [Het citaat heeft geen aanhalingstekens. vert. RM]

[327] Herman Hesse, *Reis naar het Oosten* (*Die Morgenlandfahrt*), Hilda Rosner, vertaling (New York: Farrar Straus & Giroux, 1988).

verwezenlijken. Later krijgt de verteller toegang van de leider van de Liga tot alle geheime archieven van de groepering, zodat hij een verslag over de broederschap kan schrijven. Maar zodra hij de archieven gaat doorzoeken, ziet hij zich geconfronteerd met een overweldigende hoeveelheid documenten die kamer na kamer vullen, dikwijls geschreven in vreemde talen die hij niet kan begrijpen. Hij realiseert zich al spoedig, met een gevoel van vernedering, dat hij niet tegen de taak is opgewassen, en vervloekt zijn aanmatiging door te denken dat zulk een onderneming mogelijk was. Wellicht is het net zo aanmatigend om te trachten een geschiedenis van de Rozekruisersbeweging te schrijven. En wanneer ik heb volgehouden waar de held van Hesse het heeft opgegeven, is dat geweest in de hoop een straaltje licht te kunnen werpen op een duister onderwerp. Er blijven nog andere sluiers over die weggenomen moeten worden. Maar dat moet het voorrecht blijven van de individuele zoeker.

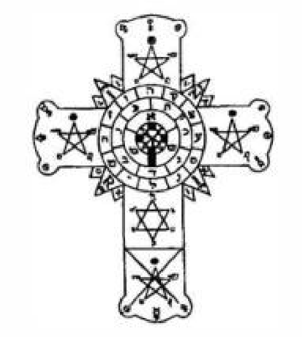

AANHANGSEL
DE GRAAD VAN HET ROZEKRUIS VAN HEREDOM

De 18e Graad van de Aloude en Geaccepteerde (Schotse) Rite van de Vrijmetselarij, bekend als het Rozekruis van Heredom, geeft een interessante opname van Rozekruisersmotieven weer. In zijn huidige vorm lijkt hij afkomstig te zijn uit het einde van de 18e eeuw, maar een lezer van de 1e editie van dit boek heeft mij de volgende opmerking geschreven: "Het Rozekruis zou zijn oorsprong hebben gehad in Schotland en was in 1750 werkzaam (ook in Engeland), lang voordat de 33 Graden van de Aloude en Geaccepteerde Rite werden samengesteld. En zelfs eerder was er de Koninklijke Orde van Schotland met een Graad van Ridder van het Rozekruis." A.C.F. Jackson heeft een geschiedenis van de Aloude en Geaccepteerde Rite verschaft in zijn boek *Rose Croix*.[328]

De volgende details van de 18e Graad zijn geciteerd uit *The Text Book of Advanced Freemasonry*, anoniem gepubliceerd in 1873:

---

[328] A.C.F. Jackson, *Rose Croix* (Shepperton, Lewis Masonic, 1980; herziene en uitgebreide editie, 1987). Zie McCoy Publishing in Oklahoma City, OK.

"Deze Graad is filosofisch, waarvan het de bedoeling is om het denkvermogen te bevrijden van de belastingen die zijn voortgang naar volmaaktheid belemmeren, en het op te heffen tot de contemplatie van onnavolgbare waarheid, en de kennis van goddelijke en spirituele dingen…

De emblemen van deze Graad zijn de Adelaar en de Pelikaan, het Kruis en de Roos. De Adelaar is een symbool van Christus in Zijn goddelijke aard… De Pelikaan is een embleem van onze Heiland die Zijn bloed vergiet voor de verlossing van de mensheid.

Het Kruis is, net als bij de Egyptenaren, een symbool van eeuwigdurend leven, doch sinds de tijd van onze Verlosser is het door alle christenen aanvaard als een embleem van Hem die stierf voor de verlossing van het menselijk ras.

De Roos is figuratief Christus, vandaar dat Hij 'de Roos van Sharon' wordt genoemd. Ragon zegt, dat het kruis in Egypte een embleem van onsterfelijkheid was, en de roos van geheimhouding; de roos gevolgd door het kruis was de eenvoudigste wijze om 'het geheim der onsterfelijkheid' te schrijven…"[329] [330]

Net zoals in het geval van andere Ordes, kiest de Rose Croix-ridder een naam uit een goedgekeurde lijst van kenmerken, en wordt dan bijvoorbeeld "Eques ab Honestate" (Ridder van Eerlijkheid), "Eques a Sinceritate" (Oprechtheid), of "Eques a Hilaritate" (Vrolijkheid).

Het boek beschrijft verder de inrichting van het vertrek voor de Rose Croix-Graad als volgt:

---

[329] Anonymus, *Textbook of Advanced Freemasonry* (Londen: geen plek, 1873).
[330] [Het citaat heeft geen aanhalingstekens. vert. RM]

"Deze Graad vereist Drie Vertrekken en, zo mogelijk, een Buiten- of Voorbereidingskamer, voor de ontvangst van de Kandidaten, waar de voorafgaande Graden, met inbegrip van de 17e, met name gegeven worden, tenzij dit in extenso gedaan wordt. De volgende wordt 'de Zwarte Kamer' genoemd. Deze moet behangen worden met zwart, de vloer bedekt met een oliedoek die een mozaïeken betegeling in zwarte en witte vierkanten of tabletten vertegenwoordigt. In het Oosten worden twee Zwarte gordijnen opgehangen, zodanig dat ze geheel naar beneden kunnen worden getrokken, en afdoende open om het Altaar te tonen, dat op een verhoging moet staan, met daarop drie treden, bedekt met zwart met een witte rand, waarop zilveren of witte Zwaarden zijn verwerkt. Achter en boven de bovenste trede een Transparant, waarop drie Kruisen verschijnen. In het Centrum van het Hoogste Kruis moet de Mystieke Roos (Zwart) zijn, geplaatst in het centrum van het Kruis, en omgeven door een Doornenkroon. De andere twee Kruisen moet een Schedel en Gekruiste Botten aan de voet hebben. Achter de Gordijnen en aan de voet van het Altaar moet een Driehoekige Tafel zijn, bedekt met zwart doek, en met witte franje rond de hoeken. Daarop moeten Drie Waxinelichtjes, een Bijbel, Kompassen, en een Driehoek worden geplaatst. Naast het Altaar moet er een Bank zijn voor de M.W.S. om op te kunnen liggen. Op het Altaar, voor de Transparant, aan de voet van het Kruis, moet een Roos geplaatst worden, gemaakt van Zwarte Crêpe. In het centrum van de kamer moet het Traceerbord zijn, en op de vloer een schildering van 7 cirkels in wit op een zwarte achtergrond, en in het centrum een Roos. In het Noorden, Zuiden en Westen moeten Drie Pilaren zijn, zes voet hoog. In de kapitelen ervan moet worden gegraveerd: 'Geloof, Hoop en Liefdadigheid', of anders hun initialen

'F.H.C.', geschilderd op kleine tinnen of kaarten, en met een Haak opgehangen aan iedere Pilaar. Boven iedere Pilaar moeten 11 lichten zijn, zichtbaar in een doos die 11 gaten heeft en de letters 'F.H.C.' in het centrum. Wanneer de Zwarte Kamer afdoende groot is, mag die verdeeld worden in tweeën door een tweede zwart gordijn achter het Altaar. Bij alle gebeurtenissen moet er van daaruit een doorgang zijn naar de Rode Kamer, overeenkomstig de positie van de Appartementen. Vanuit de Zwarte Kamer moet de Kamer des Doods opengaan, en van daaruit de Rode Kamer. Maar wanneer dit niet geregeld kan worden, moet de Kandidaat, nadat hem toegang is geweigerd in het tweede deel van de Ceremonie, naar de Ontvangstkamer worden gezonden, en de Zwarte Kamer worden omgebouwd tot de Kamer des Doods. De Kamer des Doods moet de emblemen van sterfelijkheid verspreid hebben, en diverse obstakels moeten zo worden geplaatst, dat de Kandidaat enige moeite zal hebben om zijn weg naar het Zwarte Gordijn te banen, waarachter een Lamp van Wijngeest en Zout moet worden geplaatst, en de Lont van de Lamp ook met Zout bestrooid, en 2 of 3 personen in doeken gewikkeld eromheen gegroepeerd als Lijken. De Kamer des Doods mag verlicht worden door Transparanten, die Schedels, Gekruiste Botten, et cetera vertegenwoordigen, of door 7 flambouwen, bevestigd in Schedels en Gekruiste Botten. De Derde of Rode Kamer moet helder verlicht zijn, en alle Broeders in hun hoogste gewaden gerangschikt onder hun Banieren, de kamer met rood behangen. In het centrum het Traceerbord, de vertegenwoordiging van de Geheimzinnige Ladder met 7 Sporten. Op het Altaar moeten 7 Sporten en 33 Lichten zijn, achter een Transparant, dat de Vlammende ster met 7 Punten vertegenwoordigt. In het centrum de letter G. Op de bovenste

trede van het Altaar moet de Kubieke Steen zijn, met daarvoor een Rode geopende Roos, met de letter G in het centrum. Het Altaar moet rijkelijk gedecoreerd zijn met Rozen en geparfumeerd met Attar van Rozen. In dit deel van de Graad moet geen Kruis verschijnen; maar het WOORD, wanneer het gevonden wordt, kan worden vastgemaakt aan een Zijden Draad, die wordt uitgestrekt door kleine haken achter iedere letter en bij de kubieke steen, waarvandaan ze gemakkelijk verwijderd kunnen worden voordat het WOORD verbrand wordt. Het laatste deel van de Ceremonie wordt gegeven in de Rode Kamer, ingericht zoals hierboven, behalve dat de Ladder verwijderd moet worden, en een voetstuk bedekt met een wit doek geplaatst moet worden aan het Oostelijke einde van het Traceerbord, waarop een schaaltje met Biscuits of Passietaart is geplaatst, met een Beker aan iedere zijde, waarvan de ene strontium bevat, waarin het WOORD verbrand moet worden, en een Zoutvaatje[331] met Zout. Bij het toekennen van de Graad van Rose Croix worden de Graden gegeven bij naam van de Vierde tot en met de Veertiende in een Grootloge van Volmaaktheid. Een Grootloge van Prinsen van Jeruzalem wordt dan geopend verklaard, en de Vijftiende en Zestiende Graad worden toegekend bij naam. Dan wordt de Grootloge van Prinsen van Jeruzalem gesloten en een Algemene Loge van de Ridders van het Oosten en Westen wordt geopend. De Graad wordt bij naam gegeven, met de Signalen, Tekens en Woorden. Dan wordt de Grootloge van de Ridders van het Oosten en Westen gesloten, en wordt de Achttiende of Rose Croix Graad toegekend in extenso. De grote lengte qua benodigde tijd is afdoende excuus om de andere niet op die manier te geven."[332] [333]

[331] ["Salt Cellar". vert. RM]

[332] Anonymus, *Textbook of Advanced Freemasonry*.

De ceremonie zelf is te lang en betrokken om die ten volle te citeren. Kort gezegd, gaat het om de kandidaat die aan de voorzittend officiant, de "Meest Wijze Soeverein", om toelating vraagt en verteld wordt dat hij eerst het "verloren woord" moet vinden. In een symbolische zoektocht naar het woord, passeert hij door de Zwarte Kamer, waar hij symbolische gevaren en aandoeningen ondergaat, ontworpen om zijn deugden van Geloof, Hoop en Dienstbaarheid te versterken. Wanneer hij verschijnt, wordt hij opnieuw ondervraagd door de Meest Wijze Soeverein en krijgt hij de letter van het verloren woord. Deze letters worden dan op het altaar geplaatst en de kandidaat wordt toegelaten tot de Rose Croix Graad.

[333] [Het citaat heeft geen aanhalingstekens. vert. RM]

EEN KEUZE UIT DE BIBLIOGRAFIE

De volgende lijst is hoofdzakelijk bedoeld als een keuzelijst, aangezien de bibliografie van het Rozekruiserdom uitgebreid en ingewikkeld is. Het zou vooral onpraktisch zijn geweest om te trachten een omvangrijke catalogus op te nemen van alle edities van de Manifesten, en ik heb hier slechts die edities opgenomen, die ikzelf gebruikt heb.

Bibliografieën

Gardner, F. Leigh. *A Catalogue Raisonné of Works on the Occult Sciences*: Deel I, *Rosicrucian Books*, 2e editie, privé gedrukt, Londen, 1923. Voor zover het gaat, is dit een bruikbaar referentiewerk, wanneer men rekening houdt met bepaalde onnauwkeurigheden en weglatingen.

Kloss, Georg. *Bibliographie der Freimaurerei und der mit ihr in Verbindung gesetzten geheimen Gesellschaften*. Laatste editie, Graz, Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1970. Bevat een sectie over het Rozekruiserdom.

Wolfstieg, August. *Bibliographie der freimaurerischen Literatur*. Deel II van dit werk (1912) bevat een Rozekruiserssectie. Drie delen, Burg/Leipzig: Verein Deutscher Freimaurer, 1911-1913. Herdruk Hildesheim, 1964.

Edities van de Manifesten

The Chemical Wedding of *The Hermetic Romance* of de *Chymical Wedding*. E. Foxcraft, vertaling in *A Christian Rosenkreutz Anthology*. Samengesteld en uitge-

geven door Paul M. Allen. Blauvelt, NY: Rudolf Steiner Publications, 1968.

Chymische Hochzeit Christiani Rosenkreutz, F. Maack, uitgave Berlijn: 1913.

Chymische Hochzeit Christiani Rosenkreutz [Het Chemisch Huwelijk van Christian Rosenkreutz]. (Johann Valentin Andreae) Straatsburg, 1616.

Confessio Fraternitatis in Francis Yates': *The Rosicrucian Enlightenment*. Londen: Routledge & Kegan Paul, 1972.

Confessio Fraternitatis in *Chymische Hochzeit Christiani Rosenkreutz*, *Fama Fraternitatis*, *Confessio Fraternitatis*. F. Maack, uitgave Berlijn, 1913.

The Fame and Confession of R:C: Commonly, of the Rosie Cross. With a Praeface annexed thereto, and a short Declaration of their Physicall Work. Eugenius Philalethes (Thomas Vaughan). Londen, 1652. Een facsimile van het bovenstaande, samen met een introductie, aantekeningen en een vertaling van de brief van Adam Haselmayer, uitgegeven door F.N. Pryce, werd privé uitgegeven door de Societas Rosicruciana in Anglia in Londen in 1923. Pryce's waardevolle introductie omvat tevens een gedetailleerde vergelijkende analyse van alle vroege edities van de *Fama* en de *Confessio* en een discussie over hun mogelijke auteurschap.

The Hermetic Romance, of the Chymical Wedding, written in High Dutch by C.R., vertaald door Ezechiel Foxcroft. Londen, 1690.

Chymische Hochzeit Christiani Rosenkreutz, *Fama Fraternitatis*, *Confessio Fraternitatis*. Uitgegeven door F. Maack. Berlijn, 1913.

Fama Fraternitatis, *Confessio Fraternitatis*, *Chymische Hochzeit Christiani Rosenkreutz. Anno 1459*. Uitgegeven en geïntroduceerd door Richard van Dülmen.

Stuttgart; Calwer Verlag, 1973. De betrouwbaarste moderne uitgave van de Manifesten, met geleerde introductie en aantekeningen.

Fama Fraternitatis, dess Löblichen Ordens des Rosenkreutzes [De Verklaring van de Loffelijke Orde van het Rozekruis]. (Johann Valentin Andreae) Kassel, 1614.

Voor andere werken die de Manifesten bevatten, zie J.W. Montgomery, Frances A. Yates en A.E. Waite.

Studies

Allen, Paul M., samensteller en uitgever. *A Christian Rosenkreutz Anthology*. Blauvelt, NY: Rudolf Steiner Publications, 1968. Een nuttig compendium van Rozekruisers- en alchemistisch materiaal, met inbegrip van de Foxcroft-vertaling van *Het Scheikundig Huwelijk* en de Vaughanversies van de *Fama* en de *Confessio*.

Arnold, Paul. *Histoire des Rose-Croix et les Origines de la Franc-Maçonnerie*. Parijs, 1955.

-----. *La Rose-Croix et ses Rapports avec la Franc-Maçonnerie*. Parijs, 1970.

Beyer, Bernhard. *Das Lehrsystem des Ordens der Gold- und Rosenkreutzer*. Leipzig, Berlijn: Pansophie Verlag, 1925.

Case, Paul Foster. *The True and Invisible Rosicrucian Order*. York Beach, ME: Samuel Weiser, 1985. Een interessante maar hoogst idiosyncratische interpretatie van het symbolisme van de Manifesten.

Churton, Tobias. *The Gnostics*. Londen: Weidenfeld and Nicholson, 2e editie, 1987. 3e editie New York: Barnes and Noble, 1997. Bevat een hoofdstuk over de Rozekruisers.

-----. *The Knights, the Cross and the Compasses: Rose-Cross*

and the Origins of Freemasonry. Ongepubliceerd manuscript, 1996.
Edighoffer, Roland. *Les Rose-Croix*. Parijs: Presses Universitaires de France, 1982.
-----. *Rose-Croix et société idéale selon Johann Valentin Andreae*, Twee delen. Parijs: Éditions Arma Artis, 1982-1987.
-----. "Rosicrucianism: From the Seventeenth to the Twentieth Century", in *Modern Spirituality*. Antoine Faivre, Jacob Needleman en Karen Voss, uitgevers. New York: Crossroad, 1992.
Faivre, Antoine. *Access to Western Esotericism*. Albany: State University of New York Press, 1994. Dit geleerde en welbespraakte onderzoek van het Westerse esoterisme bevat een essay getiteld "The Chemical Wedding of Christian Rosenkreutz as Pilgrimage of the Soul."
Frick, Karl R.H. *Die Erleuchteten*. Graz: Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1973.
-----. *Licht und Finsternis*, Deel 1. Graz: Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1975.
-----. *Licht und Finsternis*, Deel 11. Graz: Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1978. Deze delen vormen drie delen van een monumentale studie van gnostiek, kabbalistiek, hermetisme en Rozekruisersgroeperingen, alsook andere occulte elementen in de Westerse traditie, vanaf de oudheid tot aan de 20e eeuw.
Gilbert, R.A. *A.E. Waite, Magician of Many Parts*, Wellingborough: Crucible, 1987.
Gilly, Carlos. *Cimelia Rhodostaurotica. Die Rosenkreuzer im Spiegel der zwischen 1610 un 1660 entstandenen Handschriften und Drucke*. Amsterdam: Bibliotheca Philosophica Hermetica, 1995. Catalogus van een tentoonstelling van Rozekruisersboeken en - manuscripten uit de collecties van de Bibliotheca Philosophica Hermetica en de Herzog August Bibliothek,

Wolfenbüttel. De uitgebreide tekst van de catalogus bevat veel van Gilly's belangrijke onderzoek op dit gebied.

Godwin, Joscelyn. *The Theosophical Enlightenment*. Albany: State University of New York Press, 1994. Hoofdstuk 13, "Rosicrucian Pretenders", werpt een interessant licht op P.B. Randolph en Hargrave Jennings.

Grassl, Hans. *Aufbruch zur Romantik: Bayerns Betirag zur deutschen Geistesgeschichte 1765-1785*. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1968. Bevat veel informatie over de activiteiten van de Gold- und Rosenkreuz Orde in Beieren.

Jennings, Hargrave. *The Rosicrucians: Their Rites and Mysteries*. Herziene editie, Londen: Chatto, 1879.

Kienast, Richard. *Johann Valentin Andreae und die vier echten Rosenkreutzer-Schriften*. Leipzig: Mayer & Müller, 1926.

McIntosh, Christopher. *The Rose Cross and the Age of Reason: Eighteenth-Century Rosicrucianism in Central Europe and its Relationship to the Enlightenment*. Leiden: Brill, 1992. Een studie gericht op de Gold- und Rosenkreuz Orden en de repercussies ervan.

Montgomery, John Warwick. *Cross and Crucible: J.V. Andreae (1586-1654), Phoenix of Theologians*. Twee delen. Den Haag: Martinus Nijhoff, 1973. Deel I presenteert Andreae's leven en kijk op de wereld, et cetera. Deel II bevat *The Chemical Wedding*, en omvat aantekeningen en commentaar.

Peuckert, Will-Erich. *Das Rosenkreuz*. Berlijn: Erich Schmidt Verlag, 1973. Een fascinerend en geleerd werk dat het Rozekruiserdom in het perspectief zet van de pansofische traditie.

Schick, Hans. *Das ältere Rosenkreuzertum. Ein Beitrag zur Entstehunggeschichte der Freimaurerei*. Berlijn: Nordland Verlag, 1942. Opnieuw gepubliceerd als *Die*

Geheime Geschichte der Rosenkreuzer. Schwarzenburg: Ansata, 1980. Geschreven "onder commissie van de Reichsführer-SS", onder gebruikmaking van documenten geconfisceerd door de geheime politie. Ondanks zijn oorsprong is dit boek een van de beste studies van het vroege Rozekruiserdom.

Steiner, Rudolf. *Die Theosophie des Rosenkreuzers*. Dornach, Zwitserland: Rudolf Steiner Verlag, 1985; *Theosophy of the Rosicrucians*. Londen: Rudolf Steiner Publishing, 1953. Veertien lezingen, in 1907 gehouden in München. Slechts de eerste lezing verwijst uitgebreid naar het Rozekruiserdom.

Vanloo, Robert. *Les Rose-Croix du Nouveau Monde*. Parijs: Claire Vigne, 1996.

Vulliaud, Paul. *Les Rose-Croix lyonnais aux XVIIIème siècle.* Parijs: Nourry, 1929.

Waite, A.E. *The Brotherhood of the Rosy Cross*. Londen: Rider, 1924. Breder qua behandeling en veel gedetailleerder dan Waite's eerdere werk, maar zonder de Manifesten. Dit was de enige werkelijk veelomvattende geschiedenis van de Rozekruisersbeweging in het Engels ten tijde dat ze geschreven werd. Hoewel het een waardevolle studie betreft, is veel ervan vervangen door later volgend onderzoek.

-----. *The Real History of the Rosicrucians*. Londen: George Redway, 1887. Een schetsmatige studie, maar bruikbaar vanwege de opname van de *Fama*, *Confessio*, en een verkorte versie van *Het Scheikundig Huwelijk*.

Wittemans, Frans. *A New and Authentic History of the Rosicrucians*. Engelse vertaling door Durvad, ofwel F.G. Davis. Londen: Rider, 1938; Chicago: Aries Press, 1938. De onnauwkeurigheid van dit boek kan worden beoordeeld aan de hand van de beschrijving die de auteur geeft van Aleister Crowley als een "Ierse dichter en occultist", die in Londen "een

Rozekruisersgroepering oprichtte die 'The Equinox' genoemd werd."
Yates, Frances A. *The Rosicrucian Enlightenment*. Londen: Routledge & Kegan Paul, 1972. Thomas Vaughans versies van de *Fama* en de *Confessio*.
Zimmerman, Rolf Christian. *Das Weltbild des jungen Goethe: Studien zur hermetischen Tradition des deutschen 18ten Jarhunderts*. München: Wilhelm Fink Verlag, 1969. Deze interessante studie van de hermetische invloeden op Goethe bevat een paragraaf over de Gold- und Rosenkreuz Orden.

Andere werken

Adams, James. *The Religious Teachers of Greece*. Edinburgh: T. & T. Clark, 1908.
Agnotus, Irenaeus (Friedrich Grick). *Fons Gratiae*. Neurenberg, 1617.
-----. *Fortalitum Scientiae*. Neurenberg, 1618.
-----. *Tintinabulum Sophorum*. Neurenberg, 1619.
Agrippa von Nettesheim, Heinrich Cornelius. *De Occulta Philosophia*. Keulen, 1531. Engelse vertaling: *The Occult Philosophy*. Londen, 1651. Herdruk: New York: Samuel Weiser, 1971, als *Three Books of Occult Philosophy or Magic*; en *Three Books of Occult Philosophy*, Donald Tyson, uitgever, James Freake, vertaling. St. Paul, MN: Llewellyn, 1993.
AMORC. *Rosicrucian Manual*. 11e editie, San Jose, CA: AMORC, 1948.
-----. *Audi Alteram Partem* (Hoor de tegenpartij) [pamflet].
-----. *Mastery of Life*. San Jose, CA: AMORC, geen datum.
Andreae, Johann Valentin. "*The Chemical Wedding*." Paul M.

Allen, samensteller en uitgever, *Christian Rosenkreutz Anthology*. Blauvelt, NY: Rudolf Steiner Publications, 1968.
-----. *Turris Babel*. 1619.
-----. *Vita ab Ipso Conscripta*. 1605.
Anonymus. *Effroyables Pactions faites entre de Diable et les prétendues Invisibles*. Parijs, 1623. [pamflet].
Anonymus.[334] *Einwurff und Schreiben auf der Wüdigen Brüderschafft dess Rosen-Creutzes ausgegangene Fama, Confessio und Reformation*. [Bezwaar tegen de *Fama*, *Confessio* en *Reformatio*, uitgegeven door de waarde Broederschap van het Rozekruis], Frankfurt, 1617.
Anonymus. *Examen sur la nouvelle et inconnue Cabale de Frères de la Croix-Rózee*. Parijs, 1623. [pamflet].
Anonymus. *Geheime Figuren der Rosenkreuzer* (De geheime symbolen van de Rozekruisers). Altona, 1785. Zie ook George Engelke en Franz Hartmann.
Anonymus. *Thesaurus Thesaurorum a Fraternitatet Roseae*[335] *et Aureae Crucis* [Het schathuis der schathuizen van de broederschap van de Roos en het Gouden Kruis]. Manuscript, ca. 1850. Württemberg Staatsbibliothek, Stuttgart.
Anonymus. *Testamentum der Fraternitet Roseae et Aureae Crucis* [Het testament van de broederschap van het Roze- en Gouden Kruis]. Manuscript, ca. 1735. Oostenrijkse Nationale Bibliotheek, Wenen.
Anonymus. *The Textbook of Advanced Freemasonry*. 1873.
Archarion. *Aleph*. Oostenrijkse Nationale Bibliotheek. Manuscript, cod.ser.n.2845, 1802.
Ashmole, Elias. *Theatrum Chemicum Britannicum*. Londen, 1651. Herdruk: New York: Johnson Reprint, 1967.

---

[334] Met de kanttekening, dat hij het werk presenteerde onder een pseudoniem, te weten "einen Liebhaber dess Vaterlands".
[335] [De auteur geeft "Rosea". vert. RM]

-----.[336] *The Assistant Génies, and Irreconcilable Gnomes, or Continuation to the Comte de Gabalis*. Oorspronkelijk gepubliceerd in Den Haag, 1718. John Yarker, vertaling. Bath, Engeland: Robert H. Fryar, 1897.

Atwood, Mary. *A Suggestive Inquiry into the Hermetic Mystery*. Engeland, 1850.

Ayres, Philip, vertaling. *The Count de Gabalis: Being a Diverting History of the Rosicrucian Doctrine of Spirits*. 1680.

Bacon, Francis. *Advancement of Learning* (1605). Oxford: Oxford University Press, 1974.

-----. *New Atlantis*.[337] Londen: Stedding, Ellis and Heath, 1857. Gecombineerd met *Advancement of Learning*. Oxford: Oxford University Press, 1974.

Bacstrom, Sigismund. "Anecdotes of the Comte de Chazal, F∴R∴C∴" in A.E. Waite, *The Brotherhood of the Rosy Cross*. Londen: Rider, 1924.

Barbault, Armand. *Gold of a Thousand Mornings*. Londen: 1975. *L'or du Millième Matin*. Frankrijk, 1969.

Berthelet, dr. E. *Letters Inédites de Stanislas de Guaita au sar Josephin Péladan*. Parijs: 1952.

Bircher, Martin, uitgever. *Die Fruchtbringende Gesellschaft: Quellen und Dokumente in vier Bänden*. München: Kösel Verlag, 1971.

Boccalini, Trajano. *Ragguagli di Parnasso*. Venetië: P. Farri, 1612; *New from Parnassus*. Londen: 1704.

Bode, J.J. *Starke Erweise*. Bevat ook *Eingang zur ersten classe des preisswürigsten Ordens vom Goldenen Rosen Creutze nach der letzen Haupt-und-Reformations-*

[336] [De auteur begint hier echter direct met de titel van het werk. vert. RM]

[337] [Uiteraard geldt hier, dat Francis Bacon het origineel heeft geschreven, te weten *Nova Atlantis*. vert. RM]

Convention. "Rom, 5555"[338], dat wil zeggen Leipzig: Göschen, 1788.

Borges, Jorge Luis. *Tlön, Uqbar Tertius*. Vertaald door James E. Irby, in *Labyrinths*. Donald A. Yates en James E. Irby, uitgevers. Londen: Penquin, 1970.

Brabbée, Gustav. *Sub Rosa-Vertrauliche Mitteilungen aus dem maurerischen Leben unserer Grossväter*. Wenen, 1879.

Bracelin, J.L. *Gerald Gardner: Witch*. Londen: Octagon Press, 1960.

Breier, Edward. *Die Rosenkreuzer in Wien* [De Rozekruisers in Wenen], 1852.

Brotoffer, Radtichs (Christoph Rodtbart). *Elucidarius Major*. Lüneberg, 1617.

Bulwer-Lytton, Edward. *Zanoni*. Boston: Little, Brown, 1896. Herdruk: Steinerbooks, 1971.

Campanella, Tommaso. *City of the Sun. A Poetical Dialogue*. A.M. Elliot en R. Millner, vertaling. Londen: Journeyman, 1981.

Campbell, Joseph. *The Hero's Journey: Joseph Campbell on his Life & Work*. San Francisco: HarperSanFrancisco, 1990.

Christophori. Mundus. *Speck auff der Fall* [Bacon[339] in de val].

---

338 [Onduidelijk waarom hier deze notatie gebruikt werd. Die lijkt overigens nagenoeg uit te gaan van de Joodse jaartelling, die in 3767 v. Chr. begon: 3767 v. Chr. + 5554 = 1788 n. Chr. Zie ook mijn vertaling van dit werk op www.archive.org. en kb.nl, waarin ik een uitgebreide analyse heb gemaakt van alle benamingen van officianten en termen. Daarbij ben ik uitgegaan van de enigszins anders luidende titel op het schutblad, als volgt: *De door de keuze, macht en kracht van de hoogste Broederschap bevestigde opgang naar de Eerste Graad van de hoogst lofwaardige Orde van het Gouden Rozekruis na het laatste Hoofd- en Reformatieconvent opgesteld tot goed gebruik door alle waardige Broeders die gerechtigd zijn tot het aan- en opnemen van andere Meesters van het Lichtschijnsel en het Verloren Woord. Cum Concordia Fratrum. Uitgevaardigd in het jaar onzes Heren 1777*. vert. RM]

Ingolstadt, 1618.
-----. *Rosae Crucis Thrasonico-Mendax*. 1619.
Churton, Tobias. *The Gnostics*. Londen: Weidenfeld and Nicolson, 1987. 2e editie, 1990; 3e editie: New York: Barnes and Noble, 1997.
-----. *The Knights, The Cross and the Compasses: Rose-Croix and the Origins of Freemasonry*. Ongepubliceerd manuscript, 1996.
Clymer, R. Swinburne. *The Book of Rosicruciae*. Quakertown, PA: The Philosophical Publishing Co., 1946.
-----. *The Rose Cross Order: A Short Sketch of the History of the Rose Cross Order in America. Together with a Sketch of the Life of Dr. P.B. Randolph, the Founder of the Order*. Met introductie en aantekeningen. Allentown, PA: Philosophical Publishing Co., 1916.
-----. *The Rosicrucian Fraternity in America*. Quakertown, PA: The Rosicrucian Foundation, 1935.
Cohn, Norman. *The Pursuit of the Millennium*. Londen: Paladin, 1970.
-----. *Compass der Weisen* [Kompas van de Wijzen] (auteurschap onzeker - mogelijk Baron Proek), 1799.
Corbin, Henry. *The Man of Light in Iranian Sufism*. N. Parson, vertaling. Boston: Shambhala, 1981.
Crowley, Aleister. "The Rose and the Cross", in *The Oxford Book of English Mystical Verse*. Londen: Oxford University Press, 1917.
Danciger, Elizabeth. *The Emergence of Homoeopathy*. Londen: Century Hutchinson, 1987.
De Campis, Julianus [Sperber]. *Sendbrieff*. Frankfurt, 1615.
De Villars, Abbé Montfaucon. *Le Comte de Gabalis*. Parijs, 1670.
Dee, John. *Monas Hieroglyphica* [De hiëroglifische monade]. J.W. Hamilton-Jones, vertaling. Londen: Watkins, 1947.

[339] [Een kennelijke woorspeling betreffende Francis Bacon. vert. RM]

Dowd, Freeman B. *Temple of the Rosy Cross*. Hastings, Sussex, Engeland: Society of Metaphysicians, 1986.
Ebreo, Leone (Arbanel, Judah). *Dialoghi d'Amore*[340], 1535.
Eliade, Mircea. *The Forge & the Crucible*. Stephen Corrin, vertaling. Chicago: University of Chicago Press, 1979.
Ellwood, Robert S. Jr. en Herry Partin. *Religious & Spiritual Groups in Modern America*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1973, 1988.
Engel, Leopold. *Geschichte des Illuminaten-Ordens*. Berlijn: Bermühler, 1906.
Engelke, George. *Secret Symbols of the Rosicrucians*. Chicago: Anes Press, 1935.
Epstein, K. *The Genesis of German Conservatism*. Princeton: Princeton University Press, 1966.
Fabre, Jean. *Stanislas-August Poniatowski et l'Europe des Lumières*. Parijs: Institut d'Études Slaves, 1952.
Fessler, I.A. *Rosenkreuzerey*. Privé gepubliceerd in Duitsland door Friedrich Ludwig Schröder, 1805-1806.
Ficino, Marsilio, vertaling. *Corpus Hermeticum*. Florence.[341]
Fictuld, Herman (mogelijk pseudoniem voor Schmidt of Mummenthaler). *Aureum Vellus*, 1749.
Fitzgerald, Edward. *Rubâiyât of Omar Khayyâm*. New York: Miller Graphics/Crown, 1979.
Fludd, Robert. *Apologia Compendiaria Fraternitatem de Rosea Cruce suspicionis et infamiae maculis aspersam, veritatis quasi Fluctibus abluens et abstergens* [Een verdedigend overzicht voor de broederschap van het Rozekruis, bekogeld met de modder van verdenking en schande, doch thans gereinigd met de wateren der waarheid]. Leiden, Nederland: Gottfried Basson, 1616.
-----. *Summum Bonum*. Frankfurt, 1619.
-----. *Tractatus Apologeticus* [Verdedigende verhandeling

340 ["Dialoghi d Amore". Feitelijk 'Judah Leon Abravanel'. vert. RM]
341 [De auteur geeft hier niet het gebruikelijke 'n.d.', ofwel 'geen datum'. vert. RM]

voor de integriteit van de sociëteit van het Rozekruis]. Leiden, Nederland: Gottfried Basson, 1617.
-----. *Utriusque Cosmi Historia* (twee delen: *History of the Macrocosm* en *History of the Microcosm*. Oppenheim: De Bry, 1617-1619.
Foxcroft, Ezechiel, vertaling. *The Hermetic Romance, or The Chymical Wedding, written in High Dutch by C.R.* Londen, 1690. Herdruk in A.E. Waite, *The Real History of the Rosicrucians*.
Garasse, François. *La Doctrine Curieuse des Beaux Esprits de ce Temps*. Parijs, 1623.
Goethe, J.W. von. *Gedenkausgabe*. Zürich: Artemis, 1951.
Gould, R.F. *The History of Freemasonry; Its Antiquities, Symbols, Constitutions, Customs*. New York, Cincinnati, Chicago: John Yorston & Co., 1885.
Gould, Sylvester C., uitgever. *The Rosicrucian Brotherhood* [periodiek dat liep van 1907-1909].
Grick, Friedrich. *Tintinabulum Sophorum*. Neurenberg, 1619.
Gutmann, Aegidius. *Offenbarung göttlicher Majestät* [De openbaring van goddelijke majesteit]. Frankfurt: J.W. Däsch, 1619.
Hargrave, John. *The Confession of the Kibbo Kift*. Londen: 1927.
Hass, Ludwik. *Sekta farmazonii warszwskiej*. Warschau: Panstwowy Instytut Wydawniczy, 1980.
Heindel, Max. *The Rosicrucian Cosmo-Conception*. Oceanside, CA: Rosicrucian Fellowship, 1925.
Helmont, Francis Mercurius[342] van. *Alphabeti vere Naturalis Hebraici brevissima Delineato* [Een korte uiteenzetting van het ware natuurlijke alfabet van het Hebreeuws]. 1667.
Heraclitis. "Fragment 22".
Hesse, Herman. *Journey to the East*. New York: Farrar, Straus & Giroux, 1988.

[342] ["Mercuius". vert. RM]

Hirst, Desirée/ *Hidden Riches*. Londen: Eyre and Spottiswood, 1964.
Howe, Ellic. *The Magicians of the Golden Dawn: A Documentary History of a Magical Order 1887-1923*. Londen: Routledge & Kegan Paul, 1972; York Beach, ME: Samuel Weiser, 1978.
-----. *Urania's Children*. Londen: William Kimber, 1967.
Jackson, A.C.F. "Rosicrucianism[343] and its Effect on Craft Masonry", in *Ars Quatuor Coronatorum*. Deel 97, Londen: Quatuor[344] Coronati Lodge, 1984.
-----. *Rose Croix*. Shepperton, Engeland: Lewis Masonic, 1980.
Jacobi, Jolande, uitgever. *Paracelsus: Selected Writings*. Norbert Guternmann, vertaling. Bollingen Series XXVIII. Princeton: Princeton University Press, 1951.
Josten C.H., uitgever. *Diaries of Elias Ashmole*. Oxford: Clarendon Press, 1962.
Jung, C.G. *Archetypes and the Collective Unconscious*. R.F.C. Hull, vertaling. Bollingen Series XX. Princeton: Princeton University Press, 1959.
Kienast, Richard. *Johann Valentin Andreae und die vier echten Rosenkreutzer-Schriften*. Leipzig: Mayer & Müller, 1926.
Khayyâm, Omar. *The Rubâiyât*. Edward Fitzgerald, vertaling. New York: Miller Graphics/Crown, 1979.
Khei (dr. George Winslow Plummer). *The Art of Rosicrucian Healing*.[345]
-----. *Principles and Practices for Rosicrucians*, geen datum.
Kopp, H. *Die Alchemie*[346]. Heidelberg: Carl Winter, 1886.
Kroupa, Jiri. *Alchymie Stesti*. Brno: Muzeum Kromerizska/Muzejni a Vlastivedna Společnost, 1987.

[343] ["Rosicruciansism". Een kennelijke zetfout. vert. RM]
[344] ["Quartour". Idem. vert. RM]
[345] [Zonder vermelding van 'n.d.' door de auteur. vert. RM]
[346] [De auteur geeft "Achemie". vert. RM]

-----. *Lettres Inédites de Stanislas de Guaita au sar Josephin Péladan*. Geïntroduceerd door dr. E. Berthelet. Parijs, 1952.

Lewis, Spencer. *Rosicrucian Manual*. Los Angeles: AMORC, geen datum.[347]

Lovell, A., vertaling. *The Count de Gabalis: Being a Diverting History of the Rosicrucian Doctrine of Spirits*, 1680.

Lu K'uan Yü. *Taoist Yoga*. Londen: Rider, 1970; York Beach, ME: Samuel Weiser, 1973.

Mackenzie, Kenneth. *Royal Masonic Cyclopaedia*, 1877.

Maier, Michael. *Arcana Arcanissima*. Oppenheim, 1614.

-----. *Silentium post Clamores*. Frankfurt: L. Jennis, 1617.

-----. *Symbola*[348] *Aureae Mensae*. Frankfurt: L. Jennis, 1617.

-----. *Themis Aurea*. Frankfurt, 1618; Londen: Gedrukt voor N. Brooke bij de Angel in Cornhill, 1656.

Marx, Arnold. *Die Gold- und Rosenkreuzer*. Zeulenroda/Leipzig: Dus Freimaurer-Museum, 1993.

Mathers, Samuel Liddell MacGregor. *Kabbalah Unveiled*. Vertaling van Knorr von Rosenroths *Kabbala Denudata*. York Beach, ME: Samuel Weiser, 1970.

McIntosh, Christopher. *The Astrologers and their Creed: An Historical Outline*. New York: Fredrick A. Praeger, 1969.

-----. *Éliphas Lévi and the French Occult Revival*. New York: Samuel Weiser, 1974; Londen: Rider, 1972.

McLean, Adam. "A Rosicrucian Manuscript of Michael Maier", in *The Hermetic Journal*, nr. 5, herfst 1979.

-----. "A Rosicrucian Alchemical Mystery[349] Center in

[347] [De 1e editie was uit 1918. Tot en met de 13 editie werd als uitgever vermeld: 'The Rosicrucian Press, Ltd., San Jose, Californië'. Er volgden nog een 14e en 15e editie bij Pantagraph Press, Bloomington, Illinois. De 16e tot en met de 22e editie (die laatste bezit ik zelf) zijn uitgegeven bij Kingsport Press, Inc., Kingsport, Tennessee. vert. RM]

[348] [De auteur geeft "Symbolia". vert. RM]

[349] [De auteur geeft "Mystry". vert. RM]

Scotland", in *The Hermetic Journal*, nr. 4, zomer 1979.
Mead, G.R.S. *Thrice-Greatest Hermes*, 3 delen. Londen: 1906. Herdruk: York Beach, ME: Samuel Weiser, 1992.
Mersenne, Marin. *Questions in Genesim*. Parijs, 1623.
Mirandola, Pico della. *Nine hundred Conclusions*. 1486.
Montloin, Pierre en Jean-Pierre Bayard. *Les Rose-Croix*. Parijs, 1971.
Morimus, Peter. *Arcana Totius Naturae Secretissima* [De algehele geheimen der natuur]. Leiden, 1630.
Morsius, Joachim. *Theosophi Eximii*. Frankfurt, 1619.
Nachenmoser, Adam. *Prognosticum Theologicum*. 1588.
Naudé, Gabriel. *Instruction à la France sur la vérité de l'histoire des Frères de la Rose Croix*. Parijs, 1623.
Neuhaus, Heinrich. *Pia et Utilissima Admonitio de Fratribus Rosae Crucis*. 1618.
Nicolai, C. F. *Einige Bemerkungen iiber den Ursprung und die Geschichte der R. K und F M.* Berlijn en Stettin, 1806.
Nicolas de Cusa. *Die Visione Dei* [Over de visie van God]. 1453; gepubliceerd in een tweedelige editie van zijn werken in Milaan: Stetano Dolcino, 1505.
Philalethes, Alazonomastix (Henry More). *Observations upon Anthroposophia Theomagica*. 1650.
-----. *The Second Lash of Alazonomastix*. 1651.
Philalethes, Eugenius (Thomas Vaughan). *Anthroposophia Theomagica*. Londen: Gedrukt bij T. W. voor H. Blunden bij de Castle in Cornhill, 1650.
-----. *The Fame and Confession of the Fraternity*. 1652.
-----. *The Fame and Confession of R:C: Commonly, of the Rosie Cross. With a Praeface annexed thereto, and a short Declaration of their Physicall Work*. Londen, 1652. Zie edities van de Manifesten.
-----. *Lumen de Lumine*. Londen: Gedrukt voor H. Blundel bij de Castle in Cornhill, 1651.
-----. *The Man-Mouse taken in a trap and tortured to death*

for gnawing the margins of Eugenius Philalethes. Londen, 1650.
-----. *The Second Wash: or, the Moor, scour'd one more*. Londen, 1651.
Philip a Gabella. *A Brief Consideration of the More Secret Philosophy*, 1615.
Pianco, Magister. *Der Rosenkreuzer in seiner Blosse* [De Rozekruisers ontmaskerd]. Toegeschreven aan Hans Heinrich von Ecker und Eckhoffen. Neurenberg: Bauer, 1781.
Pistorius, Johann. *Artis Cabalisticae*. Bazel, 1587.
Plotinus. *The Enneads*. Stephan Mackenna, vertaling. Londen: Faber & Faber, 1966; heruitgave 1992 Burdett, NY: Larson Publications.
Plummer, dr. George Winslow. Zie Khei.
Pope, Alexander. *The Rape of the Lock and Other Poems*. Geoffrey Tillotson, editie Boston: Methuen, 1962.
Pryce, F. N., uitgever. *The Fame and Confession of the Fraternity R:C:*. Londen: Societas Rosicruciana in Anglia, 1923.
Raine, Kathleen. *Yeats, the Tarot and the Golden Dawn*. Garrets Cross, Bucks. Engeland: Dolmen Press, 1973.
Randolph, Pascal Beverly. *Eulis! The History of Love*. Toledo, OH: Randolph Publishing Co., 1874.
Regardie, Israel. *The Golden Dawn*. St. Paul, MN: Llewellyn, 1970.
Renatus, Sincerus (Sigmund of Samuel Richter). *Die wahrhafte und volkommene Bereitung des philosophischen Steins der Briiderschafft aus dem Orden des Gulden und Rosen Kreutzes* [De ware en volmaakte toebereiding van de Steen der Wijzen van de broederschap, uit de Orde van het Gouden en Rozekruis]. Breslau, 1710.
Reuchlin, Johannes. *De Arte Cabalistica*, 1517.
-----. *Rudimenta Hebraica*, 1506.
Roberts, Henry C. *The Complete Prophecies of Nostradamus*.

New York: Nostradamus, Inc., 1968.
Sallwigt, Gregorius Anglus (Georg von Welling). *Opus Mago-Cabalisticum et Theologicum*. Frankfurt am Main, 1719.
-----. *The Secret Symbols of the Rosicrucians* (Geheime Figuren der Rosenkreuzer). Altona, 1785. Zie ook de editie gepubliceerd door de Occult Publishing Co., 1888, Franz Hartmann, uitgever.
Shelley, Percy Bysshe. "Hellas" in *The Complete Poetical Works of Percy Bysshe Shelley*, Thomas Hutchinson, uitgever. Londen: Oxford University Press, 1932.
-----. *St. Irvyne or The Rosicurcian*. Londen: J. J. Stockdale, 1811. Anoniem geschreven door "Een heer van de Universiteit van Oxford." Herdruk Zastrozzi and St. lrvyne, Oxford: Oxford University Press, 1986.
Sperber, Julius. *Echo der von Gott hocherleuchteten Fraternitet, des loblichen Ordens R.C.* [Echo van de door God verlichte broederschap van de eerbied-waardige Orde R.C.]. Danzig, 1615.
Studion, Simon. *Naometria*, 1604. Een ongepubliceerd manuscript in de Württembergische Landesbibliothek, (Württembergse Staatsbibliotheek), Stuttgart, Duitsland.
Surya, G. W. (Demeter Georgiewitz-Weitzer). *Moderne Rosenkreuzer*. Berlijn, 1907.
Suso, Heinrich (Seuse). *Das Büchlein der ewigen Weisheit*, in het Engels gepubliceerd als *The Little Book of Eternal Wisdom*, James M. Clark, vertaling. New York: Harper & Row, 1953.
-----. *Testamentum der Fraternitet Roseae et Aureae Crucis*[350] (Het testament van de broederschap van het Roze- en Gouden Kruis]. Manuscript verworven door Johan Adalbert, Prins de Buchau, in 1735.
-----. *Thesaurus Thesuarorum a Fraternitatet Rosea et*

[350] [De auteur geeft "Crucus". vert. RM]

Aureae Crucis [Het schathuis der schathuizen van de broederschap van het Roze- en Gouden Kruis]. Manuscript in Württembergse Staatsbibliotheek in Stuttgart, "1580" (Zeer waarschijnlijk van latere datum).

-----. *Textbook of Advanced Freemasonry*, 1873.

Thurston, Temple. *The Rosicrucian*. London, 1930.

-----. *The Topstone*. [kwartaalblad gepubliceerd door het Lectorium Rosicrucianum].

Trevor-Roper, H.R. *The Last Days of Hitler*. Londen: Macmillan, 1947.

Trismegistus, Hermes. *The Divine Pymander*. W. W. Westcott, uitgever. Londen: Theosophical Publishing Co., 1984.

Vaughan, Thomas. Zie Philalethes, Eugenius.

Vogel, Heinrich. *Offenbarung der Geheymnissen der Alchimy* [Openbaring van de geheimenissen der alchemie]. Lützelstein, 1605.

Ward, R. H. *Drug Taker's Notes*. Londen: Victor Gollancz, 1957.

Webb, James. *The Flight from Reason*. Londen: MacDonald, 1971.

Welling, Georg von. *Opus Mago-Cabalisticum et Theologicum*. Frankfurt am Main, 1719.

Wigston, F.W.C. Bacon, Shakespeare and the Rosicrucians. Londen, 1888.

Wilkins, John. Mathematicall Magick. 1648.

Wirth, Oswald. *Stanislas de Guaita: Souvenirs de son Secrétaire*. Parijs: Éditions du Symbolisme, 1935.

Wolfram von Eschenbach. *Parzival*. Helen M. Mustard en Charles E. Passage, vertaling. New York: Vintage Books, 1961.

Wöllner, Johann Christoph. *Abhandlung über die Religion* [Verhandeling over de religie]. Een manuscript dat vermoedelijk geschreven is voor de koning, 1785.

Yarker, John, vertaling. *The Assistant Génies, and*

Irreconcilable Gnomes, or Continuation to the Comte de Gabalis. Den Haag, 1718; Bath, Engeland: Robert H. Fryer, 1897.

Yeats, W.B. *Ideas of Good and Evil*. Londen: A.H. Bullen, 1903.

-----. *Zohar* [Boek van pracht]. Rabbi Moses de Leon. New York: Soncino Press, geen datum.

OVER DE AUTEUR

Christopher McIntosh werd in Engeland geboren en studeerde aan de universiteiten van Londen en Oxford. Hij verkreeg een doctoraat in de geschiedenis. Hij schreef vele boeken over de geschiedenis van het Westerse esoterisme, met inbegrip van *The Rose Cross and the Age of Reason*, en een biografie, te weten *Ludwig II of Bavaria: The Swan King* (3e editie, New York: Barnes & Noble; Londen: I.B. Tauris, 1997). Hij woonde in Brittannië en de Verenigde Staten en verblijft thans in Hamburg, Duitsland, waar hij werkt voor een instituut van de United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (UNESCO).

FLAPTEKST

Bijna 120 jaar na zijn dood werd het lichaam van Vader Christian Rosenkreutz ontdekt, volmaakt bewaard gebleven in een zevenhoekig gewelf. Zo luidt een deel van de legende die verband houdt met de geboorte van de Broederschap van het Rozekruis, met zijn geheimzinnige stichter Christian Rosenkreutz, voorloper van de vele 'Geheime Meesters' die zo'n diepe invloed hebben gehad op het traject van de Westerse esoterische traditie, de alchemie, de Vrijmetselarij, de Hermetische Orde van de Gouden Dageraad. Belangrijke literaire werken zijn alle verrijkt door de legende en het symbolisme van het Rozekruiserdom. Auteur Christopher McIntosh geeft een tijdbeeld van de duistere en dikwijls ongrijpbare geschiedenis van de geheime Orde, waarbij hij onderzoekers van de Rozekruisers een uitstekend bronwerk verschaft. Hij plant de wortels van het Rozekruiserdom stevig in de Hellenistische en Arabische bronnen, en schept daarmee een intellectueel kader dat de kabbalistische leerstelling, de middeleeuwse mystiek en het neoplatonisme van de Renaissance omvat als de vruchtbare bodem waarin de beweging floreerde. Hij illustreert de affiniteit tussen het Rozekruisersideaal en het paradigma van de vroege moderne wetenschap. McIntosh reikt uit naar figuren als Eckhart, Tauler, Comenius en Bacon, om de geestesgesteldheid van een Agrippa en Paracelsus te verbinden met de merkwaardige mythologie van het Rozekruis. Hij schenkt speciale aandacht aan de rol van de Vrijmetselarij bij het behouden van het Rozekruisersideaal. McIntosh strekt zijn onderzoek uit tot de 18e en 19e eeuw, onderzoekt zijn groei en metamorfose in Duitsland en Frankrijk. Hij behandelt ook het Rozekruiserdom in Amerika, en onderzoekt de latere overleveringen van Bacons Nova Atlantis. In deze 3e gereviseerde en bijgewerkte editie, gaat McIntosh de uitdaging aan waaraan alle geleerden deelnemen: hoe verrijk je het academische ideaal van objec-

tiviteit met de toegenomen helderheid van het persoonlijke perspectief.